

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE

IURIDICA 1-2

OBSAH

K sedmdesátinám docenta dr. Josefa Fialy, CSc.	3
<i>Karel Knap—Milena Opltová</i> : Licenční smlouva	5
<i>Karolina Adamová</i> : Tzv. věčná (železná) zvířata a jejich funkce v hospodářském zajištění církevních institucí se zaměřením na české země (14.—19. stol.)	127

СОДЕРЖАНИЕ

70 лет со дня рождения доцента д-р. Й. Фиалы	3
<i>Карел Кнап—Милена Оплтова</i> : Лицензионный договор	5
<i>Каролина Адамова</i> : Так наз. вечные (железные) животные и их функция в хозяйственном обеспечении церковных учреждений с учетом положения в Чешских землях (XIV—XIX вв.)	127

INHALT

Dozent Dr. Josef Fiala — 70 Jahre	3
<i>Karel Knap—Milena Opltová</i> : Der Lizenzvertrag	5
<i>Karolina Adamová</i> : Die sg. ewigen (eisernen) Tiere und ihre Funktion bei der wirtschaftlichen Sicherung kirchlicher Institutionen, mit Berücksichtigung der böhmischen Länder (14.—19. Jhdt.)	127

Doc. JUDr. JOSEF FIALA, CSc.

K sedmdesátinám docenta JUDr. Josefa Fialy

Dne 14. září 1972 se dožije sedmdesáti let docent občanského práva procesního na právnické fakultě University Karlovy JUDr. Josef Fiala, CSc.

Po gymnasijských studiích vstoupil v roce 1921 na právnickou fakultu UK v Praze, kde byl 22. března 1926 promován doktorem práv. Po skončení studií působil dlouhá léta v soudní službě, a to ve všech instancích: ve funkci okresního soudce, krajského soudce a od r. 1946 soudce Nejvyššího soudu. Koncem října 1957 přešel na právnickou fakultu UK v Praze, kde po provedeném habilitačním řízení byl jmenován docentem pro obor občanského práva procesního.

Již jako soudce se hluboce zajímal o teoretické právní otázky a publikoval řadu vědeckých článků z oboru procesního, exekučního práva, rodinného práva, občanského i zemědělskodružstevního a pracovního práva. Vedle toho se aktivně zúčastnil prací legislativních; spolupracoval na osnově rodinného zákona a o. s. ř. Účastnil se již tehdy také na pedagogickém procesu na právnické fakultě v Praze při vypracovávání učebních pomůcek i jako zkušební komisař při státních zkouškách.

Po přechodu na právnickou fakultu učil procesní právo a publikoval řadu dalších významných prací, které oceňují nejen posluchači právnické fakulty, ale také pracovníci teorie i praxe. Jeho významné práce: Důkaz zavinění v občanském soudním řízení (vyd. r. 1965) podává nové pohledy na zavinění a protiprávnost a na dokazování v civilním procesu. Kromě toho zejména jeho vysoce teoreticky hodnotné práce v Právníku, v Acta Universitatis Carolinae, v Právnických studiích, ve sborníku ČSAV Stát a právo, v Socialistické zákonnosti a Správním právu. Nelze opomenout řadu recenzí o důležitých pracích jak z oboru procesního, tak i hmotného práva.

Jeho pedagogická práce je vysoce oceňována, neboť jeho výklady zahrnují nejen obsahovou náplň čerpající z dokonalé erudice a bohatých zkušeností z dlouholeté praxe, ale i vytříbenou a působivou formou a záměrem pro věc. Jeho lidský poměr k posluchačům, při němž však nesle-

vuje u zkoušek nic z přiměřených požadavků, je obecně znám. Je ve stálém činorodém styku s právní praxí, již pomáhá i přednáškami, o něž je žádán (např. při resortním školení soudců nebo právníků ve zdravotnictví).

Přejeme našemu jubilantovi, aby si ještě dlouhá léta zachoval dosavadní tělesnou a duševní svěžest a nevyčerpatelnou energii, aby mohl, jako dosud, pomáhat při dalším zdokonalování československého socialistického právního řádu.

Redakce

LICENČNÍ SMLOUVA

KAREL KNAP—MILENA OPLTOVÁ

PŘEDMLUVA

Období vědeckotechnické revoluce zvýšilo mimořádnou měrou význam nehmotných statků, vytvářených duševní tvůrčí činností lidí, pro rozvoj společnosti. Věda sama se stala výrobní silou. Využívání výsledků vědy a techniky v hospodářství se stalo naléhavou společenskou potřebou.¹⁾ Rozšíření ekonomických metod řízení socialistického hospodářství se širším využíváním zbožně-peněžních vztahů vedlo k novému rozvinutí funkce dalších právních institutů v oblasti nehmotných práv, které s využíváním těchto vztahů jsou spojeny, i ve vnitřním hospodářství socialistických zemí. Důsledkem tohoto vývoje je, že směna nehmotných statků nabývá stále rostoucího významu jak ve vnitřním hospodářství, tak i v zahraničním obchodě. Důležité místo zaujímá směna nehmotných statků v rámci rozvoje socialistické hospodářské integrace zemí RVHP.²⁾

Mezi právními formami směny nehmotných statků má zvlášť důležité místo licenční smlouva. Vzdor jejímu významu věnovala právní věda teoretickým otázkám této smlouvy dosud málo pozornosti. Československá právní teorie se kromě studie Wenigovy,³⁾ od jejíhož vydání uplynulo již

¹⁾ Srov. závěry XIV. sjezdu KSČ, XXIV. sjezdu KSSS.

²⁾ Srov. hlava II odd. 5 Komplexního programu dalšího prohlubování a zdokonaňování spolupráce a rozvoje socialistické hospodářské integrace členských států RVHP.

³⁾ A. Wenig: O patentní licenci podle rakouského práva soukromého, Praha 1910.

⁴⁾ V menším rozsahu se těchto otázek týkají pouze některé práce, z nichž je třeba uvést zejména: O. Kunz: Vynálezy v mezinárodním právu, Praha 1966; O. Kunz: Některé otázky licenčních smluv o průmyslových vzorech, Časopis pro mezinárodní právo č. 2/68, str. 157; E. Borský—Vl. Doležil: Licenční smlouva, Praha 1964; E. Borský: Licenční smlouva a patentová ochrana, Vynálezy č. 2/66, str. 39; E. Borský: Některé problémy licenčních smluv, Vynálezy č. 10/68, str. 214; E. Borský: Mezinárodní licenční operace, Praha 1969; E. Borský: Licenční smlouva a její význam v mezinárodním obchodě, Praha 1966.

Z prací ekonomických v této oblasti je třeba uvést: I. Šroněk: Mezinárodní obchod licencemi, Praha 1969; I. Šroněk: Obecné příčiny uzavírání licenčních obchodů, Aktuality z oboru průmyslových práv AIPPI, Praha 1968, str. 135; Vl. Doležil—M. Hnízdo—I. Šroněk: Licenční operace v zahraničním obchodě, Praha 1964; M. Hnízdo—S. Houžvička—L. Říha: Výzkum, licence, obchod, Praha 1970.

více než 60 let, systematicky teoretickými otázkami této smlouvy vůbec nezabývala.⁴⁾ Chybí dosud i vypracování základního pojetí této smlouvy z hlediska teorie socialistického práva. Důležitost a naléhavost zpracování těchto teoretických otázek pro potřeby praxe legislativní i aplikační, zvláště hospodářské, není jistě třeba blíže zdůvodňovat.

Prací, kterou předkládáme, sledujeme cíl poskytnout příspěvek k systematickému zpracování teoretické problematiky licenční smlouvy, který by pomohl objasnit východiska pro řešení naléhavých otázek směny nehmotných statků jak v praxi zahraničního obchodu (se zeměmi socialistickými i se zeměmi jiných společenských systémů), tak i ve vnitřních hospodářských vztazích. Nelze si zastírat, že tato šíře záběru práce, která nezbytně vyžadovala, abychom v určitém rozsahu brali zřetel i na legislativu, právní teorii a praxi různých zemí a snažili se o vysokou míru zobecnění, naši práci značně ztížila. Vzhledem k omezenému rozsahu tohoto čísla a rozsáhlosti problematiky nemůže být zpracování v této studii vyčerpávající. To platí nejen pro první část, která má povahu části úvodní a kde se proto směny a pouze v tom rozsahu, jak to pro uvedení dalších výkladů je nezbytné, ale i pro část druhou, kde jsme se zaměřili především na vymezení pojmu, povahy a základních zásad licenční smlouvy z hlediska socialistické právní teorie a jejich promítnutí do základních otázek licenčních smluvních vztahů se současným zřetelem k problematice mezinárodní. Takto pojatá práce je v podstatě nástinem systému licenčního práva, jehož zevrubnější zpracování bylo třeba vyhradit pozdější práci podstatně širšího rozsahu.

Při práci jsme ve značné míře využili vědecké dokumentace a fondu knižních a ostatních materiálů Ústavu práva autorského a práv průmyslových na PF UK v Praze. Účinnou pomoc při využití dokumentace nám dokumentačními rešeršemi poskytla pracovnice tohoto Ústavu JUDr. Elena Hornová.

V Praze v prosinci 1971

Autoři

Předměty směny v oblasti nehmotných statků

KAPITOLA PRVNÍ

VYNÁLEZ

I. POJEM VYNÁLEZU

Vynálezem je nové vyřešení technického problému. Jde o řešení, které je výsledkem duševní tvůrčí činnosti vynálezce.¹⁾ Proto se také uvádí, že předmětem vynálezu je technická tvůrčí myšlenka. Vyřešení technického problému a novost jsou obecnými znaky vynálezu. Tyto dva znaky musí splňovat vynález ve všech státech světa.

Vyřešení technického problému je znak, který určuje, že vynález se může týkat pouze oblasti techniky. Nemůže spočívat např. v organizačním uspořádání, úpravě tvarové apod. Je třeba rozlišovat problém, který je podstatou vynálezu a problém, který má být pomocí vynálezu vyřešen. Problém, který má být pomocí vynálezu vyřešen, může být jakékoli povahy, např. může spočívat ve zlepšení pracovních podmínek, zamezení znečišťování ovzduší apod. Abychom však mohli mluvit o vynálezu, musí být vyřešení tohoto problému dosaženo technickou cestou, technickými prostředky. Problémem např. z hlediska uspokojení kulturních potřeb občanů bude získání výrobku s novým prostorovým řešením. Technickým problémem bude, jakého pracovního předmětu (materiálu) a jakého působení na něj vyvozovaného pracovním prostředkem bude nutno používat.²⁾

¹⁾ Učebnice čs. občanského práva, sv. 2, Praha 1965, str. 465; A. Štafl: Ochrana tvůrčí činnosti techniků, Praha 1960, str. 15 a násl.; K. K. Jajčkov: Izobretenije i jeho pravovaja ochrana v SSSR, Moskva 1961, str. 33 a násl.; B. S. Antimonov—E. A. Flejšic: Izobretatelskoje pravo, Moskva 1960, str. 59; S. Grzybowski: Prawo wynalazce, Varšava 1956, str. 43; R. Roubier: Le droit de la propriété industrielle, sv. 2, Paris 1954, str. 58 a násl.; E. Reimer: Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz, Köln 1968, str. 7 a násl.

²⁾ K. Bačkovský: Postup při formulování definice předmětu patentu a sestavování popisu vynálezu, Praha 1970, str. 17.

V téže práci uvádí K. Bačkovský, že jde o vyřešení technického problému, jestliže „náleží do některé z kategorií výrobek, způsob jeho výroby, zařízení k provádění tohoto způsobu, uspořádání věcí v prostoru (zapojení), pracovní postup v užším smyslu, jehož výsledkem je jen obměna zpracovávaného pracovního předmětu a zařízení k provádění takového způsobu“, cit. práce, str. 4. Týž autor: „Vyřešení technického problému je především výsledkem tvůrčí činnosti člověka a představuje návod nebo plán, podle něhož lze určitý technický předmět vyrobit, sestavit a použít“.

Potíže při výkladu, zda jde o technický problém, vyplývají z různosti názorů na sám pojem techniky. Čs. literatura, zabývající se vymezením pojmu techniky ve vztahu k vynálezu, vychází převážně z názoru, že jde o řešení v oblasti techniky, „jde-li o postupné přetváření nebo přizpůsobování přírodnin, resp. pracovních předmětů získaných z těchto přírodnin prací, nebo o výsledky těchto postupů, tj. materiální statky (výrobky)“.³⁾

Vynálezem je jen takové vyřešení technického problému, které je nové. Novost je posuzována z hlediska celosvětového stavu techniky. Novost požadovaná u vynálezu je proto nazývána také světovou novostí, na rozdíl od novosti národní, požadované např. u nás u chráněného vzoru, nebo od novosti podnikové požadované u zlepšovacího návrhu. Rozhodující pro posouzení novosti je zjištění, zda řešení je známé. Za známé se považuje nejen řešení, které se např. používá ve výrobě, ve výzkumu, v obchodě apod. Stačí objektivní možnost, aby se s řešením seznámil neomezený okruh osob⁴⁾ tak, aby mohly seznat, v čem spočívá podstata vyřešeného technického problému.

V zákonech některých států jsou uvedeny skutečnosti, pro které není vyřešený technický problém považován za nový. Tak např. čs. zákon uvádí, že se nepovažuje za nové řešení, které bylo popsáno nebo zobrazeno v uveřejněných tiskovinách, ve zprávách vědeckovýzkumných a projekčně-konstrukčních organizací nebo v disertačních pracích, je-li řešení obsahově shodné s předmětem dříve podané přihlášky vynálezu, nebo bylo-li řešení využíváno, vystaveno nebo předváděno, a to tak zjevně a zřetelně, že tím bylo umožněno odborníkům jeho využívání.⁵⁾ Tento výpočet je pouze demonstrativní.

Pokud jde o podanou přihlášku vynálezu, není v teorii a praxi jednotlivých zemí shoda v názoru, kdy je tato přihláška na překážku novosti, zda už v tom okamžiku kdy byla podána nebo až po té, kdy byla zveřejněna.⁶⁾ Při zkoumání konkrétního případu je třeba vycházet z praxe orgánu rozhodujícího o udělení ochrany vynálezu v tom státě, kde je o ochranu požádáno. Není-li nové to, co je známé, bylo by třeba z tohoto hlediska posuzovat i podanou přihlášku vynálezu. Do té doby než bude přihláška vynálezu vyložena, neměla by být na překážku novosti. Teprve po jejím zve-

vat, anebo podle něhož lze postupovat při provozování určité výroby nebo určité technické služby.“ „Vynález jako výsledek racionálního technického tvoření“, Praha 1963, str. 17.

³⁾ K. Bačkovský: Postup při formulování definice předmětu patentu a sestavování popisu vynálezu, Praha 1970, str. 4–5.

⁴⁾ Místo o osobách mluví se také o odbornících, znalcích. Odborníkem, znalcem je každý člověk, který má znalosti, jež mu umožní již podle zveřejněného řešení postupovat. F. Vítáček k tomu ještě dodává: „...aniž by musely vyvinout další vynálezavou činnost“ (Patentní zákon, Praha 1933, str. 120).

⁵⁾ § 15 odst. 2 zák. č. 34/57 Sb. Rozhodnutí ÚPV z 1. 6. 1970, PV 733-62, č. 14/1970 Věstníku ÚPV.

⁶⁾ Podle čs. zákona o vynálezech (§ 15 odst. 2 písm. b) je podaná přihláška vynálezu na překážku novosti. Podle důvodové zprávy je na překážku novosti každá podaná přihláška, ať vedla k udělení patentu či nikoliv.

řejnění je dána možnost neomezenému okruhu osob, aby se s předmětem přihlášky seznámily. Nebude-li přihláška zveřejněna vůbec (např. nebudou doplněny chybějící údaje, bude vzata zpět, nebo půjde o tajný vynález) neměla by být na překážku novosti.⁷⁾

Z hlediska vymezení pojmu novosti můžeme mluvit o novosti absolutní a novosti relativní. O *novost absolutní* jde, jestliže vše, co bylo známo do podání přihlášky vynálezu kdekoli na světě, bez časového omezení, je na překážku novosti vyřešeného technického problému. U novosti absolutní není rozhodující, kdo způsobil, že se vyřešený technický problém stal známým. I když jej zveřejní sám vynálezce (např. v časopiseckém článku), ztrácí toto řešení charakter novosti. Pokud právní úprava v jednotlivých zemích nestanoví jinak, není rozhodující, zda se konkrétní technický problém stal známým v důsledku oprávněného či neoprávněného jednání (zveřejnění bez souhlasu oprávněného subjektu). Bude-li např. řešení popsáno v časopise bez souhlasu vynálezce, ztratí charakter novosti, protože se s řešením může seznámit neomezený počet osob.⁸⁾

O *novost relativní* jde, je-li okruh známých skutečností, které by mohly být na překážku novosti, omezen. Na překážku novosti nebudou tedy všechny známé skutečnosti, nýbrž jen ty, které nejsou výslovně vyloučeny. Toto omezení, či vyloučení může být provedeno z hlediska času, je-li stanoveno, že na překážku novosti nejsou např. tiskoviny, které byly zveřejněny před stanoveným počtem let. Omezení může být provedeno také ve prospěch zveřejnění, které učinil sám vynálezce nebo jeho právní nástupce.⁹⁾ Omezení se může někdy vztahovat i jen na zveřejnění, k němuž došlo v podniku dané země.¹⁰⁾

Československá právní úprava vychází z novosti absolutní.

Z hlediska pojmu vynálezu je pro posouzení novosti rozhodující tzv. novost objektivní. Rozhodujícím kritériem je vše, co je známé ve světovém stavu techniky, s čím se mohl každý, tedy i vynálezce, seznámit. Rozsah skutečných znalostí vynálezce (subjektivní novost) není rozhodující pro posouzení novosti vynálezu.

Kromě těchto obecných znaků, vyřešení technického problému a světové novosti, jsou v některých státech do pojmu vynálezu zahrnuty další znaky. Tak např. v ČSSR je to pokrokovost řešení oproti dosavadnímu

⁷⁾ Shodně E. Reimer: Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz, Mnichov 1958, str. 157. Srov. také čl. 4 c) odst. 4) PUÚ.

⁸⁾ Ve vynálezekém právu nelze uplatnit zásadu platnou pro právo autorské, podle které, bylo-li dílo uveřejněno neoprávněně, neplatí z hlediska autorskoprávního za uveřejněné. Srov. k tomu K. Knap: Smluvní vztahy v autorském právu, Praha 1967, str. 70.

⁹⁾ § 2 patentního zákona NSR stanoví, že zveřejní-li vynálezce nebo jeho právní nástupce vynález v době 6 měsíců před podáním přihlášky vynálezu, není to na překážku novosti.

Srov. čl. 4 rumunského zákona o vynálezech z r. 1968, § 4 patentního zákona NDR z r. 1950 ve znění pozměňovacího zákona z r. 1963.

¹⁰⁾ Srov. čl. 13 polského zákona o vynálezekém právu z r. 1962, čl. 3 nařízení o objevech, vynálezech a zlepšovacích návrzích SSSR z r. 1959.

stavu techniky, která se projeví novým nebo vyšším účinkem.¹¹⁾

Pojem vynálezu je v některých státech stanoven přímo v zákoně. Tak je tomu v čs. zákoně o vynálezech.¹²⁾ Pokud zákon pojem vynálezu výslovně nestanoví, je třeba jej určit výkladem příslušných právních předpisů s přihlédnutím k teorii a praxi v určité zemi.

II. VYTVOŘENÍ VYNÁLEZU JAKO PRAVOTVORNÁ SKUTEČNOST

Pro zkoumání vzniku práv z vytvoření vynálezu je třeba především zjistit, zda dané řešení splňuje podmínky kladené na vynález. Nesplňuje-li toto řešení znaky vynálezu, nevzniknou jeho tvůrci subjektivní vynálezecká práva, mohou však vzniknout jiná subjektivní práva z oblasti práv k nehmotným statkům. Mohou to být např. práva k zlepšovacím návrhům nebo k užitému vzoru.

Názory na to, zda již vytvořením vynálezu vznikají jeho tvůrci subjektivní práva, se různí. Na jedné straně je popírán vznik jakýchkoli práv, na straně druhé se uvádí různá subjektivní práva, která z vytvoření vynálezu vznikají.¹³⁾

Na podporu názoru, který odmítá přiznat vytvoření vynálezu povahu právní skutečnosti, se uvádí, že sama povaha vynálezu vyvolává nutnost, aby vznik práv k vynálezu byl vázán na rozhodnutí příslušného orgánu. Je pravda, že z povahy vynálezu jakožto řešení technického problému plyne, že stejný vynález může učinit nezávisle na sobě více osob. Proto také jedinečnost, na rozdíl od autorského díla, není znakem vynálezu. Na základě této skutečnosti je ve vynálezeckém právu zakotven institut priority.

Důvod, který vede k tomu, že o poskytnutí právní ochrany rozhoduje příslušný orgán, je třeba posuzovat v souvislosti s povahou práv k nehmotným statkům, projevujících se vždy alespoň v určitém rozsahu jako práva výlučná. Neplyne-li výlučnost již ze samé povahy předmětu práva (jako je tomu u autorského díla), je třeba vznik práv vázat na rozhodnutí orgánu pro případ, že by došlo ke konkurenci více stejných řešení. Tyto skutečnosti vedou k tomu, že se mnohdy dovozuje vznik subjektivních vynálezeckých práv jen ze skutečnosti konstitutivního rozhodnutí orgánu.

S těmito skutečnostmi nejsou v rozporu názory, které již s pouhým vy-

¹¹⁾ Sovětské zákonodárství o vynálezech žádá kladný účinek (např. zvýšení produktivity práce, zvýšení účinnosti léčení nemocí), čl. 3 nařízení o objevech, vynálezech a zlepšovacích návrzích z r. 1959.

¹²⁾ § 1 odst. 1) zák. č. 34/1957 Sb.

¹³⁾ Š. Luby: Vytvorenie vynálezu ako skutočnosť spôsobujúca vznik práv na vynález, Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního č. 2/70, str. 26 a násl.; K. K. Jajčkov: Izobretenije i jeho pravovaja ochrana v SSSR, Moskva 1961, str. 174 a násl.

tvorbou vynálezu spojují vznik subjektivních vynálezeckých práv.¹⁴⁾ Je však třeba, aby při posuzování obsahu těchto práv byly uvedené skutečnosti brány v úvahu. Je třeba vycházet především z povahy vynálezu jakožto výsledku duševní tvůrčí činnosti. Dále je třeba přihlížet k tomu, že značná část subjektivních vynálezeckých práv vzniká až na základě rozhodnutí příslušného orgánu.

Za práva, která vznikají již z právní skutečnosti vytvoření vynálezu, považujeme právo na původství a právo na udělení právní ochrany.

Právo na původství, to jest právo být označován za tvůrce vynálezu, je uváděno obvykle¹⁵⁾ mezi právy vznikajícími již z vytvoření vynálezu. Existence tohoto práva má význam zejména tam, kde poskytnutí právní ochrany vynálezu je vázáno na osobu původce. (Např. podle čs. zákona může být patent udělen pouze původci; v zemích, kde se uděluje původské osvědčení, uděluje se zpravidla původci.) Právo na původství je právem ryze osobním. Z této povahy plyne, že právo na původství nemůže být přeneseno na druhého. Právo na původství nebývá v zákonech uvedeno výslovně, je však možné je z řady zákonných ustanovení dovodit (např. z možnosti vstoupit do řízení o udělení patentu a požádat o přepsání přihlášky vynálezu na skutečného původce, požádat o přepsání patentu). Právo na původství vyplývá již z povahy vynálezu, jakožto výsledku duševní tvůrčí činnosti.

Právo na udělení ochrany vynálezu zahrnuje právo podat přihlášku vynálezu, právo, aby přihláška byla projednána a právo na vydání rozhodnutí. Právo na projednání přihlášky zanikne, nebude-li mít přihláška předepsané náležitosti a nebudou-li vady ve stanovené lhůtě odstraněny. Jsou-li splněny všechny stanovené podmínky, je dán právní nárok na udělení právní ochrany.

Toto právo je povahy smíšené. Vykazuje kromě rysů povahy majetkové i některé rysy povahy osobní.

III. VYNÁLEZ NECHRÁNĚNÝ

Nechráněným je vynález, o jehož ochranu nebylo požádáno, jehož ochrana zanikla, nebo kterému ochrana nebyla udělena. Ochrana nebude udělena vynálezu, který nesplňuje podmínky patentovatelnosti (viz ad IV). Můžeme sem zařadit i vynález, o jehož ochranu bylo požádáno, ale o jejímž udělení nebylo dosud rozhodnuto.

Nechráněný vynález může být předmětem směny od okamžiku vytvoření, to znamená od okamžiku, kdy tvůrčí myšlenka, která je podstatou

¹⁴⁾ V literatuře se také mnohdy rozlišuje mezi vynálezeckým a patentním právem. Pojem vynálezeckého práva zahrnuje jak ta práva, která vznikají konstitutivním rozhodnutím orgánu o udělení patentu, popř. jiné právní formy ochrany, tak i práva vznikající nezávisle na tomto rozhodnutí.

¹⁵⁾ Š. Luby: K problému legislativního vymedzení pojmu zlepšovacieho návrhu, vynálezu a objevu a rozsahu ich ochrany, Právnické štúdie č. 3/63, str. 409; K. K. Jajčkov: Izobretenije i jeho pravovaja ochrana v SSSR, Moskva 1971, str. 175.

vynálezu, je vyjádřena v takové podobě, že může být realizována a tudíž i sdělena druhé osobě. Ze samé povahy vynálezu nevyplývá žádné omezení, pokud jde o jeho použití jinými. Vynálezce nemůže zakázat, aby někdo jiný jeho nechráněný vynález využíval.¹⁶⁾ Aby nechráněný vynález měl směnnou hodnotu, musí nastat taková skutečnost, která vytvoří pro směnu podmínky. Touto skutečností je nepřístupnost vynálezu pro druhé. Nepřístupným bude nechráněný vynález zásadně pokud bude utajen. Nemusí jít samozřejmě o utajení absolutní; aby se vynález stal předmětem směny postačí relativní utajení, nepřístupnost vynálezu pro určitého zájemce. Bude-li nepřístupný jen pro určitý subjekt, který má zájem o jeho realizaci, bude mít pro tento subjekt užitnou a tudíž i směnnou hodnotu. Nechráněný vynález je předmětem směny v důsledku možnosti výlučné dispozice tímto vynálezem. Jde o faktickou možnost výlučné dispozice na rozdíl od výlučného dispozičního práva. Výlučné dispoziční právo k vynálezu vzniká až na základě rozhodnutí příslušného orgánu o udělení výlučné právní ochrany. Naproti tomu výlučná dispozice nechráněným vynálezem je faktický stav vyplývající z utajení vynálezu.

Předmětem směny mohou být i práva, která vznikla již z právní skutečnosti vytvoření vynálezu. Zda a v jakém rozsahu mohou být tato práva předmětem směny záleží na jejich povaze. Svou povahou jsou ze směny vyloučena práva povahy osobní. Předmětem směny nemůže být proto právo na původství. Nelze je ani převést ani dát souhlas k dočasnému užívání tohoto práva. Práva, která mají majetkovou povahu, mohou být zásadně předmětem směny. Vynálezce může převést na jiného právo na udělení právní ochrany jakožto právo povahy převážně majetkové. Toto právo může být předmětem směny jen ve státech, kde majitelem patentu se může stát osoba rozdílná od původce. V ČSSR a některých dalších socialistických státech, kde může být patent udělen pouze původci, je právo na udělení ochrany ze směny vyloučeno. Právo na udělení právní ochrany může směnnou hodnotu ztratit, bude-li jiný vynálezce shodného vynálezu realizovat toto své právo dříve a právo přednosti k shodnému vynálezu vznikne pro něj. Směnná hodnota také zanikne nebo bude snížena v případě, že dojde k využívání shodného vynálezu.

Pokud jde o utajený nepatentovaný vynález, vyskytují se také názory, zda vůbec takovýto vynález může být předmětem licenční smlouvy. Klade se otázka, zda přípustnost smluv o takovýchto vynálezech není v rozporu s koncepcí práva k vynálezům, které vycházejí ze zájmu společnosti na zveřejnění vynálezu jeho přihlášením k ochraně.¹⁷⁾ Vzhledem k těmto názorům je u mezinárodních licenčních smluv třeba přihlížet také ke stanovisku teorie a praxe příslušné země.

¹⁶⁾ Nechráněný vynález, který je popsán např. ve vědecké publikaci, může každý volně využívat. Ochrana poskytovaná vědecké publikaci autorským právem se nevztahuje na vynález. K tomu srov. K. Knap: Smluvní vztahy v autorském právu, Praha 1967, str. 19.

¹⁷⁾ Srov.: Rozhodnutí U.S. Supreme Court ve věci *Lear v. Adkins*, GRUR, Inter. Teil., č. 2/1970, str. 49 a násl.

Vynález se stává chráněným na základě rozhodnutí státního orgánu o udělení právní ochrany, jímž je u nás Úřad pro patenty a vynálezy. O udělení právní ochrany je rozhodnuto v tzv. registračním řízení. Podnětem k zahájení registračního řízení je podání přihlášky vynálezu. K okamžiku podání přihlášky vzniká právo přednosti (prioritní právo). Přiznání práva přednosti je důsledkem objektivně existující možnosti vytvoření dvou či více shodných řešení nezávisle na sobě. Vzhledem k povaze práv k vynálezu je třeba stanovit, kterému z více shodných vynálezů, které splňují zákonem stanovené podmínky, bude přiznána ochrana.

Vznik *této právní ochrany* je vázán na úřední rozhodnutí, které má povahu správního aktu. Z hlediska času je vznik právní ochrany stanoven v jednotlivých státech různě. Může být stanoven např. od okamžiku podání přihlášky vynálezu, od zveřejnění (vyložení) přihlášky, od vydání rozhodnutí o udělení právní ochrany nebo od zápisu do patentního rejstříku. Okamžik vzniku ochrany je třeba posoudit v konkrétním případě podle zákona daného státu. Podle čs. zákona o vynálezech vzniká právní ochrana vynálezu ode dne podání přihlášky.¹⁸⁾

Ochrana je udělena předmětu přihlášky, který je vynálezem a splňuje tzv. podmínky patentovatelnosti.¹⁹⁾ Podmínky patentovatelnosti můžeme rozdělit na pozitivní a negativní. Pozitivní podmínkou je především schopnost průmyslové upotřebitelnosti vynálezu, negativními podmínkami jsou tzv. výluky z právní ochrany (často se hovoří o výlukách z patentování). Průmyslovou upotřebitelností je rozumět objektivní možnost vynález upotřebit průmyslovým způsobem. Výraz průmyslový neznámá omezení upotřebitelnosti vynálezu jen na průmyslová odvětví, nýbrž má vyjádřit, že vynález musí být schopen opětovného (opakovatelného) použití.

Výluky z právní ochrany stanoví, kdy nebude vynálezu poskytnuta právní ochrana. Rozsah těchto výluk je stanoven v zákonech jednotlivých států různě.²⁰⁾ Nejčastěji se tyto výluky týkají potravin, léčiv a chemicky vyrobených látek. Mohou se týkat buď hotových výrobků nebo jejich výrobních postupů nebo obojího. Podle čs. zákona o vynálezech jsou z ochrany vyloučeny potraviny, léčiva a látky chemicky vyrobené jako hotové výrobky; je však možné chránit způsob jejich výroby (§ 1 odst. 3 zák. č. 34/57 Sb.).

Doba trvání právní ochrany je stanovena různě v zákonech jednotlivých států. Pohybuje se v rozmezí přibližně od 14 do 20 let. Podle čs. zákona trvá ochrana vynálezu 15 let. Dobu, po kterou je vynález chráněn, nelze

¹⁸⁾ § 4 odst. 1 zák. č. 34/1957 Sb.

¹⁹⁾ Mezi podmínky patentovatelnosti jsou zahrnovány někdy i pojmové znaky vynálezu. V této práci vycházíme z užšího vymezení podmínek patentovatelnosti, takže mezi ně pojmové znaky vynálezu nezařazujeme.

²⁰⁾ Vzhledem k teritoriální platnosti právní ochrany vynálezů je třeba zkoumat možnost ochrany vynálezu pro každou zemi zvláště. Výluka z patentování v jedné zemi nebrání tomu, aby byl vynález chráněn v jiné zemi, jejíž zákon takovou výluku neupravuje.

prodloužit. Neprodlužitelnost doby ochrany je odůvodněna společenským zájmem na rozvoji techniky. Doba trvání právní ochrany je předmětem diskusí, v nichž je často navrhováno její zkrácení. Poměrně dlouhá doba ochrany je vzhledem ke stále se zrychlujícímu tempu technického rozvoje předmětem četných kritik.

Právní formy, kterými se zajišťuje ochrana vynálezu můžeme rozdělit do dvou základních skupin. Jednu z nich představuje patent, druhou původské osvědčení.

Na základě rozhodnutí o udělení *patentu* vzniká jeho majiteli výlučné dispoziční právo k vynálezu a absolutní právo na odměnu za využití vynálezu. Dispoziční právo k vynálezu zahrnuje právo využívat vynálezu majitelem patentu, zcizit vynález a udělit svolení k využití vynálezu jinému. Dispoziční právo může být realizováno ve vlastní hospodářské činnosti nebo formou směny. Směna může být realizována buď smlouvou o převodu nebo smlouvou o udělení svolení k užití vynálezu. Smlouvou o převodu převádí majitel patentu výlučné dispoziční právo k vynálezu, vyplývající z patentu, na jiného. Majitel patentu se zbavuje všech majetkových práv k vynálezu. Pokud je zároveň původcem, zůstává mu zachováno pouze právo na původství, tj. právo být označován za vynálezce. Převedení patentu má význam pouze v těch státech, kde majitelem patentu se může stát subjekt odlišný od vynálezce.

Z rozhodnutí o udělení *původského osvědčení*²¹⁾ vzniká vynálezci²²⁾ absolutní právo na odměnu za využití vynálezu. Vynález, na který bylo uděleno původské osvědčení, mohou využívat volně všechny socialistické organizace daného státu, bez újmy povinnosti zaplatit původci za využití odměnu, na kterou vzniká absolutní právo udělením původského osvědčení. Právo volně využívat vynález neznamená, že musí jít ve vztazích mezi podniky také o bezplatné využití. I právo volného využití vynálezu může být provázáno povinností poskytnout úplatu (vedle povinnosti vyplácet odměnu původci) podniku (soc. organizaci), který na vytvoření nebo na realizaci vynálezu vynaložil určité prostředky.²³⁾

Chráněný vynález je předmětem směny, pokud možnost jeho využití je vázána na realizaci výlučného dispozičního práva se strany jeho subjektu.

²¹⁾ Původskému osvědčení jsou postaveny na roveň Wirtschaftspatent udělovány v NDR, patent udělený na tzv. podnikový vynález v ČSSR, Rumunsku a Polsku a patent na vynález odevzdaný státu v ČSSR.

²²⁾ Původské osvědčení se uděluje zásadně vynálezci. Výjimku tvoří ustanovení čl. 10 nařízení SSSR o objevech, vynálezech a zlepšovacích návrzích z r. 1959, podle kterého může být původské osvědčení uděleno i podniku, kde byl vynález vytvořen.

²³⁾ Jonkisch—Kastler: Gedanken zum Aufbau eines sozialistischen Erfinder- und Patentrechts in der DDR, Staat und Recht č. 1/69, str. 29 a násl.; Kastler—Langwinat—Poggoda—Winkelbauer: Der Austausch wissenschaftlich-technischer Ergebnisse innerhalb der sozialistischen Wirtschaft, Staat und Recht č. 4/67, str. 567 a násl.; J. Eminescu: Zur neuen Erfindergesetzgebung in Rumänien, GRUR č. 3/69, str. 86. Srovnej také bulharský zákon o vynálezech a zlepšovacích návrzích z r. 1968 čl. 26, maďarský zákon o ochraně vynálezů patenty z r. 1969, Anordnung über die Nachnutzung wissenschaftlich-technischer Erzeugnisse innerhalb der DDR vom 22. März 1967, GBl. II S. 197.

Právo na výlučné nakládání vynálezem může být prolomeno. V takovém případě není využití vynálezu podmíněno realizací dispozičního práva. Tak je tomu především v případě nucené licence. Nucená licence je upravena ve všech státech, jsou však stanoveny rozdílné podmínky pro její udělení. Podle právních úprav některých zemí je výlučnost prolomena také v případě, že někdo využíval vynálezu nezávisle na původci před podáním přihlášky nebo vykonal opatření potřebná k takovému využívání, tj. právem předchozího uživatele. Prolomení výlučnosti bývá také stanoveno ve vztahu k dopravním prostředkům a zařízením na nich v případě, že se do- stávají do země jen přechodně při jejich použití v dopravě. Byla-li výluč- nost prolomena, ztrácí chráněný vynález směnnou hodnotu. Směnnou hod- notu ztrácí však jen v tom rozsahu, v jakém bylo prolomeno (omezeno) výlučné působení dispozičního práva. Toto prolomení není ve vynálezec- kém právu absolutní.²⁴⁾ Nucenou licencí je výlučnost prolomena jen vůči subjektu, kterému byla nucená licence udělena. Obdobně je prolomení vý- lučnosti relativní i u předchozího uživatele, kde navíc se omezení vztahuje jen na rozsah činnosti realizované před podáním přihlášky vynálezu.

I když v případech prolomení výlučnosti nejde o úplnou ztrátu směnné hodnoty, bude mít tato skutečnost nesporně vliv na její snížení. To se pro- jeví jak v zájmu o realizaci směny, tak i ve výši případné úplaty.

Chráněný vynález může být předmětem směny jen v rozsahu, na který se vztahuje právní ochrana. Z hlediska předmětu je rozsah dán vymezením definice vynálezu, na který byl udělen patent nebo původské osvědčení. Smlouvou o realizaci směny nemůže být poskytnuto více práv než kolik má oprávněný subjekt. Pokud by vznikly nejasnosti o rozsahu předmětu právní ochrany, svěřují zákony jednotlivých zemí řešení této otázky zpra- vidla do pravomoci toho orgánu, který o udělení právní ochrany rozhodl. U nás je to Úřad pro patenty a vynálezy. Úřad pro patenty a vynálezy bude řešit otázku, zda vynález, který je předmětem sporu, spadá do roz- sahu udělené ochrany, event. v jakém rozsahu ji přesahuje. Úřad pro pa- tenty a vynálezy však neřeší otázku, zda došlo k využití vynálezu.²⁵⁾ Ře- šení otázky, zda došlo k využití vynálezu, náleží do kompetence orgánu, kterému náleží řešení sporů.

Pro realizaci směny chráněného vynálezu má důležitý význam vyme- zení pojmu využití vynálezu. Právo k využití vynálezu tvoří základní složku dispozičního práva k vynálezu.

Právo k využití vynálezu zahrnuje právo vynález průmyslově vyrábět, jím obchodovat nebo ho průmyslově upotřebit. Je-li předmětem vynálezu výrobní postup, rozumí se využitím postupování podle vynálezu při vý- robě.²⁶⁾

²⁴⁾ I volné využití vynálezů chráněných původským osvědčením, patenty udělova- nými na podnikové vynálezy a vynálezy odevzdané státu je stanoveno jen ve pro- spěch socialistických organizací.

²⁵⁾ § 5 zák. č. 34/57 Sb.; srov. také rozhodnutí ÚPV z 5. 9. 1969 o PV 5609-03.

²⁶⁾ Patentní zákony některých států stanoví, že patent udělený na výrobní postup se vztahuje i na výrobek, který byl podle tohoto výrobního postupu zhotoven (např. patentní zákon NSR, § 6). Čs. zákon o vynálezech takové ustanovení neobsahuje.

Za využití vynálezu ve smyslu vynálezeckého práva se považují jen takové formy využití, které lze charakterizovat jako průmyslové.

Průmyslovým („živnostenským“) využitím rozumí se opakovatelné využití vynálezu.²⁷⁾ Opakovatelnost neznamena, že musí dojít k vícenásobnému využití vynálezu. Postačí, jestliže byl vyroben pouze jediný kus (pouze jedenkrát bylo upotřebeno vynálezu), je však objektivní možnost opakovaného využití.

Za průmyslové využití se nepovažuje, byl-li vynález pouze vyzkoušen, aby se zjistila funkce vynálezu, možnost realizace výrobního postupu, použití zařízení apod. Rovněž není průmyslovým využitím, byl-li pouze k uvedenému účelu zhotoven prototyp.

Za průmyslové využití — ať jde o výrobu nebo upotřebení — je třeba považovat každou činnost, která slouží ke splnění úkolů využivatelé. Těmito úkoly je třeba rozumět ty úkoly, k jejichž splnění vyvíjí využivatel svoji činnost.²⁸⁾ Půjde jak o činnost realizovanou ve sféře hospodářské, tak i o činnost realizovanou ve sféře rozpočtové. Není rozhodující, zda půjde o činnost úplatnou či bezplatnou. Pokud by využití sloužilo pouze k uspokojení osobních potřeb využivatelé, nelze ji považovat za průmyslové využití. Uspokojení osobních potřeb musí být bezprostřední. Bude-li vynález použito při stavbě domu, kterou provádí stavební podnik, je třeba využití vynálezu považovat za průmyslové, i kdyby dům pak sloužil pouze k bydlení rodiny.

Při upotřebení vynálezu je třeba vždy zkoumat, zda se tak stalo pouze pro osobní (soukromou) potřebu, či zda jde o upotřebení povahy průmyslové.

Využití vynálezu formou výroby předpokládá, že výrobek sám ztělesňuje vynález. Mohlo by se říci přesněji, že ztělesňuje tvůrčí myšlenku technického řešení, která je podstatou (předmětem) vynálezu. Zda se jedná v konkrétním případě o využití vynálezu, je třeba posoudit podle definice vynálezu. Spočívá-li vynález ve výrobku, musí být charakterizován znaky, které charakterizují výsledek výrobního postupu. Podstatou vynálezu je úprava nebo vlastnosti výsledku-výrobku, nikoli způsob, jakým ho bylo dosaženo.²⁹⁾ To je také rozhodující při posouzení, zda dochází k využití vynálezu.

K využití formou *výrobního postupu* může dojít jen v případě, že předmětem vynálezu je výrobní postup. V tomto případě (na rozdíl od využití formou výrobku) není rozhodující výsledek, ale proces, který se realizuje. Není rozhodující, má-li výrobek stejnou vnější podobu; musí dojít k jeho výrobě postupem, který je předmětem vynálezu.³⁰⁾

Výrobní postup je předmětem vynálezu, jde-li o určitou činnost, která

²⁷⁾ Srov. např. F. Vitáček: Patentní zákon, 1933, str. 337; shodně E. Reimer: Patengesetz und Gebrauchsmustergesetz, Mnichov 1968, str. 354.

²⁸⁾ E. Reimer: dílo cit. v pozn. 27, str. 353 a násl.

²⁹⁾ Srov. F. Vitáček: Definice předmětu patentu a výklad rozsahu patentu, Praha 1963, str. 15 a násl.

³⁰⁾ Srov. F. Vitáček: Patentní zákon, Praha 1933, str. 32.

je vymezena tím, že se uvede, na co se působí a jakým způsobem, aby se dosáhlo žádaného výsledku. Využitím je tudíž pouze postupování při výrobě, nikoliv výsledek tohoto postupu. Dispozice tímto výsledkem je z hlediska vynálezu na výrobní postup volná. Musíme však vždy přihlídnout ke konkrétní právní úpravě. Jestliže to, co jsme uvedli, platí pro čs. právo o vynálezech, není tomu tak všeobecně. Zákony některých států stanoví, že ochrana výrobního postupu se vztahuje i na výsledek,³¹⁾ jiné naopak, že výsledek — výrobek se považuje za vyrobený určitým výrobním postupem. V takovém případě je za využití považovat jak výrobní postup, tak i dispozici výsledkem. V těchto případech nám využití formou výroby spadá v jedno s využitím výrobního postupu.

Vynálezem *obchoduje*, kdo provádí hospodářskou činnost, jejímž cílem je předat výrobky za úplatu jinému. Využívat vynálezu formou obchodování může jak obchodní organizace, tak výrobní organizace, pokud v rámci své činnosti provádí též činnost obchodní. Za obchodování lze považovat i vystavení a nabízení, pokud je prováděno s cílem prodeje.

Využití vynálezu formou *upotřebení* přichází v úvahu zejména u vynálezů, jejichž předmětem je způsob měření, zapojení do sítě apod. Také upotřebení vynálezu se musí dít za účelem plnění úkolů organizace.^{31a)}

V. ZÁNİK PRÁVNÍ OCHRANY

Práva, která vznikají rozhodnutím o udělení právní ochrany, trvají jen po dobu platnosti patentu nebo původského osvědčení.

Patent zaniká uplynutím doby, kterou stanoví zákon.

Zanikne také, nebyly-li udržovací poplatky zaplacený v zákonech stanovené době, popřípadě v dodatečné lhůtě, pokud ji zákony jednotlivých zemí stanoví. Zánik stanoví zákony zpravidla ke dni, kdy měly být poplatky zaplacený.

Patent zanikne rovněž, vzdá-li se ho jeho majitel. Podle čs. zákona o vynálezech (§ 4) musí majitel své rozhodnutí vzdát se patentu oznámit písemně Úřadu pro patenty a vynálezy. Patent zaniká ode dne, kdy toto prohlášení Úřadu dojde. Patent může být zrušen rozhodnutím orgánu, který rozhodl o udělení patentu. Ke zrušení patentu dojde, zjistil-li tento orgán, že patent neměl být udělen, protože nebyly splněny zákonem stanovené podmínky pro udělení patentu. Může také dojít ke zrušení pouze části patentu. Bude-li patent zrušen, vztahují se účinky rozhodnutí k okamžiku počátku platnosti patentu (působí *ex tunc*).

Podle právní úpravy v některých zemích může patent zaniknout také na základě rozhodnutí o odvolání patentu. K vydání takového rozhodnutí dojde, vyžadují-li celospolečenské zájmy, aby vynález mohl být volně využíván. Na rozdíl od případu zrušení patentu došlo v tomto případě k jeho

³¹⁾ Např. § 6 patentního zákona NSR z r. 1968.

^{31a)} F. Vitáček: Definice předmětu patentu a výklad rozsahu patentu, Praha 1963, str. 20.

udělení po právu, neboť v době jeho udělení byly splněny zákonné podmínky, později nastalé skutečnosti však vyvolaly nutnost zpřístupnit vynález celé společnosti a tím i potřebu zániku jeho právní ochrany. Zánik působí ode dne rozhodnutí o odvolání patentu.

Zanikne-li právní ochrana vynálezu, stává se vynález nechráněným a může být volně využíván. V tomto případě ovšem tento nechráněný vynález nemůže již být předmětem směny, protože nejde o vynález utajený.

KAPITOLA DRUHÁ

KNOW-HOW

I. POJEM KNOW-HOW

Od doby, kdy know-how je uznáváno za samostatný předmět směnných vztahů, neustávají snahy o vymezení jeho pojmu. Know-how však zahrnuje tak různorodé skutečnosti, že jeho pojmové vymezení je skutečně velmi obtížné.

Know-how je nehmotným statkem, který tvoří určité znalosti a zkušenosti, jež jsou utajeny.³²⁾ Tyto znalosti a zkušenosti mohou být povahy technické nebo povahy obchodní. Mluví se proto také o technickém know-how a obchodním know-how. Někteří autoři omezují pojem know-how pouze na technické znalosti a zkušenosti.³³⁾

Know-how je nehmotným statkem nechráněným, na rozdíl od nehmotných statků chráněných zvláštními absolutními právy. Dispozice tímto nechráněným nehmotným statkem je vymezena faktickým stavem, který spočívá v jeho utajení. Naproti tomu dispozice chráněnými nehmotnými statky je vymezena jejich zvláštní právní ochranou. Možnost využití chráněných nehmotných statků je vázána na realizaci dispozičního práva se strany jeho subjektu.

³²⁾ „Znalosti, bez nichž by se nepodařilo dosáhnout výsledku se stejnou přesností a účinkem, nutným k obchodnímu úspěchu.“

„Okolnost, že obsah licenčního tajemství je znám i jiným soutěžitelům, nemusí být na závalu platnosti licenční smlouvy. Předpokládá se totiž, že znalost know-how ušetří licenčníkovi i v tomto případě čas a peníze spojené s nabýváním vlastních zkušeností“ (E. Borský: O pojmu know-how, Vynálezy č. 4/1962, str. 52 a 53).

„Souhrn různých nepatentovatelných nebo nepatentovaných technických zkušeností, poznatků a znalostí, které umožňují nejúčelnější a nejefektivnější využití různých technických řešení ve výrobě“ (O. Kunz: K některým mezinárodním aspektům právní ochrany tzv. výrobních zkušeností neboli know-how, Právník č. 9/1967, str. 804).

„Technická, výrobní a obchodní tajemství, technické znalosti a poznatky, výrobní postupy a provozní zkušenosti“ (A. Ringl: Některé otázky tzv. know-how, Právní obzor č. 9/1967, str. 820).

„Výrobní postupy a výrobní znalosti, týkající se využití a aplikace výrobní techniky“ (Návrh typového patentového zákona BIRPI z r. 1964 — čl. 53).

„Utajené znalosti nezbytné také pro realizaci vynálezu“ (Troller: Das internationale Privat- und Zivilprozessrecht im gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht, Basel 1952, str. 196).

„Zlepšení, včetně vynálezů, která mají vztah k technice, zejména taková, která nejsou patentovatelná“ (Ladas: La propriété industrielle, 10/1961, str. 245).

„Know-how jsou použité znalosti, metody a hodnoty, které jsou nutné k efektivnímu zavedení a využití průmyslové techniky“ (Chambre de commerce internationale z 18. 11. 1961, Doc. 450/206).

³³⁾ Ladas: La protection légale du know-how, La propriété industrielle, č. 10/1963, str. 222.

Názory na to, jaké nehmotné statky lze zahrnout pod pojem know-how, se různí. Někteří autoři za ně považují jen ty statky, pro které nelze získat ochranná práva.³⁴⁾ Jiní autoři zahrnují pod pojem know-how jak nepatentovatelné, tak i nepatentované nehmotné statky.³⁵⁾ To znamená, že za předmět know-how považují i nehmotné statky, které, ač splňují podmínky pro získání právní ochrany, chráněny nejsou.

Znalosti a zkušenosti spadající pod pojem know-how umožňují co nejekonomičtější realizaci různých technických řešení nebo zlepšení hospodářských činností výrobní či obchodní organizace.³⁶⁾ Tyto znalosti a zkušenosti lze získat zpravidla až po určité době provozu, zkoušek apod., ve většině případů s vynaložením značného času a nákladů.³⁷⁾

Podle své povahy může být předmět know-how předán ve formě dokumentace, vzorku modelu, pokynů a informací, zaučení apod.

Pojmovým znakem know-how je utajení.³⁸⁾ Know-how bývá také nazýváno výrobním tajemstvím, obchodním tajemstvím,³⁹⁾ licenčním tajemstvím.⁴⁰⁾ Pojem utajení je v teorii vykládán různě. Základním hlediskem je otázka, zda má jít o utajení absolutní nebo zda postačí utajení relativní. Podle našeho názoru postačí relativní utajení, spočívající v nepřístupnosti know-how pro určitý podnik, který má o ně zájem. Je třeba vycházet z toho, že u know-how nepřisluší jeho subjektu absolutní právo. Dispoziční možnost poskytovatele licence se zakládá ve faktickém stavu, který právě utajením know-how poskytovateli licence tuto možnost dává. Nabyvatel má zájem o znalosti a zkušenosti tvořící předmět know-how jednak proto, aby ušetřil čas a náklady jinak nutné k jejich získání, jednak proto, že mu know-how umožní dosáhnout lepšího postavení v hospodářské soutěži.⁴¹⁾ Čím menší okruh osob bude mít stejné znalosti, tím budou mít tyto znalosti a zkušenosti ve většině případů větší směnnou hodnotu. Smlouvou o know-how získává nabyvatel užitnou hodnotu v době uzavření smlouvy pro něho nepřístupnou a za to platí poskytovateli know-how sjednanou úplatu.

³⁴⁾ Stumpf: Der Lizenzvertrag, Frankfurt 1968, str. 45; E. Borský: O pojmu know-how, Vynálezy č. 4/62, str. 52 a násl.

³⁵⁾ O. Kunz: K některým mezinárodním aspektům právní ochrany tzv. výrobních zkušeností neboli know-how, Právník č. 9/67, str. 84.

³⁶⁾ O. Kunz: dílo cit. v pozn. 35, str. 84; Troller: Das internationale Privat- und Zivilprozessrecht im gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht, Basel 1952, str. 196; Verona: Ugovor o ustupanju tehničkog znanja (know-how), Jugoslovensko pronalazaštvo č. 79–81/66, str. 17 a násl.

³⁷⁾ Lüdecke–Fischer: Lizenzverträge, Weinheim 1957, str. 661; Borský: O pojmu know-how, Vynálezy č. 4/62, str. 53.

³⁸⁾ Janjič: Ugovori o licenci, Beograd 1967, str. 15; Verona: práce cit. v pozn. 36, str. 11.

³⁹⁾ O. Kunz: K některým aspektům právní ochrany know-how, Vynálezy č. 11/66, str. 245; Roubier: Le droit de la propriété industrielle, Paris 1954, sv. II, str. 368 a n.

⁴⁰⁾ Borský: O pojmu know-how, Vynálezy č. 4/62, str. 53.

⁴¹⁾ O. Kunz: práce cit. v pozn. 39, str. 246; Krasser: Der Schutz des Know-how nach deutschem Recht, GRUR 12/1970, str. 587 a násl.

II. KNOW-HOW JAKO PŘEDMĚT PRÁVNÍCH VZTAHŮ

Případy, kdy se právní řády zabývají know-how jako zvláštním předmětem právních vztahů, tvoří v právních rádech jen výjimku. Příklady takových právních úprav tvoří právní řády Jugoslávie a Kuby.

Jugoslávský zákon o patentech a technických zlepšeních z r. 1960 v čl. 97 uvádí, že technická dokumentace, technologické postupy, konstrukce a výrobní tajemství určité organizace mohou být jinými organizacemi využívány v rozsahu ustanovení tohoto zákona o vynálezech vytvořených v organizaci (čl. 35–43 zákona). Zákon stanoví případy, kdy druhá organizace může know-how využívat i proti vůli oprávněné organizace. Jde v podstatě o kontraktační povinnost, která platí, jestliže know-how není uvnitř státu využíváno buď vůbec nebo jen nedostatečně, je-li využití know-how jinou organizací z hlediska národního hospodářství zvláště důležité, anebo je-li k využití vlastního vynálezu nebo know-how třeba dalšího know-how jiné organizace. Podmínkou využití je uzavření smlouvy mezi oběma organizacemi.

Kubánský zákon o průmyslovém vlastnictví č. 805 z r. 1936 v rámci ustanovení o ochraně vynálezů umožňuje také registraci know-how, pokud se týká mechanických nebo chemických postupů.⁴²⁾

Čs. právní řád neupravuje pojem know-how jako zvláštní předmět právních vztahů. Někteří autoři dovozují jeho ochranu z ustanovení o zlepšovacích návrzích. Předmět zlepšovacím návrhu, jak jej vymezuje § 30 zák. o vynálezech a zlepšovací návrzích, by nesporně mohl být předmětem know-how. Mohl by jím být však jen pokud by nebyl přihlášen a jako zlepšovací návrh chráněn. Podstatným znakem ochrany zlepšovacích návrhů je jejich zveřejnění. Podnikům, kde byl přihlášen zlepšovací návrh, je zákonem uložena povinnost rozšířit jej do všech dalších v úvahu přicházejících organizací. Tyto skutečnosti jsou v rozporu s pojmovým znakem know-how, kterým je jeho utajení. Nelze proto k ochraně know-how a vymezení právního postavení jeho subjektu používat ustanovení o zlepšovacích návrzích.

Pokud jde o postavení poskytovatele know-how, je určeno faktickým stavem, tzn. jeho možností sdělit určité znalosti a zkušenosti, které jsou pro druhou stranu v daném okamžiku nepřístupné v důsledku jejich utajení. Nemůže se tudíž bránit proti užívání či sdělení know-how jiným subjektem, který nezávisle získal stejné know-how.⁴³⁾ Poskytovatel know-how by se mohl bránit proti tomu, kdo by se jeho know-how zmocnil nedovoleným způsobem.

Pro ochranu subjektu know-how přichází v úvahu zejména právní předpisy o nekalé soutěži a předpisy trestního práva.

⁴²⁾ Srov. Langen: Internationale Lizenzverträge, Weinheim 1958, str. 295.

⁴³⁾ Feige-Seiffert: Internationale Lizenzen, Berlin 1965, str. 117.

I. POJEM CHRÁNĚNÉHO VZORU

Z hlediska právní úpravy v jednotlivých zemích je třeba rozlišovat dva druhy chráněných vzorů: vzor vkusový a vzor užitný. Československý zákon upravuje pouze vkusový vzor.⁴⁴⁾ Užitný vzor je zaveden pouze v malém počtu států, např. v Japonsku, Polsku, NSR, Itálii a Brazílii. Proto se v dalších výkladech tímto druhem chráněného vzoru blíže nezabýváme.⁴⁵⁾

Vkusovým vzorem je nová povrchová úprava výrobku, která je průmyslově upotřebitelná.⁴⁶⁾ Zda bude novým vzorem ovlivněna funkce výrobku, není pro vkusový vzor rozhodující.

Vkusový vzor může spočívat v novém tvaru, kresbě, barevném složení, popř. v nové úpravě obrysů.⁴⁷⁾ Novost je pojmovým znakem vkusového vzoru ve všech právních úpravách. Zákony některých států vyžadují novost absolutní, jiné pouze novost relativní.⁴⁸⁾ Náš zákon vyžaduje novost relativní; někdy se také uvádí, že jde o novost národní. Tento pojem je třeba vykládat tak, že na překážku novosti je vše, co je dostupné v zemi přihlášky. Např. podle našeho zákona je třeba brát v úvahu dříve podané přihlášky, poměry známé v obvodu a i jiné skutečnosti, z nichž lze usoudit, že předmět přihlášky je již znám. Tak jsou na překážku novosti např.

⁴⁴⁾ Zákon o ochranných známkách a chráněných vzorech č. 8/1952 Sb., nařízení č. 15/1952 Sb. k provedení zákona. Štafl považuje chráněný vzor podle našeho zákona za vzor sui generis. Srov. A. Štafl: Ochrana tvůrčí činnosti techniků, Praha 1960, str. 146.

⁴⁵⁾ Užitný vzor má svou povahou blízký vztah k vynálezu. Bývá také označován jako „malý patent“. Užitný vzor se od vynálezu liší stupněm tzv. vynálezecké výše (Erfindungshöhe). Vykazuje-li přihlášené řešení nižší stupeň vynálezecké výše, nemůže být uznáno za patentovatelný vynález, je však možné jej chránit jako užitný vzor. Jako užitný vzor nemůže být chráněn výrobní postup nebo způsob zapojení. Doba ochrany užitného vzoru je většinou podstatně kratší než doba ochrany vynálezu (např. v NSR je doba ochrany 3 roky a lze ji jednou o 3 roky prodloužit).

Základní rozdíl mezi vzorem užitným a vkusovým spočívá v tom, že užitný vzor se vztahuje k oblasti techniky, zatímco vkusový vzor k oblasti estetického působení. Týž výrobek může ovšem splňovat podmínky ochrany z hlediska obou těchto institutů a může být chráněn současně jako vzor užitný i jako vzor vkusový.

⁴⁶⁾ § 15 odst. 1 zák. č. 8/1952 Sb.

⁴⁷⁾ Např. francouzský zákon vkusový vzor plošný nazývá „dessin“ a vkusový vzor prostorový „modèle“; podobné rozlišení znají zákony NSR a Itálie. Čs. zákon takového rozlišení nezná.

⁴⁸⁾ Při určování pojmu novosti je třeba přihlížet zejména i k judikatuře daného státu. Tak např. v NSR je na překážku novosti užívání vzoru nejen v NSR, ale i ve státech patřících ke kulturním kruhům země přihlašovatele. Rovněž pojem „známosti“ co do určení okruhu osob, oblastí a způsobu uvedení ve známost je v judikatuře vykládán různě.

katalogy cizích firem, které jsou u nás dostupné. Relativní povaha novosti spočívá také v časovém vymezení skutečností, které mohou být na překážku novosti. Např. vzory známé před 50 či 100 lety nejsou již na překážku novosti vzoru. V některých státech k zápisu vzoru dojde aniž byl proveden průzkum novosti, některé státy provádí pouze průzkum formální.

U vkusových vzorů se bere za základ zásadně novost objektivní. Není rozhodující, zda autor vypracoval vzor samostatně, zda znal existující stejné či podobné vzory (novost subjektivní).

Otázka, která je ve světové teoretické literatuře spornou, je povaha vkusového vzoru z hlediska jeho vytvoření. Vkusové vzory jsou velmi často zařazovány mezi výsledky duševní tvůrčí činnosti.⁴⁹⁾ Může docházet ke konkurenci ochrany vzorové s ochranou autorsko-právní.⁵⁰⁾ Hovoří se o tom, že vzor stojí podle své podstaty mezi právem autorským a průmyslovým, popř. že je právem průmyslovým, spočívajícím na autorsko-právním základě.⁵¹⁾ Proti tomuto tradičnímu názoru se v nejnovějších teoretických pracích dovozuje z rozboru pojmu vkusového vzoru, že návrh povrchové úpravy může splňovat pojmové znaky vkusového vzoru, aniž by zároveň splňoval znaky výsledku tvůrčí činnosti.⁵²⁾ Tak např. i vzor vzniklý cestou ryze mechanickou (např. vzor vytvořený samočinným počítačem — computerem) může být nový a esteticky působit. Takový vzor může popřípadě být chráněn jako vkusový vzor přesto, že není výsledkem duševní tvůrčí činnosti a nemůže být proto chráněn autorským právem. Pokud vzor splňuje zároveň požadavky kladené na autorské dílo, jde vždy o užití autorského díla pro účely chráněného vzoru.⁵³⁾ V pojetí této teorie se dovozuje, že pojmovými znaky vzoru, jakožto institutu průmyslově-právního, je novost, estetický účinek a průmyslová upotřebitelnost. Vzor však nemusí být výsledkem duševní tvůrčí činnosti a jeho pojmovým znakem není jedinečnost (neopakovatelnost). Důsledkem toho, že jedinečnost není pojmovým znakem vkusového vzoru, tzn. že je možné nezávisle vytvářet více stejných vzorů, je institut priority platný pro vkusové vzory (na rozdíl od autorských děl).

II. VZNIK CHRÁNĚNÉHO VZORU

Podle úpravy provedené v jednotlivých zemích může chráněný vzor vzniknout buď již vytvořením nebo přistoupením další právní skutečnosti spočívající v registraci. Náš zákon váže vznik chráněného vzoru na re-

⁴⁹⁾ Učebnice čs. občanského práva, sv. II, Praha 1965, str. 379 a násl.

⁵⁰⁾ Srov. § 52 zák. č. 35/65 Sb. o právu autorském. Některé státy však tuto dvojí ochranu výslovně vylučují.

⁵¹⁾ Gamm: Geschmacksmustergesetz, Mnichov 1966, str. 12 a násl.

⁵²⁾ K. Knap: Vztah ochrany autorskoprávní k ochraně průmyslověprávní, Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního č. 1/70, str. 14 a násl.; K. Knap: Urheberrechtlicher Schutz von Kunstwerken und Geschmacks-musterschutz, UFITA č. 61/71 a další práce tam citované.

⁵³⁾ K. Knap: práce cit. v pozn. 51, str. 21.

gistraci.⁵⁴⁾ Podnětem k zahájení registračního řízení je podání přihlášky vzoru. Přihlašovatel se stává majitelem chráněného vzoru, tj. subjektem vzorových práv. Majitelem vzoru se tudíž může stát nejen jeho původce, ale i jeho právní nástupce, tj. občan od původce odlišný, nebo organizace.⁵⁵⁾ Podle čs. zákona v případě, že se jedná o tzv. podnikový vzor, podává jeho přihlášku podnik.⁵⁶⁾ Původce může v tomto případě podat přihlášku jen se svolením podniku. Záleží na rozhodnutí podniku, kdo se stane subjektem práv k chráněnému vzoru, zda jím bude podnik nebo původce. Náš zákon vychází tedy z přihlašovatelského principu doplněného principem ochrany původství. Princip ochrany původství se projevuje v povinnosti uvést v přihlášce jméno původce vzoru, podává-li ji přihlašovatel od původce odlišný. Dále se tento princip projevuje v právu původce žádat, aby byl uveden v rejstříku jako původce přihlásil-li vzor někdo jiný, v právu žádat o vydání osvědčení, kterým se potvrzuje, že je původcem a v právu žádat, aby vzor byl na něho přepsán, byl-li zapsán pro jiného neprávem.⁵⁷⁾

Registrační řízení končí zápisem vzoru do rejstříku chráněných vzorů v případě, že předmět přihlášky splňuje požadavky zákona. Zápis do rejstříku má podle jednotlivých právních úprav buď význam konstitutivní nebo jen deklaratorní. Zápis podle našeho zákona má význam konstitutivní.

Má-li být pro účely chráněného vzoru užito autorského díla, je k tomu třeba svolení autora. Pro vztahy mezi autorem a přihlašovatelem, kterým bude u nás nejčastěji podnik, platí autorský zákon. Užití díla lze jen se svolením autora, pokud by to nedovoloval autorský zákon. Užití díla bude však v praxi přicházet v úvahu jen výjimečně. Případy volného užití děl nepřicházejí pro vzory vůbec v úvahu. Stejně je tomu s tzv. zákonnou licencí podle §§ 15 a 16 autorského zákona. Svolení k užití díla uděluje autor smlouvou. Pokud jde o vzor vytvořený v pracovním poměru, který je autorským dílem, platí pro jeho užití podnikem zvláštní ustanovení autorského zákona.⁵⁸⁾

Z hlediska rozsahu platí ochrana zásadně na území toho státu, kde byl vzor zapsán. Mezinárodní ochrana je zakotvena jednak v Pařížské unijní úmluvě, jednak v Haagské dohodě.⁵⁹⁾ Haagská dohoda umožňuje získat přihlášku u Mezinárodního úřadu na ochranu duševního vlastnictví v Ženevě ochranu ve všech státech, které podepsaly Haagskou dohodu. ČSSR je členem Pařížské unijní úmluvy, členem Haagské dohody dosud není.

⁵⁴⁾ § 17 zák. č. 8/52 Sb. a § 19 nařízení č. 15/52 Sb.

⁵⁵⁾ § 18 odst. 1a) zák. č. 8/1952 Sb.

⁵⁶⁾ Toto ustanovení se vztahuje také na vzory vytvořené pracovníky státních orgánů a družstev (§ 18 odst. 2 zákona č. 8/52 Sb.).

⁵⁷⁾ § 20, § 30 zák. č. 8/52 Sb.

⁵⁸⁾ § 17 aut. zákona č. 35/65 Sb.; K. Knap: práce cit. v pozn. č. 52, str. 20–22.

⁵⁹⁾ Pařížská unijní úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví z r. 1883 (poslední revize byla provedena ve Stockholmu v r. 1957). Haagská dohoda o mezinárodní přihlášce vzorů a modelů z r. 1925.

III. PRÁVA MAJITELE CHRÁNĚNÉHO VZORU

Práva majitele chráněného vzoru jsou povahy absolutní. Relativizují se realizací dispozičního práva k vzoru smlouvou.

Práva majitele chráněného vzoru mají výlučnou povahu. Zásadně nemůže nikdo jiný vzor užívat bez svolení jeho majitele. Výlučnost subjektivního vzorového práva je v některých zemích prolomena institutem nucené licence. Tak např. podle čs. zákona,⁶⁰⁾ vyžaduje-li to obecný zájem, může Úřad pro patenty a vynálezy udělit nucenou licenci. Žadatel, kterému byla nucená licence udělena, je povinen poskytnout majiteli chráněného vzoru příslušnou úplatu. Udělení nucené licence se zapisuje do rejstříku chráněných vzorů. V SSSR je výlučnost subjektivního vzorového práva u tzv. podnikových vzorů prolomena tím, že je na ně udělováno původské osvědčení. Takový vzor mohou užívat všechny sovětské socialistické organizace. Výlučná povaha práva majitele chráněného vzoru je v některých zemích prolomena také právem předchozího uživatele vzoru. V tomto případě je výlučnost prolomena zásadně jen vůči tomu, kdo vzor užíval. Podle čs. úpravy, byl-li předchozím uživatelem čs. státní orgán nebo státní socialistická organizace, svědčí právo předchozího uživatele všem státním orgánům a státním socialistickým organizacím.⁶¹⁾

Práva majitele chráněného vzoru jsou různá podle toho, je-li majitelem vzoru jeho tvůrce nebo subjekt od tvůrce vzoru odlišný, tzn. zejména podnik. Je-li majitelem vzoru subjekt od tvůrce odlišný, přiznávají se podle zákonů jednotlivých států pouze subjektivní práva majetkové povahy. Je-li majitelem chráněného vzoru jeho tvůrce, přiznávají některé zákony i práva osobní povahy.

Subjektivními právy majetkové povahy, která vznikají majiteli chráněného vzoru, jsou právo disponovat chráněným vzorem a právo bránit se proti neoprávněnému zásahu.

Dispoziční právo zahrnuje především právo vzor užívat. Užíváním vzoru je třeba rozumět jeho použití ve výrobě. Za výrobu se považuje průmyslová výroba, tj. opakovaná výroba, nebo objektivní možnost opakování v případě, že došlo prozatím k výrobě pouze jednoho výrobku podle chráněného vzoru. K tomu, aby došlo k užití vzoru ve výrobě, stačí, že byl vyroben jeden výrobek určený pro hospodářskou činnost výrobce. Naproti tomu nepovažuje se za užití vzoru zhotovení jednoho výrobku pro vlastní osobní potřebu, tj. bez úmyslu podle tohoto vzoru vyrábět nebo ho uvádět do prodeje. Případy, kdy jde o užití ve smyslu vzorového práva, je třeba posoudit v konkrétním případě vždy podle zákona⁶²⁾ a rozhodovací praxe příslušného státu.

⁶⁰⁾ § 25 zák. č. 8/52 Sb. a § 25 nař. č. 15/52 Sb.

⁶¹⁾ § 26 zák. č. 8/52 Sb.

⁶²⁾ V zákonech některých států je výslovně uvedeno, jaké jednání se nepovažuje za užití vzoru, kdy nejde o zásah do subjektivního vzorového práva majitele chráněného vzoru. Tak např. podle § 6 zák. NSR zhotovení jedné kopie vzoru bez úmyslu

Součástí dispozičního práva majitele chráněného vzoru je právo udělit souhlas k užití vzoru jinému a právo vzor na jiného převést.

Pokud zákony jednotlivých států přiznávají tvůrci chráněného vzoru zvláštní práva povahy osobní, jde zpravidla jen o právo na označení jako původce vzoru.⁶³⁾

Pozitivněprávní úprava vzorového práva v jednotlivých zemích je zřejmě důsledkem neujasněnosti teoretického pojetí tohoto práva z hlediska jeho teoretické koncepce⁶⁴⁾ a právně politického zdůvodnění. To se projevuje zejména i v otázce vymezení subjektivních práv. Z tohoto hlediska je třeba zkoumat, jaké společenské zájmy mají být chráněny. Je to především zájem na produkci takových výrobků, které budou sloužit zavádění nových forem do výroby, schopných působit na estetický smysl spotřebitelů, napomáhat k odbytu výrobků a k uplatnění podniku v soutěži s jinými výrobci stejných nebo zastupitelných výrobků.

Na rozdíl od práva autorského nemají být předmětem práva vzorového vztahy vznikající z vytvoření vzoru, nýbrž výlučně vztahy vznikající z jeho užití. Funkcí vzorové ochrany je ochrana (majetkové povahy) podniku před neoprávněným užitím či napodobením vzoru. Osobněprávní úpravy, pokud jsou do jednotlivých zákonů zařazeny, jsou v této úpravě prvkem cizím. Na rozdíl od dosud převažujícího názoru snažícího se dovodit úzkou příbuznost vzorového práva s právem autorským, je třeba obojí právo od sebe zřetelně oddělovat a odkázat vzorové právo do oblasti ochranných majetkových práv. Protože skutečnost, že vzor vznikl popřípadě duševní tvůrčí činností, není pro vznik vzorové ochrany právně relevantní, nenáleží úprava vztahů mezi případným tvůrcem vzoru a majitelem vzoru (pokud je subjektem od první osoby odchylným) do práva vzorového. Jde buď o vztah autorskoprávní (je-li vzor zároveň autorským dílem) nebo o obecný vztah občanskoprávní (nejde-li o dílo autorské), popř. o vztah pracovníprávní (jde-li o vzor, který není dílem autorským a který byl vytvořen v pracovním poměru).⁶⁵⁾

Tato koncepce by umožňovala vymezit subjektivní práva vzorová v plném souladu se společenskou potřebou, která vedla k právně politickému zdůvodnění vzorové ochrany, aniž by docházelo k nežádoucímu souběhu, popř. i kolizi s autorským právem.

podle vzoru vyrábět nebo ho uvádět do prodeje, užití plošného vzoru pro plastický výrobek a naopak, popř. uveřejnění vzoru v publikaci.

⁶³⁾ Srov. § 20 zák. č. 8/52 Sb.

⁶⁴⁾ Srov. výklad na str. 23 této práce.

⁶⁵⁾ K. Knap: práce cit. v pozn. 52, str. 20.

Tuto povahu neztrácí zmíněná ustanovení ani tehdy, jestliže jsou do zákona o chráněném vzoru zahrnuta, jako tomu je např. podle § 19 našeho zákona č. 8/52 Sb.

Chráněný vzor, a tím i absolutní práva majitele chráněného vzoru, zanikají uplynutím doby ochrany, vzdá-li se majitel chráněného vzoru, výmazem a neužíváním chráněného vzoru.

Uplynutím doby ochrany zaniká vzor ex nunc. Doba ochrany, kterou stanoví příslušný zákon v jednotlivých zemích, je vesměs poměrně krátká, v rozpětí od 1 do 15 let. Výjimku tvoří Belgie, kde platí doba ochrany stejná jako v autorském právu — 50 let po smrti autora, dále Francie, Libanon, Maroko, Sýrie a Monako, kde jsou stanoveny tři postupné doby 5, 20 až 25 let — tedy celková ochrana maximálně 50 let. Zákon toho státu, kde byla ochrana poskytnuta, určuje, zda a za jakých podmínek je možné dobu ochrany prodloužit. I v těch státech, které dovolují prodloužení doby ochrany, je stanovena maximální hranice trvání doby ochrany. Nelze ji prodloužovat neomezeně jako je tomu u ochranných známek; výjimku tvoří Portugalsko. V ČSSR trvá doba ochrany 5 let, počíná běžet od podání přihlášky a nelze ji prodloužit.⁶⁶⁾

Vzdá-li se majitel chráněného vzoru, zaniká ochrana dnem, kdy došlo oznámení orgánu, který vede rejstřík chráněných vzorů. U nás je tímto orgánem Úřad pro patenty a vynálezy, který zapíše zánik vzoru do rejstříku.⁶⁷⁾ Zápis má účinek deklaratorní.

K výmazu chráněného vzoru může dojít proto, že byl zapsán vzor, který nesplňuje podmínky zákona, zejména z hlediska novosti, nebo byl-li zapsán vzor stejný nebo v podstatě shodný (zaměnitelně podobný) se vzorem dříve zapsaným pro výrobky téhož druhu.⁶⁸⁾ Výmaz se provádí na základě žádosti toho, kdo osvědčil právní zájem na výmazu chráněného vzoru. Dojde-li k výmazu, zaniká chráněný vzor ex tunc, tj. posuzuje se tak, jako by vůbec k zápisu nebylo došlo. K zániku chráněného vzoru dochází rozhodnutím příslušného orgánu o provedení výmazu. Výmaz z rejstříku chráněných vzorů je výkonem tohoto rozhodnutí. Provedením výmazu nabývá toto rozhodnutí účinnosti i proti třetím osobám.

Zákony některých států stanoví povinné užívání chráněného vzoru. Není-li v těchto případech vzor užíván po dobu stanovenou zákonem a způsobem, který zákon považuje za užívání vzoru, může dojít k výmazu chráněného vzoru.⁶⁹⁾ V některých zákonech jsou stanoveny omluvné důvody. Československý zákon povinné užívání chráněného vzoru nestanoví.

⁶⁶⁾ § 27 zák. č. 8/52 Sb.

⁶⁷⁾ § 28 zák. č. 8/52 Sb.

⁶⁸⁾ U nás § 29 zák. č. 8/52 Sb.

⁶⁹⁾ V některých státech neužívání nebo jen nedostatečné užívání vzoru je podkladem pro udělení nucené licence.

I. POJEM OCHRANNÉ ZNÁMKY

Ochranou známkou je značka určená k označování výrobků nebo služeb, která má rozlišovací způsobilost.⁷⁰⁾

Základní vlastností ochranné známky je její rozlišovací způsobilost. Ochranná známka musí umožnit spotřebiteli rozlišit výrobky téhož druhu pocházející od různých podniků (výrobních, obchodních nebo poskytujících služby).

Rozlišovací způsobilost ochranné známky musí být dána objektivně. Ochranná známka musí mít takové vlastnosti, které dávají možnost, že se vytvoří spojení mezi zbožím a ochrannou známkou. Zda takové vlastnosti přihlášená značka má, posoudí orgán, který provádí registrační řízení. Stanovit obecné podmínky pro rozlišovací schopnost ochranné známky není možné, musí být posouzeny podle okolností konkrétního případu.

Značka, která nemá rozlišovací způsobilost, se může výjimečně stát ochrannou známkou, jestliže se stala (zejména dlouhodobým užíváním) příznačnou pro zboží přihlašovatele.

Rozlišovací způsobilost může mít především značka nová, tj. taková, která dosud ani nebyla zapsána, ani nebyla k označování výrobků používána.

U ochranné známky nemusí být dána absolutní novost, stačí novost relativní. Stačí tedy, je-li známka nová v určitém průmyslovém odvětví. Relativní novost je posuzována z hlediska nebezpečí záměny.

Rozlišovací způsobilost může mít i značka, která už byla zapsána nebo užívána, avšak pro zcela odlišný druh výrobků. Ve smyslu známkového práva jsou za výrobky stejného druhu považovány i výrobky různé, jestliže je kupující považuje za výrobky pocházející ze stejného podniku proto, že jsou označeny stejnými nebo zaměnitelnými ochrannými známkami. Zda může označení výrobků takovou představu vyvolat, je třeba posoudit podle možnosti průměrného spotřebitele.

Z hlediska požadavku, který klade na rozlišovací způsobilost zákon, se považuje známka za způsobilou k rozlišení výrobků (služeb) i tehdy, jestliže jde o známku, která byla dříve zapsána pro výrobky (služby) téhož

⁷⁰⁾ Pojem ochranné známky není v čs. zákoně o ochranných známkách vymezen, jako je tomu např. u vynálezů. Je třeba jej dovodit především z §§ 1 a 2 zák. Ani zahraniční zákony tento pojem obvykle nevymezují. K pojmu ochranné známky srov. Malovský—Wenig: Pojem ochranné známky podle čs. známkového zákona a jeho praxe, Ochranné známky a chráněné vzory č. 1, 8/1959; D. Hanes: Právo ochranných známek, Bratislava 1963, str. 183; Štafl: Právo k vynálezům, objevům, zlepšovacím návrhům, ochranným známkám a chráněným vzorům, Praha 1958, str. 179.

druhu, avšak od jejího zániku uplynula již určitá doba (v jednotlivých zákonech se stanoví zpravidla tříletá karenční doba; náš platný zákon podobné ustanovení neobsahuje).

Rozlišovací způsobilost nemá značka buď vzhledem ke své povaze, resp. vzhledem k obsahu (tvoří ji např. číslo bez grafické úpravy apod.), nebo vzhledem k tomu, že značka s ní stejná nebo zaměnitelná je již používána či jako ochranná známka zapsána.

II. VZNIK OCHRANNÉ ZNÁMKY

Vznik ochranné známky je podle právní úpravy jednotlivých zemí vázán buď na zápis do rejstříku ochranných známek nebo na užívání ochranné známky. V prvním případě musí být provedeno tzv. registrační řízení a podle jeho výsledku se ochranná známka запиše do rejstříku ochranných známek. Zápis má význam konstitutivní, je-li vznik právní ochrany vázán na provedení zápisu. Je-li vznik právní ochrany vázán jen na užívání ochranné známky, má zápis význam pouze deklaratorní. Podle čs. zákona o ochranných známkách je vznik právní ochrany vázán na zápis do rejstříku ochranných známek.

Podnětem k zahájení registračního řízení je podání přihlášky u příslušného orgánu. Tímto orgánem je u nás Úřad pro patenty a vynálezy. Přihlášku podává podnik, jehož výrobky nebo služby mají být označovány ochrannou známkou. Podáním přihlášky vzniká pro přihlašovatele právo přednosti.

Splňuje-li předmět přihlášky zákonem stanovené podmínky pro ochrannou známku, запиše ji orgán do rejstříku ochranných známek. Tímto zápisem se buď vytváří ochranná známka jako právní institut (v případě konstitutivní povahy zápisu) nebo se prohlašuje (v případě deklaratorní povahy zápisu) existence ochranné známky určitého subjektu.

Subjektem práva k ochranné známce, jejíž vznik je vázán na zápis — majitelem ochranné známky — se stane podnik, který podal přihlášku a pro který byla ochranná známka zapsána. Subjektem známkového práva může být pouze takový organizační útvar, který má právní subjektivitu. Hovoří se také o tzv. známkoprávní subjektivitě.⁷¹⁾ Máme za to, že známkoprávní subjektivita není obsahově odlišná od obecného pojmu právní subjektivita podniku. Subjektem známkového práva může být jen takový organizační útvar, který splňuje obecné požadavky pro nabytí právní subjektivity. Rovněž rozsah právní subjektivity z hlediska známkového práva nemůže být širší než je dán pro ostatní činnost podniku.⁷²⁾ To znamená,

⁷¹⁾ D. Hanes: Právo ochranných známek, SAV, Bratislava 1965, str. 86 a násl.; Šťastný: Podstata podniku jako základu ochranné známky, Vynálezy a normalizace č. 9, 6/58.

⁷²⁾ Komentář k hospodářskému zákoníku, Orbis 1965, str. 87; Wenig—Malovský: Pojem podniku v předpisech známkového práva, Ochranné známky a chráněné vzory č. 4/61.

že majitelem ochranné známky může být jen subjekt, který je oprávněný vlastním jménem k provozování činnosti, jejíž výsledky mají být označovány ochrannou známkou.

Vzhledem k teritoriálnímu principu právní ochrany, který platí pro práva k nehmotným statkům obecně, vztahuje se i právní ochrana známky z hlediska územního na území toho státu, kde byla ochranná známka zapsána do rejstříku ochranných známek na základě národní přihlášky. Ochrana může být založena také na mezinárodní přihlášce podle Madridské dohody.⁷³⁾ Zápis ochranné známky v mezinárodním rejstříku ochranných známek zajišťuje ochranu na území všech států, které jsou vázány Madridskou dohodou.⁷⁴⁾

III. PRÁVA MAJITELE OCHRANNÉ ZNÁMKY

Majiteli ochranné známky vzniká výlučné dispoziční právo k ochranné známce.⁷⁵⁾ Toto subjektivní známkové právo zahrnuje právo ochrannou známkou užívat, udělit svolení k jejímu užívání a právo ochrannou známku převést na jiný subjekt. Výlučnému dispozičnímu právu odpovídá zápočetní právo majitele ochranné známky.

Výlučná povaha subjektivního známkového práva vyplývá ze samé podstaty ochranné známky, která má rozlišovat výrobky téhož druhu, pocházející od různých výrobců. Známkou se má stát příznačná pro výrobky či služby určitého podniku. Z tohoto základního pojmového znaku ochranné známky se dovozuje i zásada, podle které ochranná známka lpí na podniku. To znamená, že vznik, změna i zánik ochranné známky je spjat s existencí podniku, jehož výrobky či služby jsou označovány ochrannou známkou. Uplatnění této zásady má podstatný význam při převodu ochranné známky.

Užíváním ochranné známky rozumíme jak přímé označování výrobků, tak i použití ochranné známky v ostatní hospodářské činnosti podniku, např. v obchodní korespondenci, v propagaci apod. Toto právo se vztahuje jen na výrobky či služby, pro které byla ochranná známka zapsána; tyto výrobky či služby jsou uvedeny v seznamu připojeném k přihlášce ochranné známky. Změny v seznamu lze podle čs. zákona provést při obnově zápisu. Bude-li seznam rozšířen, vztahují se práva majitele ochranné známky na tyto další výrobky až od počátku obnovené ochranné doby.

Výlučná povaha subjektivního známkového práva vázaného na zápis může být prolomena právem držitele nezapsané značky, jako tomu je po-

⁷³⁾ Madridská dohoda o mezinárodním zápisu továrních nebo obchodních známek z r. 1891.

⁷⁴⁾ Čl. 5 dává členským státům právo odmítnout platnost zápisu pro jejich území za podmínek v dohodě stanovených.

⁷⁵⁾ Srov. § 5 odst. 1 zák. č. 8/52 Sb.

dle československé platné úpravy.⁷⁶⁾ Jde o značku, která neprošla registračním řízením (není chráněna právní formou specifickou pro průmyslově právní ochranu podle zákona o ochranných známkách). Zákon však přiznává určitou omezenou ochranu značce sice nezapsané v rejstříku ochranných známek, avšak užívané takovým způsobem, že se stala příznačnou pro výrobky pocházející z podniku, který tuto značku užívá. Tato ochrana se uplatní pouze ve vztahu k majiteli ochranné známky stejné či zaměnitelně podobné s nezapsanou značkou. Obě označení se musí vztahovat k výrobkům téhož druhu. Další podmínkou této ochrany je, aby držitel nezapsané značky začal tuto značku užívat dříve než vzniklo právo majitele ochranné známky, tj. před podáním přihlášky. Jednotlivé právní úpravy stanoví, že se po určitou dobu od zápisu ochranné známky může předchozí uživatel nezapsané značky za shora uvedených podmínek domáhat i výmazu zapsané známky (podle čs. právní úpravy činí tato doba 3 roky).

Svolení k užívání ochranné známky jinému udílí její majitel uzavřením licenční smlouvy. Jaká práva získává nabyvatel licence k ochranné značce, je třeba posoudit podle povahy a obsahu licenční smlouvy.

Převod ochranné známky je výkonem výlučného dispozičního práva, při kterém dochází ke změně subjektu známkového práva.

Pro realizaci převodu ochranné známky je rozhodující, zda zákonodárství daného státu vychází z teorie vázaného převodu ochranné známky nebo z teorie volného převodu ochranné známky. Podle teorie vázaného převodu lpí ochranná známka na podniku, a proto je možné ji převést jen spolu s podnikem. Teorie volného převodu nepovažuje spojení ochranné známky s podnikem za rozhodující a dovoluje převést ochrannou známku, aniž byl proveden převod podniku. V minulosti převládla jak v teorii tak i v zákonodárství teorie vázaného převodu ochranné známky. Současný vývoj ukazuje, že teorie volného převodu nachází stále více stoupenců jak v teorii tak i v zákonodárství.⁷⁷⁾ Zákonodárství některých států, které vychází z teorie volného převodu ochranné známky, stanoví jako podmínku pro realizaci práva, aby spotřebitel nebyl převodem uveden v omyl. Uzákonění této podmínky má být určitým přechodem mezi vázaným a volným převodem ochranné známky. Tato podmínka však nemá vliv na platnost převodu.

Československý zákon o ochranných známkách vychází z teorie vázaného převodu. Ochrannou známku je možné převést pouze s podnikem.⁷⁸⁾ Z hlediska převodu ochranné známky je podnikem rozumět podnik, jakožto sa-

⁷⁶⁾ § 6 a § 12 odst. 2 zák. č. 8/52 Sb. Ze znění poslední věty § 12 odst. 2 by bylo možné dovozovat, že také majitel ochranné známky musí známku skutečně užívat. Vzhledem k tomu, že čs. zákon nezná povinné užívání ochranných známek jako podmínku vzniku nebo trvání ochranné známky, nelze z § 12 odst. 2 takovou povinnost konstruovat.

⁷⁷⁾ M. Opltová: Změna subjektu známkového práva z hlediska čs. právní úpravy, Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního č. 1/70, str. 31 a násl.

⁷⁸⁾ § 9 zák. č. 8/52 Sb., §§ 10–12 prováděcího nařízení č. 15/52 Sb.

mostatný subjekt právních vztahů, tj. organizační útvar, který má právní subjektivitu. Dále jest za podnik považovat i jen určitou část, určitý organizační útvar, který nemá právní subjektivitu. Nemusí jít dokonce ani o převod určitého útvaru, např. závodu, dílny, stačí byla-li převedena náplň výrobní nebo obchodní činnosti, jejíž výsledky jsou označovány ochrannou známkou. To má na mysli také ustanovení čs. zákona, když hovoří o převodu při novém uspořádání dosavadní činnosti podniku. Tento výklad je v souladu s ustanovením čl. 6 PUÚ quater. Převod ochranné známky v důsledku nového uspořádání hospodářské činnosti je podle čs. zákona vázán na souhlas ÚPV. Převod ochranné známky nabude účinnosti teprve zápisem převodu do rejstříku ochranných známek. Žádost o zápis převodu musí být doložena dokladem o převodu podniku nebo té části podniku, jejíž výsledky jsou ochrannou známkou označovány. Všechna tato ustanovení zákona sledují ochranu spotřebitele, mají působit k tomu, aby spotřebitel nebyl klamán. Převod ochranné známky se uskutečňuje zpravidla smlouvou, kterou majitel ochranné známky realizuje své výlučné subjektivní dispoziční právo.

U státních hospodářských organizací může dojít k převodu podniku nebo novému uspořádání hospodářské činnosti pouze na základě rozhodnutí příslušného nadřízeného orgánu, to znamená na základě aktu hospodářského řízení. Převodem podniku nebo části jeho hospodářské činnosti nedochází automaticky i k převodu ochranné známky. V souladu s teorií vázaného převodu stanoví příslušná norma pouze podmínky, za kterých je možné převod realizovat. O převodu ochranné známky musí však dojít vždy k výslovné dohodě.⁷⁹⁾ Tato dohoda mezi čs. socialistickými organizacemi má povahu hospodářské smlouvy podle § 352 a násl. hosp. zák. Rozhodnout o případných neshodách týkajících se převodu ochranné známky je příslušná hospodářská arbitráž; nemůže o nich rozhodnout nadřízený orgán, který rozhoduje o neshodách, týkajících se převodu podniku.

IV. ZÁNİK OCHRANNÉ ZNÁMKY

Zánikem ochranné známky se stává označení (značka), které bylo chráněno, volným.⁸⁰⁾

Je třeba rozlišovat případy, kdy právní ochrana zaniká ke dni, kdy nastal důvod jejího zániku, tj. ex nunc a případy, kdy právní ochrana zaniká zpětně od počátku jejího vzniku, tj. ex tunc. Mezi důvody zániku právní ochrany s účinky ex nunc počítáme uplynutí doby ochrany, vzdání se ochranné známky, přeměnu ochranné známky v druhové označení, neuží-

⁷⁹⁾ D. Hanes: Právo ochranných známek, Bratislava 1963, str. 267 a násl.

⁸⁰⁾ Pojem volného označení v tomto smyslu je třeba chápat výlučně z hlediska známkoprávní ochrany. Pokud však předmět ochranné známky tvoří zároven předmět práva autorského (např. známka obrazová) nebo chráněného vzoru (např. známka prostorová), není zánikem ochrany známkoprávní tato další ochrana dotčena. Totéž platí i z hlediska případné ochrany proti nekalé soutěži.

vání ochranné známky po zákonem stanovenou dobu a zánik subjektu známkového práva. Důvodem pro zánik ochrany s účinky ex tunc je výmaz ochranné známky.

1. Uplynutí doby ochrany

Právní ochrana trvá po dobu stanovenou zákonem. Podle zákonodárství jednotlivých zemí je tato doba stanovena různě v rozpětí 7 až 20 let. Výjimečná je neomezená doba trvání ochrany. Čs. zákon stanoví dobu trvání na 10 let (§ 7 odst. 1) zák. č. 8/52 Sb.); tato doba začíná běžet od podání přihlášky ochranné známky;⁸¹⁾ doba od podání přihlášky do zápisu v rejstříku ochranných známek se započítává do délky ochranné doby. Pro uplynutí ochranné doby platí obvykle obecná ustanovení o počítání času. Skončení ochranné doby je třeba posoudit vždy podle zákonů té země, kde je ochranná známka zapsána. Podle čs. práva, případně-li poslední den ochranné doby na den pracovního klidu, skončí tato doba nejbližším pracovním dnem.⁸²⁾ Doba ochrany lze podle zákonů jednotlivých zemí zpravidla prodloužit obnovou zápisu o základní dobu ochrany. Prodloužená doba ochrany začíná běžet od konce poslední (předcházející) doby ochrany. Prodloužení je možné vždy znovu opakovat, počet prodloužení není omezen. O prodloužení doby ochrany musí majitel ochranné známky požádat. Některé zákony stanoví ochrannou lhůtu, po kterou je možno o prodloužení požádat i po uplynutí původní doby ochrany. Náš zákon o ochranných známkách stanoví tuto lhůtu v trvání 3 měsíců. Tato lhůta se včítá do doby ochrany jen v případě, že k obnově zápisu dojde. Nedojde-li k obnově zápisu, nelze o tuto lhůtu prodloužit předcházející ochrannou dobu. Tříměsíční lhůta je lhůtou, jejíž zachování zajišťuje nepřerušenu ochranu od konce poslední ochranné doby. Tato lhůta však může vnést nejistotu do právních vztahů týkajících se ochranné známky, zejména byla-li uzavřena licenční smlouva, a nelze ji proto považovat za vhodné řešení trvání právní ochrany.

Zánik právní ochrany se zapíše do rejstříku ochranných známek. Zápis má však pouze deklaratorní účinek, k zániku právní ochrany dojde uplynutím doby.

2. Vzdání se ochranné známky

Majitel ochranné známky může kdykoli oznámit orgánu, který zapsal ochrannou známku, že se vzdává ochranné známky. Jde o projev vůle ma-

⁸¹⁾ Délku ochranné doby je třeba zjistit vždy v konkrétním případě podle zákona státu, kde je ochranná známka zapsána. Stejně pokud jde o počátek běhu doby ochrany. Např. § 9 zák. o ochranných známkách NSR stanoví její počátek až na den následující po podání přihlášky.

⁸²⁾ Za poslední den ochranné doby může být v některých zemích počítán i den pracovního klidu. K tomu srov. E. Reimer: Wettbewerbs- und Warenzeichenrecht, Köln 1966, str. 462, podle kterého se obecná ustanovení občanského práva o počítání lhůt (§ 193 BGB) nevztahují na lhůty známkového práva.

jitele ochranné známky, který má za následek zánik ochranné známky k tomu dni, kdy oznámení příslušnému orgánu došlo. Z toho důvodu není možné toto prohlášení odvolat.

3. Přeměna ochranné známky v druhové označení

Přeměna ochranné známky v druhové označení má za následek zánik ochranné známky od doby, kdy k takovéto přeměně došlo. Kdy se tak stalo, bude třeba posoudit podle okolností konkrétního případu. Někdy splynutí ochranné známky s označovaným výrobkem je tak úzké, že se ochranná známka stane názvem určitého výrobku.

Zda k takové přeměně došlo, je třeba posoudit z hlediska objektivního. Rozhodující je, jakou představu vyvolává ochranná známka u spotřebitele. V úvahu přichází představa průměrného spotřebitele. Jestliže spotřebitelé spojují ochrannou známku s určitým druhem výrobků bez ohledu na to od kterého výrobce pochází, pak je možné usuzovat na přeměnu ochranné známky v druhové označení či název výrobku. Jestliže je pro určitý výrobek nebo určitý druh výrobku všemi nebo převážnou většinou výrobců užívána stejná ochranná známka, můžeme hovořit o obecném užívání ochranné známky a tím o vytvoření podmínky pro přeměnu ochranné známky ve volné označení.⁸³⁾

Dojde-li k takovéto přeměně, nemůže být druhové označení chráněno jako ochranná známka. Jinak bychom dovolili jednomu výrobcí, aby pomocí ochranné známky si zachoval možnost výlučně užívat označení, které jako označení druhové má být v užívání obecném.

Je však otázka, podle kterého ustanovení zákona je možné tento případ zániku ochranné známky posuzovat. Čs. zákon upravuje zánik ochranné známky uplynutím doby nebo vzdáním se ochranné známky (§ 10) a zánik ochranné známky výmazem (§ 11). Ani pod jeden z těchto případů nelze podřadit přeměnu ochranné známky v druhové označení či název výrobku. Ochranná známka v tomto případě v době zápisu splňovala požadavky kladené na ochrannou známku, stala se však nezpůsobilou k ochraně teprve po uplynutí určité doby po zápisu. I kdybychom připustili, že je možné požádat v takovémto případě o výmaz podle § 11 odst. 1 písm. b), není možné, aby se ochranná známka posuzovala jako by vůbec nebyla zapsána (§ 11 odst. 2), tj. že by došlo k zániku právní ochrany ex tunc. V případě, že ochranná známka se stane druhovým označením nebo názvem výrobku, mělo by dojít k zrušení (výmazu) ochranné známky s účinky ex nunc, tj. od doby, kdy bylo v rozhodnutí stanoveno, že k přeměně ochranné známky došlo. Aby nedocházelo k právní nejistotě, bylo by vhodnější stanovit zánik

⁸³⁾ Tato situace by mohla nastat i v případě užívání ochranné známky na základě licenčních smluv. Velké množství licenčních smluv znehodnocuje ochrannou známku (mluví se také o tzv. rozměňování ochranné známky), a to je také jedním z důvodů, proč se na ochranné známky uzavírá podstatně méně licenčních smluv, než je tomu u vynálezů.

ke dni rozhodnutí, event. vázat zánik na zápis do rejstříku ochranných známek. Zápis zániku ochrany by měl v tomto případě konstitutivní význam. Podle platného čs. zákona by bylo možné dosáhnout zániku ochranné známky, která se stala druhovým označením, po uplynutí doby ochrany tím, že by nebyla povolena obnova zápisu.

4. Neužívání ochranné známky

V zákonech o ochranných známkách některých států je stanovena povinnost užívat ochrannou známku. Porušení této povinnosti má za následek zánik právní ochrany (ochranné známky).⁸⁴⁾

Podmínkou pro rozhodnutí o zániku právní ochrany je uplynutí zákonem stanovené doby, po kterou nebyla ochranná známka užívána. Tato doba musí uplynout ke dni, kdy má být vydáno rozhodnutí o zániku ochranné známky. Majitel ochranné známky může zabránit vydání takového rozhodnutí, prokáže-li, že během této doby ochranná známka byla užívána nebo uvede-li ospravedlňující důvody, proč k užívání nedošlo. Orgán, který rozhoduje o zániku právní ochrany, tyto důvody posoudí a shledá-li je oprávněnými, ponechá zápis ochranné známky beze změny. Tyto ospravedlňující důvody jsou posuzovány vesměs velmi přísně, jinak by docházelo k obcházení povinnosti užívat ochrannou známku.

Prokáže-li majitel ochranné známky, že známka byla užívána, začíná lhůta rozhodná pro zánik právní ochrany běžet znovu.

Důležitý význam má vymezení pojmu užívání ochranné známky. Pokud zákony tento pojem vymezují, jde jen o vymezení rámcové a záleží proto na praxi příslušného orgánu při posouzení konkrétního případu. V teorii se názory na posuzování způsobu užívání často značně různí.⁸⁵⁾

Pokud jde o způsob užívání vyžaduje se, aby byla ochranná známka užívána v přímé souvislosti se zbožím, pro které je zapsána, nestačí použití obchodní známky jako obchodního jména, nebo jen v obchodních papírech.⁸⁶⁾ Musí jít o vážné, nikoliv jen zdánlivé užívání ochranné známky. Tuto stránku užívání je třeba posuzovat z hlediska objektivního (nestačí prohlášení majitele ochranné známky), např. podle rozsahu obratu, okruhu odběratelů, doby užívání, množství zboží atd. V praxi rozhodujících orgánů se můžeme setkat na jedné straně s přísnějším posuzováním (např. NSR,

⁸⁴⁾ Povinné užívání ochranné známky je součástí známkového práva a nelze je zaměňovat s povinností označovat výrobky, kterou stanoví např. náš hospodářský zákoník v § 179. Povinnost označovat výrobky může dodavatel splnit buď užitím ochranné známky, nebo, pokud ji nemá, uvedením názvu a sídla podniku. Sankce za porušení této povinnosti je stanovena hospodářským zákoníkem v podobě majetkových sankcí.

⁸⁵⁾ Např. Pointet je toho názoru, že stačí, jestliže majitel ochranné známky ji uvede ve známost spotřebitelům jakýmkoli způsobem a kdekoli. Srov. Pointet: *Tendances et harmonisation des lois sur les marques*, Cours de BIRPI, Genève 1965, str. 108 a násl.

⁸⁶⁾ Tak např. Schricker: *Der Benutzungszwang im Markenrecht*, GRUR Ausl. 1969, č. 1, str. 17 a násl. Opačného názoru je např. Schulze, GRUR 1/69, str. 20, pozn. 54.

USA), na straně druhé s liberálnějším přístupem (např. Itálie, Anglie, Holandsko).⁸⁷⁾ Závažnou je i skutečnost, kdo užívá ochrannou známku. Vedle majitele ochranné známky je uznáno užívání třetím jen užívá-li ochrannou známku se svolením jejího majitele. Posuzuje se užívání i z hlediska územního, zejména užívání ochranné známky v cizině. Zásadně se za užívání považuje užívání na území toho státu, kde je ochranná známka zapísána.⁸⁸⁾ U tzv. exportních ochranných známek se vyžaduje, aby k určitému způsobu užití došlo také na území majitele ochranné známky. Uvedené okolnosti lze považovat za nejzávažnější okolnosti, které jsou zkoumány před vydáním rozhodnutí o zániku ochranné známky.

Různým způsobem je upravena otázka podnětu pro vydání rozhodnutí o zániku právní ochrany. Podle zákonů některých států může být rozhodnutí vydáno jen na základě žádosti o zrušení zápisu. Zákonodárství jiných států upravuje povinnost příslušného orgánu⁸⁹⁾ zrušit zápis z úřední moci, nebude-li v zákonem stanovené lhůtě předloženo kvalifikované prohlášení o užívání ochranné známky (např. v USA tzv. Affidavit). Ti, kteří vážou zahájení řízení o zrušení zápisu na podnět, zdůvodňují své stanovisko tím, že ve známkovém právu jde o ochranu soukromých zájmů, veřejné zájmy jsou dotčeny jen výjimečně. Má být proto ponecháno soukromé iniciativě, má-li dojít ke změně ve známkoprávních vztazích.⁹⁰⁾ Zastánci názoru o zrušení zápisu z úřední moci se domnívají, že nelze vystačit jen se soukromou iniciativou. Jde o funkci celého známkoprávního systému, na níž je veřejnost zainteresována a proto nelze vystačit se soukromou iniciativou.⁹¹⁾

Zánik právní ochrany nastane rozhodnutím příslušného orgánu.

5. Zánik subjektu známkového práva

Zanikne-li podnik, který je majitelem ochranné známky, bez právního nástupce, zanikne ochranná známka. K zániku ochranné známky dojde ke dni zániku podniku.

6. Výmaz ochranné známky

K výmazu ochranné známky podle čs. platné právní úpravy může dojít proto, že ochranná známka nesplňuje podmínky zákona stanovené pro zápis do rejstříku ochranných známek. Taková známka neměla být vůbec

⁸⁷⁾ Např. v Holandsku stačí tzv. symbolický prodej, publicita v holandských novinách, i když zboží není v Holandsku (viz Ladas: *Exploitation, cession et licences des marques*, Cours des BIRPI, Genève 1965, str. 152).

⁸⁸⁾ Např. jsou uplatňovány i názory, podle kterých by mělo stačit užívání ochranné známky v cizině — srov. *Arbeitssitzung für Warenzeichenrecht* am 27. September 1968, in Essen GRUR 1/69, str. 34.

⁸⁹⁾ Nejčastěji je tímto orgánem patentní úřad (nebo orgán jemu na roveň postavený). Může jím být také soud (např. ve Francii — čl. 12 zákona o ochranných známkách z r. 1964).

⁹⁰⁾ Např. Kraft, GRUR 1968, str. 123 a násl.

⁹¹⁾ Schricker: práce cit. v pozn. 86, str. 16.

zapsána. Ochranná známka může být vymazána také proto, že je shodná nebo zaměnitelná s ochrannou známkou zapsanou dříve pro stejné výrobky, avšak pro jiného majitele. Důvodem pro výmaz je i shodnost nebo zaměnitelnost ochranné známky s nezapsanou značkou, kterou její držitel užíval tak, že se stala příznačnou pro výrobky jeho podniku. Pokud jde o výmaz shodné nebo zaměnitelně podobné ochranné známky se známkou či značkou starší, může být v zákoně stanovena lhůta, do kdy je možné domáhat se výmazu. Počátek lhůty může být stanoven ke dni podání přihlášky nebo ke dni zápisu do rejstříku ochranných známek.⁹²⁾

Nesplňuje-li ochranná známka podmínky zákona, může o výmazu rozhodnout příslušný orgán z moci úřední. Při kolizi ochranných známek nebo ochranné známky a nezapsané značky rozhoduje zpravidla na základě žádosti oprávněného (tj. majitele starší ochranné známky nebo držitele nezapsané značky).

K zániku ochranné známky dochází rozhodnutím příslušného orgánu o provedení výmazu. Výmaz ze známkového rejstříku je již jen výkonem tohoto rozhodnutí.

V některých státech je stanovena tzv. karenční lhůta (obvykle tříletá), během které nemůže být ochranná známka, která zanikla, zapsána pro jiný podnik pro stejný druh výrobků. Náš zákon takové ustanovení neobsahuje. Mohlo by tedy zásadně dojít k zápisu pro jiného majitele a stejný druh výrobků ihned po zániku ochranné známky. Takovou ochrannou známku by však bylo třeba považovat za klamavou a patentní úřad by neměl zápis povolit před uplynutím přiměřené doby, kdy by nebezpečí klamání spotřebitele odpadlo.

V českém právu ochranných známek není stanovena žádná karenční lhůta. Pokud by byla stanovena, musela by být stanovena i pro ostatní státy, které jsou členy Evropské unie. V současné době je ochranná známka, která zanikla, zapsána pro jiný podnik pro stejný druh výrobků. Náš zákon takové ustanovení neobsahuje. Mohlo by tedy zásadně dojít k zápisu pro jiného majitele a stejný druh výrobků ihned po zániku ochranné známky. Takovou ochrannou známku by však bylo třeba považovat za klamavou a patentní úřad by neměl zápis povolit před uplynutím přiměřené doby, kdy by nebezpečí klamání spotřebitele odpadlo.

⁹²⁾ § 12 odst. 2 čs. zákona o ochranných známkách stanoví takovou lhůtu při kolizi ochranné známky a nezapsané značky. Je to tříletá doba a počíná od zápisu ochranné známky.

I. POJEM OBCHODNÍHO NÁZVU

Obchodní název (tzv. obchodní jméno) v nejširším smyslu lze pojmově vymezit jako označení, pod nímž podnik provozuje svou hospodářskou činnost, a to buď v jejím celku (název podniku jako celku) nebo její organizačně vyčleněnou část (název určitého organizačního útvaru podniku, jako např. jedné z více provozoven apod.). Stejně jako ochranná známka je tedy i obchodní název označením používaným v hospodářské činnosti.⁹³⁾ Zatímco však ochranná známka je označením výrobků nebo služeb a pouze přes tuto funkci nepřímo vede též k vyznačení vztahu k podniku, z něhož výrobek (služba) pochází, vyznačuje obchodní název vztah k podniku přímo.⁹⁴⁾ Skutečnost, že v obou případech jde o označení, má za důsledek značnou podobnost a v některých směrech dokonce i shodnost v jednotlivých pojmových znacích.

V právních rádech jednotlivých států se vyvinula dvojí různá právní ochrana obchodního názvu: zvláštní právní institut práva na obchodní název zakládající absolutní subjektivní práva a právní ochrana v rámci práva nekalé soutěže. V některých zemích se poskytuje právní ochrana obojího druhu, v některých jen ochrana předpisy o nekalé soutěži. Výlučné dispoziční právo může ovšem vznikat pouze v rámci absolutní právní ochrany poskytované zvláštním institutem práva na obchodní název. Jedině za předpokladu existence takové právní ochrany může obchodní název být způsobilým předmětem směny.⁹⁵⁾ V dalších výkladech se proto zabýváme výlučně otázkami této zvláštní, absolutní právní ochrany, otázkami ochrany nekalosoutěžní se zde nezabýváme.

Základ pro zvláštní právní ochranu obchodního názvu v mezinárodních vztazích vytvořila Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví z r. 1883 v čl. 8. Podle tohoto ustanovení je obchodní jméno chráněno ve všech členských zemích této úmluvy, aniž by bylo třeba je přihlašovat nebo zapisovat. Nerozhoduje také, zda je či není součástí ochranné známky.

V československém právním řádu je zvláštní právní institut obchodního

⁹³⁾ Proto se také právo na obchodní název řadí v systému průmyslových práv mezi tzv. práva na označení.

⁹⁴⁾ Ochranná známka může ovšem být i součástí obchodního názvu.

⁹⁵⁾ Vzhledem k povaze předmětu (označení) nepřichází u obchodního názvu a u označení vůbec v úvahu utajení předmětu. Výlučná dispoziční možnost se zde tedy může zakládat vždy jen ve výlučném dispozičním právu poskytovaném pozitivním právem. Směna těchto nehmotných statků takovými zvláštními absolutními právy nechráněných je tedy vyloučena.

názvu dosud upraven v ustanovení § 22 občanského zákoníku z r. 1950.⁹⁶⁾

Obchodním názvem z hlediska shora vymezeného nejširšího pojetí může být nejen název slovní (jak plné znění tak i zkratka), ale i jiné označení užívané pro podnik (jeho útvar) v hospodářském styku, např. označení obrazové, popř. i prostorové nebo kombinované.

Způsobilým předmětem práva na obchodní název je jen takový název, který má individualizační (rozlišovací) způsobilost. Není tedy způsobilým předmětem tohoto práva název, který by obsahoval jen označení druhové, popř. jiné označení, které je předmětem obecného užívání (např. Stavební podnik, Restaurace apod.). I takový sám o sobě nezpůsobilý název se však může stát názvem způsobilým být předmětem tohoto práva, je-li k němu připojen dostatečně individualizující dodatek (jako např. „Restaurace u Kalicha“).

II. VZNIK OBCHODNÍHO NÁZVU

Obchodní název jako předmět zvláštní právní ochrany vzniká podle právních úprav v jednotlivých zemích zásadně již užíváním, aniž by bylo třeba splnění nějakých formálních podmínek,⁹⁷⁾ jako např. registrace. Mezi více shodnými názvy rozhoduje tedy priorita užívání. V některých zemích však ke vzniku právní ochrany nedostačuje pouhé užívání, nýbrž vyžaduje se, aby užívání vedlo k tomu, že se určitý obchodní název ve spojení s podnikem, jež označuje, stal ve veřejnosti dostatečně známý, popř. dokonce pro podnik příznačný (tzv. Verkehrsgeltung).

S růzností názorů právní teorie i praxe v jednotlivých zemích se setkáváme v otázce podmínek, za jakých je v určité zemi předmětem právní ochrany obchodní název podniku zahraničního.⁹⁸⁾ Téměř všeobecně se zastává názor, že nepostačuje, že jde o obchodní název známý v zahraničí, nýbrž právní ochrana se váže na podmínku, že obchodní název je dostatečně znám i v tuzemsku. Někde se vyžaduje, aby byl podnik, k jehož označení se obchodní název vztahuje, v určitém rozsahu hospodářsky činný i v tuzemsku, popř. aby v souvislosti s tímto podnikem byl obchodní název v tuzemsku užíván nebo i aby se obchodní název stal pro podnik v tuzemsku příznačný, a to i tehdy, jestliže se pro obchodní název tuzemského podniku splnění podobné podmínky nevyžaduje.

III. PRÁVO NA OBCHODNÍ NÁZEV

Se vznikem obchodního názvu vzniká jeho uživateli subjektivní výlučné právo obchodní název užívat a jím disponovat. Na základě tohoto výluč-

⁹⁶⁾ Jde o jedno z ustanovení občanského zákoníku z r. 1950, která platný občanský zákoník (§ 509, čl. 1) ponechal až do další právní úpravy v účinnosti.

⁹⁷⁾ Srov. i čl. 8 PUÚ.

⁹⁸⁾ Tato otázka má mimořádný význam z hlediska mezinárodních smluv licenčních, jejichž předmětem by byl obchodní název.

ného dispozičního práva může se obchodní název stát i předmětem směny. Vzhledem k úzkému sepjetí obchodního názvu s podnikem, pro který vznikl, je však zde možnost směny jak co do způsobu, tak i co do rozsahu (i ohledně rozsahu práv, jež lze smluvně poskytnout) proti jiným nehmotným statkům do značné míry omezena.⁹⁹⁾

IV. ZÁNİK OBCHODNÍHO NÁZVU

K zániku obchodního názvu dochází neužíváním nebo přeměnou obchodního názvu v označení druhové, popř. v jiné obecně užívané označení. Vzhledem k tomu, že obchodní název vzniká neformálně (zejména není jeho vznik závislý na rozhodnutí příslušného orgánu), dochází i k zániku již tím, že uvedené právní skutečnosti nastanou, aniž by bylo třeba zvláštního rozhodnutí. Pokud tedy k rozhodnutí o zániku obchodního názvu dojde, má v těchto případech vždy jen povahu deklaratorní.

Kdy lze mluvit o tom, že podnik přestal název užívat (jaké jsou podmínky, zejména z hlediska doby pro závěr o neužívání), je třeba posoudit vždy z hlediska právní teorie a praxe země, pro kterou se ochrana požaduje.

Pro zánik obchodního názvu přeměnou v označení druhové, popř. v jiné obecné označení, platí s výhradou toho, co bylo uvedeno shora, obdobně výklady uvedené u ochranné známky.

⁹⁹⁾ Viz blíže v části druhé.

KAPITOLA ŠESTÁ

AUTORSKÉ DÍLO

I. POJEM AUTORSKÉHO DÍLA

Autorským dílem je dílo literární, vědecké nebo umělecké, které je výsledkem duševní tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v objektivní formě.¹⁰⁰⁾ Předmětem autorskoprávní ochrany je však jen takové dílo, které není zákonem z autorskoprávní ochrany vyloučeno. Ustanovení autorských zákonů jednotlivých zemí vylučují z důvodu společenského zájmu z předmětu autorskoprávních vztahů výslovně některé výtvořky, především zákonné texty a rozhodnutí. Tak ustanovení § 2 odst. 2 našeho platného autorského zákona vylučuje právní předpisy a rozhodnutí, veřejné listiny, úřední spisy, denní zprávy a projevy přednesené při projednávání veřejných záležitostí.

Autorskoprávní ochrana se týká nejen celku autorského díla, ale i jeho částí (§ 9 odst. 2 našeho aut. zák.). Předmětem autorského práva nejsou pouhé náměty a předlohy, které autor čerpá např. z přírody, z historie nebo z fondu vytvořeného předchozími autory. Teprve zpracováním v tvůrčí formě literární, vědecké nebo umělecké se námět stává způsobilým předmětem autorského práva.¹⁰¹⁾

Nejednotně se v jednotlivých zemích řeší otázka ochrany názvu autorského díla. Jen v malém počtu zemí je tato otázka řešena přímo v zákonné úpravě,¹⁰²⁾ jinde jsou podmínky této právní ochrany vymezovány právní teorií a praxí. Kritérii, jež jsou přitom používána, jsou kritéria osobité povahy názvu, popř. i kritérium zaměnitelnosti. Často se v této souvislosti rozlišuje tzv. ochrana vnitřní od tzv. ochrany vnější. Obtíže nevznikají při řešení prvního případu, kdy se název díla chrání v přímé souvislosti s ochranou díla celého, nýbrž při řešení případu druhého, kdy jde o otázku samostatné ochrany názvu, odtržené od ostatního díla. Československá právní teorie přiznává samostatnou právní ochranu názvu díla jen potud,

¹⁰⁰⁾ Tak vymezuje pojmově autorské dílo § 2 odst. 1 aut. zák. č. 35/65 Sb. Toto vymezení je v podstatě shodné s vymezením v zákonodárství, teorii i praxi ostatních zemí i s vymezením v mezinárodních smlouvách. Srov. k tomu Š. Luby: Autorské právo, Bratislava 1962, str. 192; K. Knap: Autorské právo, Praha 1960, str. 24 a násl.; M. V. Gordon: Sovjetskoje avtorskoje pravo, Moskva, str. 56; V. I. Serebrovskij: Voprosy sovjetskogo avtorskogo prava, Moskva 1956, str. 30; B. S. Antimonov, E. A. Flejšicová: Avtorskoje pravo, Moskva 1957, str. 80; H. Püschel a kol.: Urheberrecht der DDR, Berlin 1969, str. 82 a násl.

¹⁰¹⁾ Srov. § 15 odst. 1 našeho aut. zákona.

¹⁰²⁾ Tak např. v autorském zákoně francouzském z r. 1957 a v autorském zákoně jugoslávském z r. 1968.

pokud název díla i sám o sobě, bez vztahu k dílu, které označuje, vykazuje pojmové znaky autorského díla.¹⁰³⁾

Z pojmového znaku duševní tvůrčí činnosti vyplývá, že autorské dílo musí být vždy individuálním výtvorem, projevem individuality svého autora. Na rozdíl od duševní tvůrčí činnosti technické, kde se prvek individuality vztahuje výlučně na postup, jímž původce k výsledku dospěl (výsledek sám není jedinečný, takže k témuž výsledku může nezávisle na sobě dospět i více původců), vztahuje se u autorského díla tento prvek přímo na výsledek. Autorské dílo je tedy v uvedeném smyslu vždy jedinečné (totéž autorské dílo nemůže nezávisle na sobě vytvořit více autorů).¹⁰⁴⁾

II. VZNIK AUTORSKÉHO DÍLA

Podle autorského práva značně převážné části zemí¹⁰⁵⁾ vzniká autorské dílo již jeho vytvořením (vyjádřením v objektivně vnímatelné formě), takže ke vzniku autorského díla není třeba splnění jakýchkoli formálních podmínek. To platí i podle našeho autorského práva (§ 9 odst. 1 aut. zák.). Naproti tomu v zemích náležejících k systému Copyright (zejména USA a některé země latinsko-americké) je pro dílo uveřejněné vznik autorskoprávní ochrany vázán na splnění formálních podmínek (zvláště registrace, uložení povinných výtisků a zaplacení registračního poplatku). Ve vztazích mezi členskými zeměmi Všeobecné úmluvy o právu autorském z r. 1952 (tzv. Ženevská úmluva) je splnění těchto formálních podmínek pro vznik autorských děl zjednodušeno ustanovením, že členské země této úmluvy, které vážou vznik autorských děl na splnění formálních podmínek, jsou povinny pro dílo chráněné podle této úmluvy, které bylo poprvé uveřejněno mimo území těchto států a jehož autor není příslušníkem tohoto státu, považovat tyto formální podmínky za splněné, jestliže od prvního uveřejnění tohoto díla všechny exempláře díla, uveřejněné se svolením autora nebo jiného subjektu autorského práva, jsou opatřeny značkou © s připojením jména subjektu autorského práva a s vyznačením roku prvního uveřejnění (čl. III č. 1 VÚA).

III. SUBJEKTIVNÍ AUTORSKÁ PRÁVA

K autorskému dílu vznikají jeho autorovi subjektivní autorská práva, která tvoří jednak nepřevoditelná práva osobní (právo na autorství, právo určit dílo k uveřejnění, právo na nedotknutelnost díla a právo na přístup k dílu), jednak výlučné právo k nakládání s dílem (výlučné užívací právo) a právo na autorskou odměnu.

¹⁰³⁾ Srov. Š. Luby: Autorské právo, Bratislava 1962, str. 209; K. Knap: Smluvní vztahy v autorském právu, Praha 1967, str. 29 a násl.; opačný názor zastává v sovětské právní teorii M. V. Gordon v díle Sovjetskoje avtorskoje pravo, 1955, str. 67.

¹⁰⁴⁾ Srov. např. K. Knap: práce citovaná v pozn. 103.

¹⁰⁵⁾ Zejména všech zemí tzv. Bernské unie (Revidovaná úmluva bernská z r. 1886).

Výlučné právo k užití díla je v právních řádech všech zemí prolomeno pro některé případy užití právy k volnému užití díla (tzv. bezplatné licence) a zákonnými licencemi, pro něž poskytují základ i mezinárodní úmluvy, popř. licencemi nucenými (srov. § 15 odst. 2 a 3, § 16 a § 18 aut. zák.).

Směnnou hodnotu má jen výlučné právo k užití díla, pokud není shora uvedeným způsobem prolomeno. V otázce způsobu a rozsahu, v jakém toto právo může být předmětem směny, však není mezi zákonodárstvími a právní teorií jednotlivých zemí jednotnost. V podstatě lze rozlišovat dvě různá pojetí. Podle jednoho pojetí může být toto právo i ve svém celku předmětem translativního převodu,¹⁰⁶⁾ podle druhého pojetí může být v rámci tohoto práva jen konstitutivním právním úkonem zřízeno jinému subjektu právo k užití díla. Tomuto pojetí odpovídá platná úprava našeho autorského práva (§ 19 odst. 1 aut. zák.).¹⁰⁷⁾

IV. ZÁNİK AUTORSKOPRÁVNÍ OCHRANY

Autorskoprávní ochrana díla zanikne:

1. uplynutím doby trvání autorských práv,
2. popřípadě i před uplynutím této doby, zemře-li subjekt autorského práva bez dědice.

Ad 1. Výlučné právo k nakládání s dílem a právo na autorskou odměnu jsou časově omezena dobou autorskoprávní ochrany, která podle našeho platného autorského zákona činí obecně 50 let po smrti autora, popř. po uveřejnění díla (díla anonymní a pseudonymní),¹⁰⁸⁾ ve zvláštních případech činí 25 let po uveřejnění díla (díla filmová) nebo 10 let po smrti autora (díla fotografická). Osobní práva autorská jsou podle zákonů socialistických zemí zásadně časově neomezená.¹⁰⁹⁾ V ostatních zemích jsou, až na některé země, i tato práva časově vázána dobou trvání autorskoprávní ochrany.¹¹⁰⁾

Ad 2. Před uplynutím doby trvání autorského práva autorskoprávní ochrana zanikne úmrtím subjektu autorského práva bez zanechání dědice

¹⁰⁶⁾ Toto pojetí se zastává zejména v autorském právu USA i některých jiných kapitalistických zemí.

¹⁰⁷⁾ Shodné je pojetí autorského práva ostatních socialistických zemí i řady zemí dalších.

¹⁰⁸⁾ Tato doba ochrany je nejčastější, platí zejména v daleko převážné většině zemí tzv. Bernské unie. Jinak se podle jednotlivých zemí pohybuje v rozpětí od 10 do 80 let, výjimečně jsou práva časově neomezená (Portugalsko).

¹⁰⁹⁾ I když v zásadě je mezi právními úpravami v jednotlivých socialistických zemích v této otázce shoda, jsou v konkrétním provedení rozdíly (např. mezi ČSSR a NDR).

¹¹⁰⁾ Doba trvání autorskoprávní ochrany se obecně počítá teprve od 1. ledna roku následujícího po roce, v němž došlo k události rozhodné pro její počítání (srov. § 34 našeho autorského zákona).

a dilo se stává volným, pokud právo určité země vylučuje pro autorské právo použití institutu tzv. odúmrti, jako to činí autorský zákon československý (§ 35 odst. 1 aut. zák.). Pokud podle práva jednotlivých zemí má použití institutu odúmrti i u autorského práva místo, autorskoprávní ochrana v tomto případě před uplynutím doby trvání autorského práva nezanikne a subjektem autorského práva se stane z titulu odúmrti stát.

Podobně jako v případě práva určité země vylučuje pro autorské právo použití institutu tzv. odúmrti, jako to činí autorský zákon československý (§ 35 odst. 1 aut. zák.). Pokud podle práva jednotlivých zemí má použití institutu odúmrti i u autorského práva místo, autorskoprávní ochrana v tomto případě před uplynutím doby trvání autorského práva nezanikne a subjektem autorského práva se stane z titulu odúmrti stát.

Tato položka se týká zejména v souvislosti s autorským právem v USA a některých jiných zemích. Podle práva určité země vylučuje pro autorské právo použití institutu tzv. odúmrti, jako to činí autorský zákon československý (§ 35 odst. 1 aut. zák.). Pokud podle práva jednotlivých zemí má použití institutu odúmrti i u autorského práva místo, autorskoprávní ochrana v tomto případě před uplynutím doby trvání autorského práva nezanikne a subjektem autorského práva se stane z titulu odúmrti stát.

KAPITOLA SEDMÁ

VÝKONY VÝKONNÝCH UMĚLCŮ

I. POJEM VÝKONŮ VÝKONNÝCH UMĚLCŮ

Pod pojmem výkonů výkonných umělců se rozumějí umělecké výkony herců, zpěváků, hudebníků, tanečníků a jiných osob, které představují, zpívají, hrají, recitují nebo jinak provádějí literární nebo umělecké dílo. Tak vymezuje tento pojem naše právní úprava v § 36 odst. 1 autorského zákona. Toto vymezení je zcela shodné s vymezením obsaženým v čl. 3 písm. a) Římské úmluvy o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových organizací z r. 1961, která zajišťuje tuto ochranu ve vztazích mezinárodních.

Úprava právní ochrany těchto výkonů je dosud zakotvena jen v právních rádech poměrně malého počtu zemí. U nás je tato ochrana zakotvena v autorském zákonu č. 35/65 Sb. (zejména §§ 36–39). Také počet účastníků Římské úmluvy je dosud poměrně malý.¹¹¹⁾

II. VZNIK PRÁVNÍ OCHRANY

Právní ochrana výkonů výkonných umělců vzniká podle právní úpravy v některých zemích již provedením výkonů, aniž by k jejímu vzniku bylo třeba splnění jakýchkoli formálních podmínek. Tento princip platí i podle naší právní úpravy. Naproti tomu vyžadují některé země pro vznik právní ochrany i splnění formálních podmínek. Ve vztazích mezi členskými zeměmi Římské úmluvy je splnění těchto formálních podmínek zjednodušeno ustanovením, že členské země této úmluvy, které vážou vznik právní ochrany na splnění formálních podmínek, jsou povinny pokládat tyto podmínky za splněné, jestliže všechny rozmnoženiny vydaného zvukového snímku uvedené do prodeje nebo jejich obaly ponesou poznámku (P) s připojením roku prvního vydání a — neuvádějí-li rozmnoženiny nebo jejich obaly hlavní výkonné umělce — také jména subjektu práv takových výkonných umělců ve státě, kde se trvalý záznam uskutečnil (čl. 11 cit. úmluvy).

III. SUBJEKTIVNÍ PRÁVA K VÝKONŮM

K provedeným uměleckým výkonům vznikají výkonným umělcům subjektivní práva, zahrnující kromě práv osobních, jež jsou obdobou osobních práv autorských¹¹²⁾ zejména výlučné právo nakládat s výkonem a právo na odměnu za užití výkonu.

¹¹¹⁾ Počet účastníků této úmluvy činil k 1. 1. 1972 celkem 12.

¹¹²⁾ Srov. ustanovení § 39 odst. 1 ve vztahu k § 12 aut. zák.

Na rozdíl od práv autorských je výlučné dispoziční právo a právo na odměnu výkonných umělců omezeno jen na určité způsoby užití výkonů, které jsou v právních úpravách jednotlivých zemí, i v uvedené úpravě mezinárodní, konkrétně vymezeny. Podle naší platné právní úpravy je toto výlučné dispoziční právo omezeno na užití výkonů pro:

a) zhotovení záznamu (zvukového, obrazového nebo obojího) pro výrobu snímků určených k veřejnému odbytu nebo pro výrobu filmů určených k veřejnému promítání;

b) zhotovení snímků určených k veřejnému odbytu nebo užití záznamů nebo snímků k jinému účelu, než pro které již bylo svolení uděleno, pokud nejde o takové užití, na něž se výlučné dispoziční právo nevztahuje;

c) vysílání rozhlasem nebo televizí;

d) veřejné promítání nebo šíření jinými prostředky, byl-li výkon usku-
tečněn pro někoho jiného než pro organizaci, která ho chce použít.¹¹³⁾

Výlučné dispoziční právo výkonných umělců je podle právních úprav v jednotlivých zemích prolomeno stanovením výjimek, a to zejména pokud jde o užití výkonu k osobní potřebě uživatele nebo pokud jde o užití výkonu ze záznamu či snímku výlučně k účelům vědeckým nebo vyučovacím (tzv. bezplatné zákonné licence). Náš zákon stanoví kromě těchto výjimek i některé výjimky další (§ 37 odst. 1 písm. a) až c) aut. zák.), zejména i pro zpravodajství o aktuální události, je-li v něm v odůvodněné míře užito i výkonu, k němuž při takové události došlo.¹¹⁴⁾

IV. ZÁNİK PRÁVNÍ OCHRANY

Subjektivní práva k uměleckým výkonům jsou omezena dobou, jejímž uplynutím dochází k zániku právní ochrany. Tato doba se podle jednotlivých právních úprav různí. Podle naší právní úpravy činí 25 let.¹¹⁵⁾ Římská úmluva stanoví minimální dobu 20 let od porážení záznamu výkonu.¹¹⁶⁾

¹¹³⁾ Srov. § 36 odst. 2 aut. zák.

¹¹⁴⁾ Srov. § 39 odst. 1 ve vztahu k § 15 odst. 3 aut. zák.

¹¹⁵⁾ Obdobně jako u autorského práva počítá se i zde tato doba teprve od 1. ledna roku následujícího po roce, v němž byl porážen záznam výkonu (srov. § 38 našeho aut. zák.).

¹¹⁶⁾ Čl. 14 cit. Úmluvy.

ZVUKOVÉ ZÁZNAMY POŘÍZENÉ VÝROBCI A ROZHLASOVÉ A TELEVIZNÍ POŘADY

I. POJEM ZVUKOVÝCH ZÁZNAMŮ A ROZHLASOVÝCH A TELEVIZNÍCH POŘADŮ

Zvukovými záznamy pořízenými výrobcí, které jsou předmětem právní ochrany, se rozumějí výrobci pořízené záznamy výkonů výkonných umělců nebo záznamy jiných zvuků. Tak vymezuje tento pojem naše právní úprava v § 45 odst. 1 aut. zák. Obdobné je vymezení obsažené v čl. 3 písm. b) Římské úmluvy o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových organizací z r. 1961, s tím rozdílem, že připojuje pojmový znak výlučně sluchové vnímatelnosti.¹¹⁷⁾

Rozhlasovými a televizními pořady, které jsou předmětem právní ochrany, jsou vlastní vysílané pořady (§ 46 odst. 1 aut. zák.).

I tato úprava je u nás zakotvena v autorském zákoně č. 35/65 Sb. (§ 45 až 48), ochranu v mezinárodních vztazích zajišťuje shora již uvedená Římská úmluva.

II. VZNIK PRÁVNÍ OCHRANY

Podle právní úpravy v některých zemích vzniká právní ochrana již pořízením zvukových záznamů a prvním vysíláním rozhlasových a televizních pořadů. Za pořízení zvukových záznamů se přitom považuje první záznam výkonů nebo jiných zvuků a za vysílání bezdrátové šíření zvuků nebo obrazů a zvuků pro veřejnost (čl. 3 písm. e, f, Římské úmluvy). Na tomto principu bezformálnosti právní ochrany je založena i naše platná právní úprava. Naproti tomu vyžadují některé země ke vzniku právní ochrany zvukových záznamů i splnění formálních podmínek. Ve vztazích mezi členskými zeměmi Římské úmluvy je splnění těchto formálních podmínek pro vznik právní ochrany zjednodušeno ustanovením, že členské země této úmluvy, které vážou vznik právní ochrany na splnění formálních podmínek, jsou povinny pokládat tyto podmínky za splněné, jestliže všechny rozmnoženiny vydaného zvukového snímku uvedené do prodeje, nebo jejich obaly ponesou poznámku (P) s připojením roku prvního vydání a — neuvádějí-li rozmnoženiny nebo jejich obaly výrobce (připojením jména, známky nebo jiného označení) — také jména subjektu práv výrobce (čl. 11 cit. úmluvy).

¹¹⁷⁾ Výslovné zdůraznění tohoto pojmového znaku se jeví zcela nadbytečné, neboť vyplývá již z pojmu záznamů „zvukových“.

III. SUBJEKTIVNÍ PRÁVA K ZVUKOVÝM ZÁZNAMŮM A ROZHLASOVÝM A TELEVIZNÍM POŘADŮM

K pořízeným zvukovým záznamům vznikají jejich výrobcům a k rozhlasovým a televizním pořadům vznikají rozhlasovým a televizním organizacím subjektivní práva, spočívající ve výlučném právu nakládat s těmito předměty a v právu na náhradu za užití.

Tato práva jsou (obdobně jako u práv výkonných umělců) omezena jen na určité způsoby užití, které jsou v právních úpravách jednotlivých zemí, i v uvedené úpravě mezinárodní konkrétně vymezeny. Podle naší právní úpravy jsou tato práva omezena:

a) pokud jde o práva výrobců zvukových záznamů — na užití záznamů a snímků k vysílání rozhlasem a televizí, k pořízení rozmnoženin zvukového záznamu nebo snímku pro jinou než vlastní osobní potřebu a k jejich veřejnému přednesu;

b) pokud jde o práva rozhlasových a televizních organizací — na užití vysílaného pořadu k zhotovení jeho záznamu pro jinou než vlastní osobní potřebu a k dalšímu rozmnožování nebo jinému veřejnému šíření.¹¹⁸⁾

Výlučné právo k nakládání zvukovými záznamy nebo rozhlasovými a televizními pořady je podle právních úprav v jednotlivých zemích prolomeno ustanovením výjimek, které připouští i Římská úmluva,¹¹⁹⁾ zejména pro užití k osobní potřebě, pro účely vyučovací nebo vědecké, krátkých výňatků při zpravodajství o aktuálních událostech a krátkodobého záznamu pořízeného rozhlasovou organizací jejími vlastními prostředky a pro její vlastní vysílání. Toto vymezení obsahuje i naše platná právní úprava (§ 45 odst. 2, § 46 odst. 2, § 48 aut. zák.).

IV. ZÁNİK PRÁVNÍ OCHRANY

Subjektivní práva ke zvukovým záznamům a k rozhlasovým nebo televizním pořadům zanikají uplynutím doby právní ochrany. Tato doba je podle právních úprav v jednotlivých zemích různá. Podle naší právní úpravy činí 25 let od pořízení zvukového záznamu, popř. uskutečnění prvního vysílání rozhlasového nebo televizního pořadu.¹²⁰⁾ Římská úmluva stanoví minimální dobu ochrany 20 let.¹²¹⁾

¹¹⁸⁾ § 45 odst. 2 a § 46 odst. 2 aut. zák.

¹¹⁹⁾ Srov. čl. 15 cit. Úmluvy.

¹²⁰⁾ Obdobně jako u autorského práva se i zde tato doba počítá teprve od 1. ledna následujícího po roce, v němž došlo k pořízení zvukového záznamu (§ 45 odst. 4 aut. zák.), popř. v němž se poprvé uskutečnilo vysílání rozhlasového nebo televizního pořadu (§ 46 odst. 3 aut. zák.).

¹²¹⁾ Čl. 14 cit. Úmluvy.

Realizace směny v oblasti nehmotných statků licenční smlouvou

KAPITOLA PRVNÍ

PŘÁVNÍ FORMY SMĚNY V OBLASTI NEHMOTNÝCH STATKŮ

I. PŘEDPOKLADY SMĚNY NEHMOTNÝCH STATKŮ

V první části této práce jsme se zabývali vymezením předmětů směny v oblasti nehmotných statků. Viděli jsme, že těmito předměty jsou nehmotné statky, které mají nejen užitnou, ale i směnnou hodnotu. Směna se uskutečňuje v právních formách, které proti směně v oblasti hmotných statků vykazují již zásadní zvláštnosti. Důvod těchto zvláštností tkví právě v povaze těchto statků jako statků nehmotných. To se nejvýrazněji projevuje u těch statků, které jsou výsledkem duševní tvůrčí činnosti, jako zejména vynálezy a literární, umělecká nebo vědecká díla, u nichž k obecným specifikům všech práv k imateriálním statkům přistupují ještě další významné zvláštnosti vyplývající z existence zvláštních, svou povahou nezczitelných osobních práv.

Realizace směny v oblasti nehmotných statků smlouvou předpokládá, aby subjekt, který právo k nehmotnému předmětu poskytuje, mohl s tímto předmětem v žádaném směru právem disponovat. Již z povahy věci je tedy smluvní realizace směny u nehmotných statků, které nejsou utajeny, vyloučena především v tom rozsahu, v němž tomuto subjektu náleží jen nevýlučné užívací právo, jemuž neodpovídá právo zakazovací. To je případ různých nevýlučných právních forem ochrany u vynálezů (původské osvědčení, patent na podnikový vynález nebo vynález odevzdaný státu, popř. tzv. Wirtschaftspatent).¹⁾

Smlouvy, které i v těchto případech při využití vynálezu jsou uzavírány (smlouva s původcem o odměně za využití, smlouva o účasti původce na rozpracování a zavedení vynálezu — srov. § 3 odst. 6 zák. č. 34/57 Sb.) nemají již povahu smluv o realizaci směny, neboť nevedou k realizaci směny, nýbrž jen k úpravě některých vztahů, které z realizace, uskutečněné již přímo na základě ustanovení zákona, vznikají. Relativně je smluvní realizace směny vyloučena v případech, pro které je jinak existující dispoziční

¹⁾ K. Knap, M. Opltová: Právní formy ochrany vynálezů v socialistickém právním řádu, Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního, č. 1/71.

právo zákonem omezeno. S těmito případy se setkáváme všude tam, kde určité užití nehmotného statku dovoluje zákon sám. To je případ tzv. zákonných licencí autorského práva.²⁾ Právo ostatních subjektů k užití nevzniká v těchto případech odvozeně od práva původního subjektu, nýbrž již originárně na základě ustanovení zákona.³⁾

S růzností názorů se setkáváme někdy v otázce, zda lze za smlouvu o realizaci směny (licenční smlouvu) považovat smlouvu, která bývá uzavírána o podmínkách využití vynálezu v případech udělení tzv. nucené licence. Institut této nucené licence, kterou uděluje namísto majitele patentu příslušný orgán země ochrany (jde o jednu ze záruk proti zneužití výlučných práv z patentu) v případech zákonem vymezených důležitých zájmů, znají zákony o vynálezech téměř všech zemí (srov. § 9 zák. č. 34/57 Sb.) a zakotvuje jej i čl. 5 PÚU. Obdobný je případ nucené licence autorského práva, která je v různých zákonodárstvích zavedena jako nucená licence překladatelská,⁴⁾ v našem autorském právu je zakotvena též jako obecná nucená licence.⁵⁾ Za správný je třeba považovat názor, že i pokud v těchto případech na podkladě udělení nucené licence k uzavření smlouvy o podmínkách užití dojde, nemá taková smlouva nikdy povahu smlouvy o realizaci směny (smlouvy licenční), neboť k realizaci směny dochází v těchto případech nikoli na základě udělení svolení k realizaci smlouvou, nýbrž již na základě konstitutivního rozhodnutí příslušného orgánu.⁶⁾ To ovšem nemění nic na tom, že i tyto smlouvy mají povahu občanskoprávních smluv z oblasti vynálezeckého, popř. autorského práva.⁷⁾

Odchylně od předchozího případu se jeví případ tzv. nabídky licence, kterou zná právo NSR (Lizenzbereitschaft) a právo anglické (licence of right). V těchto případech dochází totiž na základě smluvního projevu obou účastníků ke skutečnému smluvnímu konsensu o realizaci směny (nabídka licence a její přijetí). Zvláštností tohoto případu je však, že nabídka licence, na jejímž podkladě se směna uskutečňuje, je adresována neomezenému okruhu individuálně ještě neurčených subjektů (potencionálních uživatelů), je neodvolatelná a její účinnost se vztahuje na celou dobu trvání ochrany. Vzdor těmto zvláštnostem není důvodu, proč by tato smlouva neměla být považována za smlouvu o realizaci směny (smlouvu licenční), byť i se specifickými rysy.

Dispozice s nehmotným statkem se však nemusí zakládat jen na výlučném dispozičním právu poskytovaném pozitivním právem. U nehmotných

²⁾ Srov. § 15 odst. 2, 3 a § 16 aut. zák.

³⁾ Povahou nehmotného statku je dispoziční právo z důvodu celospolečenského zájmu dále vyloučeno u některých předmětů všeobecných práv osobnostních (práv na ochranu osobnosti), což se vztahuje zejména na život a zdraví. Smluvní dispozice těmito nehmotnými statky se však vymykají z rámce předmětu tohoto pojednání (srov. blíže K. Knap—J. Švestka: *Ochrana osobnosti v čs. obč. právu*, Praha 1969).

⁴⁾ Srov. § 18 odst. 2 našeho aut. zák. č. 35/65 Sb. i čl. V VÚA.

⁵⁾ Srov. § 18 odst. 1 zák. č. 35/65 Sb.

⁶⁾ Shodně O. Kunz: *Vynálezy v mezinárodním právu*, Praha 1966, str. 209.

⁷⁾ Shodně G. Feige—W. Seiffert: *Internationale Lizenzen*, Berlín 1965, str. 93.

statků, u nichž to jejich povaha připouští (know-how, vynálezy, vzory), se může zakládat i jen na faktické možnosti výlučně disponovat s nemotným statkem dosud utajeným, pokud konkrétní právní řád takové dispozici poskytuje právní ochranu.^{7a)} Z povahy věci nepřichází směna nechráněného nemotného statku v úvahu u díla autorského, popř. i u jiných předmětů, u nichž ochrana spadá časově v jedno již s jejich vznikem.

Z výkladů obsažených v první části této práce můžeme dovodit závěr, že nemotné statky jsou předmětem směny potud, pokud jimi určitý subjekt může nakládat a tím je učinit předmětem směny buď na základě výlučného dispozičního práva stanoveného zákonem v rámci zvláštní právní ochrany, nebo na základě jejich utajení.^{7b)}

II. PRÁVNÍ FORMY SMĚNY NEHMOTNÝCH STATKŮ

Směna nemotných statků se uskutečňuje ve dvou základních právních formách: ve formě smlouvy o převodu práv k nemotným statkům (převod patentu aj.) a ve formě smlouvy o užití nemotného statku (smlouvy licenční aj.).

1. Smlouvy o převodu práv k nemotným statkům

Převod práv k nemotným statkům v jejich celku jako jedna z právních forem, v nichž se uskutečňuje směna nemotných statků, zná zákonodárství většiny zemí. V širším rozsahu přichází v úvahu u vynálezů a chráněných vzorů,⁸⁾ v podstatně menším rozsahu je přípustná u tzv. práv na ozna-

^{7a)} Názory na právní následky dispozic nemotnými statky zvláštními právy k nemotným statkům nechráněnými nejsou však zcela jednotné. Srov. k tomu v části první pozn. 17.

^{7b)} Feige-Seiffert v díle cit. v pozn. 7, str. 111, vymezují předmět licenční smlouvy tak, že jej tvoří „výsledky vědeckotechnické činnosti, které jsou technologicky po-užitelné a u nichž je realizace jejich zbožího charakteru zajištěna tím, že jsou buď absolutními právy (patenty), nebo utajením anebo jejich faktickou jedinečností vyloučeny z bezplatného užití.

Toto vymezení považujeme za příliš úzké, pokud hovoří jen o technologicky po-užitelných výsledcích vědeckotechnické činnosti, neboť v tomto vymezení by byla vyloučena zejména autorská díla. Naproti tomu nejde o smluvní realizaci směny ani tehdy, nejsou-li sice výsledky vyloučeny z užití bezplatného, může-li však každý těchto výsledků užit bez potřeby zvláštního svolení (tedy bez smlouvy), i když je za užití povinen zaplatit úplatu (např. nucené licence v právu vynálezeckém, zákonné a nucené licence v právu autorském). Konečně nepovažujeme za odůvodněné vytčení zvláštního kritéria faktické jedinečnosti. Podle našeho názoru i jedinečné výsledky tvořící nemotný statek mohou být předmětem směny jen buď na základě zákonem stanovených absolutních práv, nebo na základě aspoň relativního utajení.

⁸⁾ Otázka převoditelnosti práv k vynálezu není ani v právní teorii, ani v zákonodárství socialistických zemí řešena jednotně. Platné československé právo tento převod nepřipouští (§ 3 odst. 4 zná pouze licenci), zatímco zákony Maďarska, Polska, Bulharska, NDR, Jugoslávie a Albánie jej upravují přímo, právo SSSR nepřímou (stanovením povinnosti registrace této smlouvy). Převod práv k chráněnému vzoru připouští právo všech socialistických zemí.

čení.⁹⁾ Specifický je případ práva autorského. Převod autorského práva v jeho celku připouští jen některé kapitalistické země, ostatní země, zejména země socialistické, znají jen převod jednotlivých práv k užití díla ve formě poskytnutí svolení k jeho užití.

O právní povaze smlouvy o převodu práva k nehmotnému statku není ani v teorii ani v praxi jednoty. Značná část teorie a praxe považuje tuto smlouvu za smlouvu kupní. Skutečně se také běžně mluví např. o „prodeji patentu“.¹⁰⁾ Další část právní teorie a praxe, a to zejména v zemích, kde pozitivní právo vyhrazuje výslovně institut kupní smlouvy pro převody věcí hmotných, spatřuje v této smlouvě smlouvu o postupu práv.¹¹⁾ Máme za to, že i když by jinak zásadně bylo možno názor na druhém místě uvedený považovat za více vyhovující, nelze přitom přehlížet, že zde nejde jen o to, že předmětem převodu je právo, ale zejména o to, že se toto právo vztahuje k nehmotným statkům. Právě z této skutečnosti vyplývají závažné zvláštnosti tkvící přímo v povaze nehmotných statků. Tyto zvláštnosti jsou nejvýraznější u převodu práv k těm nehmotným statkům, které vznikají jako výsledky duševní tvůrčí činnosti. Zvlášť zřetelná jsou tato specifika u převodu autorského práva, kde právní teorie i praxe jsou v podstatě jednotné v závěru, že předmětem takového převodu nemohou být nikdy osobní práva autorská (tzv. *droit moral*), jejichž vymezení bylo v autorském právu již do značné hloubky propracováno.¹²⁾

Zvláštnosti vyplývající z povahy nehmotných statků, o nichž byla právě zmínka, vedou k závěru, že smlouvu o převodu práv k nehmotným statkům nelze podřadit ani pod obecný typ smlouvy o postupu práv. Jde o smlouvu zvláštního druhu, která je zvláštním typem smlouvy o postupu práv, vykazujícím proti obecnému typu této smlouvy významná specifika.¹³⁾

⁹⁾ O různých teoriích vztahujících se k přípustnosti převodu ochranné známky viz výklady v části první, kapitola čtvrtá, a dále M. Opltová: Změna subjektu známkového práva z hlediska čs. právní úpravy, Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního č. 1/70, str. 28 a násl. U označení původu výrobků je jakákoli forma směny již z povahy věci vyloučena úplně.

¹⁰⁾ Tak např. již Kohler v *Handbuch des deutschen Patentrechts*, Mannheim 1900, str. 581, rozh. něm. říš. soudu ze 3. 7. 1937 (GRUR 1938, str. 33). Na nepoužitelnost některých ustanovení o kupní smlouvě upozorňuje přitom např. Pietzker: *Kommentar zum Patentgesetz 1959*, § 6, pozn. 2.

¹¹⁾ Tak zejména teorie a praxe francouzská a italská. K tomu viz např. P. Roubier: *Le droit de la propriété industrielle*, II. díl, Paris 1954, str. 250; M. Rotondi: *Diritto industriale*, Padova 1965, str. 262. I v této souvislosti se však upozorňuje na nepoužitelnost některých obecných ustanovení (tak např. E. Pouillet: *Traité théorique et pratique des brevets d'invention et des secrets de fabrique*, Paris 1915, č. 207 a 240).

¹²⁾ To platí bezvýhradně pro právní teorii a praxi v zemích socialistických, zatímco v některých kapitalistických zemích se i u převodů práv k nehmotným statkům setkáváme s namnoze ryze komerčním pojetím, které je povaze těchto statků cizí.

¹³⁾ Nelze souhlasit s názorem, který se v teorii i praxi někdy vyskytuje (srov. např. P. Roubier v díle cit. v pozn. 11, str. 250), že je v tomto směru rozlišovat mezi převodem uskutečňovaným původním subjektem práva a převodem uskutečňovaným dalšími nabyvateli. I v posledním případě vykazuje převod specifika, a to jak obecného rázu z povahy nehmotného statku, tak i vzhledem ke skutečnosti, že určitá práva zůstávají i nadále vyhrazena původnímu (originálnímu) subjektu práva.

2. Smlouvy o užití nehmotného statku

Smlouva o užití nehmotného statku je hlavní právní formou, v níž se směna v oblasti nehmotných statků uskutečňuje. Na rozdíl od smluv uvedených na prvním místě, není předmětem těchto smluv převod práv k nehmotným statkům, nýbrž jen určitý způsob užití těchto nehmotných statků. Mezi tyto smlouvy náležejí především smlouvy o využití předmětů průmyslových práv, pro něž se v teorii i praxi vžilo označení licenčních smluv. Dále sem náležejí smlouvy o užití autorských děl, u nichž se označení licenčních smluv vžilo jen pro jejich úzkou specifickou část, i smlouvy o užití předmětů tzv. práv příbuzných právu autorskému (výkony výkonných umělců, zvukové záznamy pořízené výrobcí a rozhlasové a televizní pořady).

Pochybnosti vzbuzuje otázka, zda lze mezi tyto smlouvy zařazovat i smlouvy o nehmotných statcích nechráněných (např. smlouvy o využití vynálezů nepřihlášených k patentování), pro něž se rovněž vžilo označení licenčních smluv. Touto otázkou se budeme zabývat v dalších výkladech v rámci vymezení pojmu licenčních smluv v kapitole druhé. Na tomtéž místě se budeme také blíže zabývat otázkou právní povahy licenčních smluv.

Vzhledem k předmětu této práce se v dalších výkladech omezíme na licenční smlouvy. Mezi oběma shora vymezenými základními právními formami směny nehmotných statků je tak základní rozdíl, že o nich podle našeho názoru nelze jednat společně. Zabývat se smlouvami o převodu práv k nehmotným statkům zvláště by nejen vybočovalo z rámce vymezeného předmětem této práce, ale přesahovalo by i možnosti omezené stanoveným rozsahem.

POJEM LICENČNÍ SMLOUVY A JEJÍ ZAŘAZENÍ V PRÁVNÍM ŘÁDU

I. POJEM A PRÁVNÍ POVAHA LICENČNÍ SMLOUVY

Jak jsme uvedli již v předchozích výkladech, je označení licenčních smluv v teorii i v praxi užíváno pro smlouvy o užití nehmotných statků, které jsou chráněny průmyslovými právy, dále pro smlouvy o užití nechráněných nehmotných statků z oblasti průmyslových práv, zejména know-how a pro některé smlouvy o užití děl literárních, vědeckých nebo uměleckých. V této souvislosti vyvstávají v první řadě otázky, zda je označení smluv ve všech těchto případech jako smluv licenčních správné (zda ve všech těchto případech jde podle povahy smluv skutečně o smlouvy licenční), zda v kladném případě jde o týž druh či o různé druhy smluv licenčních a konečně zda se vymezení smluv licenčních vztahuje jen na tyto smlouvy nebo zda je možno pod pojem licenčních smluv zařazovat i další smlouvy o užití nehmotných statků (např. smlouvu nakladatelskou, smlouvu o veřejném provozování díla, různé smlouvy filmové aj.). Všechny tyto otázky spadají do problematiky pojmového vymezení licenční smlouvy. Řešení těchto otázek předpokládá nezbytně vyřešení otázky právní povahy licenční smlouvy. Je proto třeba zabývat se otázkami pojmu a právní povahy licenční smlouvy společně v jejich souvislosti.

Otázka právní povahy licenční smlouvy nemá ovšem význam jen pro vymezení předmětu těchto smluv. I když jde o otázku teoretickou, jde zároveň i o otázku, která má bezprostřední, a to základní význam pro praxi. Na vyřešení otázky právní povahy této smlouvy totiž závisí zjištění, jaké zásady pro řešení právních vztahů založených touto smlouvou vyplývají již z povahy této smlouvy a jaké předpisy pozitivního práva lze při nedostatku specifické pozitivně právní úpravy licenčních smluv na řešení těchto právních vztahů aplikovat. Zvláště závažný význam má zkoumání této otázky pro licenční smlouvy mezinárodní (otázka, které předpisy použitelného cizího hmotného práva mají být aplikovány), její význam však nelze podceňovat ani pro licenční smlouvy vnitrostátní.

Pozitivní právní úpravy jednotlivých zemí obsahují zvláštní úpravu licenčních smluv jen zcela výjimečně.¹⁴⁾ Zcela ojedinělá v pozitivně právních úpravách je pojmová definice licenční smlouvy. Tak rakouský pa-

¹⁴⁾ Výjimku tvoří jen některé novější zákony. Ze zákonů socialistických zemí je to maďarský zákon o patentové ochraně vynálezů z r. 1969 (§§ 17 až 20), polský zákon o vynálezském právu z r. 1962 (čl. 47 a 48) a jugoslávský zákon o patentech a technických zlepšeních z r. 1960 (čl. 26 a 27). Ze zákonů ostatních zemí si zaslouží pozornosti např. brazilský zákon o průmyslových právech z r. 1945 (čl. 50–63, 147 až 150).

tentní zákon¹⁵⁾ definuje licenci na vynález jako „přenechání užívání vynálezů“. Pojmové vymezení licenčních smluv je především věcí právní teorie a judikatury.

Vycházíme-li z etymologického výkladu slova „licence“ (z latinského *licere* — dovolit), je licenční smlouva smlouvou, jíž se uděluje svolení k užití předmětu licence. Svolit k tomu, aby někdo jiný předmětu licence užíval, může ovšem jen ten subjekt, na jehož svolení závisí, zda jiný může tohoto předmětu užívat. Tím je především subjekt, kterému k předmětu licence náleží (ať z jakéhokoli právního titulu) výlučné dispoziční právo, jemuž odpovídá všeobecné záповědní právo. Tato skutečnost vedla logicky zcela správně k závěru, že uzavřením licenční smlouvy se subjekt výlučného práva vůči nabyvateli licence v rozsahu smlouvou vymezeném vzdává svého záповědního práva. Až potud lze s touto teorií plně souhlasit. Na tomto závěru však vybudovala část starší právní teorie pojetí, podle něhož právní povaha licenční smlouvy spočívá právě v tomto relativním vzdání se záповědního práva, které udánlivě tvoří podstatný obsah této smlouvy.¹⁶⁾ Na neudržitelnost tohoto ryze negativního pojetí právní povahy licenční smlouvy poukazovala právem již starší právní teorie, a to i naše. Tak zejména Wenig upozorňoval na povážlivé praktické důsledky takového pojetí, které „vylučuje zejména povinnost majitele patentu k správě v případě technických nebo právních nedostatků patentu“.¹⁷⁾ O přesvědčivé vyvrácení této koncepce a o dovození, že licence má především pozitivní obsah, se zasloužil zejména Kohler.¹⁸⁾ Vzdor tomu se s touto koncepcí ještě i značně později setkáváme ve Francii.¹⁹⁾ Lze však konstatovat, že závěr, že licence má svou základní povahu pozitivní, byť vykazovala i složku negativní, je dnes v podstatě jednotným stanoviskem právní teorie i praxe jak v zemích socialistických, tak i v zemích kapitalistických. Negativní složku v licenční smlouvě je ovšem vždy třeba chápat v její dialektické jednotě se základní složkou pozitivní. Nelze proto souhlasit s tříděním licenčních smluv na pozitivní a negativní, jak se s tím namnoze setkáváme v právní teorii buržoazní.²⁰⁾

¹⁵⁾ § 20 patentního zákona z r. 1925 ve znění pozdějších úprav.

¹⁶⁾ Srov. např. v oblasti práva německého a starého práva rakouského, Klostermann: *Patentgesetz für das deutsche Reich*, Berlin 1877, str. 161; Robolski: *Theorie und Praxis des deutschen Patentrechts*, Berlin 1890, str. 232; Schall: *Zur Lehre vom Lizenzvertrag*, Archiv für zivilistische Praxis LXX, str. 130; v oblasti práva anglického např. Edmunds: *The Law and Practice of Letters Patent for Inventions*, London 1897, str. 300.

¹⁷⁾ A. Wenig: *O patentní licenci podle rakouského práva soukromého*, Praha 1910.

¹⁸⁾ J. Kohler: dílo cit. v pozn. 10, str. 509. V této práci Kohler mj. uvádí: „Pozitivní povaha licence se ostatně podává již z posuzování životních vztahů. Kdo nabývá licenci, chce mít něco pozitivního, chce podíl na vynálezeckém statku; poskytovatel licence je i obligačně zavázán tento podíl mu poskytnout, je totiž povinen dát nabyvateli licence potřebnou informaci a zasvětit jej do poměrů...“

¹⁹⁾ Srov. např. M. Planiol: *Note sous Orléans*, 23. 7. 1892, D. P. 1893, 2, 329; J. Morel: *De la licence d'exploitation en matière de brevets d'invention*, thèse Lyon 1926, str. 11.

²⁰⁾ Srov. např. již E. Klöppel: *Der Lizenzvertrag — eine patentrechtliche Untersuchung*, Leipzig 1896, i některé práce novější.

Z hlediska pozitivního obsahu práva, které licenční smlouva pro nabyvatele zakládá, se v rámci buržoazní právní teorie vytvořila různá pojetí licenční smlouvy. Za nejstarší z těchto koncepcí lze považovat teorii, která v licenční smlouvě spatřuje kupní smlouvu, popř. zvláštní druh této smlouvy, pro kterou je alespoň zásadně třeba ustanovení pozitivního práva o kupní smlouvě používat. Tato teorie dosud zčásti přetrvává, zvláště pokud jde o pojetí právní povahy výlučných licenčních smluv.²¹⁾

Kritika uvedené teorie kupní smlouvy, která poukazovala zejména na skutečnost, že institut kupní smlouvy lze podle jeho povahy a podle pozitivně právní úpravy řady zemí používat jen na převody vlastnictví k hmotným věcem, vedla k pojetí právní povahy licenční smlouvy jako smlouvy o částečném postupu práv. Na tomto podkladě se vyvinula teorie štěpení práva (Abspaltungstheorie), která vznikla v Německu a je rozšířena i v některých dalších zemích. Podle této teorie, které se používá zejména pro licence výlučné, subjekt výlučného práva k předmětu licence uzavřením licenční smlouvy odštěpuje část svého práva a tuto odštěpenou část převádí na nabyvatele licence. Právo, které se licenční smlouvou zakládá, považuje tato teorie za quasivěcné užívací právo.²²⁾

Část právní teorie a praxe považuje licenční smlouvu za smlouvu nájemní. To platí zejména pro právní teorii a praxi italskou, francouzskou a belgickou.²³⁾ Obdobou tohoto pojetí odůvodněnou podmínkami konkrétní pozitivně právní úpravy je pojetí, které v licenční smlouvě spatřuje smlouvu pachtovní, popř. smlouvu pachtovní smlouvě obdobnou. V této podobě je toto pojetí rozšířeno ve Švýcarsku, z části i v NSR.²⁴⁾

Zcela odlišnou povahu od předchozích má jen málo rozšířená koncepce spatřující v licenční smlouvě smlouvu společenskou, popř. smlouvu jí obdobnou.²⁵⁾

Konečně velmi rozšířenou a dnes v právní teorii i praxi převažující je teorie spatřující v licenční smlouvě smlouvu zvláštního druhu. Bylo by ovšem značným omylem domnívat se, že tato teorie představuje jednotnou

²¹⁾ Srov. např. A. Seligsohn: *Patentgesetz und Gesetz betreffend den Schutz von Gebrauchsmustern*, Leipzig 1932, pozn. č. 6 k § 6. I Rabel (*The Conflict of Laws*, sv. III., str. 78) a Pietzker (*Kommentar zum Patentgesetz*, 1. díl, Berlin 1929, pozn. 16 k § 6), kteří jsou jinak zastánci pojetí smlouvy „sui generis“, připouštějí pro výlučnou licenční smlouvu pojetí smlouvy kupní. V tomtéž smyslu např. i rozh. belgického Tribunal de Commerce Courtrai z 9. 5. 1953.

²²⁾ Tak již Kohler v díle cit. v kap. 1, pozn. 10, str. 508.

²³⁾ Srov. např. P. Greco: *I diritti sui beni immateriali*, Torino 1948, str. 482; P. Roubier: dílo cit. v kap. 1, pozn. 11, str. 264; M. Allart: *Traité théorique et pratique des brevets d'invention*, Paris 1911, str. 229; E. Pointet, *Traité théorique et pratique des brevets d'invention et des secrets de fabrique*, Paris 1915, str. 355; A. Casalonga: *Traité théorique et pratique des brevets d'invention*, Paris 1949, str. 432. Rovněž značná část judikatury italské, francouzské a belgické.

²⁴⁾ S. Strauss: *Die patentrechtliche Lizenz*, Diss. Zürich 1929, str. 52; T. Guth: *Das schweizerische Obligationenrecht*, Zürich 1944, str. 250. Stejně i značná část judikatury švýcarského spolkového soudu.

²⁵⁾ Srov. Cl. Champaud: *Les méthodes de groupement des sociétés*, RTDC 1967, str. 1003.

koncepti. Ve skutečnosti jde o velmi rozsáhlou a vnitřně značně diferencovanou skupinu soustřeďující názory založené na specifické povaze licence. Budeme se tedy tímto pojetím blíže zabývat až v závěru těchto výkladů, po kritickém rozboru koncepti předchozích.

Chceme-li blíže zkoumat právní povahu licenčních smluv, je především třeba, abychom jasně odlišovali čisté licenční smlouvy od smluv smíšených. Právě nedostatek rozlišování v tomto směru vede k častým omylům. S postupem technického rozvoje se licenční smlouva stále řídčeji vyskytuje ve své čisté podobě. Ve smlouvě označené jako smlouva licenční bývá velmi často obsaženo např. i ujednání o prodeji či pronájmu výrobního zařízení, o dodávce surovin, polotovarů či jiných výrobků, o poskytnutí služeb, zejména technické pomoci všeho druhu (přesahující technickou pomoc z hlediska předmětu licence nezbytnou) apod. Z povahy těchto vedlejších ujednání však nelze činit závěry o povaze smlouvy licenční. Smlouvy tohoto druhu jsou typickými smlouvami smíšenými, které kromě právních vztahů náležejících pod typ smlouvy licenční zahrnují ještě právní vztahy náležející pod další smluvní typy, přičemž každý vztah je třeba posuzovat podle jeho vlastní povahy. Při zkoumání právní povahy licenční smlouvy se tedy musíme omezit na ty právní vztahy, které vyplývají z poskytnutí a nabytí licence.

Již na základě toho, co bylo právě řečeno, je třeba především rozhodně odmítnout koncepci společenských smluv (smluv o sdružení) všeho druhu. V poskytnutí a nabytí licence nemůže být spatřováno sdružení mezi licencionářem a licenciátem k dosažení společného cíle. Pokud smlouva ustanovení o takovém sdružení obsahuje, jde o jeden z případů smlouvy smíšené, která kromě úpravy právních vztahů z vlastní licenční smlouvy obsahuje i úpravu dalších právních vztahů ze smlouvy o sdružení.

Všechny ostatní teorie, s výjimkou teorie smlouvy *sui generis*, lze v podstatě zařadit do dvou zásadních skupin: teorie translativní a teorie konstitutivní.

Do první skupiny můžeme zařadit teorii koupě a teorii postupu dílčích práv. Rozdíl mezi těmito dvěma teoriemi je jen zdánlivý; spočívá spíše v rozdílu konkrétních pozitivně právních úprav obojích smluvních typů než v rozdílu v jejich povaze. V obou případech jde o převod, tj. o přenesení práv z jednoho subjektu na druhý. Bez ohledu na pojetí koupě jako převodu vlastnického práva k hmotné věci neodpovídá jakákoli koncepce převodu základní podstatě právního vztahu vyplývajícího z poskytnutí licence, neboť poskytovatel licence nepřevádí na jejího nabyvatele své právo, a to ani částečně, nýbrž dává mu pouze svolení k užití vynálezu či jiného nehmotného statku. Charakteristickým znakem každého převodu jako translativního právního jednání je jeho privativní funkce spočívající ve skutečnosti, že v tomtéž rozsahu, v jakém právo u nabyvatele vzniká, u převodce zaniká. Tento důsledek však poskytnutí licence na základě své povahy nemá. Toto negativní stanovisko k uvedeným koncepcím lze v právní teorii socialistických zemí považovat za jednotné.²⁶⁾

Do druhé skupiny lze zařadit teorii práva užívacího, teorii nájmu i teorii pachtu. Podobně jako mezi koupí a postupem není ani mezi nájmem a pachtem zásadní rozdíl v jejich povaze. I zde jde jen o rozdíl vyplývající z pozitivně právních úprav v jednotlivých zemích.²⁷⁾ Ve všech uvedených případech jde o zřízení určitého práva k užití nehmotného statku. Základní rozdíl mezi zmíněným právem užívacím a právem nájemním, popř. pachtovním, spočívá v tom, že zatímco poslední práva jsou zásadně právy obligacními, právo užívací je v uvedených teoriích mnohdy chápáno jako institut práva věcného, popř. quasivěcného. Toto pojetí, které převážně ohledně licence výlučné a zčásti i ohledně licence jednoduché zastává např. německá právní teorie a praxe dosud v NSR, propracoval již Kohler.²⁸⁾ Spočívá v podstatě v konstrukci, že subjekt absolutního práva k nehmotnému statku licenční smlouvou odštěpuje část tohoto svého absolutního práva a přenáší ji na nabyvatele licence, takže právo k užití nehmotného statku, které tento subjekt smlouvou nabývá, je rovněž absolutní povahy. Jde tedy o konstrukci vycházející z teorie štěpení práva, o níž byla shora již zmínka. Není v této souvislosti bez zajímavosti všimnout si blíže důvodů, o které Kohler sám tuto konstrukci opíral. Ve výkladech věnovaných kritice pojetí licenčního práva jako práva obligacního doslovně uvádí: „... z čehož by tedy vyplývalo, že by při prodeji patentu došlo k zániku pozitivní působnosti licence právě tak, jako při změně vlastníka podle lex emptori zaniká nájem; přitom by nabyvatel licence mohl jejího poskytovatele činit jen obligacně právně odpovědným za to, že se při prodeji patentu nepostaral o to, aby licence zůstala zachována.“ V dalších výkladech poukazuje Kohler na skutečnost, že k převzetí tohoto „lex emptori“ (zá-sada „koupě ruší nájem“) došlo při recepci římského práva jen nehistoric-kým výkladem, vyslovuje však obavu, která pro jím zastávanou konstrukci quasivěcného práva byla rozhodujícím důvodem, aby při chápání licen-čního práva jako práva obligacního nedošlo k podobným chybám.²⁹⁾ Vi-díme tedy, že k pokusu o konstrukci licenčního práva jako zvláštního quasivěcného práva vedlo v podstatě poznání, že se jednotlivé instituty závazkového práva, jak se svého času v římském právu vytvořily a z to-

²⁶⁾ Srov. M. M. Boguslawskij: *Pravovyye voprosy téchničeskoj pomošči SSSR inostrannym gosudarstvam i licenzijonnyje dogovory*, Moskva 1963, str. 46; M. Janjič: *Ugovori o licenci*, Beograd 1967, str. 9; O. Kunz: *Vynálezy v mezinárodním právu*, Praha 1966, str. 203 a další literatura.

²⁷⁾ Tak se např. v oblasti německého práva dovozuje, že pojetí nájmu je pro licenční smlouvu nevyhovující proto, že toto právo omezuje nájem jen na hmotné věci, zatímco práva mohou být jen předmětem pachtu (srov. např. H. Stumpf: *Der Lizenzvertrag*, Frankfurt/M. 1963, str. 105).

²⁸⁾ J. Kohler: *dílo cit. v pozn. 10, str. 508 a násl.*

²⁹⁾ „Co nás však nyní nutí, abychom při posuzování licence, pro kterou nejsme naštěstí vázáni na žádná zákonná omezení, upadli do téže chyby? Co nám brání, abychom posuzovali licenci jako quosivěcné právo, jak to odpovídá zřejmé potřebě...? Věžíme ještě příliš hluboko v romanismu, jestliže myslíme, že musíme chyby a nám cizí zvláštnosti římského práva nejen zachovávat, ale dokonce je i přenášet do takových oblastí, jako jsou průmyslová práva, jejichž povaha byla Římanům zcela cizí.“

hoto práva přešly recepci do novověkých právních řádů, na úpravu vztahů vznikajících z poskytnutí licence vzhledem k zvláštnostem těchto vztahů nehodí. Zastáncem pojetí licenčního práva jako práva povahy absolutní (věcné), byl u nás zejména Wenig. Ve zdůvodnění tohoto pojetí poukazoval na to, že „hospodářská povaha licence vyžaduje nezbytně toho, aby právo licenciářovo mohlo obstát nejen proti universálním sukcesorům majitele patentu, nýbrž i proti singulárním; jinak by byl licenciář ustavičně vydán nebezpečí ztratit kapitály, vynaložené na podnikatelské uplatnění vynálezu“.³⁰⁾

S pojetím licence jako práva již svou povahou absolutního nelze souhlasit. Není pochyby o tom, že práva původních subjektů (např. majitele patentu) k nehmotným statkům, k nimž se licence zřizuje, jsou svou povahou právy absolutními. Jako takové je pozitivní právo přiznává jejich původním subjektům. Pokud v rámci těchto práv poskytuje původní subjekt jinému práva k užití tohoto nehmotného statku (poskytuje licenci), nepřechází jeho absolutní právo, a to ani částečně, na nabyvatele, nýbrž zůstává i nadále původnímu subjektu. Poskytnutím licence se na základě tohoto absolutního práva a v jeho rámci jen vytváří právo nové jako právo relativní (relativizace absolutního práva). Poskytnutí licence je právním úkonem povahy konstitutivní, nikoli povahy translativní. Pro tyto právní úkony, jimiž původní subjekt práva konstituuje pro jiný subjekt nové (tedy před tímto právním úkonem neexistující) právo k užití nehmotného statku, se v teorii autorského práva, kde tato koncepce byla propracována a je dnes koncepcí panující, vžilo označení „konstitutivní převod“.³¹⁾ Subjekt absolutního práva nemůže sám právo, které v relativním vztahu konstituuje, vytvořit jako právo povahy absolutní. Skutečnost, že toto právo je z původního (mateřského) práva odvozeno, nemá a nemůže mít za následek, že by již z tohoto důvodu sdílelo jeho absolutní povahu. Přiznat i právo těchto dalších subjektů (zcela či částečně) absolutní povahu, může jen konkrétní pozitivní právo. V tomto směru lze také citované důvody, uváděné zastánci pojetí absolutní povahy licence, sdílet jako právně politické úvahy adresované jako postulát legislativě. Skutečně také vidíme, že jednotlivé právní řády licenčním smlouvám absolutní účinky (účinnost proti 3. osobám) v určité míře výslovně přiznávají, vážou je však zpravidla (vzhledem k požadavku publicity správně) na registraci smlouvy (zápis licenční smlouvy do rejstříku).³²⁾

³⁰⁾ A. Wenig: dílo cit. shora v pozn. 17, str. 12 a násl.

³¹⁾ Proti této terminologii lze vznášet výhrady vzhledem k tomu, že by označení „převod“ mělo z důvodů etymologických zůstat vyhrazeno pro právní úkony translativní (ve zpřehce „převod konstitutivní“ je vnitřní rozpor); vzdor těmto výhradám však tuto terminologii vzhledem k její vžitosti a významové vyhraněnosti zachováme. K pojetí konstitutivního převodu v autorském právu srov. zejm. Š. Luby: Autorské právo, Bratislava 1962; K. Knap, Autorské právo, Praha 1960 a Smluvní vztahy v autorském právu, Praha 1967.

³²⁾ Jako příklad takové právní úpravy lze uvést § 17 odst. 2 maďarského zákona o patentové ochraně vynálezů z r. 1969, podle něhož nabyvatel licence může své právo z licenční smlouvy proti třetí osobě, která právo nabyla v dobré víře a úplatně, uplatnit pouze tehdy, byla-li smlouva zapsána do patentního rejstříku.

Pojetí, podle něhož licence je svou povahou právem relativním (*ius inter partes*), jemuž absolutní právní účinky může propůjčit právní řád na základě zvláštního ustanovení po splnění stanovených podmínek (zpravidla za podmínky registrace smlouvy) odpovídá v plné míře zásadám, z nichž vychází právní teorie v zemích socialistických.³³⁾ Ze zemí kapitalistických zastává pojetí závazkové povahy licence zejména právní teorie ve Francii,³⁴⁾ v Belgii, Holandsku, Itálii i v některých zemích dalších.

Skutečnost, že se jednotlivé smluvní instituty, které se na podkladě recepce římského práva vytvořily v právu závazkovém, pro úpravu vztahů vzniklých z poskytnutí licence nehodí, kterou zdůrazňoval ve své právní konstrukci již Kohler, je ovšem nepopíratelnou a je nezbytným důsledkem povahy předmětů těchto práv jako statků nehmotných.³⁵⁾ To také vedlo k závěru, že licenční smlouva je smlouvou zvláštního druhu (*sui generis*), kterou je třeba, pokud pozitivní právo samostatný zvláštní typ licenční smlouvy neupravuje, zařazovat mezi tzv. smlouvy nepojmenované (*inominatní*).³⁶⁾ Toto stanovisko je dnes jednotně zastáváno v právní teorii zemí socialistických³⁷⁾ a lze je označit za již většinové stanovisko i v právní teorii zemí ostatních.³⁸⁾

Uznání smlouvy licenční za smlouvu *sui generis* není ovšem ještě řešením otázky právní povahy licenční smlouvy. Mnohdy je spíše pláštikem bezradnosti v této otázce. Zkoumáme-li blíže toto pojetí, vidíme, že ačkoli je zastává dnes již většina právní teorie, nelze ani zdaleka mluvit o jednotě názorů. Jednota se v podstatě omezuje na závěr, že právní vztahy vyplývající z poskytnutí licence vykazují specifické rysy, zakládající se jednak již na zvláštní povaze nehmotných statků, jednak na zvláštních ekonomických podmínkách směny v této oblasti. V rámci této zdánlivé jednoty se však ve skutečnosti opět setkáváme se širokou škálou názorů, které povahu těchto právních vztahů — i při zásadním uznání jejich speci-fičnosti — vyvozují z obdoby toho či onoho typu závazkových smluv. Rozdíl této mlhavé koncepce právní povahy licenční smlouvy jako smlouvy

³³⁾ Srov. k tomu O. Kunz: dílo cit. v kap. 1, pozn. 6, str. 202; M. Janjič: dílo cit. shora v pozn. 26, str. 13; A. Vida, *Les contrats de licence en droit international privé*, *Revue critique de droit international privé* č. 2/64, str. 210; též autor: *Les opérations et les contrats de licence dans les pays socialistes*, *RDI* 9—6/71, str. 82.

³⁴⁾ Srov. např. P. Roubier: dílo cit. v kap. 1, pozn. 11, str. 264.

³⁵⁾ Zdá se přitom zřejmé, že z tradičních typů závazkového práva má licenční smlouva nejblíže ke smlouvě pachtovní, popř. (pokud pozitivní právo zná jen tento pojem jako pojem širší) ke smlouvě nájemní.

³⁶⁾ Srov. § 51 o. z., § 352 h. z. a § 722 z. m. o.

³⁷⁾ Srov. např. O. Kunz: dílo cit. v kap. 1, pozn. 6, str. 204; M. M. Boguslavskij: dílo cit. shora v pozn. 26, str. 175; M. Janjič: dílo cit. shora v pozn. 26, str. 13; Feige-Seiffert: *Internationale Lizenzen*, Berlin 1965, str. 100; A. Vida: dílo cit. shora v pozn. 33, str. 210; S. Soltysiński: *Licencje na korzystanie z cudzych rozwiazan technicznych*, Warszawa 1970, str. 205 a násl.

³⁸⁾ Srov. např. A. Troller: *Immaterialgüterrecht*, Basel 1962, str. 109; E. Reimer: *Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz*, Köln 1968, str. 461; H. Rasch: *Der Lizenzvertrag in rechtsvergleichender Darstellung*, München 1933, str. 120; Lüdecke-Fischer: *Lizenzverträge*, Weinheim 1957, str. 33; B. Wyss: *Die schuldrechtliche Natur des Lizenzvertrages*, Zürich 1964, str. 16.

sui generis proti koncepcím shora dříve uvedeným není tedy zdaleka tak zásadní, jak se zpravidla dovozuje. Ani ony totiž specifičnost těchto vztahů nepopírají. Rozdíl spočívá v podstatě ve skutečnosti, že zastánci oněch koncepcí uznávají specifičnost těchto vztahů jen za nutný korektiv vymezující použitelnost, popř. obdobnou použitelnost určitých obecných smluvních závazkových typů, zatímco zastánci koncepce smlouvy sui generis z primární povahy těchto specifík přímo vycházejí.

Směna nehmotných statků prostřednictvím licenční smlouvy nabývá v postupu vědeckotechnického rozvoje stále většího rozšíření a národohospodářského významu. Lze odůvodněně tvrdit, že význam těchto společensko-ekonomických vztahů nejen dosáhl, ale i přesáhl význam mnohých jiných společenských vztahů, pro které byly vytvořeny zvláštní právní instituty. Licenční smlouva je právní formou, v níž se směna nehmotných statků nejčastěji realizuje. K utváření konkrétních právních institutů dochází ve vývoji společnosti tehdy, jestliže se jeví společenská potřeba zajistit právní regulaci určitých společensko-ekonomických vztahů tak, aby byl zajištěn jejich vývoj v souladu se zájmy společnosti a požadavkem právní jistoty. To platí i pro vznik závazkových smluvních typů. Má-li být tohoto cíle dosaženo, není možno se spokojit jen se zařazením licenční smlouvy do široké a mlhavé kategorie smluv zvláštního druhu, nýbrž je třeba řádně vymezit licenční smlouvu jako zvláštní, samostatný smluvní typ. To je především úkolem právní teorie.

Smluvní typ licenční smlouvy lze podle našeho názoru vymezit jako smlouvu, kterou subjekt výlučného práva k dispozici s nehmotným statkem zřizuje v rámci a mocí tohoto svého práva pro jiný subjekt právo tohoto nehmotného statku k určitému hospodářskému účelu užít. Z tohoto pojmového vymezení vyplývají tyto základní zásady:

1. Z povahy nehmotného statku vyplývá především, že nabyvateli licence nemohou být ani touto smlouvou poskytnuta práva, jejichž výkon je striktně vázán na původní subjekt práva (např. osobní práva autorská, vynálezecká aj.). Práva, která nabyvateli licence vznikají, jsou tedy touto vázaností vždy zatížena a mohou být vykonávána a vykládána jen v souladu s těmito právy.

2. Původní subjekt práva k výlučnému užítí nehmotného statku své právo na nabyvatele nepřenáší, a to ani částečně. Uzavření licenční smlouvy není tedy právním úkonem translativním, nýbrž konstitutivním (tzv. konstitutivní převod), jímž původní subjekt pro nabyvatele licence v rámci svého vlastního práva vytváří nové právo. I pro tento konstitutivní převod platí ovšem zásada „nemo plus iuris transferre potest, quam ipse habet“; původní subjekt nemůže tedy nikdy pro nabyvatele platně vytvořit právo širší, než má sám. Již z povahy věci také vyplývá, že licenci nelze ani v dobré víře nabýt od subjektu, kterému toto právo nepřísluší.

3. Udělením licence se vytváří pro nabyvatele licence v rámci mateřského práva původního subjektu subjektivní právo licenční. Vztah mezi

mateřským právem a z něho vzniklým subjektivním právem licenčním však vznikem tohoto licenčního práva nekončí; trvá po celou dobu trvání licenčního poměru. Licenční právo je po celou dobu trvání licenčního poměru zatíženo touto závislostí na mateřském právu, ze kterého vzniklo.

4. Ze skutečnosti, že nejde o postoupení (translativní převod) práva vyplývá, že uzavřením licenční smlouvy právo poskytovatele licence ani v rozsahu práva získaného jejím nabyvatelem nezaniká. Toto právo trvá nadále, jeho výkon je v rozsahu vyplývajícím z poskytnuté licence po dobu trvání licence pouze omezen. Zánik licence nemá tedy za následek zánik práva i pro poskytovatele (jak by tomu bylo nezbytně u práva postoupeného), nýbrž odpadnutí omezení výkonu práva poskytovatele licence. Tento jev, označovaný jako tzv. konsolidace práva, který je dobře znám zejména v zákonodárství a teorii práva autorského,³⁹⁾ je jen jedním z nezbytných důsledků trvajících pouta mezi subjektivním právem licenčním a právem mateřským.

5. Ekonomickým účelem licenční smlouvy je umožnit nabyvateli licence, aby se podílel na využití užitné hodnoty nehmotného statku.⁴⁰⁾ Protože jde vždy (a to i u licence výlučné) jen o podíl na tomto využití užitné hodnoty nehmotného statku, trvá po celou dobu licenčního poměru i přímý oprávněný morální i materiální zájem poskytovatele licence na způsobu, jakým nabyvatel licence licenční právo vykonává. Vztah z licenční smlouvy je proto do značné míry též výrazem zásady spolupráce mezi poskytovatelem a nabyvatelem licence.

6. Licenční smlouva je jedním z důležitých nástrojů využití nehmotných statků ve společnosti. Důvody, které vedou k zásahům státu do dispozitivního práva původních subjektů (např. zřízení nucené licence aj.), odůvodňují i trvajících společenský zájem na výkonu licenčního práva ze strany nabyvatele licence. Otázku obsahu práv a povinností účastníků vztahu z licenční smlouvy nelze tedy posuzovat jen z hlediska vzájemného vztahu jejich individuálních zájmů, nýbrž vždy též z hlediska zajištění zájmů celospolečenských, jejichž uspokojování je nedílnou součástí funkce licenční smlouvy (srov. v této souvislosti čl. V zásad občanskoprávních vztahů obč. zákoníku).

7. Jako konstitutivní právní úkon má licenční smlouva povahu zásadně pozitivní, i když se na ní významně podílí i složka negativní, na kterou bylo v právní teorii správně poukazováno.⁴¹⁾

Negativní složka dochází výrazu v tom, že poskytovatel licence smluvně omezuje své zápočetní právo (vyplývající z jeho absolutního práva) v tom směru, že v rozsahu poskytnuté licence dobrovolně přijímá na sebe na dobu trvání licenčního poměru stavení tohoto zápočetního práva. Správně bylo kritiky negativní teorie licenční smlouvy poukazováno na to, že li-

³⁹⁾ Srov. § 21 aut. zák. č. 35/65 Sb.; K. Knap: Smluvní vztahy v autorském právu, Praha 1967, str. 104 a násl.

⁴⁰⁾ Z této skutečnosti nelze ovšem činit závěry o tom, že by licenční smlouva vykazovala rysy smlouvy společenské.

⁴¹⁾ Viz shora pozn. 16 a 19.

cenční smlouvu nelze na tuto negativní složku omezovat,⁴²⁾ nesprávné však je na druhé straně tuto negativní složku přehlížet, neboť tato negativní složka tvoří nejen základ pro vznik práva, ale má důležitý význam i pro výklad jeho rozsahu. Udělení každé licence je svou podstatou svolením k užití nehmotného statku a tedy smluvním vytvořením výjimky z výlučnosti práva poskytovatele licence. Z tohoto pojmového znaku licence vyplývá nezbytně nutnost restriktivního výkladu jejího rozsahu. V pochybnostech je proto třeba vždy licenční smlouvu vykládat ve směru užšího rozsahu práva k užití nehmotného statku licenční smlouvou nabývaného. Tato zásada také vylučuje, aby rozšiřující výklad byl dovozován z použití analogie.

8. Licenční smlouva je smlouvou přísně kauzální. Kauza licenční smlouvy vyjadřuje účel, pro který se licence poskytuje. Původní subjekt práva, který mocí svého subjektivního práva a v jeho rámci zřizuje pro nabyvatele odvozené právo k užití nehmotného statku, zřizuje toto právo v rozsahu odůvodněném účelem, pro který se licence uděluje. Platí tedy pro licenční smlouvy zásada účelového vymezení licence. Z toho vyplývá, že poskytnutou licenci nelze zásadně vykládat v rozsahu, který dohodnutý způsob užití nehmotného statku přesahuje. Na druhé straně je ovšem třeba rozsah pozitivních závazků, které poskytovatel licence jejím udělením na sebe přijímá, vykládat vždy tak, aby to bylo v souladu s hospodářským účelem, pro který se licence uděluje. Při výkladu podle zásady účelového vymezení licence je třeba vycházet z funkční jednoty způsobu užití předmětu licence.

9. Licence je zásadně právem vázaným na osobu nabyvatele licence. Tato povaha licence vyplývá právě z trvajícího pouta mezi právem nabyvatele licence a mateřským právem jejího poskytovatele a z tím odůvodněného trvajícího oprávněného zájmu poskytovatele licence na způsobu výkonu licenčního práva ze strany nabyvatele. Tím je odůvodněn i trvajícím přímým zájem poskytovatele licence na konkrétním subjektu jejího nabyvatele. Zde je právě jedna z podstatných odlišností poskytnutí licence od jakékoli formy postupu práva k hmotnému statku. Při jakémkoli převodu práva k hmotnému statku (např. při prodeji domu) má zpravidla převodce na konkrétní osobě subjektu nabyvatele zájem jen z hlediska její spolehlivosti pokud jde o plnění protihodnoty. Pro dále jdoucí materiální nebo dokonce morální zájem převodce chybí zpravidla důvod. Právo převodce k převáděnému hmotnému statku převodem zaniká. Zcela jinak je tomu však u poskytnutí licence k užití nehmotného statku, kdy jde o trvajícím vztah z licenční smlouvy mezi oběma subjekty a o trvajícím závislost licenčního práva na mateřském právu poskytovatele licence.

Tato zásada osobní povahy licence má základní význam pro řešení otázky, zda při nedostatku výslovného ustanovení smlouvy může být licence převedena na jiný subjekt, popř. zda může být udělena podlicence.⁴³⁾

⁴²⁾ Viz. pozn. 17 a 18.

⁴³⁾ Pojetí osobní povahy licence je značně převažujícím názorem právní teorie

10. K pojmovým znakům licenční smlouvy nenáleží její úplatnost.⁴⁴⁾ I když jsou licenční smlouvy zpravidla úplatné, není jejich případná bezplatnost povahou licenční smlouvy vyloučena. Poskytnutí bezplatných licencí je jevem poměrně řídkým, nikoli však zcela ojedinělým v hospodářském životě.

Srovnáme-li povahu licenčních smluv, jak jsme si je právě vymezili, s povahou jednotlivých smluv o užití děl literárních, vědeckých nebo uměleckých, jak je vymezuje teorie autorského práva (např. smlouva nakladatelská, smlouva o veřejném provozování díla, smlouvy filmové, rozhlasové, televizní aj.)⁴⁵⁾ vidíme, že mezi tímto vymezením není zásadních rozdílů. Smlouva licenční, jak jsme se pokusili ji vymezit, je v podstatě obecným typem smlouvy o užití nehmotného statku. Skutečnost, že označení „licenční smlouva“ je užíváno zásadně pro užití nehmotných statků v oblasti průmyslověprávní ochrany, zatímco v oblasti autorsko-právní ochrany je užíváno jen v některých specifických případech, má výlučně důvody historické. Pokud se tedy v této naší studii nezabýváme smlouvami o užití nehmotných statků v tomto celém rozsahu, činíme tak proto, že by to přesahovalo vžitě terminologické vymezení licenční smlouvy, která tvoří předmět této studie.

V oblasti autorského práva se označení licenční smlouva užívá v těchto případech smluv o užití díla:

1. Pro smlouvu, kterou nakladatelský subjekt v rámci svého nakladatelského práva (které je právem k užití díla získaným odvozeně od autora nakladatelskou smlouvou) poskytuje právo k užití díla dalšímu subjektu (tzv. nakladatelská licence). Tyto nakladatelské licence jsou v mezinárodních vztazích velmi časté a mají nejen hospodářský, ale i značný kulturní význam. Takovými licenčními smlouvami poskytuje např. nakladatelský podnik, který nakladatelskou smlouvou nabyl právo k vydání díla v různých jazycích, dalším nakladatelským podnikům v jednotlivých zemích právo k vydání díla v národních jazycích.

2. Pro smlouvy o využití filmů uzavírané mezi podnikem výroby filmů (jako subjektem vykonávajícím autorské právo k filmu)⁴⁶⁾ a filmovými půjčovnami.

v zemích socialistických. V buržoazní právní teorii je toto stanovisko charakteristické zejména pro právní teorii francouzskou, belgickou, holandskou a italskou.

Tomuto pojetí zásadně neodporuje i v uvedených oblastech zastávané stanovisko, podle něhož licence udělená pro určitý podnik může být (i při nedostatku výslovného ustanovení licenční smlouvy) převedena na jiný subjekt s podnikem, pro který byla udělena (podle obecné zásady „accessorium sequitur principale“).

⁴⁴⁾ I tento názor je v socialistické právní teorii zastáván téměř jednotně (viz však vymezení předmětu licenční smlouvy u Feige-Seiffert cit. v pozn. 7). V buržoazní právní teorii je někdy zastáván názor, že úplatnost tvoří jeden z pojmových znaků licenční smlouvy.

⁴⁵⁾ Srov. Š. Luby: Autorské právo, Bratislava 1960, str. 274 a násl.; K. Knap: Smluvní vztahy v autorském právu, str. 155 a násl.

⁴⁶⁾ K otázkám subjektu a výkonu autorského práva k filmu srov. K. Knap: Smluvní vztahy v autorském právu, Praha 1967, str. 53 a násl. a 249 a násl.; Š. Luby: Autorské právo, Bratislava 1962, str. 157 a násl.

3. Pro smlouvy o užití hudebních děl, popřípadě výkonů výkonných umělců, pro zachycení na zvukových snímcích (gramofonové desky, magnetofonové pásky a jiné zvukové snímky) uzavírané mezi subjekty (popř. vykonavateli) autorského práva k hudebním dílům, popř. práv výkonných umělců a výrobci zvukových snímků.

Zatímco nakladatelské licenční smlouvy vykazují určité specifikum, které je odlišuje od ostatních smluv o užití autorského díla (toto specifikum spočívá právě ve skutečnosti, že jimi zřizuje právo k užití díla nikoli subjekt původního, nýbrž subjekt již odvozeného autorského práva), přičemž zůstává otázkou, zda toto specifikum odůvodňuje vytvoření zvláštní kategorie pro tyto smlouvy, nelze u shora uvedených smluv filmových a smluv o zachycení hudebních děl na zvukové snímky zjistit proti ostatním smlouvám o užití autorských děl žádná specifika.

Z hlediska předmětu takto vymezené licenční smlouvy zbývá ještě zabývat se otázkou, zda lze pod pojem těchto licenčních smluv zařadit i smlouvy o užití nehmotných statků nechráněných (např. vynálezy nepřihlášené k patentování a tzv. know-how). Ačkoliv povaha těchto předmětů není zcela shodná, lze nadhozenou problematiku ve vztahu k těmto oběma předmětům zkoumat společně.

Licenční smlouvu jsme si shora pojmově vymezili jako smlouvu, kterou subjekt výlučného práva k užití nehmotného statku (výlučného práva dispozičního) zřizuje v rámci a mocí tohoto svého práva pro jiný subjekt právo tohoto nehmotného statku k určitému hospodářskému účelu užít. Zkoumáme-li problematiku smlouvy o užití nechráněného nehmotného statku pod zorným úhlem tohoto pojmového vymezení zjišťujeme, že v žádném z těchto dvou případů poskytovatel licence nemá k jejímu předmětu výlučné dispoziční právo. I tyto předměty mají nepochybně užitnou hodnotu. Směnná hodnota těchto předmětů je však závislá na jejich alespoň relativní utajenosti vzhledem k subjektu nabyvatele. Poskytovatel licence nemůže v těchto případech bránit jinému subjektu, aby předmětu užil, protože mu nepřísluší absolutní záповědní právo. Užití je zásadně volné (nechráněné), takže jiný subjekt nepotřebuje k němu zvláštní svolení. Na rozdíl od užití chráněného nehmotného statku nepřichází zde tedy v úvahu svolení ze strany původního subjektu. To, co nabyvatel licence v těchto případech k užití potřebuje, není tedy zřízení práva k užití, ale ve skutečnosti jen poskytnutí přístupu k nehmotnému statku, který mu není známý a který mu je nepřístupný nebo alespoň jen nesnadno přístupný a který má poskytovatel licence ve své faktické dispozici.

Ani uvedené smlouvy však nelze podřazovat pod obecné typy smluv závazkových. Při bližším rozboru vidíme, že zde není zásadní rozdíl v základní povaze právního vztahu, který smlouvou vzniká, proti právnímu vztahu z licenčních smluv jak jsme se jím shora zabývali. V obou případech jde o užití statku nehmotné povahy. Zatím co v prvním případě nabyvatel licence předmět užití zpravidla zná nebo má alespoň k jeho poznání přístup (např. patentní spis, rejstřík chráněných vzorů, publikace autorského díla apod.), k užití však potřebuje svolení subjektu výlučného

dispozičního práva, v druhém případě nabyvatel nepotřebuje sice zvláštní svolení k užití, potřebuje však získat přístup k předmětu užití. Ze skutečnosti, že směnná hodnota tohoto předmětu užití je závislá na jeho alespoň relativní utajenosti, vyplývají pro průběh právního vztahu takovou smlouvou založeného ovšem nikoli bezvýznamná specifika. To však nebrání tomu, abychom vzhledem ke shodě v základní povaze právních vztahů i tyto smlouvy podřazovali pod pojem licenčních smluv v širším smyslu, jako tzv. licenční smlouvy n e p r a v é.

II. TRÍDĚNÍ LICENČNÍCH SMLUV

Licenční smlouvy se třídí podle různých kritérií.

Z hlediska zahraničního obchodu se rozlišují licence a k t i v n í a licence p a s i v n í podle toho, zda tuzemský subjekt je poskytovatelem licence (vývoz) nebo nabyvatelem licence (dovoz). Z hlediska právního nemá toto rozlišování větší význam.

Významné z hlediska právního je třídění licencí podle předmětu (licence na vynález, na chráněný vzor, na ochrannou známku, na know-how aj.), podle hospodářského účelu (licence výrobní, prodejní aj.) a podle místního rozsahu (licence pro území určité země, skupiny států, kontinent apod.).

Zvláštní pozornost, a to zejména z hlediska mezinárodních licenčních smluv, je třeba věnovat třídění licencí na licence v ý l u č n é a licence j e d n o d u c h é (nevýlučné), o němž byla zmínka již v předchozích výkladech. Udělením výlučné licence získává nabyvatel právo, aby předmětu licence ve vymezeném územním, popř. věcném rozsahu užíval sám, zatímco udělení jednoduché licence nevylučuje, aby právo v tomtéž rozsahu bylo uděleno i jiným subjektům. Právě ve vztahu k výlučné licenci je mimořádně významná otázka, zda právo nabyvatele licence je již svou povahou absolutní (věcné, popř. quasivěcné), či za jakých podmínek absolutní povahu může nabýt (např. zápisem do rejstříku).⁴⁷⁾ V praxi se řešení této otázky promítá v otázce účinnosti dispozice, kterou poskytovatel licence v rozporu s dříve uzavřenou smlouvou o výlučné licenci poskytne v tomtéž rozsahu licenci další, a konečně v otázce, do jaké míry je nabyvatel ochranného práva, který nabyt toto právo převodem (např. nabyvatel převedeného patentu), dříve udělenou licencí vázán. Poslední dvě otázky nejsou ovšem omezeny jen na licence výlučné; vztahují se — i když v odchylném rozsahu — i na licence jednoduché. Skutečnost, že se v teorii i praxi jednotlivých zemí setkáváme s různým přístupem k této problematice, nezbytně vyžaduje, aby se při úpravě mezinárodních licenčních vztahů k těmto odlišnostem přihlíželo.

III. ZAŘAZENÍ LICENČNÍCH SMLOUV V PRÁVNÍM ŘÁDU

Pokud jde o zařazení licenčních smluv v systému právního řádu, které má závažný význam pro vymezení právních pramenů licenčního práva,

⁴⁷⁾ Srov. předchozí výklady.

náleží licenční smlouva svou povahou nepochybně do soustavy občansko-právních smluv v širším smyslu. Otázku, zda v tomto rámci tvoří právní prameny licenčního práva v konkrétním případě právní normy občanského práva v užším smyslu nebo zvláštního práva hospodářského, obchodního, popř. mezinárodního práva obchodního, je třeba vždy řešit podle obecných zásad organizační struktury právního řádu určité země.

Řešení otázky zařazení licenční smlouvy v právním řádu má pro praxi mimořádnou důležitost především pro rozhodnutí, která obecná ustanovení (např. o formálních a obsahových náležitostech vzniku smlouvy, o omylu, o neplatnosti smlouvy, nemožnosti plnění, účincích prodlení, odpovědnosti za vady atd.) je třeba na vztahy z licenční smlouvy použít. Význam tohoto zařazení ovšem podstatně zvyšuje skutečnost, že (jak jsme již dříve konstatovali) s bližší úpravou licenčních smluv se setkáváme v právních řádech jen zřídka. I když za tohoto stavu hlavní těžiště právní úpravy vztahů z poskytnutí licence leží v licenčních smlouvách, je otázka zařazení těchto právních vztahů do konkrétního právního odvětví rozhodující nejen z hlediska již zmíněných obecných ustanovení a jejich subsidiární použitelnosti, popř. i kogentního dopadu, ale zvláště i pro otázku zásad pro výklad ustanovení licenčních smluv samých.

V platném československém právu náležejí vnitrostátní licenční vztahy zčásti do práva občanského, zčásti do práva hospodářského. Do hospodářského práva náležejí vztahy z licenčních smluv o jiných předmětech průmyslových práv než o vynálezech a průmyslových vzorech a dále smlouvy o know-how, pokud ve všech těchto případech jsou subjekty těchto vztahů socialistické organizace.⁴⁸⁾ Licenční smlouvy v oblasti vynálezů a průmyslových vzorů a dále licenční smlouvy v oblasti autorského práva náležejí vzhledem k výslovnému ustanovení § 17 obč. zák. do práva občanského. Pochybnosti by mohly vzniknout v otázce, do jakého právního odvětví je třeba zařadit licenční smlouvy o předmětech práv výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních organizací, pokud by byly uzavřeny mezi socialistickými organizacemi. I když tato práva jsou označována (ostatně z hlediska pojmu zcela neodůvodněně), jako práva příbuzná právu autorskému⁴⁹⁾ a jsou upravena v zákoně o právu autorském, který je jinak zvláštním zákonem povahy občanskoprávní, nelze pouze z této skutečnosti dovozovat občanskoprávní povahu těchto vztahů. Jde o vztahy, které nejsou v § 17 obč. zák. uvedeny a které je tedy třeba zařadit jen podle obecného vymezení § 2 hosp. zák. ve vztahu k §1 obč. zák. Vzhledem k tomu, že jde o vztahy mezi socialistickými organizacemi, je podle našeho názoru třeba zařadit je do práva hospodářského. S tím je ostatně v plném souladu i ustanovení § 53 odst. 1 aut. zák., které mluví o subsidiárním užití obecných předpisů.⁵⁰⁾

⁴⁸⁾ Srov. M. Optlová: Licenční smlouvy mezi čs. socialistickými organizacemi, Soc. zákonost č. 9—10/68, str. 516.

⁴⁹⁾ Srov. např. nadpis části šesté dříve platného čs. aut. zákona č. 115/53 Sb.

⁵⁰⁾ Srov. K. Knap: Autorský zákon a předpisy související, Praha 1968, pozn. k § 53.

Právní vztahy z poskytnutí licence, v nichž se vyskytuje zahraniční prvek, náležejí vzhledem k ustanovení § 2 zák. č. 101/63 Sb. do oblasti mezinárodního práva obchodního. Do této oblasti tedy náležejí všechny mezinárodní smlouvy licenční.

Podle toho, do které z uvedených tří oblastí vztahy z licenční smlouvy v konkrétním případě náležejí, je tyto vztahy posuzovat podle obecných předpisů, jimiž jsou buď občanský zákoník č. 40/64 Sb. nebo hospodářský zákoník č. 109/64 Sb., anebo zákon o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku č. 101/63 Sb.

V platných zvláštních zákonech, které byly u nás v oblasti práv k nehmotným statkům vydány, se označení „licenční smlouva“ téměř nevyskytuje. Zákon č. 34/57 Sb. o vynálezech, objevech a zlepšovacích návrzích obsahuje některá ustanovení o smlouvách o využití vynálezů, jež zařazujeme pod pojem smluv licenčních, v § 3 odst. 3 a 4. Zákon č. 8/52 Sb. o ochranných známkách a chráněných vzorech používá označení licence v části druhé v § 24 vztahujícím se na chráněné vzory, v části první, týkající se ochranných známek, se zabývá jen případy převodu (§ 9).

ZVLÁŠTNÍ PROBLEMATIKA MEZINÁRODNÍCH SMLUV LICENČNÍCH

I. OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

Zvláštní problematika mezinárodních licenčních smluv vyplývá ze skutečnosti, že se v těchto smlouvách vyskytují cizí prvky. Cizím prvkem je především již účast zahraničního subjektu na smlouvě. K uzavření a plnění smlouvy dochází dále v zemi, která je alespoň pro jeden ze smluvních subjektů, mnohdy však i pro oba, zemí cizí. Výjimkou nejsou případy, kdy místem uzavření a místem plnění licenční smlouvy jsou různé cizí země. K tomu přistupuje v případech, kdy předmětem smlouvy jsou zvláštní práva k nehmotným statkům, i další skutečnost, že tato práva se v různých zemích řídí různými předpisy, jež se vztahují jak na předmět ochrany, její obsah a rozsah, tak i na otázku, zda, která práva a v jakém rozsahu mohou být předmětem realizace směny právní formou licenční smlouvy.

Shora vymezená zvláštní problematika mezinárodních licenčních smluv se promítá především do otázky použitelného hmotného práva, která zahrnuje i otázku, v jakém rozsahu je přípustná dohoda subjektů licenční smlouvy o použitelném hmotném právu. Tuto otázku je třeba zkoumat odděleně podle toho, zda jde o právní předpisy týkající se způsobilosti subjektů licenční smlouvy k právům a k právním úkonům, o právní předpisy určující formu smlouvy, o právní předpisy týkající se závazkového obsahu licenčních smluv nebo o právní předpisy upravující ochranu práv k nehmotným statkům, které jsou předmětem licenční smlouvy. S těmito otázkami přímo souvisí procesně-právní otázka příslušnosti k rozhodování sporů z licenčních smluv.

Uvedené otázky je třeba řešit podle kolizních norem mezinárodního soukromého práva. Přitom je ovšem stále nutno mít na zřeteli, že mezinárodní právo soukromé není právem mezinárodním v pravém smyslu tohoto slova, nýbrž vnitrostátním právem každého státu, který si kolizní otázky upravuje v rámci svého právního řádu. Československou platnou úpravu v tomto směru obsahuje zákon č. 97/63 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním. Ze skutečnosti, že jde o národní úpravu v jednotlivých zemích ovšem vyplývá, že i když se vytvořily některé zásady, které jsou uznávány mezinárodně, vyskytují se v jednotlivých otázkách různosti, které jsou důsledkem odlišných koncepcí zastávaných v teorii a praxi jednotlivých zemí, popř. jejich skupin. Tyto různosti můžeme zjistit zejména u prvních tří shora uvedených otázek.⁵¹⁾

⁵¹⁾ Povaha a rozsah této studie neumožňují, abychom se zabývali hlubším teoretickým rozбором těchto otázek, které ze zaměření studie vybočují. Následující výklady v této kapitole se proto omezují jen na vymezení základní specifické právní problematiky mezinárodních licenčních smluv.

II. POUŽITELNÉ PRÁVO O ZPŮSOBILOSTI SUBJEKTŮ LICENČNÍ SMLOUVY K PRÁVŮM A PRÁVNÍM ÚKONŮM

Otázka způsobilosti subjektů licenční smlouvy (ať jde o osoby právnické — organizace, či o osoby fyzické) k právům a k právním úkonům, je pro mezinárodní licenční smlouvy jednou z klíčových otázek, neboť na ní závisí jedna ze základních podmínek platnosti smlouvy.

Způsobilost fyzických i právnických osob k právům a k právním úkonům je otázkou statusovou, kterou upravuje každý stát pro oblast svého právního řádu závazně. Z toho vyplývá, že volba právního řádu, kterým se v konkrétním případě mají tyto otázky řídit, je v tomto případě vyloučena.

Způsobilost k právům a k právním úkonům se řídí tzv. osobním statutem (*lex personalis*). Tento osobní statut je u osob fyzických ve většině zemí určen státním občanstvím (použit je právo státu, jehož příslušníkem smluvní subjekt je), v některých státech je však určen domicilem (použit je právo státu, kde smluvní subjekt má domicil). Do první skupiny náleží všechny evropské socialistické země a většina ostatních zemí Evropy i některé státy jiné, do druhé skupiny náleží zejména země práva angloamerického. I u právnických osob se setkáváme s dvojí koncepcí. Podle první koncepce (tzv. teorie inkorporační) je pro tyto otázky třeba použít práva, podle něhož tyto právnické osoby byly zřízeny. Tato koncepce, která se zastává zejména v SSSR, USA a Velké Británii, je zakotvena i v platném právu československém. Podle § 8 odst. 1 z. m. o. jsou právnickými osobami podniky a jiné organizace, přiznává-li jim způsobilost k právům a povinnostem právo, podle něhož byly zřízeny. Druhá koncepce, zastávaná dosud ve většině evropských zemí, považuje pro určení osobního statutu za rozhodující sídlo právnické osoby (vychází se tedy ze zásady, že je třeba použít práva místa sídla právnické osoby).

Uzavírá-li cizí subjekt licenční smlouvu v ČSSR, stačí k platnosti této smlouvy z hlediska československého právního řádu, je-li cizí subjekt k uzavření smlouvy způsobilý podle práva československého (§ 3 odst. 2 z. m. p. s.).

III. POUŽITELNÉ PRÁVO O FORMĚ LICENČNÍCH SMLOUV

Ani v otázce, podle kterého práva má být posuzována forma smluv, není jednoty. Rozvoj mezinárodních směnných vztahů vedl k postupným průlomům do dříve obecně zastávané zásady „*locus regit actum*“, podle níž rozhoduje právo země, kde k uzavření licenční smlouvy došlo (*lex loci contractus*). Jako zásadu obligatorní zastávají dosud zásadu jen některé země (např. Argentina, Peru, Portugalsko, Španělsko). Z této zásady vychází dosud i sovětské právo, přičemž však k platnosti právního úkonu, který byl učiněn v cizině, stačí, odpovídá-li forma sovětskému právu; tato zásada však vůbec neplatí pro smlouvy v zahraničním obchodě SSSR (mezi něž náleží i smlouvy licenční), u kterých je vždy třeba zachovat

formu předepsanou sovětským právem.⁵²⁾ Většina zemí přiznává této zásadě nadále jen povahu fakultativní, přičemž základní zásadou se stává stále více „lex causae“, podle níž je i pro otázku formy smlouvy třeba použít především téhož práva, jímž se řídí závazkový obsah smlouvy. To je v podstatě i stanovisko práva československého, které si však v této souvislosti činí výhradu „rozumného uspořádání vztahů“.⁵³⁾

Podle § 4 z. m. p. s. platí — pokud není stanoveno⁵⁴⁾ nebo k rozumnému uspořádání vztahů nezbytné něco jiného — pro platnost právního úkonu a následky jeho neplatnosti obecně, že se řídí tímž právním řádem jako účinky právního úkonu (tedy podle lex causae). Pokud však jde o formu právního úkonu postačí, bylo-li učiněno zadost právu místa, kde došlo k projevu vůle (lex loci contractus), ledaže by právní řád, jímž se smlouva jinak řídí, předepisoval jako podmínku platnosti úkonu písemnou formu.

Uvedené zásady mezinárodního práva soukromého platí pro formu mezinárodních závazkových smluv obecně. Pokud jde o smlouvy licenční, je ovšem třeba pečlivě zkoumat, zda lze těchto zásad ve všech případech v plném rozsahu použít. Hovořeno slovy našeho zákona č. 97/63 Sb. o mezinárodním právu soukromém (§ 4) je třeba zkoumat, zda i při nedostatku zvláštního výslovného zákonného ustanovení odpovídá použití těchto zásad vždy „rozumnému uspořádání vztahů“, a to vzhledem k zvláštní povaze předmětu licenční smlouvy. Pochybnosti vznikají u těch předmětů licenčních smluv, které jsou předmětem zvláštní právní ochrany jednotlivými právy k nehmotným statkům. Tato právní ochrana má — jak o tom budeme dále blíže jednat pod V. — přísně teritoriální povahu. V souvislosti s touto teritoriální povahou imateriálněprávní ochrany se někdy dovozuje, že i otázka právní formy licenční smlouvy má být posuzována podle práva země poskytující předmětu smlouvy imateriálněprávní ochranu.⁵⁵⁾

Podle našeho názoru je především třeba si ujasnit pojem formy, který máme na mysli. Značnou část rozporů v názorech je totiž nepochybně třeba připsat na vrub skutečnosti, že je tento pojem používán někdy v užším, jindy v širším smyslu. Máme-li na mysli ryzí formu (např. písemnou, notářské osvědčení aj.), stanovenou předpisy závazkového práva, není zřejmě důvodu, pro který by pro tyto licenční smlouvy měly být dovozovány zásady odchylné od zásad obecných. Naproti tomu pro hmotně právní podmínky platnosti licenční smlouvy, stanovené předpisy práv k nehmotným statkům (např. registrace smlouvy licenční stanovená přímo jako podmínka její platnosti), je nepochybně třeba vycházet z teritoriální povahy této

⁵²⁾ Srov. M. M. Boguslavskij: dílo cit v pozn. 26, str. 180; D. Ramzajcev: Voprosy meždunarodnogo častnogo prava v praktike vnešnetorgovoj arbitražnoj kommissii, GIP 9/1957, str. 60.

⁵³⁾ Tato výhrada platí i v otázce práva použitelného pro závazkový obsah smlouvy, jak o tom bude zmínka v dalších výkladech pod 3.

⁵⁴⁾ Pro licenční smlouvy takové odchylné ustanovení není.

⁵⁵⁾ Např. Wolff: Privat International Law, Oxford 1950, str. 547 a Frankenstein: Projet d'un Code Européen de Droit International Privé, Leiden 1950, str. 302, citovaní Kunzem v jeho práci uvedené v pozn. 6, str. 216.

ochrany, která je na dodržení zmíněných hmotně právních podmínek vázána, a dovozovat nutnost použít práva země ochrany. V této souvislosti nelze ovšem přehlížet, že splnění takových hmotně právních podmínek použití určité formy — i kdyby nebyla výslovně předepsána — nezbytně předpokládá. Tak např. schválení smlouvy státním orgánem nezbytně předpokládá, aby smlouva byla uzavřena v takové formě, která by zkoumání umožňovala.⁵⁶⁾ I když by zásadně teoreticky bylo možné, aby pro ryzí formu a pro materiální podmínky platnosti smlouvy platily různé zásady, máme za to, že by takový postup odporoval rozumnému uspořádání vztahů a že by proto v těchto případech i otázka ryzí formy licenční smlouvy měla být posuzována podle práva země poskytující imateriálně právní ochranu.

IV. PRÁVO POUŽITELNÉ PRO ZÁVAZKOVÝ OBSAH LICENČNÍCH SMLUV

Pokud jde o otázku, které právo má být použito pro závazkový obsah mezinárodní licenční smlouvy, je zde — jako u mezinárodních smluv o závazkových právech vůbec — základní zásadou volba práva účastníky smlouvy. Vzhledem k nepříznivým důsledkům, které s nedostatkem dohody v tomto směru mohou být spojeny, je v zájmu právní jistoty účastníků licenční smlouvy vždy třeba dbát na to, aby smlouva dohodu o použitelném právu vždy obsahovala. Mluvíme-li o závazkovém statutu mezinárodní licenční smlouvy, je ovšem nutno si uvědomit, že pojem závazkového statutu v tomto smyslu zahrnuje vždy jen vzájemná práva a povinnosti smluvních účastníků, jejichž účinky se omezují výlučně na tyto subjekty.

Volba práva je jako základní zásada zakotvena v právních řádech zemí socialistických i velké většiny zemí ostatních. Volba práva může být v konkrétním právním řádu připuštěna neomezeně nebo omezeně. V prvním případě nejsou účastníci, pokud jde o určení použitelného právního řádu, nijak omezeni, s výjimkou, že by zvolený právní řád byl v rozporu se zásadou veřejného pořádku (*clausula ordre public* — § 36 čs. z. m. p. s.). Mohou si tedy zvolit i právní řád jiné země než zemí, jejichž jsou příslušníky, a to i takový právní řád, který nemá k předmětu smlouvy vůbec žádný vztah. V druhém případě jsou účastníci při výkonu práva volby vázáni jen na takový právní řád, který má k smluvnímu právnímu poměru určitý vztah (např. příslušnost účastníků, místo uzavření či plnění smlouvy apod.). Zásada neomezené volby práva pro smlouvy v zahraničním obchodě platí zejména v právu sovětském, v právu NDR i v právu československém (§ 9 z. m. p. s.), z kapitalistických zemí zvláště v právu anglickém, francouzském, italském a japonském.⁵⁷⁾ Zpravidla se přitom zastává

⁵⁶⁾ Na tuto skutečnost správně poukazuje Kunz v práci cit. v pozn. 6, str. 216.

⁵⁷⁾ V rámci této práce není možno zabývat se otázkami práva volby a jeho výkonem blíže. Blíží výklady viz zejména v práci Kunzové cit. v pozn. 6, str. 217 a násl. a Kalenského: Obligační statut kupní smlouvy v mezinárodním obchodním styku, Praha 1960, str. 80 a násl.

stanovisko, s nímž je třeba plně souhlasit, že zvolené právo se vztahuje na celek závazkového vztahu a že z toho hlediska smluvní statut štěpit nelze.⁵⁸⁾

Zatímco otázku volby práva lze posuzovat podle zásad platných pro mezinárodní závazkové smlouvy obecně, vyvstává specifická problematika mezinárodních smluv licenčních v otázce, jaké právo má být použito pro závazkový statut těchto smluv tehdy, jestliže účastníci smlouvy dohodou sami použitelné právo nezvolili. Nebezpečí tohoto stavu z hlediska právní jistoty tkví právě ve skutečnosti, že podle jednotlivých zemí panuje v této otázce značná různost názorů, která je do značné míry odrazem různosti názorů na otázku právní povahy licenční smlouvy, jak jsme o ní blíže jednali v kapitole druhé této části. Tato různost názorů se projevuje v teorii i praxi. Tak např. pojetí vycházející z obdoby smlouvy kupní vede k závěru, že se i statut mezinárodní smlouvy licenční má řídit právem země sídla poskytovatele licence. Uznání licenční smlouvy za smlouvu *sui generis* vede naproti tomu zpravidla k závěru, že se u mezinárodních smluv licenčních má stanovit statut podle těch závazkových smluv, pro něž mezinárodní právo soukromé nevytvořilo v tomto směru zvláštní zásady, z čehož vyplývá použití práva místa, kde byla smlouva uzavřena (*lex loci contractus*). Námitce, že toto místo může být zcela náhodné a bez jakéhokoli vztahu k předmětu smlouvy, čelí někteří autoři návrhem, aby v takovém případě bylo použito práva země sídla poskytovatele licence.⁵⁹⁾ Jindy se vychází z právního řádu místa splnění smlouvy (*lex loci solutionis*), popř. z právního řádu, k němuž má smlouva nejbližší vztah. Zvláště je třeba se zmínit o teorii lokalizace práva, která dovozuje, že je třeba na licenční smlouvy o právech k nehmotným statkům použít (stejně jako u nemovitosti) *lex rei sitae*,⁶⁰⁾ o teorii dovozující, že je třeba aplikovat právo země, která stanoví ochranu pro nehmotný statek, jenž je předmětem smlouvy⁶¹⁾ a o teorii, podle níž má být použito právo země, kde dochází k jednání, jež je pro licenční smlouvu charakteristické.⁶²⁾

Tato změť názorů se promítá i do praxe jednotlivých zemí. Značný počet zemí určuje právo použitelné pro závazkový statut licenční smlouvy podle místa uzavření smlouvy,⁶³⁾ v dalších zemích se uplatňují jednotlivé další shora uvedené teorie. Platná československá právní úprava vychází ze základní zásady, že se závazkové vztahy — nedošlo-li účastníky k volbě práva — mají řídit právním řádem, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání daného vztahu (§ 10 odst. 1 z. m. p. s.). Za takový právní řád

⁵⁸⁾ Shodně Kunz v práci cit. v pozn. 6, str. 220.

⁵⁹⁾ Srov. např. Godenhielm: *Fragen des internationalen Privatrechts auf dem Gebiet des Patentrechts*, GRUR Ausl. 4/1957, str. 149 a násl.

⁶⁰⁾ Srov. např. Wolff: *Private International Law*, sv. I., Oxford 1950, str. 547.

⁶¹⁾ Srov. např. H. Batiffol: *Droit international privé*, Paris 1971, díl II., str. 163.

⁶²⁾ Srov. Schnitzer: *Handbuch des internationalen Privatrechts*, Basel 1958, str. 639 a násl., sv. II.; A. Troller: *Das internationale Privat- und Zivilprozessrecht im gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht*, Basel 1952, str. 184 a násl.

⁶³⁾ SSSR má o tom výslovné ustanovení v čl. 126 Základů občanského zákonodárství SSSR a svazových republik.

se u závazkových smluv nepojmenovaných (mezi něž se zařazují i smlouvy licenční) zpravidla považuje právní řád místa uzavření smlouvy, jímž je u smlouvy mezi nepřítomnými právní řád místa příjemce návrhu na uzavření smlouvy (§ 10 odst. 2 z. m. p. s.), což však nevylučuje, aby vzhledem k specifikům licenčních smluv byl za odpovídající rozumnému uspořádání vztahů z těchto smluv požadován i právní řád jiný.

Není pochyby, že spleť nejrůznějších názorů, která se v této otázce v mezinárodních vztazích projevuje, vyvolává u mezinárodních licenčních smluv, při nichž nedošlo k dohodě účastníků o volbě práva, nejvážnější ohrožení právní jistoty. Bylo by proto naléhavě třeba, aby tato otázka byla upravena jednotně v mezinárodní smlouvě nejširšího dosahu. Dokud se tak nestane, zdá se být platná právní úprava československá jednou z nejvhodnějších cest řešení právě proto, že kritérium práva odpovídajícího rozumnému řešení daného vztahu umožňuje přihlížet ke všem specifickým okolnostem jednotlivého případu. Značné pochybnosti však působí otázka, zda takovým právem bude zpravidla právo místa uzavření smlouvy. Lze souhlasit s názorem, že by se licenční smlouva, jejímž předmětem je jen nehmotný statek chráněný pouze v jediné zemi, měla zásadně řídit právem této země zakládající pro uvedené právo ochranu, neboť tímto právem se v každém případě řídí obsah, rozsah a výkon poskytnutého práva, takže by tímto řešením byla zajištěna plná jednotnost použitého práva. Proti obecné použitelnosti tohoto kritéria se namítá, že licenční smlouva s takto úzce vymezeným předmětem je stále řidší. Licenční smlouvou se často poskytuje licence pro různé země.⁶⁴⁾ Kromě toho licenční smlouvy jsou většinou smíšené povahy, nehledě k tomu, že uvedené kritérium práva země ochrany se považuje vůbec za nepoužitelné, pokud se licenční smlouva vztahuje na předměty nepodléhající zvláštní ochraně (např. know-how).

Máme za to, že většinu zmíněných pochybností lze připsat na vrub právě neujasněnosti právní povahy licenčních smluv a zejména stále ještě doznávajícímu vlivu negativního pojetí licenční smlouvy. Vycházíme-li z pojetí licenční smlouvy, jak jsme si je shora v předchozí kapitole vymezili, můžeme sotva pochybovat o tom, že těžiště ekonomického i právního vztahu z poskytnutí licence leží v oblasti, pro kterou se licence poskytuje. V této oblasti se licenční smlouvou vytvářejí právní podmínky pro ekonomické chování nabyvatele licence při jejím výkonu. Pokud je předmětem

⁶⁴⁾ To vedlo např. Trollera, který zásadně považuje zemi poskytující nehmotnému statku ochranu za zemi, v níž dochází k výkonu, který je pro licenční smlouvu charakteristický, aby pro případy poskytnutí licence pro různé země navrhoval za použitelné právo buď právo sídla poskytovatele licence, nebo (přijímá-li nabyvatel smlouvou závazek k udržování právní ochrany a k placení registračních poplatků) právo sídla nabyvatele licence (A. Troller: *Immateriälgüterrecht*, Basel 1959, str. 196 a násl.; též autor: *Das internationale Privat- und Zivilprozessrecht im gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht*, Basel 1952, str. 196). Právní řád sídla poskytovatele licence považuje za vhodného hraničního určovatele odpovídajícího rozumnému uspořádání vztahů z licenčních smluv u nás také Kunz v díle cit. v pozn. 6, str. 232.

licence právo k nehmotnému statku, který je v této zemi předmětem ochrany, je tato země zároveň zemí ochrany. Na věci se však podstatně nezmění nic ani tehdy, je-li předmětem licence nehmotný statek nechráněný. I v těchto případech je výkon licence v této zemi vymezen právním řádem této země, zejména řadou právních norem tzv. veřejnoprávní povahy. Pro odkaz na zemi sídla nabyvatele licence, pokud tato země není současně oblastí, pro niž se licence poskytuje, není důvodu. Totéž však podle našeho názoru platí i pro odkaz na zemi sídla poskytovatele licence, pokud by se těžiště tohoto právního vztahu nespatořovalo z hlediska negativní koncepce ve vzdání se zápočetního práva.

Není pochyby o tom, že nelze obecně stanovit jednotné kritérium pro tzv. smlouvy smíšené, máme však za to, že se tato obtíž, která vyplývá zcela přirozeně z povahy takové smíšené smlouvy, neodůvodněně přeceňuje. Nedorozumění pramení patrně z toho, že se všechny tyto smlouvy (označované zpravidla jako licenční smlouvy) považují za jednotnou kategorii licenčních smluv. Ve skutečnosti jde o celou širokou škálu nejrozličnějších typů smluv. Rozhodující v těchto případech musí být, zda jde o smlouvu, jejíž těžiště leží ve smluvním vztahu z licence, či o smlouvu, jejíž těžiště spočívá ve smluvním vztahu z jiného titulu (např. smlouva o dodávce hmotných věcí, zejména investičních celků apod., při níž poskytnutí licence má jen doplňkový význam). V prvním případě máme za to, že není důvodu, aby pro použití práva platilo jiné kritérium než pro licenční smlouvy čisté. V druhém případě odpovídá podle našeho názoru rozumnému uspořádání smluvního vztahu použití toho kritéria, které je rozhodující pro vztah, v němž spočívá těžiště smlouvy.

V. PŘEDPISY PRÁV K NEHMOTNÝM STATKŮM

Právo volby použitelného práva má své meze. Nevztahuje se a nemůže se vztahovat na otázky, které jsou v zemi, kde se právo z licence uplatňuje, upraveny předpisy povahy kogentní a jejichž úprava není proto ve volné dispozici smluvních stran. Kromě otázek, kterými jsme se zabývali již shora pod 1 a 2, náleží sem i předpisy, jimiž se stanoví a vymezuje v určité zemi právní ochrana nehmotných statků.

Pro předpisy práv k nehmotným statkům platí zásada teritoriality. Z této zásady vyplývá, že o tom, zda, jaká práva a v jakém rozsahu se určitému nehmotnému statku v hranicích určitého státu přiznávají, rozhoduje výlučně právo státu, který právní ochranu, jejíž účinnost je omezena na jeho území, stanovil. Pro řešení všech těchto otázek platí tedy vždy výlučně právo země ochrany (*lex loci protectionis*). Toto právo je proto třeba vždy použít pro řešení otázky, jaká práva k nehmotným statkům, z jakých právních skutečností, za jakých podmínek a v jakém obsahu a rozsahu vznikají, s jakými účinky je přípustný jejich převod a jak tato práva zanikají. Pro tyto otázky je nejen vyloučena volba práva, ale je také vyloučeno, aby právo, kterým se řešení těchto otázek má řídit, bylo stanoveno podle hraničních ukazatelů, které podle zásad mezinárodního

práva soukromého platí pro závazkový statut. V tomto směru se někdy mluví o výjimce z obligačního statutu licenční smlouvy. Toto pojetí nepovažujeme za správné, neboť tyto otázky, jak vyplývá již z vymezení pojmu závazkového statutu shora pod IV, do závazkového statutu nenáleží.⁶⁵⁾

Obligaturní použitelnost práva země poskytující právní ochranu se ovšem nemusí vždy vztahovat na veškeré právní předpisy, které jsou obsaženy v právních normách náležejících do oblasti práv k nehmotným statkům. Kromě předpisů shora zmíněných, které jsou svou povahou kogentní, mohou totiž tyto právní normy zahrnovat i závazková ustanovení povahy dispozitivní. Tak by tomu bylo např. v případě, kdyby příslušný zákon obsahoval i dispozitivní ustanovení pro vztahy ze smluv o užití nehmotného statku (např. dispozitivní ustanovení zákona o vynálezech ohledně obsahu licenčních smluv). Na takové závazkové vztahy je třeba použít v plném rozsahu zásad platných podle toho, co bylo uvedeno shora pod IV pro závazkový statut.

VI. OSTATNÍ MIMOZÁVAZKOVÉ PŘEDPISY

Kromě případů shora již uvedených nelze nikdy zásady platné pro určení práva závazkového statutu použít také v případech dalších mimozávazkových předpisů kogentní povahy. Mezi tyto předpisy náleží zejména z oblasti občansko-právní předpisy o nabývání, převodu a zániku vlastnictví a o přechodu práv a závazků děděním, z oblasti hospodářsko-právní imperativní předpisy o řízení národního hospodářství a předpisy práva hospodářské soutěže (práv proti omezením soutěže a ochrana proti nekalé soutěži) a dále předpisy práva správního, předpisy práva finančního (daně a poplatky) a předpisy práva devizového. Také ve všech těchto případech je třeba použít výlučně práva státu, na jehož území se právní vztah, který je těmito předpisy upraven, uskutečňuje.

VII. PRAVOMOC A PŘÍSLUŠNOST K ROZHODOVÁNÍ SPORŮ Z LICENČNÍCH SMLUV

Zásadně se uznává, že účastníci smlouvy mohou shodně zvolit soud nebo rozhodčí orgán, který je příslušný pro rozhodnutí sporu z licenční smlouvy. Tato zásada je zakotvena i v platné československé právní úpravě, která tuto zásadu uznává pro všechny majetkové spory, mezi něž spory z licenčních smluv náleží (§ 37 odst. 2 a 3 z. m. p. s.). Takovou dohodou však nelze měnit stanovenou věcnou příslušnost soudů. Účastníci nemohou tedy např. platně sjednat, že v I. stupni má v ČSSR ve sporu rozhodnout krajský soud, v II. stupni nejvyšší soud. Pochybnosti vznikají v otázce, zda je právo cizího soudu vyloučeno v případech, kdy určitý právní řád stanoví pro tyto spory výlučnou příslušnost (tak např. v NDR stanoví § 59 zákona

⁶⁵⁾ Shodně Kunz v díle cit. v pozn. 6, str. 233 a násl.

o vynálezech pro spor ve věcech z právních vztahů zákonem upravených výlučnou příslušností patentního soudu). Tato otázka je v jednotlivých zemích posuzována různě. Od těchto případů je ovšem třeba odlišit případy, kdy předmětem sporu je otázka existence, popř. rozsahu ochrany, pro jejíž řešení stanoví předpisy práv k nemotným statkům pravomoc zvláštního orgánu (např. § 5 čs. zák. č. 34/57 Sb., podle něhož rozhodnutí o sporném rozsahu patentní ochrany přísluší výlučně Úřadu pro patenty a vynálezy). Tato otázka je nedílnou součástí mocenského rozhodnutí státu o poskytnutí právní ochrany, takže je vyloučeno, aby o ní mohl rozhodnout orgán cizí. Takto v těchto otázkách stanovenou pravomoc nelze tedy vzhledem k zásadě uvedené shora pod IV dohodou změnit.

Řešení otázky příslušnosti k rozhodování sporů nemá vliv na otázku použitelnosti hmotně-právních předpisů podle zásad uvedených shora pod II–VI. Nelze však zvolit použití procesně-právních předpisů. Každý soud, popř. rozhodčí orgán, používá předpisy pro něj platné.

Při rozhodnutí o volbě orgánu příslušného pro rozhodování sporů z licenční smlouvy je třeba vždy bedlivě zkoumat, zda rozhodnutí tímto orgánem vydané bude podle vnitrostátních předpisů, popř. podle mezinárodních smluv, vykonatelné v místě, kde k jeho výkonu má dojít. Toto zjištění by mělo volbě orgánu příslušného pro rozhodnutí sporu vždy předcházet.

I. OBECNĚ

Vzhledem k tomu, že jednotlivé právní řády, až na nečetné výjimky, bližší ustanovení o licenčních smlouvách neobsahují,⁶⁶⁾ je třeba i otázky jejich platného vzniku vyvozovat zpravidla z obecných ustanovení. Jak jsme se zmínili již shora v druhé kapitole, mohou těmito obecnými ustanoveními v rámci čs. právního řádu podle okolností případu být buď obecná ustanovení jednotlivých zvláštních zákonů o právech k nemotným statkům, nebo ustanovení občanského zákoníku (zák. č. 40/64 Sb.), hospodářského zákoníku (zák. č. 109/64 Sb.), popř. zákona o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákon č. 101/63 Sb.). Zvláštní ustanovení vztahující se na licenční smlouvy uzavírané se zahraničními subjekty obsahuje též výnos ministra zahraničního obchodu z 6. 2. 1968 Věst. o uzavírání licenčních smluv se zahraničím a dále výnos federálního výboru pro technický a investiční rozvoj ze 16. 12. 1970 čj. 1735/02/132/70 o povinné registraci pasívních licenčních a jim podobných smluv uzavíraných se zahraničními subjekty.

II. SUBJEKTY SMLOUVY

Subjekty licenčních smluv mohou být právnické osoby i osoby fyzické. V socialistických zemích je uzavírání licenčních smluv se zahraničními subjekty v různém rozsahu vyhrazeno zvláštním podnikům zahraničního obchodu k tomuto účelu zřízeným. V ČSSR je takovým podnikem Polytechna,⁶⁷⁾ která smlouvy uzavírá buď jako prostředník jménem československého poskytovatele či nabyvatele licence, nebo jménem vlastním, i v tomto případě však na účet čs. poskytovatele či nabyvatele licence. Pokud je poskytnutí licence spojeno s dovozem či vývozem zboží, je k uzavření smlouvy oprávněn přímo též příslušný podnik zahraničního obchodu. Oprávnění k zahraničně-obchodní činnosti může být v některých socialistických zemích uděleno i jiným hospodářským organizacím v rámci předmětu jejich hospodářské činnosti.⁶⁸⁾

⁶⁶⁾ Srov. k tomu shora pozn. 14.

⁶⁷⁾ Obdobnými podniky jsou v SSSR Licencintorg, v Maďarsku Licencia, v Polsku Polservis.

⁶⁸⁾ Tato úprava je též zavedena v ČSSR, NDR, Maďarsku a Jugoslávii.

Pokud právo jednotlivých zemí obsahuje alespoň základní předpisy o licenčních smlouvách, jejichž předmětem jsou nehmotné statky, stanoví zpravidla jako podmínku platnosti smlouvy i náležitost písemné formy.⁶⁹⁾ Polský zákon o vynálezeckém právu z r. 1962 stanoví dokonce písemnou formu kvalifikovanou v tom směru, že podpisy musí být úředně ověřeny (čl. 47 odst. 2). Československé platné právo, které pro předměty průmyslových práv postrádá dosud vůbec bližší ustanovení o jejich smluvní realizaci, pro tyto licenční smlouvy náležitost písemné formy nestanoví. Na rozdíl od práva sovětského a maďarského však nelze pro mezinárodní licenční smlouvy takovou náležitost dovodit ani z obecné úpravy formálních náležitostí smluv v zahraničním obchodě, neboť zákoník mezinárodního obchodu, který vychází ze zásadní bezformálnosti, licenční smlouvy mezi výjimkami z této bezformálnosti neuvádí. Tento stav, který se odchyluje od úprav v ostatních socialistických zemích, je třeba označit za zcela nevyhovující. Licenční smlouvy náležejí nepochybně mezi smlouvy, z nichž dochází k tak závažným následkům, že zřetel na požadavky právní jistoty si náležitost písemné formy, zejména v mezinárodních vztazích, vynucuje. Obdobné závěry platí pro licenční smlouvy v oblasti občanského zákoníku.

K odchylnému závěru je však nutno dospět, pokud jde o licenční smlouvy spadající do oblasti práva hospodářského. V hospodářském zákoníku, který smluvní typ licenčních smluv výslovně neupravuje, je třeba tyto smlouvy řadit mezi hospodářské smlouvy nepojmenované, označené jako hospodářské smlouvy o jiných způsobech spolupráce mezi socialistickými organizacemi, které upravuje část desátá hlava druhá cit. zákoníku. Obecně pro hospodářské smlouvy stanoví hospodářský zákoník jako podmínku platnosti formu písemnou.⁷⁰⁾ I když § 357 odst. 1 hosp. zák. stanoví, že k uzavření uvedených nepojmenovaných smluv není třeba písemné formy „pokud to je vzhledem k povaze závazku obvyklé“, nelze z toho podle našeho názoru dovozovat, že se na hospodářské licenční smlouvy náležitost písemné formy nevztahuje, neboť vzhledem k povaze této smlouvy není možno její uzavření v jiné než písemné formě považovat za obvyklé.

Pokud jde o licence vztahující se k autorským dílům, je pro ně podle novějších autorských zákonů jednotlivých zemí náležitost písemné formy obvyklá. Tak je tomu i podle platného čs. autorského zákona, který sice licenční smlouvy výslovně neupravuje, nelze však pochybovat, že tyto

⁶⁹⁾ Pro licenční smlouvu o vynálezech stanoví náležitost písemné formy ze socialistických zemí výslovně zákon polský z r. 1962 (čl. 47 odst. 2), zákon jugoslávský z r. 1960 (čl. 26 odst. 2) a nařízení NDR z r. 1963 (§ 8 odst. 1). Právo maďarské a SSSR nepředepisuje písemnou formu zvláště pro licenční smlouvu, náležitost písemné formy však platí pro všechny smlouvy v zahraničním obchodě. Ze zemí ostatních stanoví náležitost písemné formy např. právo Brazílie a Venezuely.

⁷⁰⁾ Viz však výjimečné ustanovení § 24 odst. 4 cit. zák.

smlouvy je třeba řadit mezi smlouvy o šíření díla, pro které je v § 22 odst. 4 cit. zákona stanovena forma písemná.

V řadě zemí je platnost, popř. účinnost licenčních smluv v oblasti průmyslových práv vázána na podmínku registrace smlouvy (zápisu smlouvy do rejstříku), kterou provádí orgán rozhodující o udělení patentu, popř. jiný pověřený orgán. Takovou podmínku stanoví i právo naše, pokud jde o licenční smlouvy o vynálezech (§ 3 odst. 4 zák. č. 34/57 Sb.) a o chráněných vzorech (§ 24 zák. č. 8/52 Sb.) jejichž účinnost tyto zákony vážou na zápis do rejstříku u Úřadu pro patenty a vynálezy. Podle právních úprav některých zemí je registrace stanovena fakultativně jako podmínka mimozávazkových účinků poskytnutí licence vůči třetím subjektům (účinků věcných). Konečně někdy bývá registrace stanovena jen k účelům evidenčním a zajišťována pouze sankcemi povahy pořádkové. Takovou povahu má i povinná registrace pasivních licenčních smluv uzavíraných se zahraničními subjekty, zavedená výnosem federálního ministerstva pro technický a investiční rozvoj ze 16. 12. 1970.

Pokud se pro registraci vyžaduje předložení smlouvy,⁷¹⁾ vyplývá z povinnosti registrace nepřímá zpravidla i povinnost písemné formy smlouvy.

Konečně stanoví některé právní řády jako podmínku pro vznik platné licenční smlouvy se zahraničními subjekty udělení zvláštního schválení (souhlasu) státními nebo státem pověřenými orgány. Toto schválení může být dvojího druhu: buď je prostředkem obecného řízení licenční politiky v rámci řízení národního hospodářství, popř. výkonu státního monopolu zahraničního obchodu, nebo prostředkem k ochraně devizových zájmů státu. Schvalovací řízení prvního druhu je stanoveno především v jednotlivých zemích socialistických. Tak např. podle § 25 odst. 2 zák. č. 34/57 Sb. smějí československé subjekty udělit cizím subjektům souhlas k využití předmětu přihlášky podané v ČSSR nebo k využití vynálezu, na nějž byl v ČSSR udělen patent, pouze se souhlasem Úřadu pro patenty a vynálezy. Podmínku devizového schválení licenčních smluv se zahraničními subjekty stanoví všechny státy socialistické i řada států ostatních.⁷²⁾

Ve všech případech schválení smlouvy i v případě registrace jako podmínky platnosti licenční smlouvy jde o hmotně-právní podmínky platného vzniku licenční smlouvy. Bez splnění těchto podmínek tedy k vzniku právního vztahu z licenční smlouvy platně nedojde.

⁷¹⁾ Některé právní úpravy se spokojují jen s oznámením o uzavření smlouvy, která v těchto případech může být uzavřena též ústně. Zpravidla se však předložení písemné smlouvy pro registrační řízení požaduje.

⁷²⁾ Pokud jde o ČSSR, viz v jednotlivostech devizový zákon č. 142/70 Sb. (§ 19), vyhlášku min. fin. č. 143/70 Sb. k provedení tohoto zákona (§ 21), vyhlášku ministra zahr. obchodu č. 1/68 Věst. a směrnice MZO č. 2/68 Věst.

Zabýváme-li se v této práci problematikou obsahu licenčních smluv, nečiníme tak za tím účelem, abychom podali vyčerpávající výklad a rozbor všech ustanovení, která mohou tvořit obsah licenční smlouvy. Takový výklad by značně vybočil z rámce zaměření i z vymezeného rozsahu této práce. Omezíme se proto v dalších výkladech na ten základní obsah licenčních smluv, který je pro právní vztah z této smlouvy vznikající vzhledem k pojmovému vymezení této smlouvy podstatný. Z tohoto hlediska se zabýváme jen těmi povinnostmi smluvních stran, které mohou být přímo z pojmového vymezení licenční smlouvy dovozovány. Pokusíme se přitom dovodit, do jaké míry je stanovení těchto povinností určeno pojetím právní povahy licenční smlouvy.

Obsah licenční smlouvy jako každé smlouvy tvoří vzájemná práva a povinnosti. Abychom se uvarovali duplicitnímu zpracování téže problematiky (jednou z hlediska práv a podruhé z hlediska povinností), zabýváme se v dalších výkladech pod II. a III. vždy jen povinnostmi každé ze smluvních stran, neboť toto hledisko je podle našeho názoru pro zpracování vhodnější. Je jen samozřejmostí, že každé z dále uvedených povinností jedné smluvní strany odpovídá vždy právo druhé smluvní strany.

I. VYMEZENÍ PŘEDMĚTU SMLOUVY

Předmět licenční smlouvy může tvořit kterýkoli z nehmotných statků, jak byly shora v části první, kapitole I.—VIII. vymezeny (vynálezy, chráněné vzory, ochranné známky, obchodní název, know-how, autorská díla, výkony výkonných umělců a zvukové záznamy). Předmět licenční smlouvy se může vztahovat na nehmotný statek chráněný zvláštním právem (např. patentovatelný vynález, chráněný vzor, ochranná známka, autorské dílo), nebo na nehmotný statek, který byl přihlášen k zvláštní ochraně, o níž nebylo dosud rozhodnuto (např. vynález přihlášený k patentování, vzor nebo známka přihlášené k registraci) anebo na nehmotný statek, pro nějž zvláštní ochrana nepřichází v úvahu (např. nepatentovatelné vynálezy, know-how) nebo o jehož zvláštní ochranu nebylo požádáno (např. vynález nepřihlášený k patentování). Určení a bližší vymezení předmětu licenční smlouvy v tomto směru ve smlouvě je mimořádně důležité, neboť je determinující pro vymezení celého komplexu povinností z licenční smlouvy. Neurčitost vymezení předmětu licenční smlouvy postihuje právní řád zpravidla sankcí neplatnosti smlouvy (tak v čs. právním řádu podle § 37 obč. zák. a § 26 zák. č. 101/63 Sb.).

Otázku, zda u nehmotných statků chráněných je za předmět licenční smlouvy třeba považovat nehmotný statek sám, či ochranné právo k němu

se vztahující (tedy např. zda předmětem je vynález či patent), které je v právní teorii a praxi kapitalistických zemí přisuzován značný význam, je třeba ve smyslu výkladů, obsažených již v první části, řešit ve prospěch závěru prvního. Skutečnost, že je nehmotný statek chráněn zvláštním ochranným právem, nelze považovat za nic více, než za zvláštní kvalifikační vlastnost nehmotného statku, která jeho směnnou hodnotu ovšem zpravidla zvyšuje.⁷³⁾

Z hlediska vymezení předmětu smlouvy může být licence neomezená nebo omezená. Neomezená licence na nehmotný statek chráněný je vymezena vždy rozsahem, na který se ochranné právo vztahuje. Nevyplývá-li ze smlouvy nic jiného, je vždy třeba u těchto předmětů dovozovat, že jde o licenci v uvedeném smyslu neomezenou.⁷⁴⁾ Možnost podobného vymezení však chybí u licence na nehmotný statek nechráněný. Proto je nezbytně nutné, má-li být zabráněno neurčitosti smlouvy, aby byl v těchto případech předmět dostatečně vymezen vždy ve smlouvě.

Omezená může být licence zejména z hlediska věcného, místního nebo z hlediska účelu či způsobu užití. Z hlediska věcného (předmětu) jde o omezení na užití nikoli celého nehmotného statku, nýbrž jen jeho části. To přichází v úvahu např. při využití jen určitého principu z patentovaného vynálezu, užití jen některého prvku ochranné známky či chráněného vzoru, užití jen části autorského díla apod. Velmi běžné je místní omezení licence např. na určitou zemi, oblast apod. Z hlediska účelu užití přichází v úvahu např. omezení licence na výrobu, na odbyt v tuzemsku, na vývoz (licence vývozní), na dovoz (licence dovozní), u chráněných známek a jiných označení přichází v úvahu omezení na určité výrobky (např. na ochrannou známku vztahující se na výrobky pěti tříd se poskytuje licence jen pro výrobky třídy jedné), u nakladatelské licence na autorské dílo přichází v úvahu omezení na vydání v určitém jazyku, na určitý druh vydání (např. lidové vydání) apod.

Pochybnosti o rozsahu licence, které u omezené licence vzniknou, je vzhledem k právní povaze licenční smlouvy, jak jsme si ji shora v kapitole druhé vyložili, třeba řešit především podle zásady restriktivního výkladu, která vyplývá ze skutečnosti, že poskytovatel licence jejím zřízením pro nabyvatele vytváří výjimku ze svého výlučného postavení ať právního (při poskytnutí licence na základě výlučného práva, např. patentního) nebo faktického (při poskytnutí licence na základě utajení, např. know-how). Nelze tedy při výkladu rozsahu licence zásadně použít výkladu rozšiřujícího, zejména je vyloučeno použití analogie. Při výkladu každé licenční smlouvy je však současně třeba si stále uvědomovat její pozitivní charak-

⁷³⁾ Shodně v sovětské teorii např. M. M. Boguslavskij v díle cit. v pozn. 26, str. 171. Feige-Seiffert označují spory buržoazní teorie „vynález či patent?“ za „undialektische Betrachtungsweise“ a „begriffsjuristische Haarspalterei“ (dílo cit. v pozn. 7, str. 111). K obdobným závěrům dospívají i v teorii buržoazní Lüdecke-Fischer v *Lizenzverträge*, Weinheim 1957, A 55.

⁷⁴⁾ To stanoví výslovně např. zákon maďarský (§ 18 odst. 2) a polský (čl. 47, odst. 5).

ter, který se promítá v její hospodářské kauze tvořící ekonomické zdůvodnění uzavření smlouvy. To vede k závěru, že ani zásada restriktivního výkladu nesmí být aplikována formalisticky, nýbrž vždy jen v souladu s další základní zásadou funkční jednoty způsobu užití. Příklad může tvořit případ, kdy je v licenční smlouvě poskytnuta licence k výrobě (tzv. licence výrobní), aniž by byla výslovně řešena otázka práva odbytu výrobků v licenci vyráběných. Východisko z hospodářsky zcela neudržitelné situace, která by vznikla při formalistickém použití zásady restriktivního výkladu v tom, že by nabyvatel měl právo výrobky sice vyrobit, nikoliv však již hospodářsky je odbývat, se teorie i praxe někdy snaží řešit tím, že konstruuje povinnost poskytovatele licence k odběru těchto výrobků. Takový závěr je násilný a nemá v licenční smlouvě ani nejmenší opory. Případná povinnost poskytovatele licence k odběru výrobků v licenci vyráběných je povinností zakládající se ve zcela odlišném závazkovém důvodu, než který tvoří smlouva licenční. Dovozována může být výlučně tehdy, je-li výslovně stanovena. Je-li taková povinnost stanovena v licenční smlouvě, jde vždy o smlouvu smíšenou, z povahy licenční smlouvy však takovou povinnost dovozovat nelze. Přímou z povahy licenční smlouvy je však naopak tomu za použití zásady funkční jednoty způsobu užití třeba dovodit závěr, že se poskytnutí takové výrobní licence i bez zvláštního ustanovení smlouvy vždy vztahuje i na odbyt.⁷⁵⁾ K obdobnému závěru by bylo třeba dospět v případě, kdy je licence poskytnuta k užití, které je zcela nebo alespoň z hlediska efektivity či kvality podmíněno předchozím užitím nehmotného statku k činnosti jiné, jež má vzhledem k činnosti hlavní povahu činnosti pomocné. S takovými případy se setkáváme jak u licencí z oblasti techniky, tak i u licencí z oblasti kultury (licence nakladatelské, filmové, gramofonové atd.).

II. ZÁKLADNÍ POVINNOSTI POSKYTOVATELE LICENCE

1. Povinnost poskytnout nabyvateli možnost užití předmětu licence

Z pozitivního pojetí právní povahy licenční smlouvy vyplývá, že se povinnost poskytovatele licence omezením jeho případného záповědního práva nikdy nevyčerpává. Poskytovatel licence je povinnen na základě a v rámci svého právního nebo faktického postavení vytvořit pro nabyvatele možnost, aby mohl nehmotného statku sjednaným způsobem užít. Podle toho, zda jde o užití nehmotného statku chráněného zvláštním absolutním právem, či o užití takového nehmotného statku, který zvláštním absolutním právem chráněn není a u něhož tedy základem pro poskytnutí licence je jeho alespoň relativní utajenost (např. nepatentovaný vynález, know-how), vytváří poskytovatel licence pro nabyvatele právní možnost užití konstituováním práva nabyvatele k užití nehmotného statku spojeným

⁷⁵⁾ Srov. shodně Feige—Seiffert: dílo cit. v pozn. 7, str. 126.

s omezením případného vlastního zápočetního práva nebo jen možnost faktickou (prolomením utajenosti vzhledem k nabyvateli).

Zatímco u práv na označení (ochranná známka, obchodní název) se povinnost poskytovatele licence na vytvoření uvedené právní možnosti užití v podstatě omezuje, vzniká v tomto směru širší problematika u licenčních smluv vztahujících se na výsledky tvůrčí činnosti technické a do určité míry i u licenčních smluv o užití děl autorských. Tato problematika se vztahuje na povinnost informační a v jejím rámci na předání podkladů (technická dokumentace u výsledků tvůrčí činnosti technické, popř. hmotný substrát u děl autorských) a na otázky poskytnutí technické pomoci a know-how. Posuzování této problematiky z hlediska uvedené základní povinnosti poskytovatele licence se jeví do značné míry odchylně podle toho, zda jde o licenci na užití nehmotného statku zvláštními absolutními právy chráněného či o užití nehmotného statku takto nechráněného.

a) Informační povinnost poskytovatele licence

Poskytovatel licence je povinnen poskytnout nabyvateli veškeré informace, které potřebuje, aby mohl předmět licence řádně a efektivně využívat. Sem náleží i povinnost informovat nabyvatele o licencích, které byly na týž předmět již dříve poskytnuty, pokud by jejich poskytnutí mohlo na možnost či efektivnost využití předmětu licence nabyvatelem mít vliv, popř. o právech předchozích uživatelů.⁷⁶⁾ Neupozornění na takové předchozí licence, které užití nehmotného statku zatěžují, by mohlo být důvodem pro vznik odpovědnosti, o níž budeme jednat dále pod 4. Do rámce této informační povinnosti náleží i povinnost k předání podkladů, zejména technické dokumentace. Existence a rozsah této povinnosti záleží ovšem na tom, zda, popř. v jakém rozsahu je těchto podkladů k řádnému a efektivnímu využití předmětu licence třeba. Právě v tomto směru je nutno rozlišovat mezi nehmotnými statky chráněnými zvláštními absolutními právy, kdy nabyvatel má možnost získat potřebné nebo alespoň základní podklady z popisu vynálezu nebo chráněného vzoru a mezi nehmotnými statky takto nechráněnými (nepatentovaný vynález, know-how), kdy je nabyvatel licence výlučně odkázán na podklady, jež obdrží od jejího poskytovatele. Pouze v tom rámci, v jakém je těchto podkladů k řádnému a efektivnímu využití předmětu licence třeba, je nutno povinnost poskytovatele licence v tomto směru dovozovat již z povahy licenční smlouvy. Povinnost přesahující tento rozsah by předpokládala již vždy zvláštní dohodu, která i když bývá do licenční smlouvy zařazována, nemůže přímo z povahy této smlouvy být dovozována.

b) Technická pomoc

Podle obdobných hledisek, jakými jsme se řídili shora při výkladech o informační povinnosti poskytovatele licence, je třeba postupovat i při ře-

⁷⁶⁾ Výslovně stanoví takovou informační povinnost pro licenci na patentovaný vynález např. maďarský zákon o patentové ochraně vynálezů z r. 1969 (§ 18 odst. 3).

šení otázky zda, popř. do jaké míry náleží poskytnutí technické pomoci nabyvateli již k základní povinnosti poskytovatele licence z licenční smlouvy, jak jsme si ji shora vymezili. Tato otázka přichází v praxi v úvahu zpravidla jen u licence na využití vynálezu, popř. u licence na know-how. Pokud je takové poskytnutí technické pomoci pro řádné využití předmětu licence třeba, je nutno ji považovat za součást základní povinnosti poskytnout nabyvateli možnost užití předmětu licence. V tomto případě jde tedy již o povinnost z licenční smlouvy, řídící se jejím režimem. V ostatních případech by šlo o povinnost, která nevyplývá již z licenční smlouvy, nýbrž musela by být výslovně stanovena na základě zvláštních zavazovacích důvodů (např. smlouva o výkonu prací) i když by takové ustanovení bylo obsaženo v licenční smlouvě, která by tím nabyla povahy smlouvy smíšené.

c) Zlepšení existující v době uzavření smlouvy

Odlišně od předchozích případů se jeví otázka, zda je poskytovatel licence již v rámci své základní smluvní povinnosti poskytnout nabyvateli možnost užití předmětu licence, povinen umožnit mu i využití vlastních dosud utajených zlepšení vztahujících se k předmětu licence, popř. know-how, jimiž v době uzavření licenční smlouvy již disponuje. V této otázce nelze již dospět k tak jednoznačným závěrům jako u případů předchozích. Kladnou odpověď na vznesenou otázku by bylo možno z hlediska právní povahy licenční smlouvy, jak jsme si ji dříve vymezili, opřít o skutečnost, že se v licenční smlouvě na rozdíl od jiných závazkových smluv (např. smlouvy kupní, nájemní apod.) do značné míry promítá zásada stálé spolupráce mezi oběma účastníky smlouvy a že poskytovatel licence má po celou dobu trvání smluvního vztahu na výkonu licence své oprávněné morální i materiální zájmy.⁷⁷⁾ Zápornou odpověď lze opřít o skutečnost, že otázka, zda je poskytovatel licence povinen dát nabyvateli k dispozici též v době smlouvy již existující zlepšení, je otázkou vymezení předmětu licence, které je zásadně třeba vykládat restriktivně.

I když nechceme snižovat význam argumentu uvedeného na prvním místě, máme za to, že jde spíše o úvahu z hlediska tvorby smlouvy. Nelze však přehlížet, že otázka, zda se má předmět licence vztahovat i na jeho zlepšení, popř. i na know-how k němu se vztahující, je skutečně věcí smluvního konsensu o vymezení předmětu licence, který nelze výkladem suplovat. Je proto třeba zastávat názor, že povinnost předat nabyvateli i taková zlepšení má poskytovatel licence jen tehdy, bylo-li to sjednáno.⁷⁸⁾

⁷⁷⁾ Povinnost poskytovatele licence v tomto směru se dovozuje např. pro právo francouzské (srov. J. J. Burst: *Breveté et licencié*, Paris 1970, str. 53 a násl.).

⁷⁸⁾ Tak řeší tuto otázku pro licenci na patentovaný vynález výslovně maďarský zákon o patentové ochraně vynálezů z r. 1969 (§ 18 odst. 3).

2. Povinnost zajišťovat nabyvateli trvání možnosti využívání licence po dobu smlouvy

Povinnost poskytovatele licence umožnit nabyvateli využití předmětu licence nekončí již vytvořením této možnosti, nýbrž trvá dále po celou dobu trvání licenční smlouvy. Zvláštní význam nabývá tato povinnost, tvoří-li předmět licence nehmotný statek, který je, popř. podle obsahu smlouvy má být předmětem zvláštní průmyslově-právní ochrany (patentovaný vynález, chráněný vzor, popř. i ochranná známka).

Již ze základní povinnosti zajišťovat nabyvateli trvání možnosti využití po dobu smlouvy lze v tomto případě dovodit povinnost splnit (pokud se tak nestalo již před uzavřením smlouvy) všechny formální podmínky pro vznik právní ochrany (zejména přihlásit vynález k udělení patentu nebo vzor, popř. známku k registraci) a tuto ochranu po celou dobu trvání smlouvy udržovat (zejména platit udržovací poplatky, požádat — pokud to připadá v úvahu — o prodloužení ochrany, nevzdat se ochrany a zdržet se všech jednání, s nimiž by právo zánik ochrany spojovalo). Protože tyto povinnosti poskytovatele licence vyplývají přímo z právní povahy licenční smlouvy, není třeba je zvlášť sjednávat. Ve smlouvě by naopak muselo být výslovně dohodnuto, kdyby některou z těchto povinností (např. placení udržovacích poplatků) měl vzít na sebe nabyvatel licence. Tento závěr, který je nepochybně třeba zastávat pro oblast práva československého a dalších socialistických zemí,⁷⁹⁾ nelze však považovat za jednotný, pokud jde o ostatní právní teorii a praxi zahraniční, což platí zvláště v otázce povinnosti k placení udržovacích poplatků. Zkoumáme-li blíže důvod této různosti názorů, zjišťujeme, že tkví právě v různém pojetí právní povahy licenční smlouvy. Tak zejména v zemích, v nichž převládá pojetí věcně-právní povahy licenční smlouvy, což platí převážně pro smlouvu o výlučné licenci, se dovozuje, že povinnost k placení udržovacích poplatků poskytovatele licence bez zvláštního smluvního závazku nepostihuje.⁸⁰⁾ V zájmu právní jistoty je proto třeba, aby v mezinárodních smlouvách licenčních byla tato povinnost předmětem výslovného ustanovení smlouvy.

Zvláštní, a to mimořádně závažná problematika vzniká v otázce, zda má poskytovatel licence v rámci této základní povinnosti zajišťovat možnost využívání předmětu licence též povinnost poskytovat nabyvateli licence právní ochranu proti konkrétním zásahům třetích osob do práva k nehmotnému statku, který je předmětem licenční smlouvy. Je třeba především si uvědomit, že na této ochraně má jak poskytovatel, tak i nabyvatel licence souladný, oprávněný zájem. Nejen nabyvatel, ale i poskytovatel licence má

⁷⁹⁾ Tak např. výslovně stanoví tuto povinnost pro licenční smlouvy o patentovatelných vynálezech shora cit. zákon maďarský (§ 18 odst. 5).

⁸⁰⁾ Tak pro výlučné licence zejména v NSR, i pro licence nevýlučné zejména ve Velké Británii a v Kanadě. Stanovisko shodné s námi zastávaným závěrem je zastáváno zejména v právu belgickém, norském a nizozemském (srov. E. Langen: *Internationale Verträge*, Weinheim 1958, str. 119, 201, 281, 59, 338 a 312).

přímý zájem na tom, aby právo k nehmotnému statku nebylo porušováno. Nestíhání porušování práva vede nejen k znehodnocení předmětu práva, ale může podle okolností vést i k ztrátě právní ochrany (např. tím, že chráněné označení se vyvine v označení druhové). Skutečnost, že postih porušování práva má závažný hospodářský význam pro nabyvatele z hlediska nerušeného výkonu licenčního práva, není nutno zvláště odůvodňovat. Jen pro úplnost je třeba v této souvislosti upozornit, že se tento zájem neomezuje jen na případy, kdy nabyvatel získal výlučnou licenci a kdy tedy jde i o zásah do jeho práva. I při nevýlučné licenci má nabyvatel licence právní i hospodářský zájem na tom, aby jiný subjekt též nehmotný statek neoprávněně neužíval (již z hlediska podmínek hospodářské soutěže).

Z toho, co bylo uvedeno, vyplývá, že je nutno již z povahy licenční smlouvy dovozovat shora uvedenou povinnost poskytovatele licence poskytnout nabyvateli právní ochranu proti zásahům třetích osob do práva k nehmotnému statku, který je předmětem licence, ve všech případech, kdy pozitivní právo nabyvateli licence jako subjektu odvozeného práva legitimaci domáhat se této ochrany nepřiznává. Vždy lze ovšem již ze smlouvy tuto povinnost dovozovat jen potud, pokud zásah třetí osoby porušuje přímo právo v rozsahu, na který se vztahuje licence, což přichází v úvahu u licence výlučné.⁸¹⁾ V otázce zda, popř. v kterých případech lze podle pozitivního práva jednotlivých zemí dovozovat aktivní legitimaci nabyvatele licence k uplatnění právní ochrany proti takovému porušování práva, se setkáváme se značnou názorovou růzností, a to nejen mezi jednotlivými zeměmi, ale i v rámci jedné a téže země. I když tedy podle našeho názoru lze v uvedeném rozsahu tuto povinnost poskytovatele licence dovozovat již z povahy licenční smlouvy, je vzhledem k uvedeným důvodům v zájmu právní jistoty třeba, aby tato otázka byla ve smlouvě zvláště upravena.

Obdobné závěry, jako ve shora uvedených případech pro právní ochranu proti zásahům třetích osob do práv k nehmotným statkům, je třeba zastávat u licenci na užití nehmotných statků nechráněných, došlo-li ze strany třetích subjektů k otrockému napodobení tvořícímu podstatu nekalé soutěže.⁸²⁾

3. Povinnost poskytnout nabyvateli licence další zlepšení

Stejně jako nelze dovodit již z povahy licenční smlouvy přímou povinnost poskytovatele licence poskytnout nabyvateli i zlepšení v době uza-

⁸¹⁾ Shodné stanovisko se zastává např. v právu belgickém (Langen: dílo cit. v pozn. 80, str. 59), brazilském (tamtéž, str. 71), francouzském (tamtéž, str. 152) a italském (tamtéž, str. 233).

⁸²⁾ Srov. např. K. Knap: Ochrana výsledků technické tvůrčí práce v průmyslu v oblasti práva nekalé soutěže, Aktuální otázky práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního č. 2/70, str. 39 a násl.

vření smlouvy již existující, nelze z povahy licenční smlouvy dovodit jeho přímou povinnost, aby nabyvateli poskytl možnost využít dalších zlepšení předmětu licence (např. know-how, další vynález atd.), jež během trvání licenčního poměru vytvoří, nebo jež se v téže době jinak dostanou do jeho dispozice. Stejně tak nelze již z povahy smlouvy dovodit ani přímou povinnost nabyvateli takové zlepšení oznámit. Zásadní souladnost zájmů poskytovatele a nabyvatele licence na řádném využívání předmětu licence a na ní založená zásada spolupráce obou účastníků smluvního licenčního vztahu nemohou ještě samy o sobě takovou povinnost odůvodnit vzhledem k tomu, že každé další zlepšení představuje novou hodnotu, která je způsobilá být samostatným předmětem směny, a proto se v právní realizaci směny musí promítnout ve smluvním konsensu. Taková povinnost může být tedy založena jen zvláštním smluvním ujednáním.

4. Odpovědnost poskytovatele licence za vady

Odpovědnost poskytovatele licence je přímým důsledkem jeho povinností z licenční smlouvy, o nichž jsme shora pod 1 a 2 jednali. I u odpovědnosti je třeba rozlišovat odpovědnost, která z tohoto právního vztahu vzniká již z povahy licenční smlouvy, a další odpovědnost, která vzniká jen na základě zvláštního závazku převzatého smlouvou. Oblast této druhé skupiny je ovšem velmi široká, má své meze jen v obsahovém omezení právních úkonů z hlediska jejich platnosti (rozpor se zákonem nebo se zájmy společnosti, popř. jinak s dobrými mravy).⁸³⁾ Omezíme se proto v dalších výkladech jen na první skupinu odpovědnosti a druhou se budeme zabývat jen v tom rozsahu, pokud toho v této souvislosti bude třeba.

a) Odpovědnost za existenci a právní čistotu předmětu licence (za právní vady)

Poskytovatel licence odpovídá především již z povahy licenční smlouvy za to, že předmět licence, zvláště právo k nehmotnému statku, na nějž se licence vztahuje, existuje (že poskytovateli licence k němu náleží dispoziční právo), že neporušuje práva třetích subjektů a že není zatížen jinými právy, která by jeho hodnotu snižovala (např. jinými smluvními licencemi, nucenou licenci, právem předchozího uživatele apod.) a na něž ve smlouvě nebyl vzat zřetel. Veškeré vady, které v uvedených směrech v době uzavření licenční smlouvy existují, nebo dodatečně v průběhu trvání právního vztahu z licenční smlouvy se vyskytnou, jsou právními vadami. Odpovědnost za ně náleží tedy do kategorie odpovědnosti za právní vady. Jako odpovědnost za vady vůbec, je i tato odpovědnost za právní vady z licenční smlouvy založena zásadně na principu odpovědnosti objektivní,

⁸³⁾ Srov. např. § 39 obč. zák., § 24 hosp. zák., § 28 zák. mezinárodního obchodu.

s výjimkou odpovědnosti za škodu z této vadnosti vzniklou, která se jak v našem právním řádu, tak zpravidla i v právu ostatních zemí řídí principem odpovědnosti za zavinění.

Z výkladů obsažených shora pod 1. a 2. vyplývá, že se tato odpovědnost poskytovatele licence neomezuje jen na právní vady, které existují již v době uzavření smlouvy, ale ve stejném rozsahu se vztahuje i na ty právní vady, které nastanou teprve dodatečně v průběhu trvání právního vztahu z licenční smlouvy. Tato odpovědnost je logickým důsledkem povinnosti poskytovatele licence zajistit nabyvateli nerušený výkon jeho licenčního práva pro celou dobu trvání smluvního poměru. Okolnostmi majícími povahu právních vad nastavších dodatečně mohou být např. zánik patentu nebo omezení jeho předmětu, výmaz ochranné známky nebo chráněného vzoru z rejstříku, udělení nucené licence apod.

Pokud jde o nechráněné předměty licence (nechráněný vynález, nechráněný vzor, know-how) omezuje se uvedená odpovědnost poskytovatele licence na odpovědnost za to, že předmět licence neporušuje právo třetích subjektů ani není zatížen právem, která by jeho hodnotu snižovala a na něž nebyl ve smlouvě vzat zřetel (např. jinými smluvními licencemi). Někdy se dovozuje, že v těchto případech poskytovatel licence odpovídá i za to, že předmět licence je utajen a že i nadále utajen zůstane.⁸⁴⁾ Máme za to, že s tímto názorem nelze souhlasit. Absolutní utajení není a nemůže být jedním z pojmových znaků těchto smluv. Hospodářským důvodem pro uzavření licenční smlouvy může na straně nabyvatele licence být i jen neznalost přístupu k předmětu licence (tzv. relativní utajenost). Povinnost zachovat tajnost předmětu licence vzhledem k dalším osobám by zahrnovala v sobě vzdání se práva udělovat další licence. Takovou odpovědnost poskytovatele licence lze dovozovat jen potud, pokud povinnost tohoto obsahu poskytovatele licence na sebe smlouvu výslovně vzal. Určité meze pro volnost jednání poskytovatele licence lze však dovozovat z hlediska jeho zdržovací povinnosti (viz dále ad 5).

Vzhledem k zaměření této práce není možno se zde blíže zabývat otázkou nároků, které nabyvateli z této odpovědnosti vznikají. Tyto nároky se nejen podle jednotlivých právních řádů liší, ale jsou závislé na okolnostech konkrétního případu. Podle okolností vznikne zejména nárok na snížení licenčního poplatku, popř. i nárok na zrušení licenční smlouvy (k tomu srov. výklady dále v kap. 7.).

b) Odpovědnost za technickou realizovatelnost

Odpovědnost za technickou realizovatelnost předmětu licence přichází v úvahu výlučně u licenčních smluv, jejichž předmět je technické povahy. V širším smyslu je třeba pod tuto odpovědnost zahrnovat i použitelnost předmětu licence pro účel, pro nějž se licenční smlouva uzavírá. Technic-

⁸⁴⁾ Srov. k této otázce např. Feige-Seiffert v práci cit. v pozn. 7, str. 143.

kou realizovatelnost v tomto směru je ovšem nutno odlišovat od pojmu hospodářské rentability využití předmětu licence.^{84a)}

Odpovědnost za technickou realizovatelnost ve shora vymezeném smyslu je svou povahou odpovědností za faktické vady. Stejně jako odpovědnost, o níž jsme jednali shora, je i tato odpovědnost v tomtéž rozsahu odpovědností objektivní.

Také ohledně této odpovědnosti je nutno zastávat jednoznačně názor, že tato odpovědnost poskytovatele licence vyplývá již z povahy licenční smlouvy v rámci základních povinností, jimiž jsme se zabývali shora pod 1. 2., takže ji není třeba zvlášť sjednávat.⁸⁵⁾

c) Odpovědnost za vymíněné vlastnosti

Na rozdíl od odpovědnosti uvedené shora pod a) a b) nejde u odpovědnosti za vymíněné vlastnosti předmětu licence o odpovědnost vyplývající již z povahy licenční smlouvy, nýbrž o odpovědnost vyplývající z povinnosti, kterou poskytovatel licence na sebe vzal smluvně tím, že nabyvatele ujistil, že předmět licence výslovně vymíněné vlastnosti má. Odpovědnost v tomto rozsahu je tedy přímým důsledkem takto smluvně převzaté povinnosti, i když smlouva jinak zvláštní ustanovení o této odpovědnosti neobsahuje. I tato odpovědnost, není-li sjednáno nic jiného, je odpovědností objektivní ve stejném rozsahu, jak o tom bylo jednáno shora.

5. Zdržovací povinnost poskytovatele licence

Negativní prvek licenční smlouvy, o kterém byla shora zmínka, dochází výrazu v omezení zápočetního práva poskytovatele licence. Rozsah tohoto omezení je shodný s rozsahem licenčního práva, které poskytovatel licence pro nabyvatele zřídil. I s tímto omezením zápočetního práva je však přímo spojena pozitivní povinnost poskytovatele licence, aby se v tomtéž rozsahu sám zdržel jednání, jimiž by do licenčního práva zasahoval. Z povahy věci vyplývá, že rozsah této zdržovací povinnosti je podstatně odlišný u licence nevýlučné (jednoduché) a u licence výlučné.

U licence nevýlučné se tato zdržovací povinnost omezuje výlučně na povinnost zdržet se takových jednání, kterými by poskytovatel licence zejména nabyvateli v užití předmětu licence bránil, nebo je omezoval či ztěžoval. Tato povinnost vyplývá již z jeho základní povinnosti uvedené shora pod 2, umožňovat nabyvateli užívání předmětu licence po celou dobu trvání právního vztahu z licenční smlouvy. Zásadně má poskytovatel licence v tomto případě volnost poskytovat další licence na užití téhož nehmotného statku jiným subjektům. V této souvislosti bývá kladena otázka, zda tato volnost je neomezená, či zda i v tomto směru volnost poskyтова-

^{84a)} S. Soltysiński: *Licencije na korzystanie z cudzych rozwiazań technicznych*. Warszawa 1970, str. 241 a násl.

⁸⁵⁾ M. L. Gorodisskij a I. D. Ivanov: *Licenzionnyj dogovor*, Moskva 1961, str. 29.

tele licence nesmí přesáhnout určité meze.⁸⁶⁾ Máme za to, že tato otázka je kladena právem. Z povahy vztahu z licenční smlouvy totiž vyplývá, že pro ekonomický účel, za nímž se licenční smlouva uzavírá, nemůže být lhotejné, zda a za jakých podmínek jsou o témž předmětu uzavírány další licenční smlouvy. Že takové další licenční smlouvy uzavírány být mohou, vzal nabyvatel licence na vědomí tím, že uzavřel smlouvu o licenci nevýlučné. Pokud si tedy v tomto směru nedohodl ve smlouvě zvláštní omezení poskytovatele licence, nemůže požadovat ani, aby licence byly udělovány jen v určitém omezeném rozsahu, ani uplatňovat nárok, aby o udělení dalších licencí byl vyrozumíván. Tato volnost udělování dalších licencí musí však mít meze, za nimiž by licence již udělené byly zcela znehodnoceny. Obdobný závěr je nutno zastávat, pokud jde o otázku podmínek, za nichž jsou další licence udělovány. Již ze základní povinnosti poskytovatele licence umožňovat nabyvateli řádné využívání předmětu licence po celou dobu trvání smluvního poměru podle našeho názoru vyplývá, že poskytovatel licence nesmí licenci na tentýž předmět poskytnout jinému subjektu za podmínek do té míry výhodnějších, že by tím byl hospodářský účel dřívější licenční smlouvy zmařen nebo alespoň podstatně znehodnocen. Máme proto za to, že lze především dovozovat, že klauzule nejvyšších výhod vyplývá již z povahy vztahu mezi poskytovatelem a nabyvatelem licence a je již mlčky obsažena v každé licenční smlouvě.

Podstatně větší rozsah má ovšem zdržovací povinnost u licence výlučné. Jde-li o výlučnou licenci, vztahuje se zdržovací povinnost jejího poskytovatele na celý rozsah, v němž byla výlučná licence poskytnuta. V tomto rozsahu nesmí také poskytovatel udělit další licenci jinému subjektu. Někdy se klade otázka, zda smlouva o výlučné licenci brání poskytovateli licence, aby nadále předmět licence využíval sám. I když kladné zodpovězení této otázky odpovídá značně převážnému stanovisku právní teorie a praxe, nelze je považovat za zcela jednotné. Podle našeho názoru není pochyby, že na tuto otázku je třeba odpovědět kladně. Poskytnutím výlučné licence zajišťuje poskytovatel nabyvateli, že v rozsahu dohodnutém ve smlouvě bude moci po dobu trvání smluvního vztahu využívat předmět licence výlučně, tj. sám. Zdržovací povinnost se proto nevztahuje jen na poskytování dalších licencí, ale i na vlastní využívání předmětu licence jejím poskytovatelem. Pokud by tedy pro poskytovatele licence mělo zůstat využívání ve vlastní činnosti vyhrazeno, muselo by to být ve smlouvě výslovně stanoveno.

U licencí k nehmotným statkům nechráněným, u nichž se dispoziční možnost (faktická) poskytovatele licence zakládá na utajenosti (alespoň relativní) a tudíž na relativní nepřístupnosti předmětu licence, vzniká otázka, zda lze zdržovací povinnost poskytovatele licence vztahovat i na další zachovávaní předmětu licence v tajnosti. I když nelze na tuto otázku odpovědět jednoznačně kladně,⁸⁷⁾ nelze na druhé straně závažnost této otázky

⁸⁶⁾ Srov. např. H. Stumpf: Der Lizenzvertrag, Frankfurt/M. 1963, str. 155.

⁸⁷⁾ Srovnej v tomto směru výklady shora pod 4a).

podceňovat. S povinností poskytovatele licence by jistě nebylo slučitelné, kdyby např. po uzavření licenční smlouvy na nechráněný vynález nebo know-how předmět licence zveřejnil tak, že by jej každý další subjekt mohl využívat volně. Jde v tomto směru o otázku obdobnou otázce mezi udělování dalších licencí u poskytovatele nevýlučné licence na nehmotný statek chráněný. Máme proto za to, že i zde lze zastávat obdobný závěr, že by totiž nezachování předmětu licence ze strany poskytovatele licence v tajnosti bylo již z povahy licenční smlouvy porušením jeho zdržovací povinnosti, kdyby k němu došlo za takových okolností, že by tím hospodářský účel uzavřené licenční smlouvy byl zmařen nebo alespoň podstatně znehodnocen.

III. ZÁKLADNÍ POVINNOSTI NABYVATELE LICENCE

1. Povinnost využívat předmět licence

Otázka, zda nabyvatel licence je nejen oprávněn, ale i povinen předmět licence využívat, je jednou ze základních otázek vztahů z licenční smlouvy. Již z toho, co jsme uvedli v předchozích výkladech v kapitole druhé vyplývá, že na využívání předmětu licence má poskytovatel licence trvalý zájem nejen materiální, ale i morální a že využívání může být i v závažném společenském zájmu. Významem tohoto zájmu pro odůvodnění konstrukce povinnosti nabyvatele licence využívat předmět licence se budeme dále ještě blíže zabývat. Zkoumáme-li otázku zmíněné povinnosti, nejde nám o výklad rozsahu povinnosti, která byla smluvně zvlášť dohodnuta, nýbrž o otázku, zda, popř. do jaké míry lze tuto povinnost dovozovat i bez zvláštní dohody již z povahy licenční smlouvy.

V právní teorii a praxi jednotlivých zemí můžeme v řešení uvedené otázky zjistit značnou nejednotnost. Různé názory v tomto směru by bylo možno v podstatě zařadit do tří skupin. Vyhraněně pozitivní stanovisko v otázce této povinnosti zastává právní teorie a praxe francouzská, a to jak pokud jde o licenci na vynález, popř. na jiné výsledky technické tvůrčí činnosti,⁸⁸⁾ tak i pokud jde o licenci známkovou.⁸⁹⁾ Přitom se nečiní rozdíl, zda jde o licenci výlučnou či o licenci nevýlučnou. Toto stanovisko se shodně zastává i v Egyptě a v Turecku,⁹⁰⁾ zčásti v Itálii, kde však názory nejsou jednotné.⁹¹⁾ Zcela protichůdné stanovisko zastává právní teorie

⁸⁸⁾ Srov. např. E. Pouillet: *Traité théorique et pratique des brevets d'invention et des secrets de fabrique*, Paris 1915, str. 347; P. Roubier: dílo cit. v pozn. 11, str. 281; P. Mathély, R. Plaisant: *Juris-Classeur commercial, Annexes, Brevets d'invention*, sv. 24, č. 61 a násl. Stejně i konstantní judikatura — srov. např. Cour de cassation ze 14. 2. 1969, ze 17. 1. 1965, ze 16. 1. 1956 a další.

⁸⁹⁾ Srov. např. A. Chavanne: *Marques de fabrique et de commerce* v Dalloz *Encyclopédie juridique, Droit commercial*, sv. II., Paris 1957.

⁹⁰⁾ Srov. E. Langen: *Internationale Lizenzverträge*, Weinheim 1958, str. 32 a 449.

⁹¹⁾ Srov. G. Guglielmetti: *Il marchio-oggetto e contenuto*, Milano 1955, str. 190 a n.

a praxe nejen v USA, Japonsku a Nizozemí,⁹²⁾ kde je pojetí povinnosti nabyvatele licence využívat předmět licence zcela cizí, ale i v řadě dalších zemí, např. ve Velké Británii a v Rakousku.⁹³⁾ Uprostřed těchto dvou skupin stojí skupina, jejímž významným představitelem je především teorie a praxe německá.⁹⁴⁾ Podle této teorie a praxe se povinnost využívat předmět licence dovozuje v rámci výkladu smlouvy zpravidla u licence výlučné, pokud byl stanoven licenční poplatek pevnou částkou (ať jednorázově či v periodických platbách).⁹⁵⁾ Naproti tomu u licence nevýlučné se tato povinnost většinou popírá. Z podobného výkladového kritéria, založeného na formě licenčního poplatku, vychází např. také teorie a praxe belgická⁹⁶⁾ a švýcarská (zde se však u výlučné licence dovozuje tato povinnost bezpodmínečně).⁹⁷⁾

Jestliže podrobíme uvedenou otázku zkoumání z hlediska zásad, jimiž jsme si shora v kapitole druhé licenční smlouvu vymezili, musíme mít především stále na zřeteli, že licenční smlouva je jedním z důležitých nástrojů společenského využití nehmotných statků. Uzavření licenční smlouvy na užití nehmotného statku slouží tedy též realizaci společenského zájmu na tomto využití. To platí zejména pro nehmotné statky záležející ve výsledcích duševní tvůrčí činnosti, ve značné míře však i pro předměty práv na označení. Tento zájem společnosti dochází v pozitivním právu výrazu především časovým omezením výlučnosti práv k jednotlivým nehmotným statkům, institutem nucené licence, dalšími průlomy do výlučnosti práv, o nichž byla zmínka již ve výkladech v části první a konečně i častými ustanoveními o ztrátě práv pro nevyužívání jejich předmětů. To vše je výrazem základní zásady, o níž se opírá právně-politické zdůvodnění instituce práv k nehmotným statkům, že společnost v zájmu podnícení tvůrčí činnosti a společenského rozvoje přiznává k nehmotným statkům určitá obsahově i časově vymezená práva, avšak pod podmínkou, že bude mít z jejich využití prospěch.⁹⁸⁾ Jestliže oprávněný uzavře o užití předmětu nehmotných práv licenční smlouvu s jiným subjektem, přejímá tím nabyvatel na sebe zásadně i společenský závazek, že v rozsahu takto nabytého práva bude tuto podmínku sám plnit.

⁹²⁾ Srov. dílo cit. v pozn. 90, str. 474 a násl., 242 a násl., 310 a násl.

⁹³⁾ Srov. např. rozh. rak. n. s. ze 13. 5. 1953, ÖBl. 1953, str. 41, které setrvalo na dřívější judikatuře; pro Velkou Británii viz Langen: dílo cit. v pozn. 90, str. 197.

⁹⁴⁾ To platí v plném rozsahu pro teorii a praxi dřívějšího jednotného Německa a NSR. Pokud jde o NDR, viz další výklady.

⁹⁵⁾ H. Isay: Patentgesetz, Berlin 1931, str. 347; H. Tetzner: Kommentar zum Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz, Nürnberg 1951, pozn. 20 k § 9. Bez omezení na formu licenčního poplatku Pietzker: Kommentar zum Patentgesetz, Berlin 1929, I. díl, pozn. 33 k § 6.

⁹⁶⁾ Srov. Langen: dílo cit. v pozn. 90, str. 61.

⁹⁷⁾ Srov. H. David: Kommentar zum MSchG, Basel 1960, pozn. 19a) k čl. 11.

⁹⁸⁾ Tato zásada vysvětluje také, že se v socialistickém právu např. ochrana vynálezů přiznává zásadně jen vynálezům z hlediska společenského progresivního, nikoli regresivního.

Je zcela nepochybné, že zmíněný společenský zájem může být nejvíce ohrožen především u licence výlučné. Důvodem pro uzavření smlouvy o výlučné licenci, zejména ve vztazích mezinárodních, nemusí totiž být vždy zájem předmětu licence využít, nýbrž naopak znemožnit jeho využití v oblasti, na kterou se výlučná licence vztahuje, např. proto, aby byla vyloučena konkurence, aby byly zajištěny lepší podmínky pro využití vlastních výsledků apod.

Se shora uvedeným společenským zájemem na využití předmětu licence je zpravidla v plném souladu oprávněný zájem poskytovatele licence, a to jak materiální, tak i morální. Je značným zjednodušením, vychází-li se (jak jsme shora viděli) při zkoumání této otázky mnohdy jen z účasti poskytovatele licence na hospodářském výsledku využívání ve formě licenční úplaty. Na využívání má poskytovatel licence oprávněný zájem především již proto, že toto využívání uvádí nehmotný statek nebo i sám podnik poskytovatele licence (např. u licence známkové) ve známost, a tím zvyšuje jeho vlastní good-will. Závažný materiální zájem poskytovatele licence na využívání spočívá zejména ovšem také v nebezpečí sankcí, které by proti němu z důvodu nevyužívání mohly být uplatněny (např. nucená licence na vynález, ztráta práv atd.).

Zkoumáme-li otázku povinnosti nabyvatele licence využívat její předmět pod zorným úhlem shora uvedených úvah, máme především za to, že není dostatečného důvodu zaujímat různé stanovisko podle toho, zda jde o licenci výlučnou či o licenci nevýlučnou, i když nepochybně některé důvody pro dovozování zmíněné povinnosti jsou u výlučné licence více akcentované. Nepovažujeme také za odůvodněné rozlišovat z hlediska uvažované povinnosti mezi formami licenční úplaty. Naproti tomu vidíme zásadní rozdíl mezi licencemi na nehmotné statky chráněné zvláštními právy a mezi licencemi na nehmotné statky nechráněné, zejména na know-how. Licence na druhém místě uvedené se totiž nezakládají na realizaci absolutního dispozičního práva, které společnost za určité podmínky poskytuje, nýbrž výlučně na skutečnosti utajení jejich předmětu. Prostor pro využití tohoto předmětu utajení a podmínky, za nichž se tak může stát, lze v těchto případech vytvořit jediné konkrétními ustanoveními licenční smlouvy. U těchto smluv nelze tedy podle našeho názoru dovozovat povinnost k využívání již z povahy licenční smlouvy, nýbrž jediné z konkrétních projevů vůle smluvních stran v tomto směru. Naproti tomu však máme za to, že shora uvedené skutečnosti dostatečně odůvodňují, aby u licenčních smluv na nehmotné statky chráněné zvláštními právy byla povinnost využívat předmět licence dovozována zásadně již z povahy licenční smlouvy, pokud by nepochybné projevy vůle účastníků ve smlouvě nebo zvláštní okolnosti případu takový závěr nevylučovaly. Takové zvláštní okolnosti případu by byly dány nepochybně např. tehdy, jestliže by nastaly skutečnosti, pro které by se využívání předmětu licence jevilo technicky nebo hospodářsky nevýhodné. Tento závěr podle našeho názoru nejlépe odpovídá zásadám, z nichž vychází socialistická teorie práva k ne-

hmotným statkům.⁹⁹⁾ Tento závěr nemění ovšem nic na skutečnosti, že zejména v mezinárodních licenčních smlouvách je vzhledem k značné různosti názorů v této otázce v zájmu právní jistoty třeba dbát, aby tato otázka byla vždy, v souladu s funkcí, kterou smlouva má v konkrétním případě plnit, ve smlouvě jasně řešena.

2. Povinnost využívat předmět licence řádně

Již v druhé kapitole této části jsme dovodili, že ekonomickým účelem licenční smlouvy je umožnit nabyvateli licence, aby se podílel na využití užité hodnoty nehmotného statku, přičemž po celou dobu trvání licenčního poměru trvá i přímý oprávněný morální i materiální zájem poskytovatele licence na způsobu, jakým nabyvatel licence své licenční právo vykonává. Tomuto závěru nezbytně odpovídá i zásadní povinnost nabyvatele licence využívat předmět licence řádně.

Tuto povinnost je třeba zkoumat z dvojího hlediska:

- a) ve smyslu kvantitativním,
- b) ve smyslu kvalitativním.

Ad a). Pokud jde o hledisko kvantitativní, tedy o otázku, zda je nabyvatel licence povinen v rámci této povinnosti využívat předmět licence v určitém rozsahu, jde o otázku, která úzce souvisí s otázkou povinnosti využívat vůbec, o jejíž řešení jsme se pokusili shora pod 1. O povinnosti využívat v určitém rozsahu nelze mluvit, pokud se neuznává povinnost využívat vůbec. Naproti tomu z pojetí povinnosti využívat nezbytně vyplývá i povinnost využívat v rozsahu přiměřeném podmínkám využívání, neboť jinak by tato povinnost byla bezobsažnou. Záleží tedy i řešení této další otázky na stanovisku, které zaujmeme v uvedené otázce základní.

Z týchž důvodů jako shora pod 1 je tedy i zde v zájmu právní jistoty třeba dbát, aby i tato otázka byla ve smlouvě jasně řešena. Povinnost využívat předmět licence v určitém rozsahu může být smlouvou stanovena přímo (např. stanovením určitého minimálního počtu výrobků, které je nabyvatel licence povinen v licenci v určitém období vyrobit) nebo může nepřímou být zajištěna jiným ustanovením (např. stanovením určité minimální výše licenčního poplatku odpovídající určitému minimálnímu rozsahu využití).

Ad b). Jinak než otázka povinnosti kvantitativního využívání se jeví otázka řádného využívání předmětu licence z hlediska kvalitativního. V této otázce se nesetkáváme s tak výraznou růzností názorů jako v otázce předchozí. Vycházíme-li ze zásad, kterými jsme si v druhé kapitole této části vymezili smluvní typ licenční smlouvy, musíme z hlediska socialis-

⁹⁹⁾ K podobnému závěru dospívají také Feige-Seiffert v díle cit. v pozn. 7, str. 148. Naproti tomu v díle H. Püschel a kol.: Urheberrecht der DDR, Berlin 1969, str. 386, se pro autorskoprávní licence bez zvláštního odůvodnění zastává názor, že z povahy licence bez výslovného ustanovení smlouvy povinnost k využívání jejího předmětu nevyplývá.

tické právní teorie dovozovat zásadní povinnost nabyvatele licence využívat řádně její předmět z hlediska kvalitativního. Zcela nepochybnou se tato povinnost jeví zvláště v případech, kdy se jedná o užití ochranné známky či obchodního názvu poskytovatele licence, o licenční označení nebo o jakékoli jiné označení, z něhož je licenční vztah k poskytovateli licence zřejmý. V těchto případech je oprávněný morální i materiální zájem poskytovatele licence na kvalitativně řádném využívání předmětu licence zřejmý již z těchto skutečností.¹⁰⁰⁾ Také v právní teorii a praxi zemí nescialistických lze považovat za téměř jednotný názor, že způsob užití předmětu licence jejím nabyvatelem z hlediska kvalitativního nesmí vést k újmě poskytovatele licence a že tedy nabyvatel licence nesmí kvalitu snížit.¹⁰¹⁾

Vzdor uvedené zásadní shodě názorů je v zájmu právní jistoty vhodné, aby i tato otázka byla ve smlouvě výslovně upravena, a to za tím účelem, aby byl najisto postaven rozsah této povinnosti (jakým podmínkám musí využívání předmětu licence vyhovovat, aby je bylo možno uznat za kvalitativně řádné).

S otázkou povinnosti nabyvatele licence k řádnému využívání předmětu licence úzce souvisí otázka kontrolního práva poskytovatele licence. Je třeba si uvědomovat, že bez zajištění přiměřeného práva kontroly zůstane velmi často uznání zmíněné povinnosti nabyvatele licence jen pouhou proklamací, neboť nejsou vytvořeny předpoklady umožňující poskytovateli licence, aby své právo, této povinnosti odpovídající, realizoval. Kontrola vztahující se na hospodářskou činnost nabyvatele licence však znamená vždy do té míry vážný zásah do jeho hospodářsko-právního postavení, že nelze povinnost poskytovatele licence trpět výkon takové kontroly dovozovat bez zvláštní smluvní dohody již z povahy smlouvy. Chce-li si tedy poskytovatel právo kontroly zajistit, musí se tak stát zvláštním ustanovením o právu kontroly v licenční smlouvě. Tento názor lze považovat za vcelku jednotný názor právní teorie a praxe jak v zemích socialistických, tak i v zemích ostatních. V některých zemích je dokonce řádné smluvní zajištění práva kontroly jednou ze základních podmínek pro přípustnost licenční smlouvy, popř. pro její schválení příslušným orgánem v případech, kdy právní úprava platnost licenční smlouvy na zvláštní schválení váže. To přichází v úvahu zejména u licence známkové, kde se tímto způsobem zajišťuje, aby udělením licence nedošlo k porušení základních zásad známkového práva, zejména aby známka nebyla rozmělněna a znehodnocena.¹⁰²⁾

¹⁰⁰⁾ Shodný závěr zastávají Feige—Seiffert v díle cit. v pozn. 7, str. 150.

¹⁰¹⁾ Srov. k tomu např. pro francouzské právo J. J. Burst: *Breveté et licencié*, Paris 1970, str. 200, pro další země E. Langen v díle cit. v pozn. 90, str. 13.

¹⁰²⁾ To dovozuje judikatura např. na základě § 3 německého zákona z 1909 o nekalé soutěži (platí v NDR i NSR, v této zemi s pozdějšími novelami). Pro Švýcarsko srov. D. Wunderlich: *Die Warenzeichenlizenz in der Schweiz* v Beier: *Die Warenzeichenlizenz*, München 1966, str. 246 a násl.; pro USA srov. M. Bohlig: *Die Benutzung von Warenzeichen durch verbundene Unternehmen in den USA*, tamtéž, str. 380 a násl.; obdobně i v některých dalších zemích.

3. Povinnost k zlepšení předmětu licence

V rámci výkladů o povinnostech poskytovatele licence jsme se zabývali otázkou, zda je poskytovatel licence povinnen dát jejímu nabyvateli k využití též zlepšení, k nimž na předmětu licence dojde a s nimiž sám disponuje. Na tomto místě je třeba zabývat se otázkou zlepšení předmětu licence z hlediska povinností nabyvatele licence, a to v těchto směrech:

- a) zda je povinnen předmět licence vlastní činností zlepšovat,
- b) zda je oprávněn provádět na předmětu licence zlepšení,
- c) zda je povinnen přejímat od poskytovatele licence zlepšení předmětu licence,

d) zda je povinnen informovat poskytovatele licence o zlepšeních předmětu licence, k nimž dospěl nebo jimiž jinak disponuje a nabídnout mu je k využití.

Ad a) Pokud jde o první otázku, setkáváme se, byť i ojediněle, v právní teorii s názorem, že v případech, kdy je dána povinnost využívat předmět licence, vyplývá z této povinnosti i povinnost provádět na předmětu licence zlepšení.¹⁰³⁾ V praxi byla tato povinnost dovozována zejména tehdy, je-li předmětem licence vynález, jehož vývoj podle shodného stanoviska účastníků nebyl ještě skončen.¹⁰⁴⁾ S tímto názorem nelze souhlasit. Otázka případné povinnosti nabyvatele licence provádět na předmětu licence zlepšení problematiku právního vztahu vznikajícího z licenční smlouvy značně přesahuje. Ani v uvedeném případě neukončeného vývoje vynálezu nelze povinnost nabyvatele licence provádět zlepšení dovozovat již z povahy licenční smlouvy, nýbrž výlučně z dohody o provádění další vývojové činnosti. Předmětem licenční smlouvy je využívání předmětu licence. Zlepšování nelze zahrnovat pod využívání. Nabyvatel licence často ani nemá možnost provádět vlastní výzkum a tato skutečnost bývá hospodářským důvodem, pro který smlouvu uzavírá. Je tedy podle našeho názoru třeba vznesenou otázku zodpovědět negativně, pokud nelze zmíněnou povinnost dovést z konkrétních smluvních ustanovení.

Ad b). Pokud jde o otázku, zda je nabyvatel licence oprávněn provádět na předmětu licence zlepšení a tudíž předmět licence využívat ve zlepšení, k němuž dospěl sám nebo jímž (pokud bylo vytvořeno jiným subjektem) disponuje, vyplývá již z povahy věci, že takové zlepšení je vyloučeno u předmětů práv na označení a u děl literárních, vědeckých či uměleckých. Jsou-li předmětem licence výsledky technické činnosti, zastává se většinou názor, že nabyvatel k takovým zlepšením oprávněn je. Z hlediska socialistické právní teorie je třeba se zřetelem na vyložené zásady právního vztahu z licenční smlouvy zastávat stanovisko, že z povahy licenční smlouvy nelze omezení nabyvatele licence v tomto směru dovozovat. Zlep-

¹⁰³⁾ Tento názor, byť i jen ve vztahu k zlepšením určitého druhu, zastával i Rasch (M. Rasch: *Der Lizenzvertrag in rechtsvergleichender Darstellung*, München 1933, str. 40 a násl.).

¹⁰⁴⁾ Srov. rozh. býv. něm. říšs. soudu ze 14. 7. 1934 (*Mitteilungen des Verbandes deutscher Patentanwälte* 1934, str. 236) a H. Stumpf: *dílo cit. v pozn. 86, str. 66.*

šování je nepochybně i ve společenském zájmu. Proti takovým závěrům se někdy namítá, že okolnosti konkrétního případu mohou odůvodňovat oprávněný zájem poskytovatele licence, aby nabyvatel neprováděl na předmětu licence jakékoliv zlepšení, zejména jestliže je spotřebitelům vztah k poskytovateli licence (ať z použití jména, licenčního označení či jinak) zřejmý. V této souvislosti se poukazuje na to, že se domnělé zlepšení může dodatečně ukázat jako zhoršení a poškodit odbyt i pověst poskytovatele licence. Uvedené úvahy kladou ovšem otázku do zcela jiné polohy. Racionálním jádrem těchto úvah totiž není, zda má být nabyvatel licence oprávněn užívat předmět se zlepšením, nýbrž otázka, co je možno podřadit pod pojem zlepšení. Tato otázka je ovšem otázkou skutkovou, kterou je třeba řešit podle okolností konkrétního případu. Již z povinnosti nabyvatele využívat předmět licence řádně (ve smyslu kvalitativním) vyplývá, že nabyvatel nesmí na něm provádět změny (úpravy), které by se — byť se i subjektivně zdály být zlepšením — mohly projevit jako zhoršení.

Ustanovení smlouvy, jímž by právo nabyvatele licence provádět na jejím předmětu zlepšení, bylo vůbec vyloučeno, by bylo třeba jako příčící se zájmu společnosti považovat z hlediska socialistického práva za neplatné. Smluvní omezení nabyvatele v tomto směru by bylo možno považovat za přípustné, jen pokud by sloužilo k zajištění povinnosti nabyvatele užívat předmět licence řádně.

Ad c) Shora pod II 3 jsme dovedli, že z povahy licenční smlouvy nelze bez zvláštního ustanovení smlouvy vyvozovat povinnost poskytovatele licence poskytnout jejímu nabyvateli i další zlepšení předmětu licence. Z týchž důvodů lze dovést, že ani nabyvatel licence není zásadně bez zvláštního ustanovení smlouvy povinen další zlepšení předmětu licence od poskytovatele licence k využití převzít. Jde-li o výsledky tvůrčí činnosti technické, na něž lze tento závěr vztahovat v plném rozsahu, je třeba mít zejména na zřeteli, že zavedení zlepšení předmětu do výroby může znamenat i zásadní změny ve výrobě a závažný zásah do hospodářského chodu podniku nabyvatele licence, k nimž nemůže být nabyvatel nucen bez zvláštního smluvního závazku.

Ad d) Tak jako v obdobném případě u poskytovatele licence dospíváme i u nabyvatele licence z týchž důvodů k závěru, že bez zvláštního ustanovení smlouvy nelze již z povahy licenční smlouvy dovozovat závěr, že je nabyvatel povinen informovat poskytovatele licence o zlepšeních předmětu licence, k nimž dospěl nebo jimiž disponuje a nabídnout mu je k využití.¹⁰⁵⁾

4. Povinnost platit licenční úplatu

Povinnost platit licenční úplatu¹⁰⁶⁾ je jednou ze základních povinností nabyvatele licence z úplatné licenční smlouvy. Nesdílíme však názor, že

¹⁰⁵⁾ Obdobně jako pro poskytovatele licence dovozujeme takovou povinnost i pro jejího nabyvatele ve francouzské právní teorii např. J. J. Burst v práci cit. v pozn. 101, str. 206 a násl.

¹⁰⁶⁾ Používáme záměrně výrazu „licenční úplata“, který podle našeho názoru po-

úplatnost náleží již k podstatným, pojmovým náležitostem licenční smlouvy.¹⁰⁷⁾ Pojmově možná je i licence bezplatná, která se i v praxi, i když méně často, vyskytuje. K uzavření bezplatné licenční smlouvy dochází někdy v souvislosti s jinými ekonomicko-právními vztahy, na nichž má poskytovatel licence tak závažný zájem, že za účelem navázání nebo udržení těchto vztahů poskytne licenci bezplatně. Typickým příkladem může být případ, kdy majitel patentu na určitý výrobek chce si zajistit odbyt polotovarů, které pro tento výrobek vyrábí a za tímto účelem uzavře dlouhodobou smlouvu o dodávkách polotovarů, přičemž současně odběrateli poskytne bezplatně licenci, aby mohl tyto polotovary použít k výrobě finálního patentovaného výrobku. Pokud budou obě uvedená právní jednání sloučena v jediné smlouvě, jde o případ smlouvy smíšené, již jsme se v předchozích výkladech¹⁰⁸⁾ již blíže zabývali, přičemž v tomto případě bude povahu jednání hlavního mít nepochybně smlouva dodávková.

Ze skutečnosti, že bezplatnost licence není pojmově z povahy licenční smlouvy vyloučena, vyplývá závěr, že úplatnost licenční smlouvy se může zakládat vždy jen v konkrétních ustanoveních licenční smlouvy (nemusí jít ovšem o ustanovení výslovné). Nelze-li úplatnost dovodit z konkrétního obsahu licenční smlouvy, nelze ji tedy dovozovat již z povahy licenční smlouvy s důsledkem, že by nabyvatel licence byl v tomto případě povinen platit úplatu přiměřenou.

Licenční úplata může být stanovena buď částkou pevnou, a to buď jednorázovou či vícetvárnou (popř. i ve formě pevných částek vždy za určité licenční období), anebo částkou vypočítávanou podle kusů (např. za každý licencovaný předmět vyrobený, popř. prodaný, určitou částku, která může být stanovena s rostoucím počtem degresivně či progresivně), podle docíleného obratu, nebo podle ceny licencovaných předmětů vyrobených, popř. prodaných (podle ceny velkoobchodní či maloobchodní, přičemž opět s rostoucí výší může být úplata stanovena degresivně či progresivně). Úplata stanovená podle kusů, obratu či cen bývá stanovena ve formě vícetvárných plnění vždy za určité licenční období, zpravidla ročně. V teorii se setkáváme s názory, které za možnou formu licenční úplaty považují i úplatu stanovenou podílem na zisku.¹⁰⁹⁾ Máme za to, že s těmito názory nelze souhlasit. Jestliže se poskytovatel licence podílí na zisku jejího nabyvatele, jde vždy již o určitý druh smlouvy společenské, nikoli o smlouvu licenční.

Při licenční úplatě stanovené podle kusů, obratu či cen je obvyklým stanovení minimální licenční úplaty, a to opět buď úhrnem (tj. za celou dobu trvání právního poměru z licenční smlouvy musí být zaplacená nejméně určitá částka) nebo pro jednotlivé licenční platby za určitá období

vaze tohoto plnění lépe odpovídá než běžněji používaný výraz „licenční poplatek“. Pojem poplatku náleží do oblasti finančního, popř. správního práva; jeho používání v této souvislosti může vést k omylům.

¹⁰⁷⁾ Srov. výklady v kapitole druhé této části.

¹⁰⁸⁾ Srov. výklady jako v předchozí poznámce.

¹⁰⁹⁾ Srov. např. E. Reimer: Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz, Köln 1968, str. 510.

(každá licenční platba musí činit nejméně určitou částku). Sjednání takové minimální licenční úplaty má právní povahu finanční záruky, kterou zřizuje nabyvatel pro poskytovatele licence za to, že nastanou skutečnosti, které jsou pro vznik práva na úplatu v určité výši podle ustanovení smlouvy jinak rozhodné. Odpovědnost nabyvatele licence z této smluvní záruky má vždy povahu odpovědnosti objektivní. Pro povinnost nabyvatele licence zaplatit sjednanou minimální licenční úplatu je zásadně nerozhodné, z jakých důvodů skutečnosti pro vznik práva na licenční úplatu v určité výši jinak rozhodné nenastaly, pokud to nebylo způsobeno poskytovatelem licence (např. tím, že nabyvateli nepředal technické podklady pro výrobu potřebné apod.). Ustanovení o minimální licenční úplatě by tedy mělo být do licenční smlouvy pojato vždy jde-li o licenci výlučnou. Někdy (i když méně často) se vyskytuje i stanovení licenční úplaty maximální záležející v ujednání, že závazek nabyvatele licence k dalšímu placení licenční úplaty zanikne, jakmile licenční úplata, stanovená podle kusů, obratu či cen, dosáhne určité výše.

Řešení otázky vzniku závazku nabyvatele licence k zaplacení licenční úplaty je závislé na formě, která pro tuto úplatu byla zvolena. Závazek k zaplacení úplaty stanovené pevnou částkou a závazek k zaplacení úplaty minimální vznikají již uzavřením licenční smlouvy. Naproti tomu závazek k zaplacení úplaty stanovené podle kusů, obratu či podle cen licencovaných předmětů vyrobených nebo prodaných vzniká dnem, kdy po uzavření licenční smlouvy nastaly skutečnosti, na které licenční smlouva vznik závazku k zaplacení licenční úplaty v určité výši váže. Jestliže tedy v licenční smlouvě se stanoví licenční úplata jen podle počtu či ceny vyrobených kusů a v době trvání licenčního poměru k výrobě licencovaných předmětů vůbec nedojde, závazek k zaplacení licenční úplaty nevznikne.

Splatnost licenční úplaty se řídí ustanovením licenční smlouvy. I když případ, kdy by splatnost nebyla v licenční smlouvě stanovena, lze považovat za výjimečný, je pro úplnost třeba zabývat se i tímto případem. Není-li ve smlouvě stanovena splatnost licenční úplaty jednorázové stanovené pevnou částkou, je poskytovatel licence oprávněn podle čl. práva požadovat zaplacení ihned po uzavření licenční smlouvy a poté, co sám splnil své závazky umožňující nabyvateli předmět licence využívat.¹¹⁰⁾ Jestliže by nebyla ve smlouvě stanovena splatnost licenční úplaty spočívající ve formě opětvujících se plnění závislých co do výše na počtu kusů, obratu či cenách licencovaných předmětů, je podle našeho názoru nutno dovozovat, že taková úplata, závislá na zjištění hospodářských výsledků podniku nabyvatele licence, je splatná vždy po uplynutí období, za něž se tyto výsledky zpravidla zjišťují, tj. bez zbytečného odkladu po uplynutí každého kalendářního, popř. hospodářského (pokud by byl odchylný od kalendářního) roku.

V případech, kdy je výše licenční úplaty jakýmkoli způsobem závislá na hospodářské činnosti (výrobě či odbytu) podniku nabyvatele licence,

¹¹⁰⁾ Srov. § 78 o. z., 129 odst. 2 h. z., 225 odst. 2 z. m. o.

souvisí s otázkou povinnosti k placení licenční úplaty přímo též otázka povinnosti k vyúčtování i otázka práva poskytovatele licence na kontrolu. Pokud jde o povinnost vyúčtovat licenční úplatu, lze ji i v nedostatku zvláštní smluvní dohody v tomto směru přímo dovodit již z povinnosti k placení licenční úplaty. Jestliže je výše této úplaty v jakémkoli směru závislá od výsledku hospodářské činnosti nabyvatele licence (např. kolik kusů licencovaného předmětu bylo vyrobeno či prodáno, jaká je cena, podle níž úplata má být vypočtena apod.), je povinností nabyvatele licence, aby tyto podklady, pro výpočet licenční úplaty rozhodné, poskytovateli licence oznámil. Naproti tomu nelze podobnou povinnost již z povahy licenčního poměru dovozovat, pokud jde o trpění práva kontroly, ať jde o nahlédnutí do obchodních knih, dokladů či o jakoukoli jinou formu kontroly. Z důvodů, které byly vysvětleny již u otázky kontroly kvality licencované výroby, je nutno bezvýhradně i zde zastávat názor, že jakékoli kontrolní právo přísluší poskytovateli licence jen tehdy, jestliže bylo ve smlouvě dohodnuto.

Zvláštní problematiku zásadního významu tvoří v souvislosti s povinností nabyvatele licence k placení licenční úplaty otázka, zda lze platně v licenční smlouvě sjednat povinnost nabyvatele licence platit licenční úplatu za využití chráněného předmětu v rámci smluvní doby i poté, co doba ochrany skončila. Praktický je tento případ zejména u chráněných vynálezů či u chráněných vzorů, setkáváme se s ním však i u jiných předmětů licenčních smluv, např. u autorských děl. Výrobní podnik projeví např. zájem o uzavření licenční smlouvy na patentovaný výrobek v době, kdy do skončení doby patentové ochrany zbývají již jen 2 roky. Podnik by mohl sice vyčkat uplynutí doby ochrany a zahájit potom výrobu, aniž by licenci potřeboval, možnost zahájit o 2 roky dříve však může mít pro podnik závažný hospodářský význam, popř. i rozhodující význam pro možnost zavedení výrobku do výroby vůbec. Naproti tomu majitel patentu odmítne uzavřít licenční smlouvu jen na dobu zbývajících do skončení doby ochrany a klade si podmínku, aby smlouva byla uzavřena na dobu delší, např. na 5 let. Jestliže za těchto okolností dojde k uzavření smlouvy na dobu přesahující dobu patentové ochrany, vzniká otázka, zda z takové smlouvy lze dovozovat platný závazek nabyvatele licence platit licenční úplatu i za dobu po zániku patentové ochrany.

Ačkoliv jde o otázku zásadního významu i z hlediska právně-politického, nelze v této otázce zjistit jednotné stanovisko právní teorie a praxe. S různými názory se setkáváme v právní teorii a praxi buržoazní, kde se zpravidla rozlišuje, zda byl ve smlouvě závazek k placení licenční úplaty i pro dobu po uplynutí doby ochrany stanoven výslovně či nikoli. I pokud nebyl tento závazek stanoven výslovně, argumentuje se ve prospěch uznání závazku někdy poukazem na to, že by měl nabyvatel licence jinak neoprávněný majetkový prospěch. Takovou argumentaci je třeba důrazně odmítnout. O neoprávněný majetkový prospěch nemůže nikdy jít tehdy, jestliže se využívání v době po zániku ochrany opírá o skutečnost, že využívání předmětu je nadále volné. Není tedy splněn pojmový znak „ne-

oprávněnosti“.¹¹¹⁾ Zatímco při nedostatku výslovného ustanovení ve smlouvě lze i v právní teorii a praxi buržoazní považovat negativní stanovisko k tomuto závazku za značně převažující, mění se tento poměr podstatně v případech, kdy se tento závazek zakládá na výslovném ustanovení v licenční smlouvě. V těchto případech se kromě shora již uvedeného argumentu, opírajícího se o institut neoprávněného majetkového prospěchu (tzv. bezdůvodného obohacení), argumentuje zejména jednak formalistickým poukazem na základní princip smluvní volnosti, jednak poukazem na skutečnost, že v době převzetí závazku ochrana trvala a zanikla teprve později.¹¹²⁾ I když i v těchto případech jsou názory v buržoazní právní teorii a praxi značně rozdělené, je třeba počítat s možností, že by z hlediska práva těchto zemí mohl být takový závazek popř. považován za platný.

Z hlediska socialistické právní teorie nelze se shora uvedenou argumentací zásadně souhlasit. Omezení jednotlivých průmyslových práv dobou trvání ochrany je stanoveno v závažném společenském zájmu. V tomto závažném společenském zájmu je, aby se předměty těchto práv po uplynutí stanovené doby ochrany staly volnými a mohly být volně využívány. Smluvní ustanovení, které maří tento účel zákona tím, že smluvně zajišťuje určitá subjektivní práva, zakotvená jinak v zákonné ochraně, i pro dobu po zániku zákonné ochrany, je třeba podle čs. práva považovat za ustanovení, které je v rozporu se zákonem, popř. které jej obchází a přiči se zájmům společnosti, takže jde o ustanovení neplatné (srov. § 39 o. z., § 24 odst. 1 h. z., § 28 z. m. o.).

5. Povinnost ochrany předmětu licence proti zásahům ze strany třetích osob

Otázka, zda nabyvatel licence má povinnost předmět licence chránit proti zásahům ze strany třetích osob, má důležitost zejména z hlediska mezinárodních smluv licenčních, a to z důvodů, jimiž jsme se v souvislosti s povinnostmi poskytovatele licence zabývali již shora pod II 2. Z povahy věci vyplývá, že tato otázka přichází v úvahu pouze v případech, kdy pozitivní právo přiznává nabyvateli licence legitimaci, aby sám proti zásahům do předmětu licence vystupoval, což přichází v úvahu především u výlučných licencí. Ani v těchto případech však nelze takovou povinnost nabyvatele licence dovozovat již z povahy licenční smlouvy. Z povahy licenční smlouvy naopak vyplývá, že je povinností poskytovatele licence, aby nabyvateli umožnil nerušené využívání předmětu licence, do čehož lze

¹¹¹⁾ Srov. např. rozh. Cour de Paris ze 4. 1. 1950 (J. C. P. 1951, II., 6218) a poznámku R. Plaisanta k tomuto rozhodnutí v *Annuaire de propriété industrielle* 1950, str. 83.

¹¹²⁾ Z těchto argumentů vychází v podstatě ještě i rozhodnutí Cour de Paris z 29. 1. 1963 (Ann. prop. ind. 1963, 361). V právní teorii rovněž např. H. L. a J. Mazeaud: *Leçons de droit civil*, díl 2., str. 211; G. Marty a P. Raynaud: *Droit civil*, díl 2., str. 272 a násl.

popř. zahrnovat i povinnost poskytnout nabyvateli právní ochranu proti zásahům třetích osob do práva k nehmotnému statku, který je předmětem licence.¹¹³⁾ Zvláštní povinnost nabyvatele licence v tomto směru by tedy mohla být založena jen konkrétním ustanovením v licenční smlouvě.

S otázkou povinnosti přímé ochrany proti zásahům třetích osob úzce souvisí další otázka, zda nabyvatel licence nemá již z povahy vztahu z licenční smlouvy i bez zvláštní dohody povinnost poskytovatele licence o těchto zásazích informovat. Při řešení této otázky je třeba především uvážit, že poskytovatel licence právě proto, že nehmotný statek v rozsahu licenční smlouvy nevyužívá sám, nýbrž přenechal jeho využití jinému subjektu, má přímý přístup k informacím o zásazích ze strany třetích osob přinejmenším velmi ztížen.

I když toto zjištění platí především pro mezinárodní smlouvy licenční, nelze je podceňovat ani pro licenční smlouvy vnitrostátní. Přitom, jak jsme si již v předchozích výkladech vysvětlili, má i poskytovatel licence na ochraně proti těmto zásahům závažný právní zájem, neboť nebránění zásahům může popř. vést i k zániku právní ochrany. Vycházíme-li ze základních zásad, jimiž jsme si smluvní typ licenční smlouvy shora vymezili,¹¹⁴⁾ musíme dospět k závěru, že povinnost nabyvatele licence informovat poskytovatele licence o zásazích třetích osob do předmětu licence je třeba i bez zvláštní úmluvy v tomto směru dovozovat již z povahy licenční smlouvy. I v tomto směru lze ovšem z důvodu právní jistoty doporučit, aby ustanovení o této povinnosti, již za účelem jejího bližšího vymezení, bylo do konkrétní licenční smlouvy výslovně zařazeno.

Obdobné závěry, jak shora byly uvedeny, lze zastávat i u licencí na užití nehmotných statků nechráněných, došlo-li ze strany třetích subjektů k jejich otrockému napodobení tvořícímu podstatu nekalé soutěže.¹¹⁵⁾

IV. PŘEVOD PRÁV Z LICENCE A POSKYTNUTÍ SUBLICENCE

Jednou z otázek zásadního významu pro vztahy z licenční smlouvy je otázka převodu práv z licence a poskytnutí sublicence. Oba instituty spojuje jen skutečnost, že se v obou případech jedná o otázku výkonu dispozičního práva nabyvatele licence s jejím předmětem. Jinak však jde o dva zcela různé právní instituty, které je třeba od sebe přísně odlišovat. Zejména by bylo mylné domnívat se, že mezi oběma instituty je jen rozdíl kvantitativní; jde o základní rozdíl kvalitativní.

Při převodu práv z licence (v praxi se často mluví o tzv. „prodeji licence“) převádí převodce na jiný subjekt v plném rozsahu práva, které sám licenční smlouvou nabyt. Důsledkem tohoto převodu tedy je, že převodce tato práva převodem pozbývá a nabyvatel do těchto práv vstupuje, takže dochází k výměně subjektu oprávněného z licence. Již v této sou-

¹¹³⁾ Blíže v tomto směru viz výklady shora pod II 2 v pozn. 81.

¹¹⁴⁾ Viz výklady v druhé kapitole této části.

¹¹⁵⁾ Viz pozn. 82 shora.

vislosti je ovšem třeba pro další výklady zdůraznit, že práva a povinnosti nabyvatele licence tvoří nedílný celek. Nelze tedy práva a povinnosti poskytnuté licence od sebe navzájem odtrhnout tak, že by práva byla převedena na jiný subjekt, zatímco by povinnosti zůstaly subjektu původnímu. Převod práv z licence má tedy za následek přímo změnu v subjektech základního licenčního vztahu.

Při poskytnutí sublicence na rozdíl od předchozího případu k změně v subjektech základního licenčního vztahu nedochází. Podstata tohoto právního institutu spočívá v tom, že nabyvatel licence v rámci svého licenčního práva zřizuje konstitutivním právním úkonem pro jiný subjekt právo předmět licence ve vymezeném rozsahu využívat, aniž by přitom původní nabyvatel licence svého práva pozbýval. Právní vztah z původní licenční smlouvy zde tedy zůstává udělením sublicence zásadně nezměněn. Nabyvatel sublicence je ve smluvním právním vztahu výlučně s poskytovatelem sublicence, nikoli však s poskytovatelem licence.

V právní teorii i praxi se mnohdy při řešení otázky, zda lze právo nabyvatele licence k převodu práv z licence, popř. k poskytnutí sublicence, dovozovat bez výslovné dohody v tomto směru již z povahy licenční smlouvy, rozlišuje, zda předmět licence tvoří nehmotný statek nechráněný (kde tedy směnitelnost se zakládá jen na utajení) či nehmotný statek chráněný a v tomto případě opět zda jde o výsledek tvůrčí činnosti (technické či literární, vědecké nebo umělecké) nebo o předmět tzv. práv na označení. Konečně se rozlišuje mezi licencemi jednoduchými a výlučnými a mnohdy též mezi tzv. licencemi podnikovými („Betriebslizenz“ německého práva) a tzv. licencemi osobními. Jednotné negativní stanovisko v uvedené otázce lze konstatovat jen pokud jde o licence na předměty tzv. práv na označení (zvláště ochrannou známku) a pokud jde o jednoduché licence k nehmotným statkům nechráněným, v ostatních případech se v právní teorii a praxi jednotlivých zemí setkáváme již s názory do značné míry diferencovanými. Tak se právo na poskytnutí sublicence mnohdy dovozuje již z povahy licenční smlouvy u licence výlučné, u tzv. podnikové licence se někdy dovozuje i právo k převodu licence.¹¹⁶⁾ Obecně negativní stanovisko k označené otázce zastává právní teorie a praxe zejména ve Francii,¹¹⁷⁾ Belgii a Itálii.¹¹⁸⁾ I pokud se však v některých zemích v určitých případech právo nabyvatele k převodu licence či k poskytnutí sublicence dovozuje, lze konstatovat, že i tam je toto právo chápáno jako výjimka ze zásady, že nabyvateli licence takové právo zpravidla nepřísluší.

Máme-li zkoumat vznesenou otázku z hlediska socialistické právní teorie a zvláště z hlediska práva československého, musíme mít na zřeteli zá-

¹¹⁶⁾ Tak zejm. v NSR a ve Švýcarsku, ani v těchto zemích však nejde o názory jednotné (srov. např. Pietzker: *Kommentar zum Patentgesetz*, Berlin 1929, 1. díl, § 6 pozn. 32, č. 3; H. Rasch: *Der Lizenzvertrag in rechtsvergleichender Darstellung*, München 1933, str. 98 a násl.; E. Reimer: *Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz*, Köln 1968, str. 548 a násl.).

¹¹⁷⁾ Srov. např. J. J. Burst: dílo cit. v pozn. 101, str. 222 a násl.

¹¹⁸⁾ Srov. např. E. Langen: dílo cit. v pozn. 90, str. 60 a 235.

kladní zásady vztahu z licenční smlouvy, jak jsme si je již v předchozích výkladech vymezili.¹¹⁹⁾ Dovedli jsme, že licence je zásadně právem vázaným na subjekt nabyvatele licence. Poskytovateli licence není a nemůže být lhotežné, kdo předmětu licence využívá, neboť sám má po celou dobu trvání licenčního poměru trvajícím morální i materiální zájem na způsobu výkonu licenčního oprávnění, který by popř. mohl vést i ke ztrátě právní ochrany vůbec. Již z této povahy licenční smlouvy nezbytně vyplývá závěr, že nabyvatel licence není bez zvláštního svolení poskytovatele licence oprávněn převést licenci na jiný subjekt, a to bez ohledu na to, zda jde o licenci na využití nehmotného statku chráněného či nechráněného zvláštním právem, zda jde o licenci jednoduchou či výlučnou, popř. o tzv. licenci podnikovou nebo jinou. Jak jsme již shora upozornili, nelze nikdy takový převod považovat jen za převod práv, neboť z povahy věci zde vyplývá, že práva z licence nelze od povinností s ní spojených odtrhnout. Na prostá jednoznačnost shora uvedeného závěru z hlediska čs. práva vyplývá proto již z výslovných obecných ustanovení § 68 o. z., § 128 h. z. a § 145 z. m. o. Z důvodů shora uvedených však tento negativní závěr nepatří jen pro převod licence, nýbrž stejnou měrou i pro otázku oprávnění nabyvatele licence k poskytnutí sublicence. V obou případech by tedy takové právo nabyvatele mohlo být opíráno výlučně o zvláštní svolení poskytovatele licence.¹²⁰⁾

Zvláštní situace nastává u licence, jejímž předmětem je užití autorského díla (např. nakladatelská licence literární, hudební, licence filmová atd.). Specifikum tohoto případu spočívá ve skutečnosti, že zde je již základní licenční smlouva realizací odvozeného práva, které poskytovatel licence sám nabyl smlouvou o užití autorského díla uzavřenou s původním subjektem autorského práva, tj. s autorem (např. subjekt nakladatelského práva poskytuje v rámci tohoto svého práva nakladatelskou licenci). Již základní licenční smlouva je tedy vázána na původní smlouvu o užití autorského díla. Důsledkem této specifické povahy licenční smlouvy o užití autorského díla je, že k převodu práv z licence nebo k poskytnutí sublicence je třeba svolení nejen původního poskytovatele licence, ale i subjektu autorského práva, od něhož původní poskytovatel licence sám své právo nabyl. Z hlediska našeho autorského práva se takový závěr zcela jednoznačně podává z výslovného ustanovení § 19 odst. 2 aut. zákona.

¹¹⁹⁾ Srov. výklady v kapitole druhé, I., této části.

¹²⁰⁾ Shodně je tato otázka pro licence na patentovaný vynález řešena v právu maďarském (§ 18 odst. 4 cit. zák.) a polském (čl. 48 odst. 1 cit. zák.).

MEZE OBSAHU LICENČNÍCH SMLUV Z HLEDISKA PRÁVA
HOSPODÁŘSKÉ SOUTĚŽE

Specifické meze z hlediska rozporu se zákonem vytváří pro obsah licenčních smluv právo hospodářské soutěže, a to jak v oblasti práva nekalé soutěže, tak zejména v oblasti práva proti omezením soutěže.¹²¹⁾ Porušením práva hospodářské soutěže obsahem licenčních smluv může vyvolat velmi vážné právní i hospodářské následky, zejména neplatnost části nebo celé licenční smlouvy a vznik závazků k náhradě škody. Je proto třeba těmto mezím věnovat náležitou pozornost. I když není pochyby o tom, že těžiště významu této problematiky spočívá zejména v mezinárodních licenčních smlouvách obsahujících mezinárodní prvky vztahující se na země kapitalistické, popř. rozvojové, bylo by omylem se domnívat, že tato problematika je bez významu pro mezinárodní licenční vztahy mezi subjekty různých socialistických zemí nebo i pro licenční smlouvy vnitrostátní. Již v předchozích výkladech¹²²⁾ jsme dovodili, že předpisy, práva hospodářské soutěže náleží mezi mimozávazkové předpisy, u nichž při určování použitelného práva v mezinárodních licenčních vztazích nelze nikdy použít zásad platných pro určení práva závazkového statutu (zejména je vyloučena volba práva). V těchto případech je tedy nutno použít výlučně práva státu, na jehož území se právní vztah, který těmito předpisy je upraven, uskutečňuje, a to bez ohledu na to, jaké je národní právo v zemích, jejichž příslušníky jsou subjekty smlouvy. Jestliže tedy licenční smlouva uzavřená např. mezi podnikem československým a podnikem z NDR bude zčásti realizována v Rakousku, bude ohledně této části třeba zkoumat, zda neodporuje předpisům rakouského práva proti omezením soutěže, bez ohledu na to, zda obdobná omezení v ČSSR a NDR existují či nikoli.

Všeobecnou povahu mají meze stanovené právem nekalé soutěže v rámci ustanovení čl. 10 bis PUÚ. Podle tohoto ustanovení v textu lisabonské revize je nekalou soutěží „každá soutěžní činnost, která odporuje poctivým zvyklostem v průmyslu nebo v obchodě“. Pařížskou úmluvou o ochraně průmyslového vlastnictví je t. č. vázáno celkem 79 zemí,¹²³⁾ mezi nimi všechny evropské země socialistické s výjimkou Albánie. I když obsah pojmu nekalé soutěže vykazuje nezbytné odlišnosti z hlediska různých společenských systémů, přispěla mezinárodní úprava v této oblasti nepochybně k značnému sblížení základních zásad právní ochrany. V celé řadě zemí je ochrana proti nekalé soutěži upravena i pro vnitrostátní vztahy,¹²⁴⁾ a to

¹²¹⁾ V některých zemích se pro tuto oblast práva používá označení práva kartelového, popř. protimonopolního nebo antitrustového.

¹²²⁾ Viz kapitola třetí č. VI. této části.

¹²³⁾ Stav k 1. 1. 1971.

¹²⁴⁾ Pokud jde o ČSSR viz § 352 o. z. z r. 1950 a § 119a) odst. 2 h. z.

namnoze v širším rozsahu, než je shora uvedená úprava mezinárodní. Povahu jednání nekalé soutěže může ovšem mít již i určité ustanovení licenční smlouvy, jestliže je v rozporu s „dobrými mravy soutěže“. Mnohdy půjde přitom o jednání naplňující jak podstatu jednání nekalé soutěže, tak současně i podstatu jednání přičícího se předpisům práva proti omezením soutěže.

Zvláštní pozornost je třeba v této souvislosti věnovat právě předpisům proti omezením soutěže a z nich těm ustanovením, která reprobuji tzv. smlouvy kartelové, tj. takové dohody mezi účastníky, které mají za účel nebo objektivně jsou s to způsobit vyloučení, omezení nebo zkrácení soutěže. Povahu takových smluv mají zásadně zejména tzv. smlouvy výlučné, tj. smlouvy poskytující jedné ze stran právo, jež se ve vztahu k jiným soutěžitelům jeví jako výlučné (vyklučuje je z téže činnosti), smlouvy o rozdělení trhu apod. Pro oblast práva proti omezením soutěže není dosud mezinárodní úpravy v tom rozsahu, jaký vykazuje ustanovení č. 10 bis PUÚ pro oblast práva nekalé soutěže, závažný význam pro mezinárodní licenční vztahy však mají ustanovení některých vícestranných smluv, zvláště čl. 7, 85 až 93 Římské smlouvy z 25. 3. 1957 o EHS, které mají povahu nadnárodní.¹²⁵⁾ Kromě těchto ustanovení mají pro mezinárodní licenční smlouvy důležitý význam vnitrostátní předpisy v oblasti práva proti omezením soutěže. Právní úpravu v této oblasti obsahují právní řády celé řady zemí, ze socialistických zemí jsou to prozatím Jugoslávie,¹²⁶⁾ Maďarsko a ČSSR. Podle maďarského vládního nařízení č. 25/67 jsou zakázány dohody směřující k rozdělení trhu nebo k vyloučení určitého okruhu zákazníků z možnosti odběru nebo omezující odběratele v možnosti výběru mezi odběrními prameny. § 119 a), odst. 2 našeho hosp. zákoníku¹²⁷⁾ stanoví, že organizace se nesmějí samy nebo v dohodě s jinými organizacemi ve své hospodářské činnosti dopouštět jednání, které by v rozporu se zájmy rozvoje národního hospodářství omezovalo nebo jinak nepříznivě ovlivňovalo činnost jiných organizací nebo bylo na újmu spotřebitelů. Toto ustanovení v sobě spojuje některé prvky normy nekalosoutěžní s některými prvky práva proti omezením soutěže.

Otázka mezí, které z práva proti omezením soutěže vyplývají pro obsah licenčních smluv, vzniká jako otázka mimořádné závažnosti jak pro licenční smlouvy o nehmotných statcích zvláštními právy (právy průmyslovými nebo právem autorským) chráněných, tak i pro licenční smlouvy o nehmotných statcích nechráněných.

Pokud jde o licenční smlouvy o využití nehmotných statků chráněných, je třeba uvážit, že jednotlivá práva k nehmotným statkům obsahují sub-

¹²⁵⁾ Předpisy proti omezením soutěže obsahuje též smlouva z 18. 4. 1951 o Evropském společenství pro uhlí a ocel (čl. 4, 60 až 67) a smlouva ze 4. 1. 1960 o Evropském sdružení volného obchodu (čl. 13–17).

¹²⁶⁾ Zákon o chování podniků na trhu z r. 1962 a zákon o hospodářských komorách a o hospodářské kooperaci z r. 1965.

¹²⁷⁾ Ve znění novely č. 138/70 Sb. Toto ustanovení navazuje na dříve platné ustanovení § 83b) odst. 2 vl. nař. č. 100/66 Sb. ve znění vl. nař. č. 169/69 Sb.

jektivní dispoziční práva výlučné povahy, jejichž realizací prostřednictvím licenčních smluv se právě v rámci této výlučnosti pro jiné subjekty určitá vymezená práva zřizují, popř. ukládají určitá omezení nebo podmínky. Smluvní ustanovení, o něž v této souvislosti jde, jsou nejrůznějšího druhu a mohou se týkat nejen nabyvatele licence (což je nejobvyklejší případ), ale i poskytovatele licence, popř. i osob třetích (tak, že smluvní straně jsou ve smlouvě ukládány závazky promítající se i do dalších vztahů této smluvní strany k třetím osobám). Taková omezení spočívají obvykle zejména v omezeních územních, v omezeních způsobu a rozsahu užití předmětu licence, v omezeních z hlediska subjektů, v omezeních odbytu na určitý okruh zákazníků, v omezeních množství, v časovém omezení využití předmětu licence, v povinnosti označování licencovaných výrobků určitým způsobem, v odběrních a dodávkových povinnostech, v povinnostech dodržovat určitý výrobní postup, v povinnosti dodržovat určité ceny a prodejní podmínky, v povinnosti k výměně zkušeností a udělování dalších licencí, i v jiných nepřímých i přímých omezeních soutěže.

Neujasněnost této problematiky vedla a namnoze ještě i dnes vede k pochybnostem a nesprávným závěrům tam, kde právní předpisy vztah práv k statkům nehmotným k právu hospodářské soutěže výslovně neřeší,¹²⁸⁾ jak o tom svědčí bohatá judikatura v některých kapitalistických zemích. Tato neujasněnost pramení ve skutečnosti, že se mnohdy nerozlišuje mezi faktickým stavem hospodářské moci jako důsledkem hospodářsko-právních jednání (jednostranných, dvoustranných i vícestranných) a právním postavením poskytujícím možnost realizace dispozičních a zápočetných práv vyplývajících ze zákonem přiznaných subjektivních práv k nehmotným statkům, což vede k tomu, že se činí rovnítko mezi tzv. hospodářským monopolem a výlučností práv k nehmotným statkům.

Reprobace některých hospodářsko-právních jednání, stanovená právem proti omezením soutěže, se uplatňuje výlučně v oblasti, která je v určitém hospodářském a právním řádu vyhrazena autonomií jednání hospodářských subjektů a v níž tedy všechny hospodářské subjekty mají z hlediska formálního rovné postavení. Jedině v těchto mezích se rozvíjejí hospodářské (soutěžní) vztahy. Do této oblasti nemohou tedy vůbec náležet taková jednání s hospodářskými účinky, která jsou jen realizací výlučných práv poskytovaných zákonem z důvodu práv k nehmotným statkům. Výlučné dispoziční právo k těmto statkům přísluší subjektům práv k nehmotným statkům již na základě právní skutečnosti, s níž zákon vznik tohoto práva spojuje. Pokud subjekt práva toto své právo nerealizuje, nemůže se nehmotný statek vůbec stát předmětem směny a tedy ani soutěžního vztahu. Teprve v tom rozsahu, v jakém subjekt práva k nehmotnému statku poskytuje licenci, čímž se (zcela či částečně) vzdává svého zákonem mu vy-

¹²⁸⁾ V některých zemích je tento střet řešen pozitivním právem výslovně jako výjimka ze zákazů omezování soutěže. To platí např. pro Japonsko (čl. 2 odst. 7 zák. č. 54/57) a pro právo EHS (nařízení rady EHS č. 17/62 a č. 19/65, nařízení Komise EHS č. 67/67 a sdělení Komise EHS z 24. 12. 1962).

vyhrazeného právního postavení, rozšiřuje oblast možných soutěžních vztahů i na tento předmět. Licenčními smlouvami, které poskytnutí licence v rámci realizace subjektivních práv k nehmotným statkům spojují s omezeními vyplývajícími z výlučnosti těchto práv, nemůže tedy již pojmově docházet k omezením soutěže ve smyslu práva proti omezením soutěže, nýbrž naopak v rozsahu, v němž se licence poskytuje, dochází jimi k rozšíření pole její působnosti.

Veškerá omezení pole působnosti soutěže, vyplývající ze subjektivních práv k nehmotným statkům vyhrazených zákonem pro jejich subjekty, leží vně oblasti hospodářské soutěže a jsou tedy součástí vnějšího rámce, kterým je pole působnosti hospodářské soutěže v určitém společenském a právním řádu vymezeno. Z toho vyplývá závěr, že není třeba, aby právo hospodářské soutěže stanovilo o předmětech práv k nehmotným statkům zvláštní výslovné výjimky.

Pro řešení otázky mezi, které pro obsah licenčních smluv o užití chráněných nehmotných statků vyplývají ze zákazů práva proti omezením soutěže, lze tedy dovodit tyto zásady:

1. Omezení soutěže obsažená v licenčních smlouvách o chráněných nehmotných statcích nelze považovat za porušení norem práva hospodářské soutěže, pokud se zakládají v realizaci subjektivních výlučných práv poskytovaných jejich subjektům jednotlivými právy k nehmotným statkům a pokud z mezí této realizace nevybočují. V tomto rozsahu nelze tedy tato jednání postihovat předpisy práva soutěžního.

2. Omezení soutěže obsažená v licenčních smlouvách o chráněných nehmotných statcích, která z mezí realizace subjektivních práv jednotlivými právy k nehmotným statkům poskytovaných vybočují, podléhají reprobacím stanoveným soutěžním právem v plném rozsahu.

K těmto důsledkům při řešení otázky mezi obsahu licenčních smluv z hlediska práva hospodářské soutěže dospívá dnes i převážná část právní teorie a praxe v kapitalistických zemích, i když odůvodnění těchto stanovisek vykazují různé odstíny.¹²⁹⁾

Při řešení otázky mezi realizace subjektivních práv k nehmotným statkům z uvedeného hlediska je třeba mít na zřeteli teritoriální princip této ochrany, jejíž účinky se vztahují vždy jen na území státu, který tuto ochranu poskytl, a dále skutečnost, že až na řídke výjimky jde o ochranu časově omezenou. Již z toho vyplývá, že reprobacím soutěžního práva podléhají v plném rozsahu ta ustanovení licenčních smluv, která z této ochra-

¹²⁹⁾ Srov. k tomu např. Antitrust Problems in the Exploitation of Patents, a Staff Report to Subcommittee No. 5 of the Committee on the Judiciary, House of Representatives 15. 10. 56, str. 6 a násl.; Lieberknecht: Patente, Lizenzverträge und Verbot von Wettbewerbsbeschränkungen, Schriften des Instituts für ausl. und intern. Wirtschaftsrecht, Frankfurt/M. 1953, str. 167 a násl.; A. Magen: Lizenzverträge und Kartellrecht, Heidelberg 1963, str. 132 a násl.; Braun-Gleiss-Hirsch: Droit des Ententes de la CEE, 1967, str. 106 a násl.; H. Desbois: Les rapports entre la propriété industrielle et le régime de la concurrence dans le Traité du Marché commun, v Mélanges P. Roubier 1961.

ny vybočují místně (omezení soutěže ve vztahu k území státu, na něž se určitá průmyslově-právní ochrana vůbec nevztahuje, např. proto, že pro toto území nebyl udělen patent na vynález, nedošlo k registraci ochranné známky či průmyslového vzoru apod.) nebo časově (např. omezení soutěže pro dobu po zániku práv z patentu, z registrace ochranné známky či vzoru apod.). Jaké je vymezení obsahu subjektivních práv vyplývajících z konkrétní ochrany poskytované právy k nemotným statkům a jaké jsou tedy v konkrétním případě meze realizace těchto práv, je třeba vždy posoudit podle národního práva státu, který ochranu pro dotyčné území poskytl.

Shora uvedené výklady se vztahují na otázku mezi obsahem licenčních smluv o nemotných statcích chráněných zvláštními ochrannými právy. Je však třeba zabývat se též otázkou mezi, které z předpisů práva hospodářské soutěže vyplývají pro obsah licenčních smluv o nemotných statcích zvláštními právy nechráněných, jako jsou např. nechráněné vynálezy a know-how. Ačkoliv jde o nemotné statky, které jsou obdobně jako nemotné statky zvláštními právy chráněné předmětem směny, není poskytovatel licence v těchto případech zákonem vybaven zvláštními subjektivními výlučnými právy, která by licenční smlouvou realizoval. Vzdor tomu není z naší zkoumaného hlediska podle našeho názoru mezi oběma případy zásadní rozdíl. I subjekt disponující v rámci směny nechráněným nemotným statkem má výlučné postavení. Tato výlučnost se v tomto případě nezakládá ve zvláštním subjektivním právu poskytovaném zákonem, nýbrž ve skutečnosti alespoň relativního utajení nemotného statku, jímž disponuje. Tato skutečnost utajení vytváří pro poskytovatele licence faktický stav výlučnosti, který tím, že mu právní řád (zejména v oblasti práva nekalé soutěže) poskytuje právní ochranu, se stává stavem právem chráněným. Jak jsme dovodili již v předchozích výkladech, je toto utajení nemotného statku skutečností, která podmiňuje směnitelnost nemotného statku zvláštními právy k nemotným statkům nechráněným stejně tak, jako směnitelnost nemotného statku těmito právy chráněným podmiňuje existence právním řádem poskytovaných subjektivních výlučných práv. To plně odůvodňuje, abychom v uvedeném výlučném právem chráněném postavení poskytovatele licence k nemotným statkům nechráněným spatřovali (aniž bychom přehlíželi odlišnosti vyplývající z povahy každého z těchto případů) paralelu k právnímu postavení poskytovatele licence k nemotným statkům chráněným, založenému na subjektivních výlučných právech právy k nemotným statkům poskytovaných.

Uvedené výklady vedou k závěru, že i pro licenční smlouvy o nemotných statcích zvláštními právy nechráněných lze dovodit meze obsahu vyplývající z předpisů práva hospodářské soutěže podle obdobných zásad, které jsme shora formulovali pro licenční smlouvy o nemotných statcích chráněných. Lze tedy pro tyto smlouvy zastávat názor, že omezení soutěže v nich obsažená neporušují předpisy soutěžního práva, pokud nevybočují z mezí využití faktického výlučného postavení poskytovatele licence vyplývajícího z utajení nemotného statku, v nichž právní řád tomuto postavení poskytuje právní ochranu.

ZANIK PRÁVNÍCH VZTAHŮ Z LICENČNÍCH SMLUV

1. Právní vztah založený licenční smlouvou zanikne uplynutím doby, na kterou smlouva byla uzavřena. Je proto vždy věcí konkrétní licenční smlouvy, aby obsahovala ustanovení upravující podle potřeb účastníků dobu trvání licenční smlouvy. V této souvislosti je třeba zabývat se otázkou, kdy právní vztah z licenční smlouvy zanikne, jestliže doba trvání smluvního vztahu ve smlouvě stanovena nebyla. Nelze-li v těchto případech z projevů účastníků popř. jinak z povahy případu dovozovat, že se jejich smluvní konsens vztahoval na dobu kratší, je třeba se zřetelem na zásady, které jsme si pro právní vztahy z licenčních smluv dovodili, dospět k závěru, že licenční smlouva o nehmotných statcích chráněných trvá po celou dobu právní ochrany, a licenční smlouva o nehmotných statcích nechráněných trvá po dobu, po kterou trvá utajení nehmotného statku. Ustanovení licenční smlouvy, jímž by trvání licenční smlouvy bylo stanoveno na dobu přesahující uvedenou časovou hranici, bylo by podle našeho názoru třeba jako odporující zákonu a přičící se společenskému zájmu¹³⁰⁾ považovat za neplatné.¹³¹⁾

Stanovení doby trvání licenční smlouvy délkou přesahující shora uvedenou časovou hranici se zpravidla považuje také za odporující předpisům práva hospodářské soutěže (práva proti omezením soutěže).¹³²⁾ Za zneužití práva¹³³⁾ a zneužití hospodářského postavení¹³⁴⁾ by bylo třeba považovat jednání poskytovatele licence, který by uzavření licenční smlouvy na dobu do uplynutí zvláštní ochrany vázal na podmínku, že smlouva bude uzavřena na dobu tuto ochranu přesahující. Kromě toho by takové jednání zpravidla naplňovalo i podstatu jednání nekalé soutěže.¹³⁵⁾

2. Závažná problematika u licenčních smluv o nehmotných statcích podléhajících zvláštní ochraně vzniká v otázce, jaký vliv na trvání licenční smlouvy má skutečnost, že ochrana (např. patent, registrace známky či vzoru), která měla být udělena po uzavření smlouvy, udělena nebyla (např. licenční smlouva byla uzavřena již po podání přihlášky vynálezu k patentování, k udělení patentu však nedošlo), nebo byla dodatečně zrušena (např. zrušení patentu ochranné známky atd.) či jinak zanikla (např. ne-

¹³⁰⁾ Srov. § 39 o. z., § 24 odst. 1 h. z. a § 28 z. m. o. a výklady o povinnosti k placení licenční úplaty v kapitole páté, III, č. 4.

¹³¹⁾ Tyto závěry lze ovšem aplikovat jen na čistou smlouvu licenční.

¹³²⁾ Srov. H. Stumpf: Der Lizenzvertrag, Frankfurt/M. 1963, str. 231.

¹³³⁾ Srov. čl. VII zásad občanskoprávních vztahů o. z.

¹³⁴⁾ Srov. § 119a) hosp. zák. a obdobná ustanovení zákonů zahraničních.

¹³⁵⁾ Srov. čl. 10 bis PUÚ, § 352 o. z. z r. 1950 a obdobné předpisy práva zahraničního.

zaplacením udržovacích poplatků či vzdáním).¹³⁶⁾ Přímý a bezprostřední význam pro trvání licenční smlouvy mají tyto skutečnosti především tehdy, jestliže lze z okolností konkrétního případu dovozovat, že existence zvláštní ochrany byla stanovena za podmínku vzniku, popř. trvání licenčního smluvního vztahu (v prvním případě jde o podmínku odkládací, v druhém případě o podmínku rozvazovací). V těchto případech je třeba dovozovat, že v prvním případě smluvní vztah vůbec nevznikl (účinky tedy působí *ex tunc*), v druhém případě smluvní vztah zanikl (účinky působí *ex nunc*).¹³⁷⁾

Jestliže udělení, popř. trvání zvláštní ochrany nebylo stanoveno podmínkou licenční smlouvy, avšak nabyvatel licence byl při uzavírání licenční smlouvy v tomto směru v omylu, je nutno důsledky takové skutečnosti posuzovat podle toho, jakou relevanci právní řád omylu přiznává. V tomto směru je tedy třeba podle hmotně-právních ustanovení příslušného použitelného práva posuzovat nejen otázku, zda vůbec má omyl důsledky pro existenci smluvního vztahu a v kladném případě, zda tyto důsledky nastávají již ze zákona či teprve na základě prohlášení oprávněného (odstoupení od smlouvy) a zda v tomto posledním případě působí zpětně (*ex tunc*) či teprve od okamžiku prohlášení (*ex nunc*). V tomto směru jsou závažné rozdíly i mezi jednotlivými právními oblastmi našeho právního řádu. Omyl jako právně významnou skutečnost upravuje jen občanský zákoník a zákoník mezinárodního obchodu. Podle obou úprav je třeba, aby se omyl zásadně týkal podstaty jednání¹³⁸⁾ (otázku zvláštní právní ochrany bude zpravidla třeba považovat za skutečnost pro licenční smlouvu podstatnou) a aby druhé straně alespoň musel být znám. Přitom podle zákoníku mezinárodního obchodu činí takový omyl smlouvu neplatnou již ze zákona (§ 33 z. m. p.), zatímco podle občanského zákoníku by nabyvateli licence příslušelo v tomto případě jen právo k odstoupení od smlouvy (§ 39 o. z.), které však i v tomto případě (není-li jiné dohody) působí zpětně ke dni uzavření smlouvy (§ 48 odst. 2 o. z.).

Pokud ve shora uvedených případech nelze použít právních úprav podminek, popř. omylu, je třeba tyto otázky řešit v rámci obecné problematiky možnosti předčasného zrušení licenční smlouvy (popřípadě v rámci uplatnění práva z odpovědnosti za vady — srov. výklady shora v kapitole páté pod II/4).

Možnosti předčasného zrušení licenční smlouvy, důvody a způsoby jeho uplatnění by měly být přesně vymezeny smlouvou. I když se i v tomto případě vyskytují značné problémy výkladové, spočívá těžiště problematiky v případech, kdy smlouva potřebná ustanovení neobsahuje. Podobně, jako jsme mohli konstatovat u otázky právní relevantnosti omylu, vzniká

¹³⁶⁾ Srov. k tomu výklady v části první.

¹³⁷⁾ Tyto závěry platí obecně jak podle práva našeho, tak i podle jednotlivých právních úprav zahraničních.

¹³⁸⁾ Výjimkou má podle našeho platného obč. zák. tytéž účinky i omyl jiný, byl-li vyvolán druhým účastníkem úmyslně (§ 49 odst. 2 o. z.).

i zde otázka, zda a jaká změna okolností může přivodit předčasný zánik smluvního vztahu, zda v těchto případech zánik nastává již ze zákona (automaticky), či zda přísluší oprávněnému právo přivodit tento zánik svým prohlášením ve formě výpovědi či ve formě odstoupení od smlouvy a v tomto posledním případě opět zda takové odstoupení působí zpětně (ex tunc) či ke dni prohlášení o odstoupení (ex nunc).

Jedním z obecných případů změny okolností, s nímž právní úpravy vcelku jednotně spojují předčasný zánik smlouvy, a to zpravidla již ze zákona, aniž by bylo třeba zvláštního prohlášení oprávněného, je dodatečná nemožnost plnění, které je předmětem smlouvy. V našem právním řádu upravuje zánik z tohoto důvodu jak občanský zákoník (§ 93), tak i hospodářský zákoník (§ 129 b)¹³⁹⁾ a zákoník mezinárodního obchodu (§ 254). Ve všech těchto případech jde o zánik ke dni nastalé nemožnosti plnění (ex nunc). Zánik zvláštní právní ochrany předmětu licence lze za takovou dodatečnou nemožnost plnění považovat v těch případech, kdy poskytnutá licence byla vázána na podmínku, že předmět licence má povahu nehmotného statku chráněného.

Mezi případy dodatečné nemožnosti plnění lze zahrnovat i případy, kdy řádnému užívání předmětu licence brání dodatečně se vyskytnuvší právní vady, za které poskytovatel licence odpovídá.¹⁴⁰⁾

Dalším případem změny okolností, s nímž právní řády všeobecně (byť i s některými odchýlnými důsledky) spojují možnost předčasného zrušení smlouvy, je neplnění závazku některé ze smluvních stran. Shodnost řešení je v tom, že v tomto případě k zrušení smlouvy nedochází již ze zákona automaticky, nýbrž teprve na základě prohlášení oprávněného. Rozdílnost právních úprav se týká otázky, zda se oprávněnému přiznává jen právo k výpovědi či právo k odstoupení od smlouvy a v posledním případě zda jde o odstoupení s účinky zpětně ke dni uzavření smlouvy (takže se na smlouvu hledí, jako by nikdy uzavřena nebyla), či o odstoupení s účinky působícími teprve ke dni prohlášení odstoupení a dále otázky, zda je třeba poskytnout dodatečnou lhůtu k plnění či nikoli. Československý právní řád přiznává v těchto případech jak v oblasti práva občanského (§ 85), tak i v oblasti práva hospodářského (§ 139) a v oblasti práva mezinárodního obchodu (§§ 230, 235–244) oprávněnému práva na odstoupení od smlouvy vázaná na poskytnutí dodatečné lhůty k plnění. Odstoupení od smlouvy

¹³⁹⁾ Citované ustanovení hosp. zák. uvádí v závěru sice, že závazek nezaniká, způsobila-li nemožnost splnění závazaná organizace, tato formulace je však jen pozůstatkem staršího teoretického pojetí kotvícího již v římském právu, podle kterého při zaviněné nemožnosti závazek nezaniká, nýbrž mění se jen jeho obsah v závazek na náhradu škody. S touto konstrukcí nelze souhlasit. Ve skutečnosti dochází i zde k zániku závazku a k současnému vzniku závazku na náhradu škody (srov. k tomu Š. Luby: Prevencia a zodpovednosť v občianskom prave, díl II., Bratislava 1958, str. 203 a násl.; K. Knap: Hospodářské právo a novelizace hosp. zákoníku, Soc. zákonost č. 3/71, str. 141).

¹⁴⁰⁾ Výslovně upravuje tento případ maďarský zákon o patentové ochraně vynálezů z r. 1969, který stanoví pro nabyvatele licence právo z tohoto důvodu smlouvu licenční s okamžitou účinností vypovědět (§ 18 odst. 1).

má v těchto případech zásadně zpětné účinky ke dni uzavření smlouvy. To pro oblast občanského práva stanoví výslovně § 48 odst. 2 o. z.

Pro případ uzavření smlouvy na dobu neurčitou přiznává náš hospodářský zákoník (§ 129 a) každé smluvní straně právo vypovědět smlouvu nejmeně šest měsíců předem, pokud z povahy závazku, z právního předpisu nebo z dohody nevyplývá něco jiného. Ani občanský zákoník ani zákoník mezinárodního obchodu podobné ustanovení neobsahují.

Některé právní řády upravují obecně předčasné zrušení smlouvy na základě výpovědi (např. tzv. „Wegfall der Geschäftsgrundlage“ práva německého) nebo ze zákona (např. tzv. „frustration“ práva anglického), dojde-li k tak podstatné změně okolností, že tím byl účel smlouvy zmařen. Obdobné ustanovení je obsaženo i v § 275 čs. zákoníku mezinárodního obchodu, podle něhož závazek zaniká, dojde-li k takové změně okolností, již je zmařeno dosažení základního účelu smlouvy, který je výslovně ve smlouvě vyjádřen. Podle této úpravy zaniká závazek, když zmaření účelu smlouvy bylo oznámeno druhé smluvní straně. Podle okolností konkrétního případu může přicházet i použití těchto ustanovení pro předčasné zrušení licenční smlouvy v úvahu. Ani platný občanský zákoník ani hospodářský zákoník podobné výslovné ustanovení, které je zřejmě jedním z obecnějších projevů zásady „rebus sic stantibus“, neobsahují.

Právem upravený předčasný zánik smlouvy se nedotýká obecných zásad, podle nichž je posuzovat odpovědnost za škodu té smluvní strany, která předčasný zánik licenční smlouvy zavinila.

3. Zánikem právního vztahu z licenční smlouvy (ať uplynutím smluvní doby či předčasně) zanikají práva a povinnosti, které účastníkům z licenční smlouvy vznikly. Z povahy licenčního vztahu však vyplývá, že okamžitý zánik všech práv a povinností účastníků ke dni skončení smluvního poměru by mnohdy nebyl v souladu s účelem a funkcí licenční smlouvy. V praxi se setkáváme se závažnou problematikou tzv. dodatečných účinků licenční smlouvy. Nejzávažnější otázka vzniká v souvislosti s licenčním právem nabyvatele licence. Toto právo nepochybně skončením smluvního poměru zásadně zaniká. Otázkou, která v praxi vyvstává, však je, zda nabyvatel licence může i po skončení smluvního poměru ještě prodávat výrobky, které v licenci během smluvního poměru vyrobil a v době jeho skončení měl na skladě, popř. zda může po skončení smluvního poměru dodatečně ještě vyrobit výrobky, o jejichž prodeji uzavřel během smluvního poměru smlouvy. Obdobně vzniká u práv na označení otázka, zda může nabyvatel licence i po skončení licenčního poměru pro uvedené výrobky licencovaného označení ještě použít. Jiná závažná problematika vzniká v otázce, zda je nabyvatel licence i po skončení smluvního poměru povinen zachovávat nadále tajemství, které mu v rámci poskytnutí licence bylo svěřeno.

Tak jako u řady jiných otázek, jimiž jsme se v předchozích výkladech zabývali, je i zde řešení těchto otázek především věcí konkrétního obsahu licenční smlouvy a jejího výkladu. Při uzavírání licenční smlouvy je nejvyšší účelné na tyto otázky pamatovat a zahrnout do smlouvy i ustanovení

upravující případné dodatečné účinky poskytnutí licence. Na tomto místě je však třeba se zabývat otázkou, do jaké míry a s jakými závěry lze tuto problematiku v rámci platného práva řešit v případech, kdy licenční smlouva takové ustanovení neobsahuje. Tuto otázku nelze zodpovědět obecně.

Pokud jde o otázku dodatečných účinků vzhledem k licenčnímu právu, je nepochybně třeba rozlišovat podle toho, co je vlastním předmětem licence, popř. v jaké činnosti spočívá těžiště poskytnutí licence. Z tohoto hlediska můžeme jednoznačně zodpovědět vznesenou otázku ve dvou případech, které reprezentují krajní situace: licence nakladatelská a licence na označení (ochranná známka, popř. obchodní název). V prvním případě opravňuje licence k vydání autorského díla. K vydání může bezpodmínečně dojít výlučně v době trvání licenčního poměru; pozdější vydání díla, i kdyby rozmnoženiny byly před skončením smlouvy již vyrobeny, by nepochybně bylo neoprávněným zásahem do autorského práva. Naproti tomu vyplývá zde však z povahy věci (není-li smlouvou stanoveno jinak), že nabyvatel licence může i po skončení smluvního poměru prodat rozmnoženiny, které v době jeho trvání oprávněně vydal. Zcela odlišný je případ licence na označení, ať jde o obchodní název či o ochrannou známku. Licencované označení se v těchto případech přímo vztahuje na vystupování nabyvatele licence v obdobyvých vztazích. U těchto označení nezáleží na tom, kdy byly výrobky vyrobeny, nýbrž výlučně na tom, kdy nabyvatel licence s těmito výrobky pod licencovaným označením na trhu vystupuje. Již z povahy věci zde tedy vyplývá, že (není-li jiné dohody) nabyvatel licence je v těchto případech bezpodmínečně povinen dalšího označování licencovaným označením v hospodářských vztazích okamžikem skončení smluvního poměru zanechat, i kdyby výrobky, pro které toto označení bylo určeno, byly již dříve vyrobeny.

Nejednotnost názorů teorie i praxe můžeme pozorovat, pokud jde o otázku pozdějšího prodeje dříve vyrobených výrobků popř. pozdější výroby dříve prodaných výrobků u licenčních smluv na vynálezy, vzory nebo know-how. Kladné stanovisko zastává jen část zahraniční teorie a praxe,¹⁴¹⁾ i mezi zastánci tohoto stanoviska je však různost názorů v otázce, zda lze toto stanovisko zastávat i tehdy, jestliže nabyvatel licence si před skončením licenční doby záměrně vytvořil nadměrné zásoby.¹⁴²⁾ Většina teorie a praxe zastává i v základní otázce stanovisko negativní. Vycházíme-li při zkoumání této otázky ze zásad licenční smlouvy, jak jsme si je v předchozích výkladech vymezili a z obecných zásad socialistického práva, lze vyslovit pro oblast našeho práva závěr, že povaze a funkci licenční smlouvy odpovídá, aby nabyvateli licence bylo přiznáno právo prodat i po skončení licenčního poměru výrobky, které do této doby vyrobil,

¹⁴¹⁾ Z kapitalistických zemí zejména NSR. Srov. např. Lüdecke—Fischer: Lizenzverträge, Weinheim 1957, str. 588; rozh. spolk. soudu ze 6. 7. 1954, GRUR 1955, str. 87.

¹⁴²⁾ Srov. např. H. Rasch: Der Lizenzvertrag in rechtsvergleichender Darstellung, München 1933, str. 90; E. Reimer: Patentgesetz und Gebrauchsmustergesetz, Köln 1968, str. 464 a 582.

spočívalo-li těžiště licencované činnosti ve výrobě a jestliže licenční úplata byla stanovena podle rozsahu výroby, nikoli podle rozsahu odbytu. Naпротив тому by nebylo možno bez zvláštního smluvního ustanovení dospět k obdobnému kladnému závěru i v ostatních shora uvedených případech, zejména v případě, kdy se teprve dodatečně vyrábí zboží, které před skončením smluvní doby bylo již předem prodáno.

Podstatně jednodušší je odpověď na otázku, zda, popř. do jaké míry je nabyvatel licence i po skončení smluvního poměru povinen zachovávat hospodářské tajemství, které mu v rámci poskytnutí licence bylo svěřeno. Podklad pro bezpečnou odpověď lze zde čerpat z práva nekalé soutěže. I po skončení smluvní doby je nabyvatel licence takovými povinnostmi zachovávat tajemství nabytá v rámci poskytnutí licence vázán potud, pokud by jejich porušení bylo v rozporu s normami práva nekalé soutěže.

Карел Кнап — Милена Оплтова

ЛИЦЕНЗИОННЫЙ ДОГОВОР

РЕЗЮМЕ

В период научно-технического развития общества возрастает роль обмена нематериальных благ как во внутренних хозяйственных отношениях, так и в отношениях международных. Чрезвычайно важное значение имеет этот обмен и в процессе дальнейшего укрепления и совершенствования социалистической экономической интеграции. Поэтому исследование правовых вопросов этого обмена является одной из актуальных задач социалистической правовой теории.

Обмен нематериальных благ осуществляется в правовых формах, которые по сравнению с обменом материальных благ отличаются принципиальными особенностями, обусловленными именно характером этих благ, как благ нематериальных. К нематериальным благам, которые могут быть предметом обмена, относятся изобретения, „ноу-хау“, охраняемые образцы, товарные знаки, торговые названия, авторские произведения, исполнение артистов-исполнителей, звуковые записи и радио-телевизионные передачи. За исключением „ноу-хау“ эти нематериальные блага согласно законодательству отдельных стран являются объектами специальной правовой охраны (промышленного права, права авторского или так называемых прав, родственных авторскому праву), имеющей абсолютный характер.

Нематериальные блага могут явиться предметом обмена постольку, поскольку определенный субъект может ими распоряжаться и, таким образом, сделать из них предметы обмена либо на основе исключительного права распоряжения, предоставленного ему законом в пределах особой правовой охраны нематериальных благ (охраняемые нематериальные блага), либо на основе фактической возможности распоряжаться нематериальным благом, до сих пор засекреченным (неохраняемые блага, например, „ноу-хау“, неохраняемое изобретение), поскольку законодательство такому распоряжению на основе засекречения предоставляет правовую охрану. Засекречение не должно быть абсолютным, достаточно засекречение относительное, заключающееся в относительной недоступности или же в усложненной доступности нематериального блага для приобретателя.

Обмен неохраняемого нематериального блага не может осуществляться в отношении авторских произведений или же других предметов, у которых возникновение правовой охраны во времени совпадает с их возникновением.

Для регулирования отношений, возникших из предоставления лицензий, не подходит ни один из общих договорных типов обязательственного права. В этом случае нельзя ограничи-

ваться туманной концепцией о правовом характере лицензионного договора как договора особого рода (*sui generis*). Задачей юридической теории является определение лицензионного договора, как самостоятельного типа договора.

Как тип договора, лицензионный договор можно определить как договор, посредством которого субъект исключительного права распоряжения нематериальным благом создает в рамках и власти этого своего права для иного субъекта право использования этого нематериального блага с определенной хозяйственной целью. Из этого общего определения вытекают следующие основные принципы, которыми определяются основные обязанности поставителя и приобретателя лицензии.

1. Из характера нематериального блага вытекает, что приобретателю лицензии не могут быть договором предоставлены права, использование которых категорически связано с первоначальным субъектом права. Права, которые возникают из договора для приобретателя лицензии, всегда обременены этой связанностью и могут использоваться и толковаться лишь в связи с этими правами.

2. Заключение лицензионного договора не является правовой сделкой о передаче права (предоставитель лицензии не передает свое право приобретателю), но конstitutивной сделкой, посредством которой поставитель лицензии в пределах своего собственного права создает для приобретателя новое право (так называемая конstitutивная передача).

3. Предоставлением лицензии для приобретателя лицензии в пределах первоначального права поставителя лицензии возникает новое субъективное право — лицензионное право. Связь первоначального права с возникшим из него лицензионным правом, однако, не кончается, а продолжается, пока существует лицензионное отношение. Лицензионное право все это время, является обремененным зависимостью от первоначального права, из которого оно возникло.

4. Из факта, что право поставителя лицензии продолжается и после заключения лицензионного договора (только ограничивается его использование в течение срока действия лицензионного отношения в пределах предоставленной лицензии), вытекает, что прекращение лицензии не влечет за собой прекращения права поставителя лицензии, а лишь отпадает ограничение в использовании его права (так называемая консолидация права).

5. Экономической целью лицензионного договора является предоставление приобретателю лицензии возможности для использования потребительной стоимости нематериального блага.

В связи с тем, что речь идет всегда только о доле в этом использовании, поставитель лицензии в течение всего срока действия лицензионного отношения проявляет прямой, обоснованный, моральный и материальный интерес к тому, каким способом (со стороны качественной и количественной) приобретатель лицензии использует лицензионное право.

6. Лицензионный договор является одним из важных орудий в деле использования нематериальных благ в обществе. Основания, которые ведут к вмешательству государства в право распоряжения первоначальных субъектов, объясняют и постоянный общественный интерес к использованию лицензионного права приобретателем лицензии. Вопрос о содержании прав и обязанностей сторон в лицензионном договоре нельзя, следовательно, рассматривать лишь с точки зрения взаимоотношений их индивидуальных интересов, но всегда также с точки зрения интересов всего общества удовлетворение которых является составной частью функции лицензионного договора.

7. Лицензионный договор, как конstitutивная правовая сделка, в принципе, имеет позитивный характер (хотя ему присущ в значительной мере и негативный элемент), который проявляется в том, что поставитель лицензии ограничивает формой договора свое право запрета. Предоставление лицензии по существу представляет собой возникшее на основе договора исключение из исключительного права поставителя лицензии. Из этого признака понятия лицензии закономерно вытекает необходимость ограничительного толкования лицензионного договора. В частности, исключается, чтобы распространительное толкование исходило из применения аналогии.

8. Лицензионный договор является строго каузальным. Право, которое возникает у приобретателя лицензии из договора, определено целью, для которой лицензия предоставлена. При толковании согласно принципу целевого определения лицензии необходимо исходить из функционального единства способа использования предмета лицензии.

9. Лицензия в принципе является правом, связанным с личностью приобретателя лицензии. Этот характер лицензии исключает вывод о том, что приобретатель лицензии может и без особого разрешения предоставителя лицензии передать лицензию иному лицу или предоставить сублицензию.

10. К признакам понятия лицензионного договора не относится ее возмездность.

И хотя у договоров об использовании неохранных нематериальных благ не имеет место реализация исключительного права распоряжения, нельзя даже эти договоры включать ни в одну из категорий обязательственных договоров. По своему характеру правоотношения, которые возникают в каждом из обоих случаев, принципиально не отличаются. В обоих случаях предметом договора является использование нематериального блага. Если в первом случае приобретателю лицензии предмет использования известен, но для использования, однако, нужно согласие субъекта исключительного права распоряжения; то во втором случае, хотя не нужно особое согласие для использования, но, нужно приобрести доступ к предмету использования. Из того факта, что стоимость таких неохранных нематериальных благ (например „ноу-хау“, неохранный изобретение) зависит от их хотя бы относительного засекречивания, вытекают для правоотношения, возникшего в результате такого договора немаловажные особенности. Однако это не мешает тому, чтобы в связи с принципиальным соответствием основного характера правоотношений и эти договоры включались в понятие лицензионных договоров в широком смысле, как так называемые „настоящие“ лицензионные договоры, и чтобы по отношению к ним применялись соответственно те же самые принципы, как к настоящим лицензионным договорам.

На вопрос о том, можно ли у охраняемых нематериальных благ считать предметом лицензионного договора само нематериальное благо или на него распространяющееся охраняемое право (следовательно, является ли предметом договора изобретение или патент), нужно однозначно ответить в смысле первого вывода. Тот факт, что нематериальное благо охраняется особым охраняемым правом, нужно считать лишь особым квалификационным свойством нематериального блага, которое его стоимость вообще, как правило, повышает.

Общественный интерес в использовании нематериальных благ и, в принципе, отвечающий ему законный моральный и материальный интерес предоставителя лицензии является достаточным обоснованием того, чтобы в отношении лицензионных договоров об использовании нематериальных благ, охраняемых особыми правами, обязанность по использованию предмета лицензии вытекала в принципе уже из характера лицензионного договора, поскольку несомненные проявления воли сторон в договоре или особые обстоятельства случая такой вывод не исключают.

Запрещение некоторых хозяйственных юридических действий, установленных правом экономического соревнования может применяться исключительно в области, которая в определенной хозяйственной и правовой системе сохраняет автономию действий хозяйственных субъектов. Пока предоставитель лицензии свое исключительное право распоряжения (в отношении охраняемых нематериальных благ) либо свою фактическую возможность исключительного распоряжения, вытекающую из засекречивания (в отношении неохранных материальных благ), не реализует, нематериальное благо не может стать предметом обмена, а, следовательно, и предметом отношения из соревнования. Только в том объеме, в каком предоставитель лицензии реализует свое право или фактическую возможность, расширяется область возможных отношений из соревнования и на этот предмет.

Ограничение соревнования, содержащееся в лицензионных договорах об охраняемых нематериальных благах, нельзя рассматривать как нарушение норм права экономического соревнования, поскольку они заключаются в реализации субъективных исключительных прав, предоставляемых их субъектам отдельными объективными правами на нематериальные блага и поскольку они не выходят за пределы этой реализации.

Исключительная фактическая возможность распоряжения предоставителя лицензии относительно неохранных нематериальных благ, поскольку законодательство предоставляет ей правовую охрану, является параллельной правовому положению предоставителя лицензии по отношению к охраняемым нематериальным благам. Этот факт позволяет определить и для лицензионного договора о нематериальных благах, неохранных особыми правами, пределы содержания, вытекающие из норм права экономического соревнования в соответствии с анало-

гичными принципами, касающимися лицензионного договора об охраняемых нематериальных благах.

Следовательно, в отношении этих договоров можно придерживаться того мнения, что ограничения соревнования, содержащиеся в них, не нарушают нормы права экономического соревнования, поскольку они не выходят за пределы использования фактического исключительного положения представителя лицензии, вытекающего из засекречения нематериального блага, в которых законодательство этому положению предоставляет правовую охрану.

Karel Knap—Milena Opltová

Der Lizenzvertrag

RESUMÉ

In der Epoche der wissenschaftlich-technischen Entfaltung der Gesellschaft kommt dem Austausch immaterieller Güter sowohl in den binnenwirtschaftlichen Beziehungen wie auch in den internationalen Beziehungen ständig wachsende Bedeutung zu. Ausserordentlich wichtige Bedeutung hat dieser Austausch auch im Prozesse der weiteren Vertiefung und Vervollkommnung der sozialistischen wirtschaftlichen Integration der Mitgliedsländer des RGWH. Daher stellt die Untersuchung der Rechtsfragen dieses Austausches eine der aktuellen Aufgaben der soz. Rechtstheorie dar.

Der Austausch immaterieller Güter erfolgt in Rechtsformen, die gegenüber dem Austausch materieller Güter grundsätzliche Besonderheiten aufweisen, deren Grund eben im Charakter dieser Güter als immaterieller Güter beruht. Zu den immateriellen Gütern, die Gegenstand eines Austausches sein können, gehören Erfindungen, know-how, geschützte Muster, Schutzmarken, Handelsnamen, Urheberwerke, Darbietungen ausübender Künstler, Tonaufnahmen sowie Rundfunk- und Fernsehprogramme. Bis auf know-how sind alle diese immateriellen Güter auf Grund der rechtlichen Regelungen der einzelnen Länder Gegenstand eines besonderen rechtlichen Schutzes (durch die gewerblichen Schutzrechte, das Urheberrecht, event. durch die an das Urheberrecht angrenzenden Rechte), der einen absoluten Charakter hat.

Die immateriellen Güter sind insoweit ein geeigneter Gegenstand des Austausches, als ein bestimmtes Subjekt über sie verfügen und sie derart zum Gegenstand eines Austausches machen kann, sei es auf Grund eines ausschliesslichen Verfügungsrechtes, das ihm durch das Gesetz im Rahmen eines besonderen Rechtsschutzes der immateriellen Güter (geschützte immaterielle Güter) eingeräumt wurde, sei es auf Grund einer faktischen Möglichkeit über die bisher geheimgehaltenen immateriellen Güter zu verfügen (immaterielle Güter, die nicht geschützt sind, wie z. B. know-how, eine nicht geschützte Erfindung), soweit die Rechtsordnung einer solchen Verfügung auf Grund der Geheimhaltung Rechtsschutz gewährt. Die Geheimhaltung braucht nicht absolut zu sein; es genügt eine relative Geheimhaltung, die in einer relativen Unzugänglichkeit, bezw. in einer erschwerten Zugänglichkeit des immateriellen Gutes für den Erwerber besteht. Dem Wesen der Sache entsprechend kommt der Austausch eines nicht geschützten immateriellen Gutes nicht in Frage bei urheberrechtlich geschützten Werken, eventuell auch bei anderen Gegenständen, bei denen die Entstehung des Rechtsschutzes zeitlich schon mit ihrer Entstehung zusammenfällt.

Für die rechtliche Regelung der Beziehungen, die durch die Gewährung einer Lizenz entstehen, ist keiner der allgemeinen Vertragstypen des Obligationenrechtes geeignet. Ebenfalls kann man mit einer nebelhaften Auffassung des rechtlichen Charakters des Lizenzvertrages als eines Vertrages sui generis nicht auskommen. Aufgabe der Rechtstheorie ist es, den Lizenzvertrag als einen besonderen, selbständigen Vertragstyp abzugrenzen.

Den Vertragstyp des Lizenzvertrages kann man als einen Vertrag definieren, mit dem das Subjekt des ausschliesslichen Rechtes über das immaterielle Gut zu verfügen, im Rahmen und kraft dieses seines Rechtes zugunsten eines anderen Subjektes

das Recht einräumt, dieses immaterielle Gut zu einem bestimmten wirtschaftlichen Zweck zu benützen. Aus dieser begrifflichen Festlegung ergeben sich folgende Grundsätze, die zugleich auch die grundlegenden Verpflichtungen des Lizenzgebers und des Lizenznehmers festlegen:

1. Aus der Natur des immateriellen Gutes ergibt sich, dass dem Erwerber der Lizenz vertraglich nicht Rechte gewährt werden können, deren Ausübung strikt an das ursprüngliche Rechtssubjekt gebunden ist. Die Rechte, die dem Erwerber der Lizenz aus dem Vertrag erwachsen, sind immer durch diese Gebundenheit beschränkt und können nur im Einklang mit diesen Rechten ausgeübt und interpretiert werden.

2. Der Abschluss des Lizenzvertrages ist kein translativer Rechtsakt (der Lizenzgeber überträgt nicht sein Recht auf den Erwerber), sondern ein konstitutiver Rechtsakt, mit dem der Lizenzgeber zugunsten des Erwerbers im Rahmen seines eigenen Rechtes neues Recht schafft (sogen. konstitutive Übertragung).

3. Durch die Erteilung der Lizenz wird zugunsten des Erwerbers der Lizenz im Rahmen des Mutterrechtes des Lizenzgebers ein neues, subjektives Lizenzrecht geschaffen. Die Beziehung zwischen dem Mutterrecht und dem daraus entspringenden Lizenzrecht endet jedoch nicht durch die Entstehung dieses Lizenzrechtes, sie dauert während der ganzen Laufzeit des Lizenzverhältnisses an. Das Lizenzrecht ist diese ganze Zeit hindurch mit der Abhängigkeit von dem Mutterrecht, aus dem es entstanden ist, belastet.

4. Aus der Tatsache, dass das Recht des Lizenzgebers auch nach dem Abschluss des Lizenzvertrages weiter bestehen bleibt (bloss die Ausübung dieses Rechtes ist für die Dauer des Lizenzvertrages im Umfang der gewährten Lizenz beschränkt), geht hervor, dass das Auslaufen der Lizenz nicht auch das Auslaufen des Rechtes des Lizenzgebers, sondern lediglich das Wegfallen der Beschränkung bei der Ausübung seines Rechtes (sogen. Konsolidation des Rechtes) zur Folge hat.

5. Ökonomischer Zweck des Lizenzvertrages ist es, dem Lizenznehmer zu ermöglichen, sich an der Ausnützung des Nutzwertes des immateriellen Gutes zu beteiligen. Da es sich immer nur um einen Anteil an dieser Ausnützung handelt, bleibt auch durch die ganze Dauer des Lizenzverhältnisses hindurch das moralische und das materielle Interesse des Lizenzgebers an der Art und Weise der Ausübung des Lizenzrechtes durch den Lizenznehmer (dies sowohl in quantitativer als auch in qualitativer Richtung) bestehen.

6. Der Lizenzvertrag ist eines der wichtigen Werkzeuge zur Ausnützung der immateriellen Güter in der Gesellschaft. Die Gründe, die zu Eingriffen des Staates in das Verfügungsrecht des ursprünglichen Subjektes führen, begründen auch das dauernde gesellschaftliche Interesse an der Ausübung des Lizenzrechtes durch den Lizenznehmer. Die Frage nach dem Inhalt der Rechte und Pflichten der am Lizenzvertrag Beteiligten ist daher nicht allein vom Standpunkt der gegenseitigen Beziehung ihrer individuellen Interessen zu beurteilen, sondern jederzeit auch vom Standpunkt der gesamtgesellschaftlichen Interessen, deren Befriedigung ein untrennbarer Bestandteil der Funktion eines Lizenzvertrages ist.

7. Als ein konstitutiver Rechtsakt hat der Lizenzvertrag grundsätzlich einen positiven Charakter, wenn auch daran gleichzeitig ein negatives Element beteiligt ist, welches sich darin äussert, dass der Lizenzgeber sein Verbotsrecht vertraglich einschränkt. Die Erteilung der Lizenz stellt ihrem Wesen nach die vertragliche Schaffung einer Ausnahme aus dem ausschliesslichen Recht des Lizenzgebers dar. Aus diesem Begriffsmerkmal der Lizenz ergibt sich die unumgängliche Notwendigkeit einer restriktiven Auslegung des Lizenzvertrages. Insbesondere ist auch ausgeschlossen, eine erweiternde Auslegung aus der Anwendung der Analogie herzuleiten.

8. Der Lizenzvertrag ist ein streng kausaler Vertrag. Das Recht, das durch den Vertrag dem Erwerber der Lizenz eingeräumt wird, ist beschränkt durch den Zweck, zu dem die Lizenz erteilt wird. Bei der Interpretation nach dem Grundsatz der zweckbestimmten Abgrenzung der Lizenz ist von der Funktionseinheit der Art und Weise der bestrebten Nutzung des Lizenzgegenstandes auszugehen.

9. Die Lizenz ist grundsätzlich ein Recht, das an die Person des Erwerbers der Lizenz gebunden ist. Dieser Charakter der Lizenz macht es unmöglich aus ihr abzuleiten, dass der Erwerber der Lizenz auch ohne eine besondere Einwilligung des Lizenzgebers berechtigt ist, die Lizenz an andere zu übertragen oder eine Sublizenz zu gewähren.

10. Zu den Begriffsmerkmalen des Lizenzvertrages ist seine Entgeltlichkeit nicht zu rechnen.

Ungeachtet dessen, dass es bei Verträgen über die Benützung von immateriellen Gütern, die nicht geschützt sind, nicht um die Realisierung eines ausschliesslichen Verfügungsrechtes geht, kann man auch diese Verträge nicht unter die allgemeinen Typen der Obligationsverträge subsumieren. Im Grundcharakter der rechtlichen Beziehung, die in jedem der beiden Fälle entsteht, gibt es keinen grundsätzlichen Unterschied. In beiden Fällen besteht der Gegenstand des Vertrages in der Benützung eines Gutes immaterieller Natur. Während im ersten Fall der Erwerber der Lizenz den Gegenstand der Benützung kennt, zur Benützung jedoch die Einwilligung des Subjektes des ausschliesslichen Verfügungsrechtes benötigt, braucht er im zweiten Fall zwar keine besondere Einwilligung zur Benützung, benötigt jedoch die Erlangung des Zutrittes zum Gegenstand der Benützung. Aus der Tatsache, dass der Tauschwert derartiger, nicht geschützter immaterieller Güter (z. B. know-how, eine ungeschützte Erfindung) von ihrer zum mindesten relativen Geheimhaltung abhängig ist, ergeben sich jedoch für den Ablauf der Rechtsbeziehung, die durch einen solchen Vertrag begründet wird, Besonderheiten, die keineswegs bedeutungslos sind. Dies bildet aber kein Hindernis dafür, dass mit Rücksicht auf die grundsätzliche Übereinstimmung im Grundcharakter der rechtlichen Beziehungen auch diese Verträge dem Begriff der Lizenzverträge im weiteren Sinn als sogen. unechte Lizenzverträge untergeordnet werden und auf sie dieselben Grundsätze angewendet werden wie bei den echten Lizenzverträgen.

Die Frage, ob bei immateriellen Gütern, die einen Schutz geniessen, als Gegenstand des Lizenzvertrages das immaterielle Gut selbst zu betrachten ist oder das sich darauf beziehende Schutzrecht (also z. B. ob Gegenstand die Erfindung ist oder das Patent), ist eindeutig im Sinne der ersten Schlussfolgerung zu beantworten. Dem Umstand, dass das immaterielle Gut durch ein besonderes Schutzrecht geschützt wird, kann keine grössere Bedeutung beigemessen werden als die einer besonderen qualifizierenden Eigenschaft des immateriellen Gutes, die allerdings in der Regel seinen Tauschwert erhöht.

Das gesellschaftliche Interesse an der Ausnützung der immateriellen Güter und das damit grundsätzlich übereinstimmende moralische und materielle Interesse des Lizenzgebers bilden eine genügende Begründung dafür, dass bei Lizenzverträgen, die durch besondere Rechte geschützte immaterielle Güter betreffen, die Verpflichtung zur Ausnützung des Gegenstandes der Lizenz grundsätzlich schon aus der Natur des Lizenzvertrages abgeleitet wird, soweit eine solche Schlussfolgerung durch unzweifelbare Willensäusserungen der Vertragspartner oder durch die besonderen Umstände des Falles nicht ausgeschlossen erscheint.

Die Reprobierung einiger wirtschaftsrechtlicher Handlungen, die durch das Recht des wirtschaftlichen Wettbewerbs statuiert wird, kann ausschliesslich innerhalb des Bereiches geltend gemacht werden, der in einer bestimmten Wirtschafts- und Rechtsordnung der Autonomie des Handelns der Wirtschaftssubjekte überlassen bleibt. Soweit der Lizenzgeber sein ausschliessliches Verfügungsrecht (bei immateriellen Gütern, die geschützt sind) oder seine sich aus der Geheimhaltung ergebende faktische Möglichkeit der ausschliesslichen Verfügung (bei immateriellen Gütern, die nicht geschützt sind) nicht realisiert, kann das immaterielle Gut überhaupt nicht zum Gegenstand des Austausches und daher auch nicht des Wettbewerbsverhältnisses werden. Erst in jenem Umfang, in dem der Lizenzgeber sein Recht oder seine faktische Möglichkeit realisiert, erweitert sich das Gebiet der möglichen Wettbewerbsverhältnisse auch auf diesen Gegenstand.

Die Beschränkungen des Wettbewerbs, die in den Lizenzverträgen bezüglich ge-

geschützter immaterieller Güter enthalten sind, können nicht als Verletzung der Normen des Rechtes des wirtschaftlichen Wettbewerbs betrachtet werden, soweit sie auf der Realisierung der subjektiven ausschliesslichen Rechte beruhen, die ihren Subjekten durch die einzelnen Rechte an immateriellen Gütern eingeräumt werden, und soweit sie die Grenzen dieser Realisierung nicht überschreiten.

Die ausschliessliche faktische Möglichkeit der Verfügung, die der Lizenzgeber bezüglich der ungeschützten immateriellen Güter besitzt, bildet — soweit ihr die Rechtsordnung den Rechtsschutz bietet — eine Parallele zur Rechtsstellung des Lizenzgebers bezüglich der immateriellen Güter, die geschützt sind. Diese Tatsache macht es möglich, auch für die Lizenzverträge über immaterielle Güter, die nicht durch besondere Rechte geschützt sind, die Grenzen des Inhaltes, die sich aus den Vorschriften des Rechtes des wirtschaftlichen Wettbewerbs ergeben, nach analogen Grundsätzen abzuleiten, wie für die Lizenzverträge über geschützte immaterielle Güter. Bezüglich solcher Verträge kann man also die Ansicht vertreten, dass die in ihnen enthaltenen Beschränkungen des Wettbewerbs die Vorschriften des Rechtes des wirtschaftlichen Wettbewerbs insoweit nicht verletzen, als sie nicht die Grenzen der Ausnutzung der faktischen, sich für den Lizenzgeber ergebenden ausschliesslichen Stellung überschreiten, innerhalb deren die Rechtsordnung dieser Stellung den Rechtsschutz gewährt.

Obsah

Předmluva	5
-----------	---

ČÁST PRVNÍ

Předměty směny v oblasti nehmotných statků

Kapitola první: Vynález	
I. Pojem vynálezu	7
II. Vytvoření vynálezu jako pravotvorná skutečnost	10
III. Vynález nechráněný	11
IV. Vynález chráněný	13
V. Zánik právní ochrany	17
Kapitola druhá: Know-how	
I. Pojem know-how	19
II. Know-how jako předmět právních vztahů	21
Kapitola třetí: Chráněný vzor	
I. Pojem chráněného vzoru	22
II. Vznik chráněného vzoru	23
III. Práva majitele chráněného vzoru	25
IV. Zánik chráněného vzoru	27
Kapitola čtvrtá: Ochranná známka	
I. Pojem ochranné známky	28
II. Vznik ochranné známky	29
III. Práva majitele ochranné známky	30
IV. Zánik ochranné známky	32
Kapitola pátá: Obchodní název	
I. Pojem obchodního názvu	38
II. Vznik obchodního názvu	39
III. Právo na obchodní název	39
IV. Zánik obchodního názvu	40
Kapitola šestá: Autorské dílo	
I. Pojem autorského díla	41
II. Vznik autorského díla	42
III. Subjektivní autorská práva	42
IV. Zánik autorskoprávní ochrany	43
Kapitola sedmá: Výkony výkonných umělců	
I. Pojem výkonů výkonných umělců	45
II. Vznik právní ochrany	45
III. Subjektivní práva k výkonům	45
IV. Zánik právní ochrany	46

Kapitola osmá: Zvukové záznamy pořízené výrobcí a rozhlasové a televizní pořady	
I. Pojem zvukových záznamů a rozhlasových a televizních pořadů	47
II. Vznik právní ochrany	47
III. Subjektivní práva k zvukovým záznamům a rozhlasovým a televizním pořadům	48
IV. Zánik právní ochrany	48

ČÁST DRUHÁ

Realizace směny v oblasti nehmotných statků licenční smlouvou

Kapitola první: Právní formy směny v oblasti nehmotných statků	
I. Předpoklady směny nehmotných statků	49
II. Právní formy směny nehmotných statků	51
Kapitola druhá: Pojem licenční smlouvy a její zařazení v právním řádu	
I. Pojem a právní povaha licenční smlouvy	54
II. Třídění licenčních smluv	66
III. Zařazení licenční smlouvy v právním řádu	66
Kapitola třetí: Zvláštní problematika mezinárodních smluv licenčních	
I. Obecná charakteristika	69
II. Použitelné právo o způsobilosti subjektů	70
III. Použitelné právo o formě licenčních smluv	70
IV. Právo použitelné pro závazkový obsah licenčních smluv	72
V. Předpisy práv k nehmotným statkům	75
VI. Ostatní mimozávazkové předpisy	76
VII. Pravomoc a příslušnost k rozhodování sporů z licenčních smluv	76
Kapitola čtvrtá: Vznik právních vztahů z licenčních smluv	
I. Obecně	78
II. Subjekty smlouvy	78
III. Forma smlouvy	79
Kapitola pátá: Obsah licenčních smluv	
I. Vymezení předmětu smlouvy	81
II. Základní povinnosti poskytovatele licence	83
1. Povinnost poskytnout nabyvateli možnost užití předmětu licence	83
2. Povinnost zajišťovat nabyvateli trvání možnosti využívání licence po dobu smlouvy	86
3. Povinnost poskytnout nabyvateli licence další zlepšení	87
4. Odpovědnost poskytovatele licence za vady	88
5. Zdržovací povinnost poskytovatele licence	90
III. Základní povinnosti nabyvatele licence	92
1. Povinnost využívat předmět licence	92
2. Povinnost využívat předmět licence řádně	95
3. Povinnost k zlepšení předmětu licence	97
4. Povinnost platit licenční úplatu	98
5. Povinnost ochrany předmětu licence proti zásahům ze strany třetích osob	102
IV. Převod práv z licence a poskytnutí sublicence	103

Tak zvaná věčná (železná) zvířata a jejich funkce v hospodářském zajištění církevních institucí se zaměřením na české země (14.—19. STOLETÍ)*

KAROLINA ADAMOVÁ

I. Problematika vzniku institutu a původu názvu železného dobytka (str. 127). II. Železný dobytek v podobě reálného břemene (str. 131). III. Institut nepravého železného dobytka (str. 134). IV. Jak se zřizovala reálná břemena železného dobytka (str. 136). V. Příjem církve plynoucí ze železného dobytka v podobě reálného břemene (str. 139). VI. Zajištění plnění závazků, změna a zánik závazků z reálného břemene typu železného dobytka. a) Situace za feudalismu (str. 141), b) Situace za kapitalismu (str. 144). VII. Otázka zvířecích figurek, zvláště na kostelních oltářích (str. 146). VIII. Historický význam institutu železného dobytka v podobě reálného břemene (str. 149). Resumé (str. 151). Použité prameny a literatura (str. 153).

I. PROBLEMATIKA VZNIKU INSTITUTU A PŮVOD NÁZVU ŽELEZNÉHO DOBYTKA

Prvky institutu železného dobytka lze spatřovat již v Egyptě v řeckém období. Jsou známy papyry z této doby, které se týkají případů dání dobytčat do užívání. Wenger¹⁾ uvádí, že v jednom z papyrů se vyskytuje příklad nabídky propachtování zelinářské zahrady. V tomto případě se hovoří také o smlouvě o „železném dobytku“. Uživatel dobytčat měl po skončení právního poměru vrátit dobytčata stejného počtu, druhu a jakosti. Odpovídal za ztrátu dobytčat, ať k ní došlo z jakékoli příčiny, tedy i za náhodu-casus. Wenger uvádí, že u Preisigkese²⁾ se setkáváme s podobným případem, ve kterém lze spatřovat podstatu smlouvy o železném dobytku. Jednalo se zde o dání 56 koz na dva roky do užívání proti poplatku (φόρος) 14 kozlat. Po skončení poměru měl uživatel navrátit stejně velké stádo koz, jaké převzal. V případě uvedeném u Preisigkese se nachází i řecký termín *adávatoi*, v tomto případě nesmrtelná dobytčata (kozy).

*) Vyslovuji poděkování prof. dr. Václavovi Vaněčkovi, DrSc., pod jehož vedením tato práce vznikla, za připomínky, které mně při jejím sepisování s velkým pochopením poskytoval.

¹⁾ Wenger: Zum Wohn- und Wirtschaftsrecht in der Papyri, z knihy E. I. Bekkera: Aus römischen und bürgerlichen Recht, Zeit. d. Sav.-Stif. f. Rechtsgeschichte, Rom. Abt., B. 29, Weimar 1908, str. 511.

²⁾ Viz pozn. 1.

Tento příklad z egyptského papyru uvádí také Mitteis.³⁾ Meyer⁴⁾ upozorňuje na dvě listiny státního notářství z Arsinoe. Jedná se o období diadochů (počátek 4. stol. př. n. l.). Z první listiny vyplývá, že tři uživatelé dostávají do užívání 23 husí na 1 rok v ceně 920 stříbrných drachem. Po uplynutí 1 roku mají odpovídající uživatelé vrátit 23 husí nebo zaplatit 920 stříbrných drachem. Jinak dojde k věčné exekuci, přičemž odpovědnost bude solidární nebo poměrná. V druhé listině je potvrzeno podpisem locatora, že obdržel 920 drachem, tj. hodnotu 23 husí od dvou uživatelů i s úroky.

Příklady z Egypta⁵⁾ připomínají římskou socidu.⁶⁾ Na rozdíl od ní bylo dáno v těchto případech do užívání stádo dobytčat (hejno husí) bez pozemku. Uživatel ve všech těchto případech odpovídal i za náhodu. O železný dobytek v podobě reálného břemene se zde ovšem nejednalo. Nešlo ani o nepravý železný dobytek. Je tomu tak proto, že to byl uživatel a ne vlastník, který rozhodoval o tom, zda budou vrácena dobytčata (husy) nebo zaplacená jejich cena. Dále v případech železného dobytka, a to i nepravého, se jednalo obvykle o dlouhou dobu užívání časově neomezenou. V příkladech uvedených v egyptských papyrech šlo vždy o dobu krátkou a časově omezenou (např. jeden rok, dva roky).

Prvky institutu železného dobytka jsou známy i v Byzanci.⁷⁾ Vyskytuje se zde termín *ζῶον ὀιδήξιον*. Institut železného dobytka v této své prvotní formě je zde např. doložen v 5. století n. l. za panování císaře Zenóna.

³⁾ Viz pozn. 1, str. 468 (Mitteis-Recenze publikace o papyrech od Preisigkese).

⁴⁾ Meyer: *Juristischer Papyrusbericht*, V, *Zeit. d. Sav.-Stif. f. Rechtsgeschichte*, Rom. Abt., B. 48, Weimar 1928, str. 613.

⁵⁾ K příkladům z Egypta viz ještě *Zeit. d. Sav.-Stif. f. Rechtsgeschichte*, Rom. Abt., B. 54, Weimar 1934, str. 361 (Koptické prameny).

⁶⁾ Podstata socidy — viz k tomu J. Vančura: Úvod do studia soukromého práva římského, Praha, str. 332. „...Nájemce... není zodpověden za nahodilou zkázu a zhoršení věci, ač-li to nebylo smluvno: ‚pacto standum esse‘ (1.9 § 2 D. h. t.), tak tomu jest např. při contractus socidae, byl-li při pachtu pozemkovém pronajat spolu dobytek a hospodářský inventář, oceněný pevnou summou (aestimatus), a bylo-li smluvno, že se má buď vrátit ve stavu, ve kterém byl odevzdán, anebo že má býti zaplacená stanovená cena, ...“ V této souvislosti srov. *Glossarium mediae et infimae Latinitatis Regni Hungarie*. A. Bartal, Budapest 1901, str. 463. V tomto *Glossariu* je o contractus socidae uvedeno „Pactum socidae, Kövy El. 437 Si bona immobilia locentur et conducantur, vocatur Arrenda. Si pecora dentur cum rebus immobilibus, illa ex natura contractus censentur immortalia vocanturque ferrea et eodem numero eadem qualitate debent locatori restitui vel pretium aestimationale deponi, prout aliarum quoque ad instructionem fundi pertinentium rerum nisi expresse aliter conventum sit, ergo se pereant non nocet Domino verum Arrendatori. Hoc vocatur pactum socidae“. Zde je třeba ještě uvést, že Daube ve svém článku *Eisern Vieh*, *ZRG*, Rom. Abt., B. 69, Weimar 1952, str. 388–392, uvádí, že předmětem socidy mohlo být nejen stádo dobytka, ale dokonce i „soubor otroků“.

⁷⁾ *Juristischer Papyrusbericht* VI, *ZRG*, Rom. Abt., B. 50, Weimar 1930, str. 529, *Juristischer Papyrusbericht* VII, *ZRG*, Rom. Abt., B. 52, Weimar 1932, str. 388 a *Papyrusbericht* VIII, *ZRG*, Rom. Abt., B. 54, Weimar 1934, str. 359.

⁸⁾ D. Daube, viz pozn. 6. Daube uvádí, že so'n barzel byl vytvořen pod vlivem římského práva. Domnívá se tak proto, že ve starých židovských památkách (Starý

V Judei existovaly také zárodky tohoto institutu. Daube⁸⁾ uvádí ve svém článku, že se zde vyskytoval termín so'n barzel. Tento termín se užíval ve dvou významech. První se týkal ženina věna. Ve druhém významu se užívalo so'n barzel v případě dání dobytčat do užívání. V obou případech manžel i uživatel stáda odpovídali za zhoršení a ztrátu majetku (věna, stáda), ať k nim došlo z jakékoli příčiny. So'n barzel vystihoval pevnost, železnost postavení vlastníka (ženy, vlastníka stáda). Nemohli o svůj majetek v žádném případě přijít.

U Římanů se v různých právních institutech vyskytovaly také prvky železného dobytka. Jedna z možných hypotéz je, že Římané byli ovlivněni institutem železného dobytka v jeho zárodečné podobě, jak existoval v Egyptě. Byzantské prvky institutu železného dobytka a židovský so'n barzel byly pravděpodobně vytvořeny pod vlivem římského práva.

Ve výše uvedených případech lze snad spatřovat původ institutu železného dobytka.

Podle některých autorů vznikl institut železného dobytka jak nepravého, tak i v podobě reálného břemene přímo v Německu.⁹⁾ O možnosti vzniku tohoto institutu v jiných zemích (např. Itálie) a o jeho rozšíření se odtud do Německa není v pramenech ani v literatuře nikde hovořeno. Nelze vyloučit, že mohl železný dobytek vzniknout nezávisle na Německu i v jiných zemích. To znamená, že není nutný předpoklad určitého jednoho původu. Také důvody vzniku institutu železného dobytka mohly být v jednotlivých zemích různé.

Se železným dobytkem, a to i v podobě reálného břemene, se setkáváme také v Rakousku (dle Weinholda¹⁰⁾ ve Štýrsku a Tyrolsku, v Dánsku,¹¹⁾ Švýcarech a ve Francii.¹²⁾ Na východě Evropy se železný dobytek patrně nevyskytoval. Ovšem V. Procházka¹³⁾ uvádí ve své knize Česká poddanská nemovitost, že např. v Polsku tento institut existoval.

Na vznik institutu železného dobytka měl pravděpodobně vliv římský

Zákon, Talmud) se tento termín nevyskytuje. Objevuje se až v Mišně (2. st. n. l.). Zde je možno pro zajímavost uvést Daubeho názor na vznik termínu so'n barzel. Židé prý vytvořili so'n barzel z římského aestimare (odhadnout něco, ocenit v mědi...). Termín nehosheth jim byl nepřijatelný, protože byl totiž vedle svého významu (měď) užíván ještě v mnoha jiných významech. Aes (měď) a berzel (železo) ovšem nejsou stejné věci. Daube však argumentuje tím (příliš smělá konstrukce), že např. Virgil užívá někdy aheneus nebo aēnus ve smyslu železný (zejména při překladu Homéra). Proč by tedy Židům nemohlo být k vytvoření termínu so'n barzel vzorem aestimare?

⁸⁾ Institut železného dobytka nebyl zpočátku upraven žádnými psanými právními normami.

¹⁰⁾ Weinholda uvádí Blau: Die eisernen Opfertiere von Kohlheim, ZFÖV, Vídeň 1904, II, str. 138–140.

¹¹⁾ D. Daube, viz pozn. 6; J. Grimm: Deutsche Rechtsalterthümer, B. II, Akademie-Verlag, Berlin 1956, str. 131–132.

¹²⁾ H. Schreuer: Deutsches Privatrecht, Stuttgart 1921, str. 320; C. Schwerin: Grundzüge des deutschen Privatrechts, Berlin und Leipzig 1919, str. 208–209.

¹³⁾ V. Procházka: Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století, ČSAV, Praha 1963, str. 281.

usus fructus, conductio locatio rei, resp. contractus socidae a pozemková služebnost. Pokud se jednalo o železný dobytek jako reálné břemeno, byla mu jistě také vzorem jiná taková břemena.

Vznik názvu železný dobytek je někdy spojován s kovovou figurkou dobytčete vyrobenou nejčastěji ze železa, která byla podle některých badatelů symbolem železného dobytka v podobě reálného břemene. Železná zvířátka nalezená zejména v kostelích jsou považována většinou za votiva. V pramenech o železném dobytku se nenachází žádná zmínka o železných zvířátkách, která by byla dávana vlastníku zatížené nemovitosti, aby mu upomínala jeho závazek vůči vlastníku dobytčete. S největší pravděpodobností došlo teprve později ke spojení termínu železný dobytek se železnými figurkami dobytčat.

Morávek¹⁴⁾ cituje z nemyčevské knihy důchodů a účtů kostelních ze 17. stol. „1. Že ne proto železné“ (krávy) „se nazývají jakoby nepominutelně a věčně na jednom jistém a prvním gruntu vězeti měly, ale že z nich užitek neb ourok ustanovený vždy a tak říkáje věčně trvati má z kteréhokoli gruntu, na nějž by ta kráva slušně a pořádně přenesena byla, buďto že na živě jest nebo ne...“.

Termín železný je možno vyvozovat z věčnosti, trvalosti právního závazku. V německých zápisech z r. 1823 z Trnávky u Třebové je závazek založený smlouvou o železném dobytku výstižně nazván unsterblich.¹⁵⁾ Tento výklad by obstál při vysvětlení vzniku názvu železný dobytek v podobě reálného břemene. Byl by ale těžko udržitelný při vysvětlení názvu železný dobytek, kdy po tom, co je dobytek dán do užívání, ručí uživatel za něj a plat z něho pouze osobně. Mohlo by se říci, že název železný vznikl tak, že se vycházelo z faktu trvalosti, věčnosti, železnosti závazku u institutu železného dobytka v podobě reálného břemene. Reálné břemeno typu železného dobytka vzniklo později než institut nepravého železného dobytka. Oba tyto instituty vykazují některé společné rysy. Z výše uvedeného je možno vyvodit, že po vzniku pojmu železný dobytek mohlo dojít k rozšíření jeho užívání i na poměr založený smlouvou o železném dobytku, kdy uživatel odpovídal za dobytek a plat z něho pouze osobně. Tento názor se nabízí a je také dobře zdůvodnitelný. S největší pravděpodobností však není správný.

Termín železný dobytek se mohl také vytvořit na základě charakteristických rysů poměru založeného smlouvou o železném dobytku jen s osobním ručením uživatele. Důraz by se tu kladl zejména na tu skutečnost, že vlastník dobytčete nemohl v žádném případě o své dobytče přijít — eisern Vieh stirbt nicht. Zdá se, že je třeba se přiklonit k tomuto názoru. V této souvislosti se také totiž vnučuje otázka, zda starověké termíny *αἰῶνος θιδήρεος* a *so'n* barel nedaly vznik středověkému názvu železný do-

¹⁴⁾ A. Morávek: O železných kravách, Sborník musejního spolku v Jičíně, 5, 1939, str. 72–75. Ve svém článku vychází Morávek z V. Janouška: Původ a význam železných krav, ČL, XI, 1902, str. 486–487.

¹⁵⁾ J. Horňanský: Železné krávy a olejné, Selský archiv I, 1902, str. 157–158.

bytek, německému eisern Vieh, eiserne Kuh, ewige Kuh, francouzskému bestiaux de fer, dánskému halzfä a iernfä a latinskému vacca ferrea.¹⁶⁾

Jak vyplývá z četných pramenů, vyskytoval se institut železného dobytka, a to i v podobě reálného břemene, u nás již v době předhusitské.¹⁷⁾ Rozšířil se do našich zemí pravděpodobně z Německa. Nejstarší naše písemné právní památky pocházejí zhruba ze 14. stol. Již v nich se setkáváme ze železným dobyt看. Nelze však vyloučit, že tento institut existoval u nás již před 14. stoletím.¹⁸⁾

II. ŽELEZNÝ DOBYTEK V PODOBĚ REÁLNÉHO BŘEMENE

Reálné břemeno je povinnost, která vázne na věci ve prospěch jiného, než jejího uživatele a spočívá v konání pro oprávněného a jeho právní nástupce každým uživatelem věci. Povinností ke konání, k plnění (k facere) se liší reálné břemeno od služebnosti. Pojmovým znakem služebnosti je, že servitus in faciendo consistere nequit. To znamená, že služebnost spočívá nikoli na facere, ale na non facere, pati a omittere. Terminus technicus reálné břemeno náleží teprve do 19. stol. Proto se s tímto vý-

¹⁶⁾ Weinhold, viz pozn. 10, uvádí, že ve farních aktech z Horního Stýrska jsou uváděny svaté krávy a boží krávy (heilige Kühe, Gottes-hauskühe). Týž autor podává zprávu, že ve starých pozemkových knihách a kostelních účtech panství Hohenzollernů v Bystřici na Úhlavě se nacházejí četné zápisy o trvalých břemenech na usedlostech — Eyserne Kirchenkuhe. J. Grimm, viz pozn. 11, se zmiňuje o železném, ocelovém dobytku (stählin viehe).

¹⁷⁾ F. Graus: Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské, II, Praha 1957, str. 40.

¹⁸⁾ Zde je třeba zmínit se o tom, že termín železný se užíval v různých spojeních. Často se vyskytoval pojem železná kráva, a to pro různé závazky, jejichž rysem byla věčnost, trvalost. J. Valouch ve svém článku Železné krávy, Selský archiv 1902, str. 158, uvádí jeden takový příklad. Obec Olšany u Rudy nad Moravou platila farnímu kostelu do Rudy 24 haléřů ze železné krávy. Vypráví se o tom, že obec Ruda si vypůjčila od klášterského kostela, při kterém kdysi býval benediktinský konvent zvaný „Porta coeli“, nějaké peníze. Za to se obec zavázala konat různé služby pěší a povozové při opravování kostela. Později se stal klášterský kostel filiálním rudského. Valouch píše, že pak klášterský kostelník vybíral plat 24 hal. pro farní kostel v Rudě. Zdá se tedy, že na místo služeb, ke kterým se Olšany zavázaly, bylo smlouveno, že se bude platit každoročně kostelu 24 hal. Na druhé straně ale Valouch v citovaném článku a v článku uvedeném v Selském archivu 1902, str. 28—29 (Železné krávy), uvádí, že se z obce Olšany platil ze železných krav plat 24 hal. (tedy stejně vysoký plat jako v případě předcházejícím). Je otázkou, zda nakonec v případě železné krávy, o které mluví Valouch v souvislosti se službami, ke kterým se zavázala obec Olšany, se nejedná vlastně také o institut železného dobytka, případ, kdy je do užívání dán dobytek — kráva — jako železný. Kdyby se o institut železného dobytka v tomto smyslu nejednalo, vyvstala by zde řada problémů. Je velmi nepravděpodobné, že by obec platila stejně vysoký plat (24 hal.) místo všech služeb, ke kterým se zavázala, jako za užívání jedné krávy. Kdyby ale takový plat platila, jak se došlo k sumě 24 hal.? Byla smluvena při vzniku závazku konat služby, či později? Měly služby nahrazovat vrácení peněz nebo měly být konány na místě zúročení půjčky? Jaká zde byla odpovědnost obce? Byla to pouze „osobní“ odpovědnost, či se jednalo o reálné břemeno a závazek byl tedy trvalý, věčný? Tyto otázky si nezbytně musíme položit po přečtení málo jasných Valouchových článků.

razem nesetkáváme ani v pruském Landrechtu ani v rakouském ABGB.¹⁹⁾ Původně všechna věcná břemena byla označována jako onera realia. Z těchto věcných břemen se vydělila v 19. stol. ta břemena, která spočívala na facere, tedy na pozitivní povinnosti a byl jim dán název reálná břemena. Před tím než právní nauka dala povinnosti k dávkám váznoucím na pozemku název reálné břemeno, označovala ji také jako servitus in faciendo. Reálným břemenem byl vedle roboty, naturálních a peněžních poddanských povinností, manských povinností (ochrana života a zboží pána), věcných platů, desátků a vyměnek také tzv. železný čili věcný dobytek. Tento institut byl převážně institutem církevním. Po Bílé hoře byl specifikem katolických panství.²⁰⁾

Jestliže byla uzavřena smlouva o železném dobytku v podobě reálného břemene byl vlastník nemovitosti, na které vázlo toto reálné břemeno, povinen odvádět vlastníku dobytčat plat za jejich užívání.²¹⁾ Článek 206 komorní instrukce²²⁾ stanoví „Z krav zádušních má se každého roku nájem platiti po jedné libře vosku anebo (jak kde od starodávna na kterém panství a při kterém záduší obyčej neb zvyklost sebou přináší) tak mnoho, zač by ta libra vosku na trhu prodána býti mohla“. Někdy se platilo také v oleji (olejná dobytčata). Uživatel odpovídal za dobytek a plat z něho osobně i věcně. Co se týče zádušního dobytka, článek 207 komorní instrukce²³⁾ k tomu stanoví „A jestli by co téhož dobytka kostelního kdy při kompromělo, v tom záduší hynouti nemá, než má ten hospodář, u něhož ten dobytek v nájmu byl tu škodu sám nésti“. Jestliže přešly nemovitosti zatížené tímto břemenem na osobu jinou, pokračoval nový vlastník nemovitosti v osobní i věcné odpovědnosti svého předchůdce za dobytek a plat z něho. V. Procházka²⁴⁾ cituje příklad, že kupující „... uvoluje se krávu zádušní, která by měla při té chalupě zůstávati, na sebe přejíti, z ní k záduší platiti i z ní odpovídati, kteráž se za 6 ββ šacuje“. Při doslovném výkladu citace by se došlo k závěru, že kupující se mohl „uvolit“ převzít

¹⁹⁾ Viz k tomu §§ 443, 530, 848 Všeobecného občanského zákoníka k exekučnímu řádu a § 227 ex. ř. č. 79/1896 ř. z.

²⁰⁾ J. Blau: Die alten Ewiglasten, ZFÖV, XVIII, Vídeň 1912, str. 161–175, uvádí, že i u evangelických kostelů se vyskytoval někdy železný dobytek v podobě reálného břemene.

²¹⁾ Setkáváme se také s názorem, že v tom případě bylo železné dobytče služebností (J. Schlenz: Das Kirchenpatronat in Böhmen, Praha 1928, str. 329, cit.: „Der mit dem Nutznießer einer solchen Kuh vereinbarte Jahreszins blieb auf dem betreffenden Besitztum wie ein Servitut ‚eiserne Kuh‘, ‚Kirchenkuh‘ oder ‚Kirchen-Kühzins‘ genannt“). V případě železných dobytčat, kdy uživatel odpovídal osobně i věcně za dobytčata a platy z nich, nejde však o služebnost, ale o reálné břemeno. V tomto případě institut železného dobytka spočívá přece na facere (placení), nikoli jako služebnost na non facere, na pati nebo omittere.

²²⁾ Jedná se o instrukci hejtmanskou na panstvích komorních z let 1603–1702, viz k tomu J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské, 1350–1626, Archiv český XXII, v Praze 1905, str. 460, cit.: „206. Von ainer jeden Khue, die gemuett wirdt, soll jarlich 1 lb. Wachs oder an Geld sovil, wie man solches auf dem Marckh kaufen mochte, geraicht werden.“

²³⁾ Viz pozn. 22, čl. 207 (německý text).

²⁴⁾ Viz pozn. 13, str. 282.

železné dobytče (stále z něho platit), které již neexistovalo s gruntem, který na něho přecházel. Ze samotné podstaty reálného břemene (zde reálného břemene typu železného dobytka) jasně plyne, že každý nový nabyvatel nemovitosti zatížené tímto břemenem byl ipso iure povinen toto břemeno převzít, a byl povinen odvádět z něho každoročně stálý, věčný plat. Za platy, které nebyly původním vlastníkem nemovitosti zaplacený, odpovídal nový vlastník jen věcně. Vlastník nemovitosti ručil za dobytek, i když dobytek vzal z jakékoli příčiny za své. Smlouva někdy určuje, na čí nebezpečí půjde případné uhynutí dobytčete. V. Procházka²⁵⁾ uvádí v této souvislosti příklad „... Šimon má k sobě jalovici od Šebesty přijíti a ji do dvou let pořád zběhlých chovati i opatrovati, až by k užtku přišla. A jestli by pak dříve těch dvou let zhynula, tedy Šebesta to má škodovati“.

Jestliže došlo ke zrušení smlouvy o železném dobytku v podobě reálného břemene, byl vlastník zatížené nemovitosti povinen vrátit vlastníku dobytka stejný počet kusů dobytka, stejné jakosti, jaký převzal. Pokud se týče vrácení dobytka stejné jakosti, znamenalo to, že musel být vrácen dobytek stejného druhu, stáří a zejména váhy.

V článku 208 komorní instrukce²⁶⁾ se přikazuje „... aby se starý a sešlý dobytek raději časněji odbejval a jiný mladší dobytek, kteréhož by se více užtku očekávalo, na to místo zjednal“. V Glossariu Germaniae²⁷⁾ se nalézají zmínky, že „eisen Vieh vulgo appellantur pecudes perpetuae s. perpetuatae, quasi ferreae durationis, propter substitutionis necessitatem in locum demortuarum“, tedy o věčném dobytku, železně trvalosti, který když vzal za své, musel být nahrazen jiným kusem dobytka. Podobně dle Janouška,²⁸⁾ který uvádí, že kostelníci měli dbát na to, aby v tom případě, když „zádušní kráva již více užitečná nebyla nebo zahynula, aby časné na místě jejím jalovice od hospodáře se podstrčila a tak vždy na živě bude“ (nemyčevská kniha důchodů a účtů kostelních ze 17. stol.). V této souvislosti je třeba ještě uvést dva příklady citované V. Procházkou.²⁹⁾ „... Kráva zádušní, která od té chalupy umřela. Má Václav kupující jinou vychovati a z ní náležitej plat dávati“. Druhý příklad zní „... Poněvadž jedna jalovice zádušní od n. Prokopa k svadbě jeho zabita jest, na místo tý jalovice má odvésti Jan Novotný, držitel chalupy, tele-jalovičku ve 3 $\beta\beta$ míš., kderěz rychtář skalický s kostelníky prošacovati (má). Takové pak 3 $\beta\beta$ míš. na veruncích Anny Prokopky jemu poražené (byly)“.

Z výše uvedeného vyplývá nepochybně, že vlastník zatížené nemovitosti měl povinnost, jestliže vzalo dobytče za své, nahradit je jiným. Je ovšem otázkou, zda a jakým způsobem byla tato povinnost vynucována. Zdá se, že za nesplnění této povinnosti neexistovala žádná sankce. Sankce ovšem

²⁵⁾ Viz pozn. 13, str. 282.

²⁶⁾ Viz pozn. 22, čl. 208 (německý text).

²⁷⁾ Glossarium Germanici Haltausiani, Lipsiae 1758, Tom. Prior, str. 310.

²⁸⁾ V. Janoušek, viz pozn. 14.

²⁹⁾ Viz pozn. 13, str. 282.

nebylo třeba, neboť vlastník zatíženého gruntu, i když nenahradil dobytče, které vzalo za své jiným, byl stále povinen odvádět vlastníku dobytčete plat. V. Procházka³⁰⁾ k tomu uvádí „... Krávy zádušní, které na živě nezůstávají, nežli týž Jindřich Podolák z nich odvozovati povinen jest“.

Kostelní (zádušní) dobytčata byla speciálním případem tzv. nájemních dobytčat. Vedle kostelního dobytka existoval i dobytek vrchnostenský. Na některých gruntech se vyskytoval po způsobu železného dobytka ve prospěch církve také podobný dobytek ve prospěch vrchnosti (např. „panský vůl“, „svobodný vůl“).³¹⁾

Někdy byl činěn rozdíl mezi dobytčetem živým a železným. V případě reálného břemena „vázla“ ovšem obě na gruntě, obě byla tedy železná. Rozdíl mezi nimi byl jen ten, že první existovalo, zatím co druhé ne. Živé dobytče bylo buď ještě původní nebo dobytče, kterým bylo nahrazeno. V zápisných a gruntovních knihách městyse Křivosoudova je zapsána kupní smlouva ze dne 30. Januari L. P. 1784, která byla uzavřena s povolením vrchnosti mezi Kateřinou, vdovou po zemřelém Václavu Milštainovi a Františkem Tulachem stran domku N. 30 v Křivosoudově. Na gruntu byla mimo jiné dluhy i jedna zádušní kráva živá a jedna kráva železná, která na gruntu „zůstává“.³²⁾ Jiný zápis ze zádušní účetní knihy kostela Panny Marie v Boroticích z r. 1677 udává, že „Křištof Vaňků (z Drašetic) měl krávu živou, která mu roku 1669 zhynula a tak na gruntě zůstala“ (jako železná). V Boroticích se již v samotné zádušní knize dělí od roku 1664 zádušní krávy na živé a železné (gruntovní), tedy krávy již neexistující.³³⁾

III. INSTITUT NEPRÁVÉHO ŽELEZNÉHO DOBYTKA

Při smlouvě o nepravém železném dobytku³⁴⁾ osoba, která měla dobytek v užívání, ručila za něj a plat z něho jen osobně, tedy nikoli také svými nemovitostmi. Ručila za zhoršení nebo ztrátu dobytka, ať k nim došlo z jakékoli příčiny. Tento právní poměr nebyl věčný a proto nevypověditelný. Smlouvu o nepravém železném dobytku bylo možno vypovědět, pokud nebyla uzavřena na určitou dobu.

³⁰⁾ Viz pozn. 13, str. 282.

³¹⁾ Viz pozn. 13, str. 271, 356.

³²⁾ J. Valchář: Zpráva o železné krávě v Křivosoudově, ČL, IX, 1900, str. 158–159.

³³⁾ J. Jireček: Železné krávy, Památky archaeologické a místopisné, XI, 1879–1881, v Praze 1881, str. 234–235. Tentýž příklad uvádí J. Valenta: Železné krávy, Od Stříbrných hor, VIII, 1935–1936, str. 8–11.

³⁴⁾ J. Grimm, viz pozn. 11. U Grimma se vyskytuje termín Rupfgut vedle termínu Eiserngut (Eisernvieh). Není jasné, co autor termínem Rupfgut míní. Zdá se však, že Eiserngut označuje železný dobytek v podobě reálného břemene. Rupfgut by pak v tom případě mohl být označením pro železný dobytek jen s osobním ručením uživatele (nepravý železný dobytek). V této souvislosti je třeba se zmínit o tom, že Grimm poukazuje na určitou vzájemnou podobnost mezi železným dobyttem a egyptským Apisem, spočívající v „nesmrtelnosti“. Vychází v obou případech ze skutečnosti nahrazování dobytčete, které vzalo za své, jiným.

Grimm³⁵⁾ se ve svém díle zmiňuje o kostelních husách, Blau³⁶⁾ a Winter³⁷⁾ o kostelních slepicích. Jednalo se o nepravé železné husy a slepice.

Sedláci i chudí lidé dávali také někdy svůj dobytek do užívání jako železný. I zde se jednalo ve většině případů o institut nepravého železného dobytka.³⁸⁾ Také světská vrchnost dávala dobytek do užívání jako železný. Např. s poplužními dvory byla někdy dána do užívání i dobytčata. Dvory zůstávaly ve vlastnictví vrchnosti proto i zde se jednalo o nepravý železný dobytek. V tomto případě šlo vlastně o římský *contractus socidae*. Po skončení tohoto právního poměru musel být vrácen se dvorem i dobytek stejného počtu, druhu a jakosti. Někdy bylo dokonce dohodnuto, že musí být vrácen dobytek stejné barvy.³⁹⁾ Z urbáře poděbradského panství z roku 1748 se podává, že mimo dobytek dávala vrchnost do užívání jako železná i pernatá zvířata.⁴⁰⁾

O nepravý železný dobytek se také pravděpodobně jednalo v případě panství Týnec v klatovském kraji v r. 1713. Tehdy byli poddaní po zhoubné epidemii dobytka nuceni koupit si dobytek za 1610 zlatých a ještě 1173 kusů dobytka od panství převzít, aby zvládli robotu a své hospodářství. Po 12 letech vlastnili teprve 1148 kusů vlastního dobytka a obávali se požadavku vrácení dobytka od panství převzatého.⁴¹⁾ Že se jednalo pravděpodobně o nepravý železný dobytek, může se vyvodit z formulace „... und bangte vor der Rückforderung der gegen Zins ausgeborgten Bestandviehs“.

Někdy se mohl stát dobytek železným také pro donátora — dárce dobytčete kostelu (nejčastěji patrona kostela),⁴²⁾ když tento převzal při darování závazek, že vezme-li darovaný dobytek z jakékoli příčiny za své, nahradí ho jiným. Když pak kostel dal tento dobytek do užívání a nějaké dobytče např. pošlo, musel je nahradit nejen donátor, ale bylo-li toto dobytče dáno do užívání jako železné, odpovídal za ně i uživatel. Také v případě donátora se mohlo jednat o nepravý železný dobytek.

Do užívání se dávaly jako železné i včely. Blau⁴³⁾ uvádí, že kostel v Horních Lomanech (Oberlohma bei Eger) dával do užívání úly se včelami. Na platu se platilo půl žejdlíku medu z 1 úlu. Zprávy o tom pocházejí ze 17. století (z r. 1625). Existenci železných včel také na Moravě dokládá

³⁵⁾ J. Grimm, viz pozn. 11.

³⁶⁾ J. Blau, viz pozn. 20.

³⁷⁾ Z. Winter: Život církevní v Čechách, sv. II, Praha 1896, str. 553.

³⁸⁾ J. Wackernagel: Die Viehverstellung, Weimar 1923.

³⁹⁾ Např. Sibotínský dvůr v Rastadtu měl vrátit obci Rastadt kus skotu, který měl být krvavě červené barvy. „Es ist zu wissen, das der Sibotinhof zu Rastetten sol geben dem dorf zu Rastetten ein stehelin rint sin und das sol blutrot sin...“ Viz J. Grimm, pozn. 11.

⁴⁰⁾ J. Blau, viz pozn. 10, str. 129–140.

⁴¹⁾ Viz pozn. 20.

⁴²⁾ Vr. Šmelhaus: Kapitoly z dějin předhusitského zemědělství, Praha 1964, Rozpravy CSAV, seš. 9, roč. 74, str. 17.

⁴³⁾ Viz pozn. 10.

Nosek⁴⁴⁾ ve svém článku. Zde se železné včely vyskytovaly např. v diecezi brněnské a olomoucké v 16 děkanstvích. Kupř. ve Velkomeziříčském děkanství ve Straškově měl farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v r. 1672 příjem ze tří úlů včel. V děkanství Místeckém dal farní kostel sv. Jana r. 1672 do užívání farníkům 15 úlů včel. Z nich se platilo celkem $3\frac{3}{4}$ funtů vosku ročně.

U Blaua se jednalo pravděpodobně o užívání včel jen s osobním ručením uživatele (nepravé železné včely). Nosek sice nehovoří o železných včelách v podobě reálného břemene a používá pouze termínu železné včely. Zdá se však, že v případech uváděných Noskem se jednalo spíše o insaitut praveho železného dobytka, tedy o železné včely v podobě reálného břemene.

IV. JAK SE ZŘIZOVALA REÁLNÁ BŘEMENA ŽELEZNÉHO DOBYTKA

Nejtypičtějším případem zřízení reálného břemene typu železného dobytka bylo jeho zřízení bez skutečného odevzdání primárního movitého objektu (zvířete).⁴⁵⁾ Primární objekt tak zůstával u vlastního zřizovatele a břemeno zatěžovalo jeho vlastní nemovitost.

V Glossariu Germaniae⁴⁶⁾ se nachází ve staré knize kostela v Luchau (Lauche) zápis z r. 1472, ze kterého se podává, že kráva, která byla darována kostelu, zůstala na usedlosti dárkyně s tím, že z ní bude věčně placena 1 libra vosku. Mareš⁴⁷⁾ uvádí, že v řadě foliantů, souhrnně nazvaných Libri relationum se nacházejí zprávy o železném dobytku v podobě reálného břemene. Např. na Novohradsku, ale i na mnoha jiných panstvích, se vyskytují často případy, že osadník odkázal kostelu kupř. krávu s tím, že si ji ponechá na gruntě a vlastníci toho gruntu z ní budou stále, věčně odvádět plat. Zde výše platu činila 35 kr. ročně z jedné krávy.

Druhý případ zřízení reálného břemene typu železného dobytka byl spojen se skutečným odevzdáním primárního movitého objektu (zvířete) kostelu.

⁴⁴⁾ F. Nosek: Železné krávy a jiný dobytek věčný v diecési Brněnské a Olomoucké, Selský archiv 1906, V, str. 243–251. Nosek vychází z Wolného Topografie církevní.

⁴⁵⁾ V této souvislosti je třeba se zmínit o názvu poměru založeného smlouvou o železném dobytku. Církevní činitelé se někdy pokoušeli spojovat tento poměr s pachtem. Právě z prvního případu zřizování reálného břemene typu železného dobytka je nejlépe vidět, že se nejednalo o pacht. Železný dobytek vykazuje jen některé znaky pachtu, podobně jako i usufructu. V případě poměru založeného smlouvou o železném dobytku se v této práci hovoří o užívání. Je třeba si však uvědomit, že o užívání v pravém slova smyslu nešlo. Jednalo se o užívání sui generis.

⁴⁶⁾ Viz pozn. 27, str. 415, cit.: „Valtin Sauresfick hat den gott hawse gegeben vnnd geeyntt eyn ewig kw, welche vffgenommen hath Valtin Suwresfik setzt darnor zum pfande acker obirndorff etc. zinst lerlichen dornau 1 pfundt Wachs.“

⁴⁷⁾ V. Mareš (podle K. Čupra): Z dějin staré školy, Od Trstenické stezky, 1937/8, XIII, str. 9–10. Libri relationum — folianty uložené v arcibiskupském pražském archivu. Je to sbírka hlášení, která podávali faráři v 17. stol. pražské konzistoři. Tato hlášení se týkala např. patronátů a dále far, záduší — jejich majetku, příjmů, vydání a také železného dobytka.

Dříve odkazovali (darovali) poddaní kostelu dobytek, který správa kostela obvykle neprodala. Protože to bylo pro kostel výhodné, dala tento dobytek často do užívání jako železný za určitý roční plat. Tímto způsobem si kostel tvořil stálý roční důchod. Ten, komu bylo dáno dobytčec do užívání, dostal je zdánlivě „zadarmo“. Zavázal se ovšem platit navždy ze svého majetku určitý plat. Tento plat nebyl mnohdy malý. Např. Jireček⁴⁸⁾ uvádí, že v Boroticích se platil v 17. stol. kostelu za užívání 1 vola plat až 1 zlatý ročně. Jestliže dal tedy kostel poddanému dobytčec do užívání jako železné v podobě reálného břemene, měl poddaný na svém gruntě věčné břemeno.

Někdy byla dobytčata kostelu darována, odkázána s ustanovením, aby byla dána do užívání, někdy bylo ustanoveno také komu. Často byl určen za užívání dobytčec také druh platu a jeho výše. V r. 1525 zřídila kšaftem Ptáčková ze vsi Čestic pro záduší kostela v Kostelci nad Orlicí krávu jako reálné břemeno. „... Jiřík Valentuo ty časy starší oznámil před úřadem, že jest táž Ptáčková nadepsaná poručila jednu krávu k záduší (v) Kostelci, a ta kráva má se najíti (pronajmouti) u Prokopových synuov v Česticích na takový způsob, aby nesešla nikdy... Než III gr. české každý rok k témuž záduší aby platili...“ (zapsáno v městské knize v Kostelci nad Orlicí).⁴⁹⁾ V r. 1585 daroval Jonáš Česvan z Moštic kostelu v Jimramově 2 krávy s tím, aby ten, kdo z nich bude brát užitek, dával z nich ročně 15 gr. na jmění kostela, 10 gr. na věčné světlo, 5 gr. chudým a 5 gr. na opravu kostela.⁵⁰⁾ Osadníci dávali, odkazovali kostelu i jiný dobytek než krávy. Byly to např. ovce nebo také voly. V kostelní knize zábořské je uvedeno, že v Menčíkově měli pár zádušních volů v užívání u Jana Valkouna. Voly odkázal v r. 1625 kostelu sv. Petra a Pavla v Zábří Jan Pech. Roku 1625 odkázala také Anna Třebonská záduší Petra a Pavla 2 voly, aby s nimi farář naložil podle své vůle. Voly byli dáni do užívání Třeštíkovi v Zábří. R. 1668 odkázal Mates Hlaváček k záduší Hvoždanskému 1 klisnu. Kasejovický kostelní inventář z r. 1737 vykazuje dokonce důchod ze 3 zádušních koz.⁵¹⁾ Existovaly také železné včely. Jsou doloženy i prameny o výskytu zádušních telat. V. Procházka⁵²⁾ cituje příklad „... Znamená se, že Petr Dražický místo zádušní krávy tele přijal před mnoha lety a potom tu krávu z toho telete prodal, tak tehdy též Petrák, kdyby koliv někomu tu chalupu postoupil, povinen bude zase tele jiné odevzdati, aby ten plat pořád se dávat mohl“. V odkazech kostelu čteme např. v *Rationes Ecclesiae Jarosoviensis* z r. 1722 „Vacca a Jacobo Schillar in Pago Lowetin Ecclesiae donata“.⁵³⁾

Někdy byly věnovány, odkázány záduší peníze s tím, aby byla za ně

⁴⁸⁾ J. Jireček, viz pozn. 33.

⁴⁹⁾ J. Kalousek, viz pozn. 22, str. 55.

⁵⁰⁾ J. Blau, viz pozn. 10, str. 129–140. Stejný příklad uvádí J. Brož v článku *Paměti městečka Jimramova*, ČL, rubrika *Otázky a odpovědi*, IX, 1900, str. 224, ale s rokem darování 1583.

⁵¹⁾ J. Hille: *Zádušní krávy, voly, klisny a kozy*, ČL, XIV, 1905, str. 61.

⁵²⁾ Viz pozn. 13, str. 282.

⁵³⁾ J. Richlý: *Eiserne Opfertiere*, ZFÖV, 1901, str. 57–60.

koupena dobytčata a ta měla být dána do užívání jednotlivým osadníkům. V r. 1535 odkazuje Jan z Týna kostelu sv. Benedikta 11 kop míš., aby z ně byly koupeny 3 krávy a ty „aby byly dány na nájem takový, aby z jedné každé do roka dávána byla na věčnost libra vosku a to světlo aby hořelo“.⁵⁴⁾ Z účetních knih, týkajících se okořské kaple u Slaného se podává, že r. 1691 Václav, farář družecký, odkázal kapli 30 rýnských, za které byly koupeny 3 krávy. Jedna z nich byla dána do Třebovísky Matějovi Pelíškovi, „za kterou... svou chalupu pod věčný plat roční 24 grošů za železnou užívá a připsati dává“. Tento plat byl placen ještě r. 1776. Druhá jalovice byla dána do užívání za stejný věčný plat Matějovi Švachovcovi. Třetí kráva zůstala na chalupě Jana Pomaišla s tím, že z ní měl odvádět jako ze železné krávy okořské kapli 24 gr. Tento plat se odváděl ještě v roce 1777.⁵⁵⁾

Reálná břemena v podobě železného dobytka byla zřizována zejména církví v její vlastní prospěch.⁵⁶⁾ V. Procházka⁵⁷⁾ v této souvislosti píše „V každém případě však touto institucí poddaný těžce doplácel na „morální povinnost“ vůči hlavnímu nositeli feudální ideologie, vždy ochotnému do krajnosti využít materiálních výhod, jež se mu nabízely“.

Třetí případ zřízení reálného břemene typu železného dobytka byl spojen se skutečným odevzdáním primární movité věci nikoli kostelu, ale někomu jinému jako budoucímu uživateli dobytčete a vlastnímu nositeli břemene. Ve starých listinách ze 16. stol. je uveden zápis „Kateřina, dcera Motlova měla krávu u Fejta, z níž každoročně Fejta při soudech 24 groše skládal. Léta 1594 položil Fejta nájmu z té krávy 24 groše. Ty vzala Káča a potom touž krávu od Fejta vyzdvihla“.⁵⁸⁾ V tomto případě se jednalo o železný dobytek v podobě reálného břemene. Slouva byla ale vypověditelná (výjimečný případ).

Světská vrchnost dávala také dobytek jako železný v podobě reálného břemene do užívání (vrchnostenský dobytek). Tedy i světská feudální vrchnost se někdy na úkor poddaných tímto způsobem obohacovala.⁵⁹⁾

K tomu, aby poddaný světské vrchnosti mohl zatížit svoji usedlost reálným břemenem železného dobytka, byl nutný vrchnostenský souhlas. Podle Janouška a Morávky⁶⁰⁾ je třeba si uvědomit, že „lidé poddaní dokonali páni svého gruntu nejsou a tak do těžkosti nějaké neb platu uvazovati se nemohou“, protože by to bylo ku škodě panství (cit. z nemyčevské knihy důchodů a účtů kostelních ze 17. stol.).

⁵⁴⁾ Z. Winter, viz pozn. 37.

⁵⁵⁾ K. Procházka: O železných kravách a některých pověstech hradu Okoře, č. 166, Čech, 1895.

⁵⁶⁾ Např. také pražské kostely dávaly svá dobytčata do užívání jako železná v podobě reálného břemene. Kostel sv. Vavřínce dal např. do užívání dvě krávy jako železné do vsi Makotřasy. Roku 1594 je převedl na Smíchov (k tomu Winter, viz pozn. 37). Tentýž příklad uvádí J. Blau, viz pozn. 10.

⁵⁷⁾ Viz pozn. 13, str. 281.

⁵⁸⁾ A. Tomíček: Železný dobytek, Zálesí VII, 1925, str. 113–114.

⁵⁹⁾ Viz pozn. 13, str. 271 a 356.

⁶⁰⁾ V. Janoušek, viz pozn. 14; A. Morávek, viz pozn. 14.

O tom, že železný dobytek v podobě reálného břemene zatěžoval určitou nemovitost, byly činěny záznamy např. v urbářích, v kostelních účtech, ereckních knihách a později také v gruntovních knihách.⁶¹⁾ Intabulační princip zde neplatil.

Např. v gruntovních knihách městyse Křivosoudova u Ledče, jak uvádí Valchář,⁶²⁾ jsou četné zápisy o zádušních železných kravách. Nejstarší zápis je z r. 1756 na listě č. 140, nejmladší z r. 1789 na listě č. 143 a č. 148. Na listině 140 se nachází zpráva, která obsahuje potvrzení zděděného domku č. 15 v Křivosoudově, který dle kšaftu ze dne 12. května 1756 zdědil po Janovi Václavovi Tulachovi jeho syn Jan. Mezi jiným je ve zprávě podotknuto „... na kterémžto domku žádný dluh se nevynachází jedině každoročně k záduší křivosoudovskému z jedné železné krávy 11 3/11 krejcarů se platí“. Na listech 147 a 148 se dočítáme o kupní smlouvě z 10. listopadu 1789, jež byla uzavřena mezi prodávajícím Martinem Břínkem a kupujícím Janem Tulachem pro jeho syna Ignáce stran domku č. 45 v Křivosoudově. Ve smlouvě je poznamenáno „Dále na tom domku neb gruntu zůstati má půl železné krávy, k záduší křivosoudskému z které se ročně platí 6 krejcarů. Co se týče zádušní krávy“ (rovněž železná) „živé na tom gruntu, takovou prodávající kupujícímu odevzdati má. A tak žádný dluh jak peněžitý, tak obilný od prodávajícího nepřijímá, jedině nadepsané půl železné krávy k záduší křivosoudskému“. Před tím v r. 1780 koupil též Jan Tulach 8. března pro svého syna Jana domek č. 2 od Jana Francla, mlynáře v Křivosoudově. O této koupi je v předmětných gruntovních knihách uvedeno „Na tomto domku od starodávna se platí z dvou železných krav ouroku k záduší křivosoudskému, totiž 25 kr. 3 dr.“.

V. PŘÍJEM CÍRKVE PLYNOUCÍ ZE ŽELEZNÉHO DOBYTKA V PODOBĚ REÁLNEHO BŘEMENE

V knize Hospodářské Kryštofa Fischera⁶³⁾ je uvedeno „A protož přičiniti se sluší a tak tomu pomoci, aby ... ti darové nebo odkazové tak byli

⁶¹⁾ Jsou známy účetní záznamy také v misálu na volných místech, a to např. v misálu uloženém u olomoucké kapituly. Pochází od milotického plebána Heřmana, který ho dokončil v r. 1341. Nacházejí se zde dva seznamy železných krav v podobě reálného břemene pro záduší v Miloticích u Kyjova. Oba záznamy pocházejí patrně ze 14. stol. První zachycuje celkem 28, druhý 31 krav (viz k tomu J. Bistřický: Milotické seznamy železných krav, Slovácko, 1961, str. 34–38; J. Vašica: Z kapitulní knihovny olomoucké, ČVSMO, XXXVIII, 1927, str. 124–129).

⁶²⁾ J. Valchář, viz pozn. 32.

⁶³⁾ J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské 1627–1698, Archiv český, XXIII, v Praze 1906, Z Knihy Hospodářské K. Fischera, str. 472–473: „Ideo serio adlaborandum et iis causis ita succurrendum, ut vivis patribus familias ac piarum causarum fundatoribus, donaria seu legata ita stabiliantur, ut certum cursum sortiantur. Si enim semel iterumque successores a continua solutione deflectant et terminos morentur, debitum successu temporis et heredum negligentia valorem fundi excedet; Quod ordinarie fieri consuevit, maxime in censibus illis, qui proveniunt ex ferreis vaccis, sine ullo usu fructuum, utpote in secula sterilibus, quod merito in considerationem aequi et iusti venire deberet, cum hic census perpensis perpendentis consuetam sortem excedere videatur...“

utvrzení, by jistý svůj běh měli. Nebo jestli jednou a podruhý nápadníci (nástupci) od stálého placení se odchýlí, a co povinni jsou dáti, odkládati budou, po nějakém čase pro nedbalost dědiců dluh samu cenu gruntu převyšší, což se obyčejně děje, zvláště s těmi ouroky, jež pocházejí od železných krav, žádného užitku nevydávajících a na věky jalových a neplodných, což by slušně dobře se uvážiti mělo, poněvadž po bedlivém všeho rozvážení ourok ten obyčejnou summu (míru) zdá se převyšovati“.

V Glossariu Germaniae⁶⁴⁾ je nejstarší zmínka o železném dobytku z počátku 14. stol. O kravách se zde mluví jako „Die zu der Pfarre gehörige Eiserne Kühe“ resp. jako o „Vaccas ad-ecclesiam perpetuatos“. Za krávu, která byla dána někomu do užívání, platil uživatel úrok „Kuh-Zinsen nebo Kuh-Pfennige, Census vaccarum“ zpravidla ve formě vosku. Platilo se také v penězích nebo v oleji. Při stanovení platu (jeho výše a druhu) se vycházelo často z vrchnostenských instrukcí. V případě dispozitivní povahy těchto instrukcí nebo v tom případě, chyběla-li právní úprava vůbec, mohl být plat stanoven také dohodou stran.

Gross⁶⁵⁾ uvádí, že v Kremži plynul záduší odedávna příjem 4 kr. 4 dr. z jednoho dobytčete. Winter⁶⁶⁾ podává zprávu, že v r. 1581 byla v Ronově dána do užívání 1 jalovice jako železná. Kostel z ní měl příjem 4 gr. ročně. Podle Antla a Pekaře⁶⁷⁾ platili poddaní ze vsi Kojakovice v 17. stol. z 1 železné krávy 4 gr. míš. Černý⁶⁸⁾ uvádí, že ve stejném století se na lobbovických panstvích platilo z 1 železné krávy 15 gr. míš. Registra kostela v Sedlišti u Frýdku udávají, že tamnější kostel měl r. 1672 sedm zádušních krav. Ze dvou těchto železných krav se platilo po 12 gr. a z ostatních po 5 gr.⁶⁹⁾ Z urbáře statku Přímského se dovídáme, že r. 1740 mělo Pobluzké záduší sedm železných krav. Příjem z každé z nich byl 35 kr. ročně.⁷⁰⁾

V artikulech, které sobě vymínili poddaní augustiánského kláštera v Pivoni kolem r. 1550 a které byly schváleny provinciálem a převorem kláštera (confirmatum per provincialem et priorem), čteme „Z krav kostelních k záduší jednu libru vosku a nic více aby dávano nebylo“.⁷¹⁾

Železné krávy se někdy nazývají olejné. Bylo to v tom případě, když plat z nich byl dáván v oleji, zejména makovém, kterým byla maštěna postní jídla. Správce záduší ho pak prodával ve prospěch kostela. Olej se také používal na věčné světlo. Olejné krávy se vyskytovaly zejména v již-

⁶⁴⁾ Glossarium Germanici Haltausiani, viz pozn. 27 a Tom. Posterior, str. 1137.

⁶⁵⁾ H. Gross: Železné krávy, příspěvek k objasnění z Č. Krumlovska, Ohlas od Nežárky, 1899, č. 48–49.

⁶⁶⁾ Z. Winter, viz pozn. 37.

⁶⁷⁾ Th. Antl, A. Pekař: Kojakovice, ČCH, 1901, str. 173–174.

⁶⁸⁾ V. Černý: Hospodářské instrukce, Řada A, Praha 1930, str. 95.

⁶⁹⁾ M. Radlinský: Železné krávy, Selský archiv, 1902, I, str. 27–28.

⁷⁰⁾ J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské 1698–1780, Archiv český, XXIV, v Praze 1908, str. 209–219.

⁷¹⁾ J. Kalousek, viz pozn. 22, str. 151.

⁷²⁾ J. Blau, viz pozn. 10, str. 129–140.

ním Německu.⁷²⁾ U nás byly platy ze železných krav placeny v oleji (oehlgeld) např. kostelu v Chornicích u Jevíčka.⁷³⁾

Plat za užívání krávy (dobytčete) činil zpravidla 5 % z ceny krávy (dobytčete). Ze starého foliantu městského archivu v Kladrubech např. zjišťujeme, že roční plat (úrok) z jedné krávy činil 7 gr. Jestliže se vychází z toho, že jde o 5% zúročení ceny krávy, měla tato cenu 2 kopy 20 gr. Tato částka odpovídala skutečně tehdejší průměrné ceně krávy.⁷⁴⁾

Plat býval často vyšší než 5% zúročení ceny krávy. Ve Velké Vsi u Prahy se platilo v r. 1402 ze železné krávy 14 gr., přičemž její cena byla kolem 50–60 gr.⁷⁵⁾ Cena krávy byla tedy uhrazena asi za 4 roky. V pamětní knize kostela v Nemyčevsi je v r. 1685 zapsáno, že se z jedné zádušní (železné) krávy odvádělo ročně 30 kr.⁷⁶⁾ V r. 1689 koupilo záduší kostela Panny Marie v Boroticích krávu za 5 zlatých a dalo ji do užívání proti platu 20 kr. ročně. To znamená, že se tedy jednalo o větší částku než činil 5% úrok (téměř 7%) z kupní ceny za krávu. Morávek⁷⁷⁾ uvádí, že popovický kostel Narození Panny Marie měl koncem 18. stol. dvě zádušní krávy. Záduší pobíralo za každou z nich ročně 35 kr. Platy z dobytka se platily „při času sv. Havla“, tj. 16 října (viz k tomu zádušní knihu kostela Panny Marie v Boroticích z let 1617–1691).⁷⁸⁾

VI. ZAJIŠTĚNÍ PLNĚNÍ ZÁVAZKŮ, ZMĚNA A ZÁNİK ZÁVAZKŮ Z REÁLNÉHO BŘEMENE TYPU ŽELEZNÉHO DOBYTKA

a) *Situace za feudalismu*

Jestliže plat za užívání dobytčat nebyl placen včas a řádně, bylo podle poddanských řádů možné, aby světská vrchnost, zpravidla patron příslušného kostela, uložila uživateli dobytčete, který byl v prodlení s placením kostelu, pokutu.⁷⁹⁾ Např. v poddanském řádu na panství Rychmburském, Rosickém a Slatiňanském vydaném asi r. 1626 je uvedeno „13. Kněžím a farářům... což jim náleží vypravovati nepomíjejte. Nebo přišla-li by na koho z lidí poddaných mých jaká stížnost, takový každý 1 PB míš. pokuty vrchnosti dáti povinen bude. 14. Kdokoliv k záduším čím povinen jest, aby jsouc od kostelníkův napomenut, hned bez prodlení dal a složil, tak aby pro nedbalého záduší nehynula“.⁸⁰⁾

Za platy v případech železného dobytka v podobě reálného břemene ručila i zatížená nemovitost. Tyto platy mohly být uhrazeny také tak, že dlužník

⁷³⁾ Viz pozn. 15.

⁷⁴⁾ Viz pozn. 72.

⁷⁵⁾ J. Bistřícký, viz pozn. 61.

⁷⁶⁾ V. Janoušek, viz pozn. 14.

⁷⁷⁾ A. Morávek, viz pozn. 14.

⁷⁸⁾ J. Jireček, viz pozn. 33.

⁷⁹⁾ Je pravděpodobné, že mohl i vlastník dobytčat uložit uživateli dobytčat (železných) pokutu v případě, že plat za užívání dobytčat nebyl placen včas a řádně.

⁸⁰⁾ J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské 1350–1626, Archiv český,

nejčastěji na popud správce kostela převedl na kostel část své nemovitosti. Např. v zádušní knize Panny Marie v Boroticích v r. 1677 je zápis, že Křištof Vaněk z Drašetic z krávy „již od r. 1655 všechny nájmy restíroval, nyní jsa chudobou, sirobou a nemocí obtížen, aby toho jha pozbyti mohl odevzdal kus pole pod Rohatcem blíž Borotic po 1½ strychu k záduší...“⁸¹⁾

Jestliže plat za dobytče nebyl včas a řádně zaplacen, a jestliže toto bylo naživu nebo existovala-li za ně náhrada, je pravděpodobné, že mohl vlastník dobytčete, v případě, že tak bylo smluveno nebo rozhodnuto kompetentním orgánem, dobytče uživateli také odejmout. Odejmutí dobytčete mělo rovněž za následek zánik právního poměru.

O evidenci a vybírání platů se starali tzv. kostelníci.⁸²⁾ Ve stanovách pro ně vydaných je uvedeno „Jsou také nějaké kostelní krávy věčné za některými lidmi a pan farář neví nic, za kým která zůstává. I to mají náležitě poznamenati a jedno poznamenání do kostelní truhlice složiti – druhé pak panu faráři dodati s tím doložením, co z nich ročně vosku vychází...“. Zde jde o nařízení z r. 1668 týkající se kostelníků v Žalkovicích u Kroměříže.⁸³⁾

V souvislosti se zajištěním plnění smlouvy o železném dobytku nelze opomenout institut rukojemství. Např. v misálu nakelském je poznamenáno, že v r. 1587 daroval Pavel Miruš z Újezda kostelu sv. Jiří v Nákle 4 krávy. Krávy byly dány do užívání jako železné Václavu Martincovému, Jankovi Malému, Pavlíčkovi a Dělkarovi. Ručili za ně, za Martince Vaněk Marjáčkův, za Malého Jiřík Kuřel a Pavlíček, za Pavlíčka Jan Obytel a Janíček Malých a za Dělkáře Jan Kuřel a Mikuláš Ondra.⁸⁴⁾

Pro přesnou evidenci příjmů a výdajů kostela a pro případné zjištění dluhu poplatníků za účelem vyvození důsledků z neplacení, konaly se každoročně tzv. kostelní neb zádušní počty. Podle hejtmanské instrukce na komorních panstvích z let 1603–1604 se změnami až do roku 1702⁸⁵⁾ je uvedeno v kapitole O počtech⁸⁶⁾ kostelních „193. Počtové kostelní neb zádušní při všech podacích mají se každého roku také příležitým časem, když se lidé volně k tomu uprázdňiti mohou v přítomnosti⁸⁷⁾ hejtmana našeho, též starších kostelníkův a všech jinejch lidí osadních podle rozdíl-

⁸¹⁾ Viz pozn. 33.

⁸²⁾ V zádušní knize farnosti slivické se zápisy od r. 1656 je uvedena také přísaha kostelníka: „Já N. N. přísahám a slibuji..., dluhy všeliké k tomu záduší přináležící bedlivě vyhledávati a vyupominati chci,...“ (J. Valenta, viz pozn. 33). Kostelníky, kteří byli jakýmsi účetními a výkonnými orgány záduší, určoval patron kostela. Slovo kostelník mělo původně zcela jiný význam než dnes. Byla to čestná funkce. Kostelníkem byla osoba pověřená vrchností, aby v určité obci vybírala platy k záduší, zejména také platy z kostelního dobytka. V jedné farnosti býval jeden až tři kostelníci. Vyúčtování záduší s kostelníky bylo konáno obyčejně v listopadu, později počátkem prosince. Podle zádušní knihy v Boroticích z let 1617–1691 byl zde tomuto vyúčtování přítomen také křížovnícký převor. Borotická fara patřila rytířskému řádu českých křížovníků s červenou hvězdou od Karlova mostu (viz k tomu pozn. 33 čl. J. Valenty a pozn. 14 čl. A. Morávka).

⁸³⁾ J. Lochman: Ze zámeckého archivu kroměřížského, Selský archiv, IV, 1905, str. 159 (srov. také J. Kalousek: Archiv český XXIII, str. 425).

⁸⁴⁾ V. Pinkava: Železné krávy, Selský archiv, I, 1902, str. 103.

nosti jednoho každého záduší napořád⁸⁸⁾ držeti. 194. Při kterýchžto s pilností vyhledáno býti má, co jest po předešlém počtu peněz hotových v truhlicích zádušních složených zůstávalo, a komu k dalšímu opatrování poručeno bylo, též také, co se komu v ten čas dědin, luk, rybníčkův neb dobytka kostelního jakýmžkoli způsobem v nájmě zůstavilo, item co se v tomto roce... z nadepsaných nájmu sešlo, ... 195. Item co po zavření jednoho každého počtu kostelního peněz hotových neb na dluzích v restu pozůstane..., též vosku, svíček nepotřebovaných při kostele se najde, zvláště pak všelijakého dobytka hovězího i ovčího při kom⁸⁹⁾ zůstaví, to ihned s pilností... poznamenáno, a pořádný inventář toho všeho k penězům hotovým do truhlic zádušních v přítomnosti hejtmána našeho a jiných lidí osadních složeno bejti má“.

Právní poměr založený smlouvou o železném dobytku v podobě reálného břemene mohl jistě také zaniknout uplynutím doby uvedené ve smlouvě nebo novou dohodou o skončení tohoto právního poměru nebo výpovědí, jestliže tak bylo dohodnuto. Podle dohody pak uživatel buď zaplatil cenu dobytčete anebo dobytče (náhradu za ně) vlastníkovi dobytčete odvedl. Takové dobytče mohlo být potom dáno do užívání jako železné jinému. Jireček⁹⁰⁾ k tomu uvádí příklad z r. 1663 „Matěj Brousek v Županovicích odvedl místo krávy vola, který jest u P. Paula v Drašeticích, z toho vola platí nájmu 1 zlatý. Poněvadž ale starý a dušný jest, lépe ho prodati bude a krávu za něj koupiti, což i při kostelnících nařízeno jest“. Tejtó příklad je mj. zajímavý v tom směru, že je ojedinělým dokladem vrácení dobytčete jiného druhu (místo krávy vůl), než jaké bylo dáno do užívání. Neobvyklé je zde také, že uživatel vola (železného) ho mohl prodat a koupit za něj krávu.

Ke změně reálného břemene typu železného dobytka mohlo dojít např. tím, že se dvůr zatížený tímto břemenem rozdělil (kupř. děděním). Jestliže vázlo na původním dvoře reálné břemeno z titulu tří železných krav, vázlo po rozdělení dvora např. na dvě části na každém nově utvořeném dvoře břemeno 1½ krávy.⁹¹⁾ Také ze zádušních účtů kostela v Zámrsku lze zjistit, že na gruntě mohla váznout i část krávy. Tak záduší předmětného kostela mělo v druhé polovině 18. stol. v Dobříkově 1 železnou krávu u 8 sedláků a v Jaroslavi na usedlostech No Cons. 2, 3, 5, 7 a 39 po půl železné krávě. To se dá vysvětlit tak, že buď kostel dal krávu do užívání několika sedlákům, což není pravděpodobné, anebo že dělením gruntu došlo i k dělení na něm váznoucích krav.⁹²⁾ Také v Bezděči měla čísla 20 a 21 jednu

⁸⁵⁾ J. Kalousek, viz pozn. 22 (pozn. 86–89 se týkají textu cit. J. Kalouskem v Archivu českém, XXII).

⁸⁶⁾ Roku 1652–1673 zní tento nadpis „O počtech a spravování důchodů kostelních“.

⁸⁷⁾ Roku 1652–1675 zde vsunuto „faráře“.

⁸⁸⁾ Roku 1615 i 1652–1673 místo „napořád“ položeno „jedny po druhých“.

⁸⁹⁾ Roku 1652–1673 vloženo „na kterém gruntu“.

⁹⁰⁾ J. Jireček, viz pozn. 33.

⁹¹⁾ J. Blau, viz pozn. 10, str. 129–140.

⁹²⁾ Viz pozn. 20.

krávu kostela v Chornicích u Jevíčka „na spolek“.⁹³⁾ Ke změně v osobě zavázaného docházelo když majitel usedlosti, na které vázlo železné dobytče, zemřel nebo usedlost na někoho převedl, ale i když z ní případně i s dobytčetem odešel. Nový majitel usedlosti pak platil z neexistujícího již dobytčete. Při koupi usedlosti, na které živé dobytče již nebylo, platil kupující často o cenu dobytčete méně, protože žádné neobdržel. Případně si z kupní ceny strhl určitou sumu na plat z něho.⁹⁴⁾ Se souhlasem vlastníka dobytčete mohlo být železné dobytče převedeno z jednoho gruntu na druhý. V tom případě došlo také ke změně tohoto břemene, takže na prvním gruntě zaniklo a na druhém vzniklo (o tom řada zápisů v zádušních knihách farnosti borotické a slivické).⁹⁵⁾

b) *Situace za kapitalismu*

Reálné břemeno typu železného dobytka zaniklo někdy prakticky tím, že se plat z dobytčat přestal vybírat. Z období kapitalismu je možno uvést následující příklad: Na usedlosti č. 34 v Pěčkově vázlo reálné břemeno typu železného dobytka. V r. 1870 nebo v r. 1871 přišel kostelník z Chornic vybírat platy za 5 let. Hospodář je zaplatil, ale řekl kostelníkovi, aby si příště farář pro platy posílal včas a každoročně. Od toho času do Pěčkova, kam je z Chornic 1½ hodiny cesty, kostelník již pro platy nepřišel.⁹⁶⁾ Jestliže nebyl plat po určitou dobu vybírán, nárok na tento plat se de iure promlčel. Podle Všeobecného občanského zákoníku z r. 1811 se osobní pohledávka věřitele týkající se platu za užívání dobytka (železného) promlčovala ve tříleté lhůtě (§ 1486). Jestliže prošla obecná promlčecí lhůta marně, aniž byla pohledávka zažalována, byla v případě železného dobytka poskytnuta možnost podat hypotekární žalobu. Žalobní petit zněl, že žalovaný (uživatel, který dlužil plat), je povinen trpět, aby se žalobce (vlastník dobytka) uspokojil prodejem dlužníkovy zatížené nemovitosti. Právo na podání hypotekární žaloby se promlčovalo podle Všeobecného občanského zákoníku ve třicetileté případně čtyřicetileté lhůtě (§ 1478, § 1479, § 1485).

V 19. stol. dochází k rychlé likvidaci feudálních břemen, tedy i břemen typu železného dobytka. Na základě právních předpisů z 19. stol. mohla být reálná břemena volně vlastníkem zatížené nemovitosti vykupována.

Císařským patentem pro všechny neuherské země ze dne 7. září 1848 bylo zrušeno poddanství a pozemkově vrchnostenská „ochrana“. Půda měla být zbavena všech břemen a měly být odstraněny rozdíly mezi dominikálními a rustikálními grunty. V patentu bylo dále stanoveno, že „všechna z poměru poddanství vyplývající a na poddanském gruntu spočívající

⁹³⁾ Č. Nečesaný: Jak povstaly železné krávy, Od Trstenické stezky, XVIII, 1938/9, str. 35–36.

⁹⁴⁾ Viz pozn. 33, k tomu též V. Procházka, viz pozn. 13.

⁹⁵⁾ J. Valenta, viz pozn. 33.

⁹⁶⁾ Viz pozn. 15.

břemena, služby a platy ... jsou od nynějška zdviženy“. Za některá z těchto zrušených břemen měla být poskytnuta náhrada, za jiná nikoli. Na císařský patent ze 7. září 1848 navazoval cí. patent ze 4. března 1849. Podle tohoto patentu bylo vyvazení rozšířeno také na nezměnitelné dávky odváděné kostelům a farám (§ 6). V zákoně z 21. prosince z r. 1867 čl. 7 bylo zakotveno, že „Všeliký svazek poddanství a člověčenství navždy jest zrušen. Všeliká povinnost nebo vybývání, z důvodu rozděleného práva vlastnického na nějakém statku nemovitém záležející může se vykoupiti, aniž je dovoleno, přistě statků nemovitých podobnými povinnostmi nevykupitelnými zavazovati“. Přímo výkupu reálných břemen typu železného dobytka se týkal výnos c. k. místodržitelství v Praze č. 64263 z r. 1867.⁹⁷⁾ Obsahoval povolení k rozvázání poměru ze železného dobytčete. O tomto platu se předpokládalo, že odpovídá 5% zúročení kapitálu, to je ceny dobytčete. Při provádění zmíněného výnosu činila např. výkupní částka při roční platbě $8\frac{3}{4}$ kr. platu z dobytčete 1 zlatý 75 kr.⁹⁸⁾ Vyvrcholením vyvazovací akce v Čechách byl zemský zákon z 11. května 1869. V § 1 tohoto zákona bylo stanoveno „Z pozemků vykoupiti se mohou tyto závady:

A. Všeliká vybývání naturální ke kostelům, farám a školám, totiž: práce a takové dávky naturální, kteréž se odvádějí, ne podle práva desátkového co několikátá část úrody z pozemků, nýbrž co dávka nezměnitelná (§ 6 patentu daného 4. března 1849) ...

D. nezměnitelné dávky peněžité ke kostelům a školám ...“.

Tímto právním aktem byly také stanoveny zásady výkupu břemen (závad) vázoucích na nemovitostech. Zákon z 11. května 1869 znamená definitivní zánik reálných břemen typu železného dobytka.

Na závěr je třeba se zmínit o tom, že pokud se týče reálného břemene typu železného dobytka, mohlo dojít k různým zajímavým právním problémům. Tak např. ve vsi Chvalkovice u Olomouce byla v roce 1900 rozprodána usedlost, na které vázla železná kráva. Při prodeji usedlosti se tento plat ke kostelu opominul a nový majitel domu odmítl plat odváděti s odůvodněním, že koupil jen stavení. Stejně si počínal nový vlastník získaných polí. Tvrdil, že železná kráva vázne na domku, nikoli na pozemcích.⁹⁹⁾ Také ve vsi Olšany a Klášterec na severní Moravě vázla ještě roku 1902 na usedlostech železná dobytčata. I když tato železná dobytčata mohla být již vykoupěna (viz výše uvedené vyvazovací právní akty), nedocházelo k jejich výkupu, poněvadž výkupní cena dobytčete byla často pro povinného příliš vysoká. Valouch¹⁰⁰⁾ uvádí pro zmíněné již případy cenu výkupu železného dobytčete 90–100 zlatých (stejná výkupní cena se měla platit také ve vsi Chvalkovice u Olomouce).

⁹⁷⁾ Převzato z článku J. Blaua, viz pozn. 10 a 20.

⁹⁸⁾ Viz pozn. 20.

⁹⁹⁾ J. Valouch, viz pozn. 19, str. 103.

¹⁰⁰⁾ Viz pozn. 99.

VII. OTÁZKA ZVÍŘECÍCH FIGUREK, ZVLÁŠTĚ NA KOSTELNÍCH OLTÁŘÍCH

Zajímavou otázkou je význam figurek nalezených zejména na kostelních oltářích. Tyto figurky byly ponejvíce vyrobeny ze železa. Existovaly ale také figurky zhotovené z vosku a ze dřeva. Blau¹⁰¹⁾ uvádí, že ve Španělsku se setkal s figurkami dobytčat vyrobenými ze zlata a stříbra. O všech těchto figurkách s výjimkou železných můžeme s jistotou říci, že se jedná o votiva. V případě železných figurek není jasno, zda se jednalo o obětiny nebo o symboly železného dobytka v podobě reálného břemene.

V literatuře zabývající se problematikou železného dobytka se převážně setkáváme s názory, že zvířátka vyrobená z několika kusů železa, jsou obětinami. Naproti tomu, zvířátka vyrobená z jednoho kusu železa jsou často považována za symboly železného dobytka v podobě reálného břemene. Nikde však nenacházíme odůvodnění těchto názorů. Je třeba prokázat jejich případnou správnost, to znamená, zda všechny figurky dobytčat vyrobené z několika kusů železa jsou skutečně votivy a figurky z jednoho kusu železa symboly železného dobytka.¹⁰²⁾ V žádném případě nelze výše uvedené názory nekriticky přejmout.

Ve starší literatuře převládal názor, že železné figurky symbolizují věčný závazek. Např. podle Antla a Pekaře,¹⁰³⁾ když správce kostela dal zádušní dobytče do užívání, postavil za ně do kostela železnou figurku mající zhruba podobu dobytčete, takže počet železných figurek se vždy srovnával s počtem dobytčat daných poddaným do užívání. Během doby dobytče stářím nebo nehodou zašlo. Mělo se ale za to, že po sobě zanechalo potomky. Proto se plat za ně vybíral nadále a tak zůstala věčným břemenem na usedlosti vlastníka nemovitosti. Železné figurky byly postaveny na oltář proto, aby se takový věčný poměr stále pamatoval, a aby byl snadný přehled těchto věčných závazků. Dle jiných badatelů za stejným účelem farář nebo kostelník vyryl na železnou figurku, která měla podobu dobytčete, jež bylo dáno poddanému do užívání, jméno toho, kdo měl věčně odvádět kostelu plat za užívání dobytčete. Figurka pak byla pověšena na řetízku na oltář. Železná figurka tam visela, i když dobytče již dávno na zatížené nemovitosti neexistovalo. Majitele usedlosti však tížilo stálé, věčné břemeno.¹⁰⁴⁾ Také u Schlenze¹⁰⁵⁾ se setkáváme s tvrzením, že existovaly železné figurky dobytčat, které byly symbolem železného dobytka v podobě reálného břemene. Radlinský¹⁰⁶⁾ a jiní se domnívají, že ten, komu na statku vázlo železné dobytče a byl povinen z něho platit, dal sám ukovat figurku železného dobytčete a postavil ji do kostela na znamení svého zá-

¹⁰¹⁾ J. Blau, viz pozn. 10, str. 129–140.

¹⁰²⁾ Viz k tomu čl. R. Kresse: Technik und Alterbestimmung der eisernen Opfergaben in Jahrbuch für historische Volkskunde 1934, str. 277–289. Autor považuje železná zvířátka, ať již vyrobená z více kusů železa, nebo z jednoho kusu železa (podle autora starší technika vyrábění obětín) za votiva.

¹⁰³⁾ Viz pozn. 67.

¹⁰⁴⁾ Viz pozn. 58.

vazku. Tomiček¹⁰⁷ a Höfler-Tölz¹⁰⁸) také uvádějí, že železná figurka zůstala jako symbol závazku v kostele. Gross,¹⁰⁹) Němec¹¹⁰) a Květoň¹¹¹) tvrdí, že figurka zůstala na usedlosti. Podle Květoně byla železná figurka dobytčete vnějším znamením závazku mezi kostelem, majitelem živého dobytčete a jeho uživatelem. Obvykle farář, jako nejbližší představený kostela, odevzdal po sjednání smlouvy takový železný symbol uživateli dobytčete s příkazem, aby figurku měl u sebe jako připomínku odvádění platu z užívání dobytčete. Když uživatel vrátil kostelu živé dobytče při zániku smlouvy o železném dobytku (výjimečný případ), musel odevzdat i železnou figurku.¹¹²) Totéž platilo, jestliže se uživatel vyplatil z povinnosti, bylo-li tak umluveno. Figurka železného dobytčete měla uživatele upamatovat na jeho povinnost vůči kostelu, zejména když dobytče vzalo za své.

Andree¹¹³) a Zíbrt¹¹⁴) považují železné figurky ze selských usedlostí, které se často nacházejí „na krancích“, za ozdoby. Zíbrt původně zastával názor, že tyto figurky symbolizují železný dobytek v podobě reálného břemene. Pod vlivem Andreeho však svůj názor změnil.¹¹⁵) Andree a Zíbrt tedy popírají, že tyto železné figurky by byly symbolem železného dobytka v podobě reálného břemene. Tvrdí, že nebylo třeba nějakého symbolu pro povinnost vážnoucí na statku, když zvíře, které vzalo za své, muselo být nahrazeno jiným, což je velmi slabé odůvodnění. Je třeba si uvědomit, že dobytče někdy nahrazeno jiným nebylo. V takovém případě by právě železná figurka plnila funkci připomínky každému vlastníkovi nemovitosti zatížené reálným břemenem typu železného dobytka, aby neopomněl odvádět záduší každoročně a včas plat. To by platilo zejména pro období analfabetismu na venkově. Jiné vysvětlení existence železných figurek dobytčat na usedlostech podává Šourek.¹¹⁶) Takové figurky byly rozšířeny zejména na severním Slovensku v 18. stol. Tyto železné figurky silně připomínající votivní zvířátka, sloužily podle autora jako nosiče loučí. Byly ponejvíce umísťovány uvnitř stavení, hlavně „na krancích“.

Zajímavou otázkou je kremžská figurka¹¹⁷) železné krávy. Tato figurka

¹⁰⁵) J. Schlenz, viz pozn. 21 (Schlenz uvádí Podlahu a Stutze).

¹⁰⁶) M. Radlinský: Železné krávy, Selský archiv, 1902, I, str. 27–28.

¹⁰⁷) Viz pozn. 58.

¹⁰⁸) Höflera-Tölze uvádí J. Blau, viz pozn. 20.

¹⁰⁹) H. Gross: Železné krávy, příspěvek k objasnění z Č. Krumlovska, Ohlas od Nežárky, 1899, č. 48–49; Grossův názor uvádí také J. Blau v článku cit. v pozn. 20.

¹¹⁰) Němce uvádí J. Blau, viz pozn. 20.

¹¹¹) Květoně uvádí J. Blau, viz pozn. 20; Květoňův názor cituje také H. Gross, viz pozn. 108.

¹¹²) K tomu viz Květoň (článek J. Blaua, viz pozn. 20); k tomu také K. Hlubuček: Handlíři s dobyt看, Doudlebský archiv národopisný, Trhové Sviny 1955, str. 12.

¹¹³) A. Andree: Votive und Weihgaben des katholischen Volks in Süddeutschland, Braunschweig 1904, str. 93.

¹¹⁴) Č. Zíbrt: Obětní železná zvířátka, ČL, XIV, 1905, str. 228–242.

¹¹⁵) Původní Zíbrtův názor je uveden v monografii R. Tyršové a Č. Zíbrta: Das Böhmische Bauernhaus der Jubiläumsausstellung in Prag, 1895, str. 9.

¹¹⁶) K. Šourek: Volkskunst in Bildern, Artia, Praha 1956, str. 341.

¹¹⁷) J. Blau, viz pozn. 20.

se nacházela ve schwarzenberském archivu v Českém Krumlově. A. J. Schwarzenbergovi ji věnoval registrátor a patronátní komisař J. Květoň. Svůj dar doprovodil dopisem, ve kterém píše, že figurku kravičky předává farář s kusem dobytka uživateli, aby mu připomínala, že musí za dobytče stále platit. Kremžská železná figurka byla podle názoru Květoně původně přibita na dveřích stavení statku, na kterém se nacházela kostelní kráva. Podobá se figurce krávy, která je přibita na prkénku a je uložena v Náprstkově muzeu. Co se týče kremžské figurky, není také podle Lega¹¹⁸⁾ obětinou, a to proto, že je vyrobena z jednoho kusu železa. Naproti tomu kravičky z Dolní Vltavice, které jsou obecně považovány za votiva, jsou vyrobeny z několika kusů železa. V Dolní Vltavici u Českého Krumlova existuje kostel zasvěcený sv. Leonardovi, patronu pastýřů a zvířat (do 16. stol. patron nemocných a uvězněných).¹¹⁹⁾ Také z té skutečnosti, že železné figurky dolnovltavické byly nalezeny v kostele sv. Leonarda, je možno usuzovat, že se jednalo o obětiny. Blau¹²⁰⁾ tvrdí, že kremžská figurka je rovněž votivum. Votiva se k nám rozšířila z alpských zemí, zvláště z Bavorska. Podle názoru Blaua kremžská figurka silně připomíná bavorská votiva. Můžeme s jistotou tvrdit, že v případě Bavorska se jednalo skutečně o votivní zvířátka, poněvadž institut železného dobytka se zde nevyskytoval. Figurka z Náprstkova muzea byla podle Blaua původně pravděpodobně přibita na dveřích kravína jako ozdoba.

Hlubuček¹²¹⁾ podává zprávu o železných zvířátkách v Borovanech, která byla obětinami velikosti dětských hraček 8–16 cm dlouhých vykovaných „ze silného železného plechu, s rohy nebo nožičkami, někdy prostrčenými, jindy přinýtovanými i v ohni přivařenými“. Podle autora se s největší pravděpodobností jednalo o votiva, protože figurky dobytčat nebyly vyrobeny z jednoho kusu železa.

Höfler-Tölz¹²²⁾ zaznamenali, že ve Frísku byly nošeny železné figurky dobytčat při pohřbu za rakví se zemřelým, který odkázal kostelu dobytče. Je možné, že pozůstalí dali tyto figurky nést za rakví na znamení toho, že respektují odkaz zemřelého kostelu.

Také již zmíněný Blau¹²³⁾ má ve svém podnětném článku za to, že železné figurky dobytčat nejsou symboly reálného břemene „vacca ferrea“, ale že se jedná o votiva. Podle jeho názoru nebylo třeba, aby existovaly železné figurky dobytčat jako symboly trvalého věčného závazku. O železném dobytku byly přece pořizovány zápisy, což byla dostatečná evidence dobytka daného do užívání. Např. v kostele v Kohlheimu (Uhlišti) byly nalezeny četné záznamy týkající se takového dobytka, ale ani jedna kovová figurka dobytčete, která by snad mohla být symbolem věčného závazku. Blau se nejvíce setkal se železnými zvířátky, dle něho nepochybně

¹¹⁸⁾ F. Lego: Železná obětní zvířátka z Dolní Vltavice, ČL, X, 1901, str. 143–146.

¹¹⁹⁾ Viz pozn. 102.

¹²⁰⁾ Viz pozn. 7.

¹²¹⁾ K. Hlubuček, viz pozn. 112.

¹²²⁾ Viz pozn. 20.

¹²³⁾ Viz pozn. 10.

obětínami (Opfertiere) v jižních Čechách, zejména v německých obcích. Téměř v každém kostele byl oltář nebo soška, které byly zasvěceny sv. Leonardovi (Linhartovi). Sv. Leonardovi se obětovaly figurky krav, koní, vepřů atp. ze železa, z vosku a ze dřeva. V kostele sv. Linharta v Uhlišti u Nýrska se nalézal dřevěný stůl, na kterém stálo asi 100 železných figurek dobytčat. Byly vyrobeny z 2–4 mm silného železného plechu a jejich délka se pohybovala mezi 13–18 cm. Figurky svým primitivním zpracováním připomínaly umění Etrusků. Každý rok o velikonoční pondělí přišli do kostela sedláci a podle toho, kterého dobytka vlastnili nejvíce, obětovali za zdárný vývoj svých dobytčat jeho podobu, figurku vyrobenou ze železa, nebo z jiného materiálu. Někdy přidali k figurce i peníze. Také během roku docházelo k obětování figurek a to za uzdravení nemocného zvířete. Figurky byly vlastnictvím kostela a byly prodávány kostelníkem za 2–6 kr. Po obětování je kostelník od oltáře odnesl a znovu příležitostně prodal. V listopadu r. 1904 nechal děkan z Nýrska opravit u kováře 60 kusů železných figurek dobytčat z kostela sv. Leonarda v Uhlišti. Zpráva o tom je podána v kostelní knize. Jednalo se pravděpodobně o opravu votivních zvířátek, aby je mohl kostel opětovně prodávat. V Uhlišti objevil Blau i železné včely. Měly podlouhlý tvar a 8 noh. Byly to také obětiny (podle Blaua specifikum Uhliště). Nelze je spojovat s institutem železných včel.

Tuto problematiku můžeme uzavřít tím, že není žádných pochybností o tom, že existovaly figurky dobytčat, které byly votivy. Nelze však zcela vyloučit, soudě také z literatury, že možná na některých místech (lokálně) zvířátka vyrobená ze železa byla symbolem železného dobytka v podobě reálného břemene. Tuto hypotézu je možno podepřít skutečností, že existovaly pojmy *Opfertiere* a *Zinstiere*,¹²⁴⁾ které byly často zaměňovány. *Opfertiere* označovaly nepochybně obětiny, *Zinstiere* by mohly být pravděpodobně termínem pro železnou figurku dobytčete jako symbolu trvalého závazku.

V této souvislosti je zajímavé, že železné figurky nejsou v literatuře spojovány s vrchnostenským dobyttem. Je nutné se ptát, proč v případě kostelního dobytka by měla existovat železná zvířátka jako symboly věčného závazku a v případě vrchnostenského dobytka ne. Je ovšem otázkou, zda v případě vrchnostenského dobytka se nejednalo snad jen o nepravý železný dobytek. Vždyť poddanské nemovitosti byly přece ve vrchním vlastnictví vrchnosti.¹²⁵⁾ Jestliže by v tomto případě došlo ke zřízení reálného břemene typu železného dobytka, zatěžovalo by toto břemeno vlastně vrchnostenskou půdu.

VIII. HISTORICKÝ VÝZNAM INSTITUTU ŽELEZNÉHO DOBYTKA V PODOBĚ REÁLNÉHO BŘEMENE

Byla to zejména římskokatolická církev, která zřizovala ve svůj prospěch reálná břemena v podobě železného dobytka.

¹²⁴⁾ Viz pozn. 20.

¹²⁵⁾ K tomu srov. např. str. 17, odst. 4 této práce.

Římská církev byla ve středověku největší feudální velmocí.¹²⁷⁾ Graus,¹²⁸⁾ Míka¹²⁹⁾ a V. Procházka¹³⁰⁾ se zmiňují ve svých dílech o různých formách církevního vykořisťování. Jedním ze způsobů obohacování se církve byly i platy z reálných břemen typu železného dobytka. Tyto platy patřily do kategorie věčných platů. Církvi, vlastníku dobytčat, plynul z titulu platů za užívání dobytčat stálý, trvalý příjem.

Reálná břemena železného dobytka poddané v mnoha případech citelně zatěžovala.¹³¹⁾ V této souvislosti píše Hlubuček¹³²⁾ ve svém článku „Pár takových železných krav, nahromadily-li se na jednom gruntu, dovedlo vyjít stůl důkladně. A tomu se tenkrát neříkalo lichva“. Je třeba zdůraznit, že dobytčata, která dávala církev do užívání jako železná, získala záduší obvykle zadarmo a v mnoha případech na svůj vlastní popud.

V Dějinách světa (Всемирная история,¹³³⁾ je uvedeno „... měla církev ve středověku velký společenský význam: mohla totiž využívat ... specifických náboženských způsobů ideologického ovlivňování“. Právě v důsledku obratného posilování zbožnosti poddaných ze strany církve, odkazovali (darovali) tito často mimo jiné také dobytčata záduší.¹³⁴⁾ Marxistická filosofie odhaluje funkci náboženství (víry) jako konzervativní síly ve spo-

¹²⁶⁾ Na závěr této práce je třeba upozornit, že by bylo vhodné sestavit atlas o teritoriálním výskytu železného dobytka s údaji o jeho charakteristických znacích na jednotlivých panstvích. Komparativní metodou by se získal obraz o vývoji institutu železného dobytka v jeho typických rysech a jeho případných modifikacích.

¹²⁷⁾ K tomu viz B. Engels: Úvod k anglickému vydání Vývoj socialismu od utopie k vědě, str. 272, uvedeno ve sborníku K. Marx—B. Engels: O náboženství, Praha 1957: „... velkým mezinárodním centrem feudálního systému byla římskokatolická církev... Římskokatolická církev obestřela feudální zřízení svatozáří božského posvěcení. Vybudovala si vlastní hierarchii podle feudálního vzoru a byla nakonec největším feudálem, neboť jí patřila přinejmenším třetina veškeré půdy v katolickém světě...“ Srov. také B. Engels: Právníký socialismus (týž sborník), str. 246. K tomu také B. Engels: Německá selská válka, Praha 1950, na str. 36 Engels říká, že ve středověku vystupuje církev „jako nejobecnější shrnutí a sankce feudálního panství“.

¹²⁸⁾ Viz pozn. 17, na str. 40, 172, 342 a 563 hovoří autor o železném dobytku. Poukazuje na jeho exploatační charakter.

¹²⁹⁾ A. Míka: Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. stol., ČSAV, Praha 1960, sv. 19. Také Míka upozorňuje, když hovoří o železném dobytku (str. 264–265), na tíživost tohoto břemene pro poddané.

¹³⁰⁾ Viz pozn. 16.

¹³¹⁾ Tento závěr vyplývá již z textu této práce. K tomu srov. výrok „Eisern Vieh stirbt nicht“ zejména v díle J. Grimma, viz pozn. 11, a H. Planitze: Grundzüge des deutschen Privatrechts, Berlin 1925, str. 98. Naproti tomuto názoru F. Krojher ve svém článku Jak já se dívám na železné krávy, Venkov, XI, 1939, tíživost břemene železného dobytka pro poddané popírá. Krojher jako římskokatolický kněz se pochopitelně snažil tento církevní institut obhájit.

¹³²⁾ K. Hlubuček, viz pozn. 111.

¹³³⁾ Dějiny světa, sv. III, Praha 1960, str. 267, překlad z ruského originálu (Всемирная история).

¹³⁴⁾ V. Procházka (pozn. 16) uvádí příklad, že dárce „... z lásky křesťanské jednu krávu svou pozůstalou po n. manželce své odevzdává dobrovolně k témuž záduší“ (str. 281).

леčnosti. Víra měla sloužit k usmíření poddaných s existující, v tomto případě feudální, společenskoekonomickou formací.¹³⁵⁾

Jestliže byla dána všechna dobytčata, která některá bohatá záduší vlastnila do užívání, nebyl příjem z platů za užívání těchto dobytčat zanedbatelný. Např. v účetní knize fary v Kremži je zápis, ze kterého se podává, že v r. 1655 měl farní kostel sv. Michala 110 železných krav.¹³⁶⁾ Podle Hlubučka¹³⁷⁾ vlastnil borovanský kostel r. 1615 celkem 114 železných krav.

Pro záduší bylo také velmi výhodné dát dobytčata do užívání, spíše než je obhospodařovat ve vlastní režii. Obyčejně bylo dáno poddanému do užívání jen jedno dobytče, zřejmě proto, aby nenastaly potíže s vymáháním platů za jejich užívání, které z několika dobytčat byly přirozeně vyšší. Je nutné znovu vyzvednout, že záduší (církvi) plynul prostřednictvím institutu železného dobytka v podobě reálného břemene stálý, trvalý příjem. Dávání dobytka církvi do užívání vydávala církev za hospodářskou a sociální pomoc potřebným. Ve skutečnosti se však jednalo, jak vyplývá již z výše uvedeného, o zastřenou exploataci poddaných.

Каролина Адамова

**ТАК НАЗ. ВЕЧНЫЕ (ЖЕЛЕЗНЫЕ) ЖИВОТНЫЕ И ИХ ФУНКЦИЯ
В ХОЗЯЙСТВЕННОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ЦЕРКОВНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ
С УЧЕТОМ ПОЛОЖЕНИЯ В ЧЕШСКИХ ЗЕМЛЯХ (XIV--XIX ВВ.)**

РЕЗЮМЕ

Работа „Так называемые вечные (железные) животные и их функция в хозяйственном обеспечении церковных учреждений с учетом положения в Чешских землях (XIV—XIX вв.)“ посвящена юридическому институту, правовая природа которого, несмотря на различия в фактических обстоятельствах, практически одинакова. Это либо вещное обременение, либо личное обязательство („нерегулярный“ железный скот).

При заключении договора о железном скоте в форме вещного (реального) обременения, собственник служебной недвижимости обязывался уплачивать собственнику скота вознаграждение за пользование этим скотом. Собственник служебной недвижимости нес ответственность в случае гибели скота по любой причине. Он нес личную и вещную ответственность как за животных так и за уплату вознаграждения за пользование ими. Если договор о железном скоте в форме вещного обременения расторгался (исключительный случай), то собственник служебной недвижимости был обязан возвратить собственнику скота такое число голов, как он получил и равного качества. Этим объясняется наименование „железный скот“: собственник ни при каких обстоятельствах не мог лишиться своего скота.

При договоре о железном скоте не всегда имело место вещное обременение. Получивший в пользование скот мог как за скот, так и за уплату вознаграждения за пользование им нести лишь личную ответственность. Так же в этом случае он нес ответственность и за невинное ухудшение качества скота или его гибель. Такое правоотношение не носило вещного характера и, следовательно, не было нерасторгжимым. Это не был институт железного скота в подлинном смысле, а своеобразный „нерегулярный железный скот“.

¹³⁵⁾ Viz k tomu stati K. Marxe a B. Engelse ve sborníku str. 39, 40, 48, 78 a V. I. Lenina: O náboženství, Praha 1954.

¹³⁶⁾ Viz pozn. 108.

¹³⁷⁾ Viz pozn. 111.

Элементы института железного скота можно наблюдать уже в древнем Египте (IV столетие до н. э.), в Византии, Иудее и Риме (Socida). И там для этого института имелись специальные термины (кроме Рима).

Невольно напрашивается вопрос нельзя ли эти древние элементы рассматривать как источник института железного скота, а в древних терминах видеть источник средневекового названия „железный скот“.*) В Чешских землях институт железного скота в форме вещного обременения встречался уже в догуситское время.

В работе рассматриваются способы установления вещного обременения типа „железный скот“. Из них вытекает, что этот институт фактически имел место лишь в отношениях церкви с принадлежавшими ей крепостными.

Затем в работе рассматриваются вопросы, связанные с обеспечением исполнения обязательств, изменением и прекращением обязанностей по вещному обременению типа железного скота. Только в XIX в. была предоставлена возможность выкупа этого обременения собственником служебной недвижимости. Размеры выкупных платежей определяла (кроме иных предписаний) Инструкция Наместничества в Праге 1867 г. и Земский закон от 11 мая 1869 г.

В работе также рассматривается вопрос значения изображений животных из железа, найденных преимущественно в церквях на алтарях. В большинстве случаев, кажется, это „жертвоприношения“ во исполнение обета. Однако нельзя полностью исключить, что в некоторых местах железные фигурки животных были эмблемой „железного скота“ в форме вещного обременения.

Последняя глава посвящена рассмотрению исторического значения института „железного скота“ в форме вещного обременения. Связанные с этим институтом обязательства сильно обременяли крепостных. Необходимо отметить, что церковь за пользование скотом получала постоянный и устойчивый доход. Во многих случаях церковь передачу скота в пользование облекала в форму хозяйственной и социальной помощи нуждающимся. В действительности же это была замаскирована эксплуатация крепостного населения.

Karolina Adamová

Die sg. ewigen (eisernen) Tiere und ihre Funktion bei der wirtschaftlichen Sicherung kirchlicher Institutionen, mit Berücksichtigung der böhmischen Länder (14.–19. Jhdt.)

ZUSAMMENFASSUNG

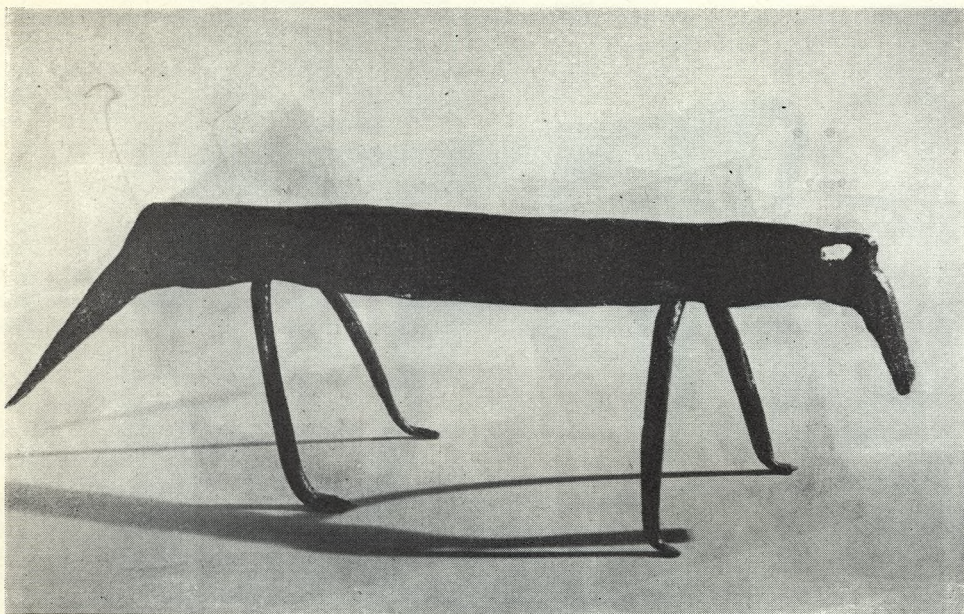
Die Arbeit befasst sich mit einer Rechtsinstitution, die allgemein als Eisern-Vieh bezeichnet wird und deren juristische Grundlage, trotz der Verschiedenheit der Umstände, in welchen sie erscheinen kann, in ihren Konsequenzen immer die gleiche ist. Es handelt sich entweder um Reallasten oder in den Fällen des unechten Eisern-Viehs um persönliche Verbindlichkeiten.

Durch den Vertragsabschluss über das Eisern-Vieh in der Form einer Reallast verpflichtete sich der Eigentümer der Liegenschaft, mit welcher die Last verbunden war, Zahlungen für die Nutzung des Viehs an den Eigentümer desselben zu erstatten. Der Nutzungsberechtigte haftete unter allen Umständen persönlich und sachlich für das Vieh. Bei Vertragsauflösung (Ausnahmefälle) war der Nutzberechtigte verpflichtet dem Eigentümer des Viehs die gleiche Stückzahl in ursprünglich übernommener Qualität zurückzuerstatten. Hiervon die Bezeichnung Eisern-Vieh, welche andeutet, dass der Eigentümer das Vieh unter keinen Umständen verlieren konnte.

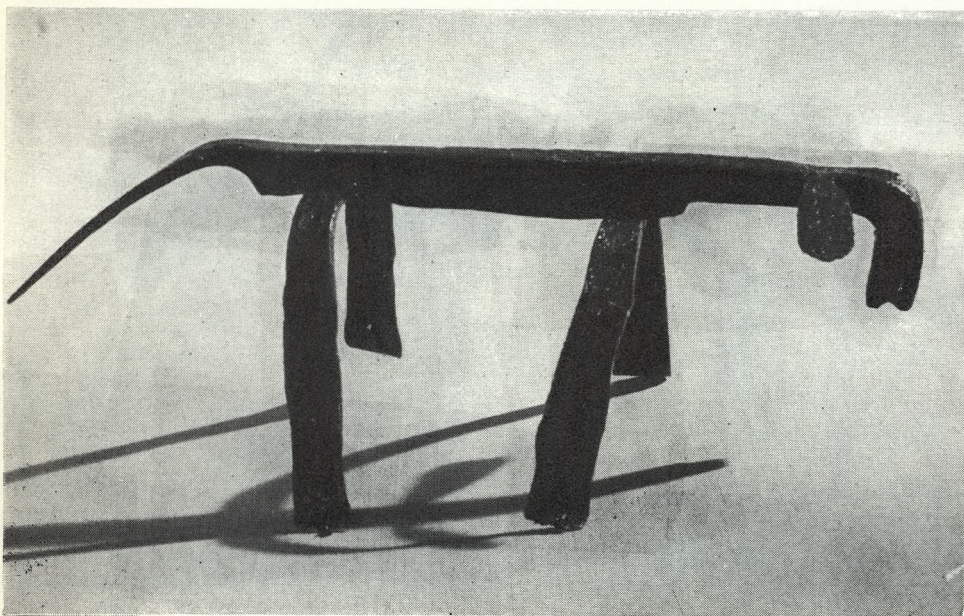
Die Verträge über das Eisern-Vieh begründeten nicht immer eine Reallast. Die nutzungsberechtigte Person konnte laut Vertrag auch nur persönlich für das Vieh und die einzelnen Zahlungen haften, aber auch hier war die Haftung auch auf un-

*) Nĕm. „eisern Vieh“, lat. „vacca ferrea“.

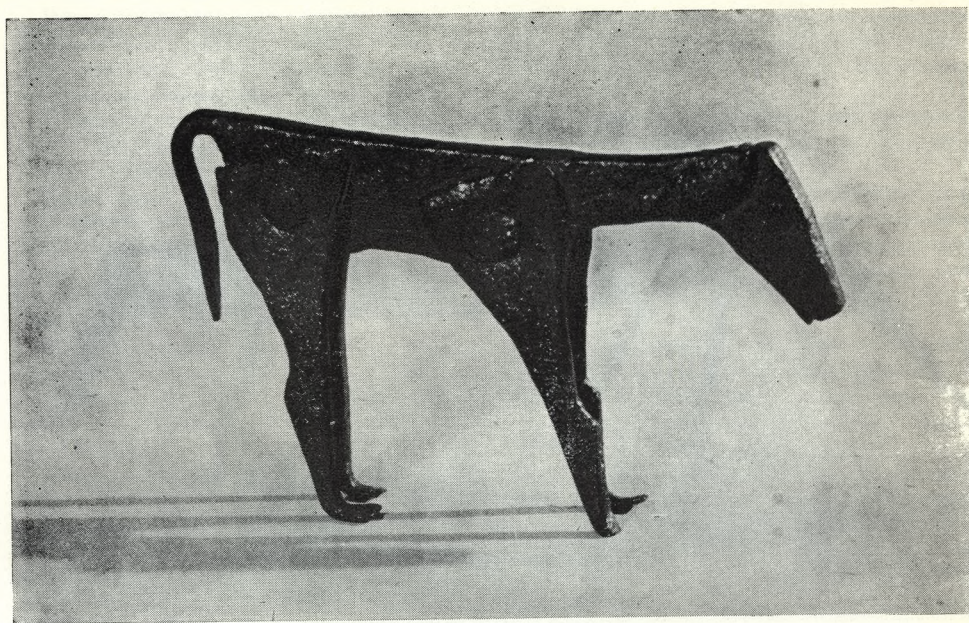
ZVÍŘÁTKA VYROBENÁ ZE ŽELEZA ROZŠÍŘENÁ V ČESKÝCH ZEMÍCH
ZEJMÉNA V 17. A. 18. STOLETÍ
(Fotografie z depozitáře muzea v Českých Budějovicích)

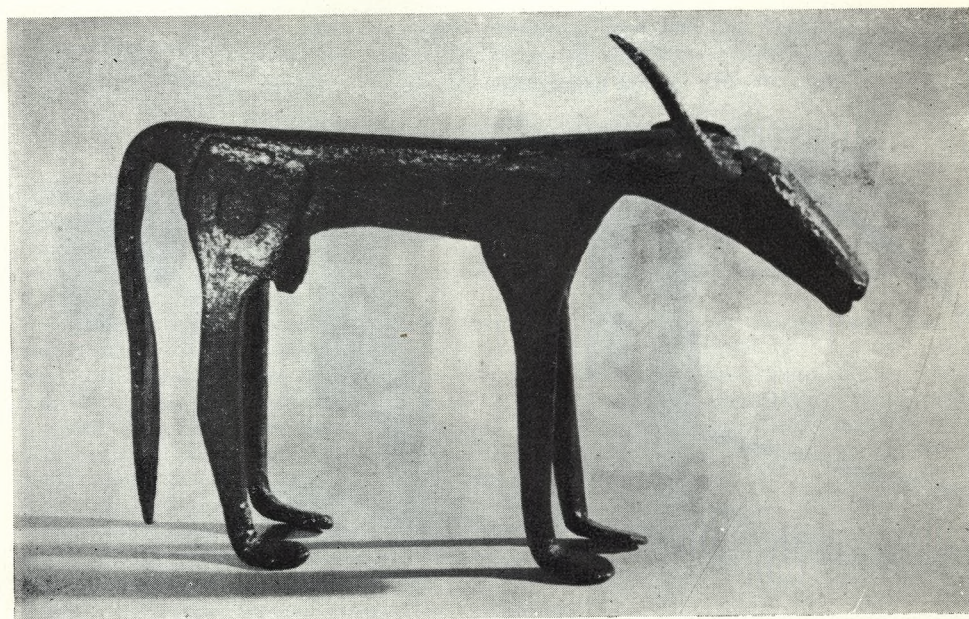
Železná figurka dobytčete s přivařenými nožičkami
(svým primitivním způsobem zpracování připomíná umění Etrusků)

Nožičky jsou ze slabšího plechu na rozdíl od staršího železného zvířátka (viz výše)

Figurka dobytčete vyrobená z několika kusů železa (pochází z mladší doby)

Propracovaná figurka železné kravičky; přinýťované nožičky a rohy svědčí o tom, že figurka vznikla v pozdější době

verschuldete Beschädigung oder Verlust ausgedehnt. Das so entstandene Rechtsverhältnis war nicht ewig und konnte also gekündigt werden. Die Anfänge der Institution des Eisern-Vieh können wir schon in Ägypten, Byzanz, Judäa und in Rom (socida) beobachten und mit Ausnahme Roms erscheinen schon hier für dieselbe spezielle Bezeichnungen. In diesem Zusammenhang tritt dann die Frage auf, ob vielleicht in diesen Beispielen des Altertums der Ursprung der Institution des Eisern-Vieh und in den altertümlichen Bezeichnungen die Wurzel des mittelalterlichen Terminus erblickt werden können. In den böhmischen Ländern ist die Institution des Eisern-Vieh als Reallast schon für die vorhussitische Zeit erwiesen.

In der Arbeit werden die einzelnen Begründungsarten der Reallasten des beschriebenen Typus analysiert und es wird festgestellt, dass es sich praktisch nur um eine kirchliche Institution handelt. Weiter werden die Fragen der Sicherung der Verpflichtungen, der Änderung und der Erlöschung von Verpflichtungen aus solchen Reallasten erörtert. Erst im 19. Jahrhundert konnten die Liegenschaften durch ihre Eigentümer von den Reallasten freigekauft werden. Die Entlastung wurde neben anderen Rechtsnormen durch den Erlass der K. und K. Statthalterei in Prag aus dem Jahre 1867 und ein Landesgesetz vom 11. Mai 1869 geregelt.

Die Arbeit befasst sich weiter auch mit der Bedeutung der aus Eisen verfertigten Tiere, die besonders auf den Kirchenaltären vorgefunden werden. Allem Anschein nach handelte es sich hier in der Mehrheit um Opfertiere. Es kann aber auch nicht ganz ausgeschlossen werden, dass die Eisentiere an einzelnen Orten das Eisern-Vieh als Reallast symbolisierten.

Das letzte Kapitel der Arbeit erörtert die historische Bedeutung der Institution des Eisern-Vieh als Reallast, welche die untertänigen Bauern in vielen Fällen fühlbar beschwerte und der Kirche feste und ständige Einkünfte sicherte. Die Übergabe des Viehs zur Nutzung an die Bauern wurde von der Kirche oft als wirtschaftliche und soziale Hilfe an Bedürftige ausgelegt, obwohl es sich tatsächlich um eine verschleierte Exploitation der untertänigen Bauern handelte.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

1. R. Andree: Votive und Weihgaben des katolischen Volks in Süddeutschland, Braunschweig 1904, str. 93.
2. Th. Antl, A. Pekař: Kojakovice, Český časopis historický, 1901, str. 173–174.
3. J. Bistrický: Milotické seznamy železných krav, Slovácko 1961, str. 34–38.
4. J. Blau: Die eisernen Opfertiere von Kohlheim, ZFÖV, X, Vídeň 1904, str. 129 až 140.
5. J. Blau: Die alten Ewiglasten, Zeitschrift für österreichische Volkskunde, XVIII, Vídeň 1912, str. 161–175.
6. M. Boháček: Úvod – Práva věčná I, Nástin přednášek o soukromém právu římském, Praha 1945.
7. J. Brož: Paměti městečka Jimramova, Český lid, IX, 1900, str. 224, rubrika Otázky a odpovědi.
8. V. Černý: Hospodářské instrukce, Řada A, Praha 1930, str. 95.
9. D. Daube: Eisern Vieh, Zeitschrift für Rechtsgeschichte, Rom. Abt., Weimar 1952, str. 388–392.
10. St. Dnistrjanský: Základy moderního práva soukromého, Praha 1928, str. 314–317.
11. St. Dnistrjanský: Moderní theorie reálních břemen, Právnick 1924, str. 265 a násl.
12. B. Engels: Německá selská válka, Praha 1950, str. 36.
13. F. Graus: Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské, II, Praha 1957, str. 40, 179, 342, 563.
14. J. Grimm: Deutsche Rechtsalterthümer, Band II, Akademie-Verlag, Berlin 1956, str. 131–132 (první vydání 1828 Göttingen).
15. H. Gross: Železné krávy, příspěvky k objasnění z Č. Krumlovska, Ohlas od Nežárky 1899, č. 48–49.

16. J. Hille: Zádušní krávy, voli, klišny a kozy, ČL, XIV, 1905, str. 61.
17. K. Hlubuček: Handlíři s dobyt看, Doudlebský archiv národopisný, Trhové Sviny 1955, str. 12.
18. J. Horňanský: Železné krávy a olejné, SA, I, 1902, str. 157–158.
19. R. Hübner: Grundzüge des deutschen Privatrechts, 4. vyd., Leipzig 1922, str. 583 až 584.
20. Josef Jančář: Chov dobytka na jihovýchodní Moravě v 19. století, Český lid 4, roč. 58, Praha 1971, str. 213–216.
21. V. Janoušek: Původ a význam železných krav, ČL, XI, 1902, str. 486–487.
22. J. Jireček: Železné krávy, Památky archaeologické a místopisné, XI, v Praze 1879–1881, str. 234–235.
23. R. Kalivoda: Husitská ideologie, ČSAV, Praha 1961.
24. J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské 1350–1626, v Praze 1905, str. 55, 151, 457, 460, 558, Archiv český.
25. J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské 1627–1698, XXII, v Praze 1906, Z Knihy Hospodářské K. Fischera, str. 472–473, Archiv český.
26. J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské 1698–1780, XXIV, v Praze 1908, str. 209–219, Archiv český.
27. F. Kaska: K dějinám jičínského děkanství, Český Ráj, 1938.
28. V. Kosina: Z kroniky obce Výžerky, Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství, roč. III, 1971, č. 1–2, str. 86–87.
29. J. Krčmář: Právo občanské II, Práva věcná, Praha 1930.
30. R. Kriss: Technik und Alterbestimmung der eisernen Opfergaben in Jahrbuch für historische Volkskunde 1934, str. 277–289.
31. F. Krojher: Jak já se dívám na železné krávy, Venkov, XI, 1939.
32. J. Kulanda: Železné krávy, ČL, IX, 1900, str. 357–358.
33. F. Lego: Železná obětní zvířátka z Dolní Vltavice, ČL, X, 1901, str. 143–146.
34. V. I. Lenin: O náboženství, Praha 1954.
35. J. Lochman: Ze zámeckého archivu kroměřížského, Selský archiv, IV, 1905, str. 159 (na Lochmana odkazuje J. Kalousek: Řády selské a instrukce hospodářské 1627–1698, XXIII, str. 425).
36. V. Machek: Etymologický slovník jazyka českého, Praha 1968, str. 290.
37. V. Mareš: Z dějin staré školy (podle K. Čupra), Od Trstenické stezky, XVII, 1937/8, str. 9–10.
38. K. Marx–B. Engels: O náboženství, Praha 1957, str. 246, 272.
39. F. Michal: „Železná kráva“, Časopis katolického duchovenstva, 1885, str. 293.
40. A. Míka: Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, ČSAV, Praha 1960, sv. 19, str. 264–265.
41. A. Morávek: O železných kravách, Sbor. mus. spol. v Jičíně, 5, 1939, str. 72–75.
42. Č. Nečasáný: Jak povstaly železné krávy, Od Trstenické stezky, XVIII, 1938/9, str. 35–36.
43. F. Nosek: Železné krávy a jiný dobytek věcný v diecesi Brněnské a Olomoucké, Selský archiv, V, 1906, str. 243–251.
44. F. Obrtel: Železné krávy, Selský archiv, I, 1902, str. 103.
45. V. Pinkava: Železné krávy, Selský archiv, I, 1902, str. 103.
46. H. Planitz: Grundzüge des deutschen Privatrechts, Berlin 1925, str. 98.
47. K. Procházka: O železných kravách a některých pověstech hradu Okoře, č. 166, Čech, 1895.
48. V. Procházka: Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století, ČSAV, Praha 1963, str. 271, 280–282, 356.
49. M. Radlinský: Železné krávy, Selský archiv, I, 1902, str. 27–28.
50. A. Randa: Rakouské právo občanské, Praha 1904.
51. H. Richlý: Eiserne Opfertiere, ZFÖV, VII, 1901, str. 57–60.
52. F. Rouček: Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, díl II, Praha 1935.
53. J. Schlenz: Das Kirchenpatronat in Böhmen, Praha 1928, str. 329–330.

54. H. Schreuer: Deutsches Privatrecht, Stuttgart 1921, str. 320.
55. M. Stieber: Dějiny soukromého práva ve střední Evropě, II, Praha 1930.
56. C. Schwerin: Grundzüge des deutschen Privatrechts, Berlin und Leipzig 1919, str. 208–209.
57. V. Šmelhaus: Kapitoly z dějin předhusitského zemědělství, Rozpravy ČSAV, sešit 9, roč. 74, Praha 1964, str. 17.
58. F. Teplý, J. Š. Baar: Klenčí, Praha 1909, str. 35.
59. A. Tomíček: Železný dobytek, Zálesí VII, 1925/6, str. 113–114.
60. J. Valenta: Železné krávy, Od Stříbrných hor, VII, 1935/6, str. 8–11.
61. J. Valchář: Zpráva o „železné krávě“ v Křivosoudově, ČL, IX, 1900, str. 158–159.
62. J. Valouch: Železné krávy, SA, I, 1902, str. 28–29, 103, 158.
63. J. Vančura: Soukromé právo římské, Praha.
64. V. Vaněček: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945, vyd. I, Praha 1964, str. 126 a vyd. II, Praha 1970, str. 189.
65. J. Vašica: Z kapitulní knihovny olomoucké, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, XXXVIII, 1927, str. 124–129.
66. J. K. Vyskočil, Arnošt z Pardubic a jeho doba, Praha 1947, str. 390.
67. J. Wackernagel: Die Viehverstellung, Weimar 1923.
68. Z. Winter: Život církevní v Čechách, sv. II, v Praze 1896, str. 553.
69. Č. Zíbrt: Obětní zvířátka, ČL, XIV, 1905, str. 241 (228–242).
70. Č. Zíbrt, R. Tyršová: Das Böhmische Bauernhaus der Jubiläumsausstellung in Prag 1895, str. 9.
71. Glossarium mediae et infimae Latinitatis, Graz–Austria 1954, B. VI, Unveränderter Nachdruck der Ausgabe 1883–1887, str. 280.
72. Glossarium mediae et infimae Latinitatis, Regnis Hungaria (A. Bartal), Budapestini MCMI, str. 463.
73. Glossarium Germanici Haltausiani, Lipsiae 1758, Tom. Prior, str. 310, 415 a Tom. Posterior, str. 1137 (též cit. jako Glossarium germanicum medii aevi nebo Glossarium Germaniae).
74. Der Grosse Brockhaus, Leipzig 1930, Band V, str. 384.
75. Der Grosse Herder, Freiburg 1957, Band III, str. 299.
76. Registra zádušní (Smečno) ze 16. stol. Uložená v SA-Těšnov.
77. Zeitschrift d. Sav.-Stif. für Rechtsgeschichte, Rom. Abt., B. 29, Weimar 1908, str. 468, 511; B. 48, Weimar 1928, str. 613; B. 50, Weimar 1930, str. 529; B. 52, Weimar 1932, str. 388; B. 54, Weimar 1934, str. 359, 361.
78. Всемирная история, III, český překlad, Praha 1960, str. 267.
79. J. Jíhlavec: O železných krávách, Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, 17, 1972, str. 3–4.

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE
IURIDICA 1-2, 1972

Redakční rada časopisu: doc. dr. Zd. Lukeš (předseda), dr. Karel Malý (tajemník), doc. dr. J. Kincl, doc. dr. E. Kučera, doc. dr. J. Hrdlička, doc. dr. J. Nezkusil

Graficky upravil Jaroslav Příbramský

© Universita Karlova, Praha 1972

Ediční referentka Olga Volková

Z nové sazby písmem Primus vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p.,
Brno, závod 1

Náklad 500 výtisků. Vydání 1.

Cena brožovaného výtisku Kčs 20,—

V MONOGRAFICKE ČÁSTI ACTA
UNIVERSITATIS CAROLINAE —
IURIDICA

vyšlo od roku 1963:

Malý Karel, dr., Pozemkové zákony
Říjnové revoluce

Čepelka Č., dr., Les conséquences ju-
ridique du délits en droit interna-
tional contemporain (francouzsky)

Radvanová Senta, dr., Rozvod man-
želství v čs. právu

Čisářová Dagmar, dr., Obhájce v čs.
trestním řízení

Kučera Zdeněk, dr., Suretyship in
private international law (anglicky)

Kincl Jaromír, dr., Studie o otrocích,
kolónech a propuštěncích ve vizigót-
ském státě 5.—8. století

Lukeš Zdeněk, dr., Obecné a spe-
ciální zmocnění ve správě na úseku
ochrany veřejného pořádku

Štajgr František, dr., Některé teore-
tické otázky civilního práva proces-
ního

Kučera Eduard, dr., Marx a Engels
o proletářské politické společnosti

Čížková Věra, dr., Socialistické
majetkové právo manželské

Litsch Karel, dr., Ústava a sněm ně-
mecké říše v 19. století

Novotná Eva, dr., K základním ry-
sům a tendencím právní úpravy pra-
covní doby

Publikace lze obdržet nebo objednat
v knihovně právnické fakulty Uni-
versity Karlovy, Praha 1, nám. Cu-
rieových 7

